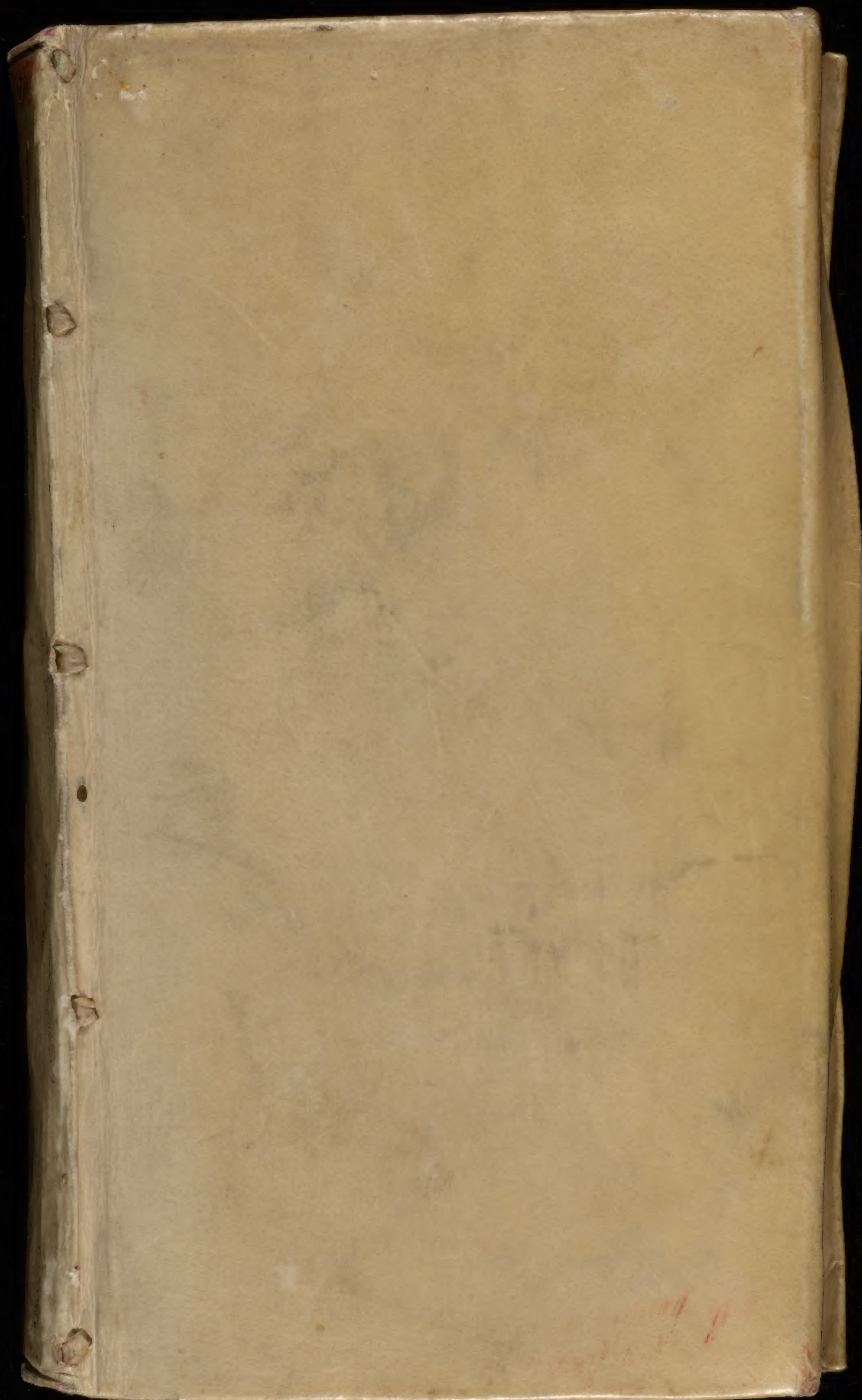

J. KIRCHMANNUS
et ALII
DE
ANNULIS

JOH. KIRCHMANNI
LUBECCENSIS

DE ANNULIS LIBER SINGULARIS.

Accedunt

GEORGII LONGI,
ABRAHAMI GORLÆI,
ET
HENR. KORNMANNI
De iisdem Tractatus absolutissimi.

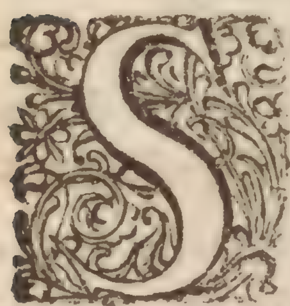
LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↄ Iↄ c LXXII.

Admodum-Reverendo, Generoſo, ac Excellentiſsimo Domino,

Dn. IOHANNI ADOLPHO KIELMANNO A KIELMANSECK,

Domino Hereditario in Satrupholm & Opdorff: Eccleſiæ Cathedralis, quæ eſt Hamburgi, Præposito, Sereniſſimi Cimbrorum Ducis Regnantis, Consiliario Intimo, Cameræ Directori & Cancellario, nec non Præfecto in Moorkirch, Dolroth & Langſtede;

Domino ac Patrono ſuo Gratioſiſſimo.

Olemne quaſi ac tralatitium eſt, Admodum Reverende, Generoſe, ac Excellentiſſime Domine Cancellarie, ut Clarorum Virorum lucubrationes Illuſtribus ac Principibus Viris aliiſve in ſummâ dignitate conſtitutis conſecrentur, ut inde non ſolum ſplendorem quendam fœnerentur, ſed et-

iam tanquam ſub tutelari aliquo Numine ſecurius in publicum procedant. Cum itaque ab aliquot jam annis id egerim, ut optimi beneque de me meriti Parentis mei Librum de ANNULIS, per litteratum orbem jam pridem diſtractum, ac Doctiſſimis quibuſque hujus ſeculi Viris probatum, priore editione auctiorem ac correctiorem typographi operâ publici juris facerem, flagitium certe me admiſſurum putavi, ſi ſub alio, quam ſplendidiſſimo Tuo Patrocinio illum in lucem emitterem. Cauſſę autem, quę me eo impulerunt, in promptu ſunt longe graviſſimæ, ac inter illas facile familiam ducit ſingularis iſta obſervantia, qua Te piiſſimus Pater meus à multis annis proſecutus eſt, quam &, quamdiu vitalem huncce ſpiritum hauſit,

Ti-

Tibi abſque fuco ac fallaciis more majorum illibatam ſervavit: nulla alia de cauſa, quam ob auguſtas ac plane divinas animi Tui dotes, in quibus exornandis & ipſum ſymbolum aliquod olim contuliſſe, Ipſemet in Tuis XXV. die Octob. Anno MDCXXIX. poſt reditum ex Bataviâ Itzehoæ datis ad ipſum litteris, teſtis omni exceptione major es. Et ſane non facile dixerim, quanto ille gaudio perfundebatur, cum ex Generoſiſſimo Domino WINTERFELDIO, & ſuæ olim diſciplinæ alumno (de quo nihil tam magnifice dici poteſt, quin id merita in hoſce Ducatus ſuperent) intellexit, Te à Sereniſſimo PRINCIPE noſtro in auguſtiſſimum CONSILIARIORUM aulicorum numerum cooptatum eſſe, illaque ampliſſima Senatoria di-

gnitate ſumma cum laude fungi. Quid autem animi ipſum jam eſſe putares, ſi in hunc uſque diem fata illum reſervaſſent, ac de ceteris ſummis iſtis dignitatibus, ad quas Principum maximi Te poſtmodum tuo merito certatim evexerunt, audiviſſet? Quis enim quæſo Germanię angulus eſt, ad quem non penetravit famoſiſſima illa totique Regio-Ducali Domui Holſaticæ ſalutaris Legatio, quam ante aliquot luſtra auſpiciis Sereniſſimi PRINCIPIS Tui in Ratiſponenſibus Comitiis ac aula Cęſarea difficillimo rerum ſtatu obiviſti, & quidem tam inſolita cum dexteritate, ut non ſolummodo partes Tibi demandatas ex voto adimpleveris, ſed & Illuſtriſſimos Imperii Ordines in Tui admirationem accenderis, Cęſareamque Majeſtatem

adeo

adeo Tibi devinxeris, ut Te dignissimum judicarit, quem non solum, hereditario jure, Nobilitate donaret, verum etiam & Augustalis Dignitatis suæ participem faceret, ac inter splendidissimos illos Sacri Palatii Comites allegeret. Egregium mehercule & vere Cæsareum de Ingenii Tui magnitudine ac in ponderosis rebus gerendis solertia judicium! Si enim

Principibus placuisse Viris non ultima Laus est,

Cujus quęso, Generose Domine Cancellarie, acroama Tibi honorificentius esse potest, quam istius, qui omnium Principum Princeps est Maximus ac inter eos tantum eminet, quantum inter minora cœli lumina Luna solet? Nec longe inferior est hæcce dignitas, qua Serenissimus Princeps Tuus Te iisdem

de causis non ita multo post ornavit, dum Summum Magistratum, qui quidem hisce in locis in Virum togatum cadere potest, ac proinde quasi quoddam honorum solstitium est, sine ullo ambitu Tibi demandavit, quem etiam tanta cum prudentia ac vitæ sanctimonia geris, ut omnium bonorum judicio quasi de cœlo missus videaris, qui justitiam, superioris seculi dicam an hominum? vitio, loco motam, tanquam alter Papinianus postliminio in pristinum statum restituas. Non est itaque, ut aliquis admiratione afficiatur, quod Ordo Equestris Ducatus Schlesvicensis Te Civem suum esse voluit, ac Serenissimus Princeps Tuus tam splendidam Prefecturam, quam in superioribus annis nulli nisi Eminentissimi Nobiles istius

Du-

Ducatus administrarunt, fidei Tuę concredidit. Merita Tua in Principem ac Patriam utrumque Tibi conciliarunt, quę sane tanta sunt, ut non solummodo omnibus Antecessoribus Tuis, quotquot fuerunt in Officio Cancellariatus palmam hac in re plane dubiam facias, verum etiam iis, qui posteris erunt in annis, adscensum desperatione imitationis plane prohibeant. Sed quo me ducit amplissimorum meritorum tuorum commemoratio? quorum laudes ne culpa ingenii mei deterere videar, silentio ea obsignabo; ad exemplum sagacis istius pictoris, qui velo obumbrasse dicitur, quod penicillo exęquare desperabat. Pręterquam itaque, quod respectu auctoris, tam charissimi ac fidissimi quondam capitis tui, Libri hujus Dedicatio optimo

jure Tibi competat, volui & ego illa ipſa omnem ingrati animi maculam à me amoliri, & meam erga Te devotionem, qua nulli Tuorum clientum cedo, publice teſtari. Eſt enim proh dolor! inter homines ita jam conſtitutum, ut pro beneficiis vix ulla eſſe gratia, imo beneficiorum memoria breviſſimo temporis ſpatio plane exſtirpari ſoleat: ne itaque alicui idem de me ſuſpicari liceret, omnem ſuſpicionis anſam hacce Nuncupatione pręcidere volui. Accipe igitur, Admodum Reverende, Generoſe ac Excellentiſſime Domine Cancellarie, Patrone gratioſiſſime, hunc Optimi Parentis mei de ANNULIS libellum, tanquam ſummę meę erga Te Tuamque Familiam obſervantiæ ac devotionis teſſeram, & quidem vultu illo ſereno ac be-

benigno, quo iſtius auctorem olim amplexus es, & me porro, ut cœpiſti, de optima nota Tibi commendatum habe. Supremus ille vitæ neciſque Dominus Te tum corporis tum animi preſertim bonis quamdiu ſervet ſuperſtitem atque illam longiſſimam, quam deſignat ANNULUS, Æternitatem Tibi Nobiliſſimęque Tuę familię felicem ac beatam eſſe velit. Dabam SCHLESWIGÆ Anno poſt Chriſtum natum cIↃ IↃ CLVII. XX. die Martii, quo ante XIV. annos piiſſimus Parens meus mortalitatis onus placide depoſuit.

Admodum-Reverendæ
ac
Generoſæ Dignitatis
Veſtræ

Obſervantiſſimus
ac devotus
Cliens

JOHANNES KIRCHMAN D.

Nobilißimo & Amplißimo Viro

DOMINO

JANO RUTGERSIO

SERENISSIMI SUECIÆ REGIS

GUSTAVI ADOLPHI

Consiliario & ad Potentissimos Ordines

Belgii Fœderati Legato, Domino & amico suo magno

JOHANNES KIRCHMANNUS S. P. D.

ANni sunt hodie novem, Nobilißime Rutgersi, quando hac transiens, ad me quem Rostochio huc commigrasse intellexeras salutandi causa ultro veniebas, &, quæ tua est humanitas, me nihil tale cogitantem ad amicitiam tuam non admittebas solum, sed & advocabas. Ex illo tempore etsi quidem Fortuna te & Virtus certatim ad amplißimas dignitates evexere; non tamen semel

con-

conceptos amoris nostri igniculos intermori passus es, sed eos non solum absens inter tot negotia, quibus quotidie distringebaris, suavissimarum epistolarum quasi flabello ventilasti: verum etiam quoties in hanc Urbem venisti, ea benivolentiæ & amoris signa mihi incoram ostendisti, ut majorem vix posses ulli eorum, quos quotidianus vitæ usus tibi adjunxit. Hæc tua singularis humanitas ita me cepit, ut rationem mihi esse ineundam putarem, qua meam quoque erga te observantiam declararem, nisi vellem perpetuam ingratitudinis notam sustinere. Quare cum hoc ipso temporis articulo, quo Serenissimi & fortissimi Regis tui ad Belgii Fœderati Ordines Legatus hâc denuo transis, libellus noster De Annulis fatone an casu? Typographi opera absolutus exiret, largiter mihi in genium amicitiæ nostræ peccaturus videbar, si eum alteri quam tibi inscriberem. Præter enim quam quod tu me ad illum perficiendum

dum & divulgandum crebro hortatus es, tu quoque omnium optime judicare de his studiis potes; quæ ab ineunte ætate sic semper coluisti, ut jam in Reipub. litteraria unanimi suffragio omnium litteratorum jus spectandi in ipsa orchestra consequutus sis: quæque sic etiam nunc amas, ut nec in gravissimis occupationibus tuis, non in difficillimis & periculosissimis itineribus, quibus fere florem ætatis tuæ contrivisti, priscos scriptores è manibus deponas. Testantur id libri Variarum Lectionum, multiplici eruditionis copia referti, quibus æternitati nomen tuum consecrasti: testabuntur id Venusinæ Lectiones, quibus ut aliquid otii nactus extremam tandem manum imponas, nec earum editionem orbi diutius invideas, omnes Musarum alumni te rogamus. Nolo hic ceteras animi tui dotes recensere, ne quid auribus tuis dare videar. Hoc tantum à te etiam atque etiam peto, ut tenuem hunc libellum, quem clarissimi nominis tui auspiciis jam in

pu-

publicum emitto, tanquam exiguum pignus & monumentum magnæ in te obſervantiæ magnique cultus benigna fronte accipias, eique locum aliquem in ſelectiſſima tua bibliotheca aſsignes. Quod ſi, ut ſpero, à te impetravero, voti mei ſummam me conſequutum putabo. Vale Vir Ampliſsime & me ſolito amore complecti perſevera. Datum Lubecæ a. d. IV. Kal. Decemb. Anno CHRISTI CIↃ IↃ C XXIII.

JO-

JOHANNES RUTGERSIUS JOHANNI KIRCHMANNO ſuo S. D.

PErlegi, Vir Clariſſime, & ita me Deus amet, perlegiſſe jucundum fuit, ea folia, quæ è tuo DE ANNULIS Libello ad me miſiſti. Tam enim accurate, tantaque cum eruditione tota ejus Hiſtoria à te tradita eſt, ut neque ei ad perfectionem, neque tibi ad ſummam laudem quicquam deeſſe videatur. De quo ego plura dicerem, ſi tot mihi linguæ forent, quot tu eo libello tibi obligaſti. Quod vero me potiſſimum eligere tibi placuit, cujus honoris tam præclarum laborem dedicares, verba non invenio, quibus gratias tibi condignas agam. Sed totum illud, cui ego ſolvendo non ſum, à tantopere devinctâ tibi & præſenti & venturâ ætate feres. Interim quando aliud, quod reponam, nihil habeo, hunc animum in perpetuum tibi dovoveo. Cujus ego, ut tu tuum erga me hoc ANNULO tuo obſignaſti, teſtem atque obſidem hanc epiſtolam eſſe volo. Vale Vir Clariſſime, &, quod facis, te imitari perge. Dabantur Hamburgi, ipſis Kalend. Decembribus, cIↃ IↃ c XXIII. Dionyſiano.

JU-

JUDICIA CLARISSIMORUM VIRORUM.

HANNIBAL à SCHAUWENBURG EQUES MELETENSIS,

S. Cæſareæ Majeſtati FERDINANDO II. à Conſiliis bellicis ac Ducis Wallenſtenii ſupremus excubiarum Præfectus.

GRatum quidem mihi fuit, quod mihi noſtram in Academia Piſana ante XXVII. annos contractam amicitiam per litteras in memoriam revocare Tibi volupe fuerit: Longe gratius, quod etiam me nuper coram inviſeris, ac non ſolummodo tui alloquii copiam verum etiam de pace cum Danorum Rege ineunda certam nobis ſpem feceris. Gratiſſimum autem animo meo accidit aureum illud donum Tui de ANNULIS libelli, nec mihi ſolum, ſed & ceteris Cæſareis Legatis, qui in ardua quadam cauſa cum veſtræ Civitatis Coſ. Dn. Colero agenda, Tuum & conſilium & auxilium deſiderant. Adſis ergo nobis craſtino die, volente Deo, in prandio, & omnes pro Tuo de ANNULIS Libro magnam Tibi reponemus gratiam, maximam autem relinquemus Reipublicæ Litterariæ: ad quam emolumentum iſtius libri potiſſimum redundat. Lubecæ X. Januarii Anno MDCXXIX.

FOP-

FOPPIUS AB AISSEMA,

Fœderatarum Belgii Provinciarum ad Civitates Anseaticas Legatus.

Rutgersius cum iret in Hollandiam, dies aliquot hîc substitit. Qui cum forte in prandio mihi adesset cum nonnullis hujus loci, editionem excellentissimi tui Laboris de ANNVLIS mihi aperuit. Ex eo quod & ejusdem me participem facere dignatus es, pergratum fuit. Vix initia Libri perlegere mihi licuit ob publicas quasdam occupationes, comperi autem confestim ex ungue Leonem, & singula omnia vere tua, hoc est, accurata, nitida, Latina. Quanti tua Virtus & doctrina apud me sint, mavelim re ipsa quam verbis testari, si contingat quandoque occasio. Interea visum fuit symbolum aliquod exile propensi mei in te animi tibi strenæ loco reponere, nummum hunc aureum. Sumes eum ab amico, qui tantum te veneratur, quantum tu litteras. Hoc est Impense &c.
Hamburgi XVII. Jan. Anno MDCXXIV.

ISAACUS CASAUBONUS.

Tuum de ANNVLIS Commentarium, ut omnia tua, perexspecto cupide. Perge igitur ἀγαθῇ τύχῃ, & rem auge litterariam. δυνάσαι γὰρ, ut si quis alius.
Lutetiæ Parisiorum VIII. Kal. April 1608.

GEOR-

GEORGIUS CALIXTUS D.

EX quo doctissimos tuos de FUNERE ROMANORUM ET ANNULIS Libros videre datum est, quod adolescente ante annos nisi fallor XXX contigit, amare equidem Te cœpi & colere. Dexteritatem enim judicii cum multiplici lectione conjunctam mirabar & osculabar, Flensburgi *postridie Kalendar. Ianuar. ineuntis anni* cIɔ Iɔ c xxxv. *quem tibi felicem & faustum nobisque omnibus salutarem & tantopere desideratæ paciferacem exopto.*

DANIEL HEINSIUS.

MUnus tuum vere eximium de Annulis accepi, pro nomine non uno me obstrictum tibi scire debes. Nam & ab auctore eo est profectum, quem ex accuratis de Funere Antiquorum Libris pridem admiratus sum, & inscriptum ei, quem in terris carissimum habeo, quodque caput rei est, sic scriptum, ut cum hoc tempore vel tituli vel voluptatis causa legamus, longe doctior à Lectione illius discesserim. Quare noli dubitare, quin sim inter eos, quos tu aliud agendo plurima docere potes, &c. Hagæ-Comitis An. 1624. 24. Octob.

THO-

THOMAS LINDEMAN
J.U.D ac Professor in Acad. Rostoch.

DE ANNULO Tuo jam ante inaudieram, sed ego istum nondum indueram, nec ejusdem virtutes indagaram. Nunc quo pressius eundem examino, eo penitius scrutari desidero. Magno is tibi labore constitit, ast immortalitatem retribuit: ad quam rectam viam uti grassaris, ita eandem diutissime & felicissime prosequaris voveo. Optant *hæc non tantum Viri magni tibi Amici, sed & juvenes infiniti, &c.* Rostochii III. die Novemb. An. MDCXXV.

MICHAEL PICCARTUS.

Tractatum tuum de ANNULIS avide expectamus, teque rogamus, ut matures: mirifice me affecit Caroli Paschalii Opus *de* Coronis*, non minus animum perpruriscere facit spes tui de Annulis syntagmatis. Nam ex FUNERIBUS tuis quæ nobis voluptas nata? quanto major speranda ex nitore & dignitate Annulorum?* Altorfio IV. Cal Jan. An. cIɔ Iɔ c XIII.

GERARDUS JOH. VOSSIUS.

EQuidem feci te semper plurimi, ob excellentem interiorum litterarum doctrinam. Atque hoc satis per se erat ad nos conciliandos. Quanto nunc magis id fieri à me æquum est,

est, cum litteris tuis, quibus Nobilissimum Iuvenem IOHANNEM FRIDERICUM A WINTERFELDT mihi recommendasti, benivolentiam testatus sis prior? Quod vero hactenus iis non responderim, infortunii potius est quam voluntatis, &c. Atque eo id magis nunc exigebatur, quia dono etiam obstringere me tibi voluisti: Libro nimirum DE ANNULIS monumento ingenii tui docto sane & laborioso. Quod quanto ego accuratius lego, tanto magis jucunda ejus nec fructuosa minus lectione oblector. Pluraque de præclaro & immortali hoc opere adderem. Sed quia me meaque litteris ipse extollis tuis: alibi sane (nam Doctissimi cujusque scriptis celebrari mereris) commodius id fiet, quam hoc loco: ne videar epistolam tuam imitari, mutuoque potius gratificari quam præ meritis efferre virtutes tuas. Lugd. Batav. cIↄ Iↄ c xxviii.

MATTHIAS BERNEGGERUS.

E*X quo primitus egregios illos Libros de FUNERIBUS ROMANORUM & ANNULIS videre contigit, Kirchmanne Clarissime, etiam illud alterum evenit, quod solet ubi hæc talia oculis nostris offeruntur. Quid autem? ut voce ita sensu Virgiliano, PERII. Ita dico, & Libros illos, & multo magis eorum auctorem, sed quasi tacitus amavi: & ex eo quæsivi occasionem, cum auctore, hoc est, Tecum per litteras, quando comminus non licet, confabulandi. Hactenus denegata fuit, jam demum satis commoda affertur &c.* Argentorati xx. Jan. An. M DC XXX.

JOH.

JOH. MICHAEL DILHERRUS.

POstquam *Libros illos tuos reconditæ eruditionis de* Funere Romano *atque* ANNULIS *summa animi oblectatione perlegi, in penitissima & sacræ & secularis Litteraturæ adyta Te perrupisse animadverti. Alter famam tuam rogo funereo eripiet; alter nomini tuo annos addet innumerabiles.* Jenæ prid. Cal. Octobr. cIↃ IↃ C XXXVI.

JOH. HENRICUS BOECLERUS.

DE *cetero si fas est publico nomine aliquæ meæ preces apud te moliri, cum plurima cottidie domi tuæ nasci compererim ad rempublicam litterariam ornandam pertinentia, noli quæso ea diutius, quam cuperent eruditi, premere, sed quibus amplissima eruditionis tuæ documenta, Libros dico* DE FUNERIBUS ROMANORUM AC ANNULIS *dedisti, eorum desideria perpetua benignitate implere perge.* Argentorati M DC XLII. an. Feb. XVI.

JOHAN-

JOH. KIRCHMANNI DE ANNULIS LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

Annuli etymon & variæ significationes, Ungulus, Condalus.

ANnulorum hiſtoria non admodum in vulgus nota eſt, quæ tamen multos inſignes & notabiles ritus continet, quorum explicatio magna luce perfundere poterit priſcos ſcriptores. Ea re nobis viſum fuit, quæ de iis ſparſim legimus, hoc libro collecta vulgare, & hanc operam gratificari illis, qui antiquitatis & humaniorum literarum ſtudio tenentur. Ne vero quenquam longiore antelogio detineamus, jam nunc à carceribus proſilimus in ipſum circum, quem ita decurremus, ut à nominis notatione, quod in quaque re Stoïci facere conſueverunt, exorſi, ut

aliud ex alio in mentem nobis inciderit, ita quodque persequamur.

Annulus igitur, vel, ut alii scribunt, *Anulus*, & *Anellus*, diminutiva sunt, & à voce *Anus*, quæ circulum significat, derivantur. Nam *ut parvuli circuli annuli: sic magni dicebantur anni*, teste Varrone lib. 5. de ling. Latina: qui etiam hinc *tempus illud, à bruma ad brumam dum sol redit, Annum* dici autumat. Cui adstipulatur Servius in lib. 1. Æneidos: *Annus dictus quasi anus, id est, anulus, quod in se redeat: ut est in secundo Georg. Atque in se sua per vestigia volvitur annus*. Ob quam causam etiam annus apud Ægyptios, ante inventas literas indicabatur *picto dracone caudam suam mordente: quia in se recurrit*, ut ait idem Servius ad hæc verba: *Septem ingens gyros* lib. 5. Æneidos.

Habet igitur hæc vox duplicem significationem, Laxam & Astrictam. Hæc est, qua usitatum & vulgo notum digitorum gestamen proprie denotatur. Græci à digitis Δακτύλιον appellavere, teste Plinio lib. 33. cap. 1. Prisci *Vngulum* interpretati sunt; quod, præter Plinium dicto loco, testatur Festus: *Vngulus Oscorum lingua annulus*. Pacuvius in Iliona: *Repugnanti ego porro hunc vi detraxi ungulum*. Et in Atalanta: *Suspensum in lævo brachio ostendo ungulum*. Idem autem Festus notat annulum quoque *condalum* dici solitum:

Con-

Condalus, ait, *annulus: Condalium similiter annuli genus*, à Græco Κόνδυλος, quod digiti articulum significat: mutato υ in a, ut κύλιξ calix. Plaut. Trinum. Act. 3. scen. 3. vers. 7. *Satin' in thermopolio condalium es oblitus, postquam thermopotasti guttturem.* Et vers. 15. *Inter eosne homines condalium te redipisci postulas?* Idem Plautus Menandri fabulam, quæ Δακτύλιον inscribitur, & ab Athenæo lib. 6. laudatur, cum vertere vellet, Condalium eam nominavit, ex qua Varro lib. 6. de ling. Lat. locum quendam citat.

Laxior significatio est cum Annuli appellatione signamus, quicquid fere orbiculari forma præditum est. Quo sensu *Annulos velares* dixit Plinius, quibus aulæa & cortinæ contrahuntur, aut expanduntur lib. 13. cap. 9. *Lignum intus* (loquitur de Persica Ægypti) *grande, firmæque duritiæ, ex quo velares detornant annulos.* Loricam quoque esse *tunicam ex anulis ferream* ait Varro, lib. 4. de Ling. Lat. Et compedes, quibus noxiorum, vel fugitivorum pedes vinciuntur, *Annulos* vocavit Martialis cum alibi, tum lib. 3. Epigram. 29: quo Zoilum perstringit, qui ex servo eques factus priores annulos, puta compedes, Saturno dedicabat:

Has cum gemina compede dedicat catenas
Saturne tibi Zoilus annulos priores.

Eodem significatu & Apuleius sumsit lib. 9. Metamorph ubi describit homines

in piſtrino laborantes, quorum *nonnulli exiguo tegili tandummodo pubem injecti; cuncti tamen ſic tunicati, ut eſſent per pannulos manifeſti, frontes literati, & capillum ſemiraſi, & pedes annulati.* Sed & de intortis illis crinibus, qui alias *cirri* dicuntur, uſurpat idem Martialis libro 2. Epigr. 66.

Vnus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incerta non bene fixus acu.

De Inauribus Plautus in Pœnulo Act. 5. ſcen. 2.

MILPH. *Viden' homines ſarcinatos conſequi?*
Atque ut opinor digitos in manibus non habent.
AGOR. *Quid jam?* MILPH. *Quia incedunt cum annulatis auribus.*

Eodem modo etiam apud Græcos Δακτυλίꙋ vox varie accipitur. Nam præterquam quod, ut apud Latinos *Anus*, ſic ipſa quoque podicem ſignificat, etiam retibus τꙋ̀ς δακτυλίꙋς tribuit Xenophon libro de Venatione; Et utraſque rotæ extremitates: & ferreos illos circulos, per quos habenæ trahuntur: & perforatos lapides, quibus alligare rudentes ſolent, Δακτυλίꙋς appellari, notat Jul. Pollux lib. 1. Onomaſtici cap. 10, 11. Et lib. 10. cap. 30.

CAP.

CAPUT II.

Annulos à Prometheo orignem trahere fabulosum. Eorum usum apud Hebræos & Ægyptios etiam ante Trojana tempora extitisse. Græcos lignis à vermibus exesis res quasvis ante inventos annulos signasse. θριπήδεςα. Romanos à Sabinis vel Hetruscis annulorum usum accepisse. Statuas quoque annulis fuisse ornatas.

ORigo annulorum incerta est. Fabulæ illorum vestutatem à rupe Caucasea repetunt & Promethei vincula eo detorquent. Narrant enim ipsum, quod ferulâ ignem è cœlo furtim sustulisset, à Jove ad Caucasum religatum, & volucri objectum; sed postea, cum Jovem monuisset, ut à Thetide abstineret, nisi vellet ab eo, quem ipsa paritura esset, regno expelli, ejus indulgentia ab Hercule liberatum, hac tamen lege, quoniam juraverat, se nunquam eum soluturum, ut ad pœnæ præteritæ indicium annulum ferreum digito gestaret, cui saxi fragmentum esset inclusum: hoc exemplo deinde mortales in gratiam Promethei annulos primum digitis induisse. Plinius in præfatione libri 36. & Servius in 6. Eclogam Virgilii. Verum hoc Plinio merito videtur esse fabulosum, cum libro 32. cap. 1. inquit: *Pessimum vitæ scelus fecit, qui annulum primus induit, nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum annu-*

lum dederit antiquitas, vinculumque id, non gestamen intelligi voluerit. Quomodo & apud Germanos *fortissimus quisque ferreum annulum [ignominiosum id genti] velut vinculum gestabat, donec se cæde hostis absolveret*, teste Tacito de Moribus Germanorum. Trojanis temporibus Annuli usum fuisse ignoratum affirmat idem Plinius, hac ratione ductus, quod Homerus eorum nullam fecerit mentionem, *cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet.* Iliad. ζ. *& conditas arcis vestes, ac vasa aurea, argenteaque & ea colligata nodi, non annuli nota* Odyss. θ. De Græcis quidem hæc vere dicuntur. Nam hos, & præsertim Lacones, ante inventum annuli signatorii usum, lignis à vermibus exesis res qualvis signalle, legimus in Græcorum commentariis. Hesychius: Οἱ Λάκωνες σφραγῖσιν ἐχρῶντο ξύλοις ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένοις καὶ σημαινομένοις ὁπότε βούλοιντο. Ubi ex Philostephano tradit, Herculis id fuisse inventum. Hinc signacula illa θριπήδεστα & θριπόβρωτα fuerunt nuncupata. Etymologici autor: θριπήδεστα, τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα, οἷς ἀντὶ σφραγῖδος ἐχρῶντο. Eustathius Odyss. α. θριπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομικοὶ ἀντὶ γλυπτῶν σφραγίδων. Suidas: θριπήδεστα, ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐσφράγιζον. Atque hujus consuetudinis fit mentio apud Lycophronem

phronem Cassandrâ, & Aristophanem θεσμοφοριαζούσαις, ut præter Casaubonum notavit Clariss. Meursius ad Lycophronis Cassandram. Notat etiam Theophrastus suâ ætate multos signasse lignis, quæ vermiculi vel teredines pertuderant, lib. 5. histor. cap. 1. πλὴν ὑπὸ τ̃ φλοιὸν ὑποδυόμενοι σκώληκες ἐπιπολῆς ἐγλύφουσι τὸ στέλεχος, οἷς καὶ σφραγῖσι χρῶνταί τινες. *Cæterum vermes sub corticem se insinuantes, truncum in superficie corrodunt, quibus quidam loco sigillorum utuntur.* Quibus verbis θριπόβρωτα vel θριπηδέστατα σφραγίδια intelligi dicit Salmasius ad Solinum, pag. 933. A. Sed apud Hebræos, & Ægyptios etiam ante Iliaca tempora annulos fuisse usurpatos apparet, cum ex facto Judæ, qui Thamari nurui suæ, quam fornicariam esse putabat, mercedem concubitus hædum poscenti, pignoris loco dedit annulum, cum monili, & virga. Genes. cap. 38. vers. 18. tum etiam ex historia Josephi, qui à Pharaone Ægypti rege annulo signatorio donatus legitur Gen. cap. 41. & apud Joseph. lib. 2. cap. 3. Atque ideo non possum satis mirari, cur Plinius lib. 32. cap. 1. neget Ægyptios annulis usos esse: *Nullos omnino annulos,* inquit ille, *major pars gentium hominumque, qui sub nostro imperio degunt, hodieque habet. Non signat oriens, aut Ægyptus etiam nunc, literis contenta solis.* Nisi forte Plinius de privatis hominibus intelli-

telligendus eſt, cum Moſes de regio annulo loquatur. Fuit tamen uſus annulorum Ægyptiis etiam tunc cognitus: à quibus ille, ut multa alia, ad Græcos manavit, & inde rurſum forte ad veteres Italiæ populos. Nam Sabinos etiam Romuli temporibus annulos geſtâſſe autor Dionyſius Halicar. lib. 2. pag. 105. ubi de Tarpeja. Καὶ αὐτὴν ἔρως εἰσέρχεται τῶν ψαλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν καὶ τῶν δακτυλίων. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε καὶ Τυρρηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι. Id eſt: *Hanc cupido ſubiit annulorum, & armillarum, quas illi geſtabant in ſiniſtris brachiis. Gaudebant enim tunc Sabini aureis ornamentis, & non minus, quam Hetruſci, molli victu ac cultu delectabantur.* Suidas de eadem hiſtoria: ὁρῶσα σφραγῖδας ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ψέλλια ταῖς χερσὶν ἐπιθύμησε τοῦ χρυσοῦ. Eadem Livius libro 1. quanquam de re ipſa dubitare videtur: *Additur fabulæ, quod vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo gemmatoſque magna ſpecie annulos habuerint, pepigiſſe eam, quod in ſiniſtris manibus haberent.* A Sabinis igitur hunc morem Romani videntur accepiſſe; vel certe ab Hetruſcis, quod innuere videtur Florus, qui inter alia magiſtratuum inſignia, quæ Tarquinius Priſcus à Tuſcis debellatis ſumſit, etiam annulos ponit l. 1. c. 5. *Duodecim Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit. & inde Faſces, Trabeæ,*

Cu-

Curules, *Annuli*, *Phaleræ*, *Paludamenta*, *Prætexta*. Sed quicquid ſit ſive ab his, ſive ab illis annulorum uſus ad Romanos pervenerit, hoc conſtat, ipſos tarde hanc conſuetudinem amplexos, & ne Reges quidem omnes annulis delectatos fuiſſe. Nam præter Numæ & Ser. Tullii ſtatuas, nullam aliam ex iis, quæ Regibus in Capitolio poſitæ erant, annulum habuiſſe autor Plinius lib.33. cap.1. *Nullum habet Romuli in Capitolio ſtatua, nec præter Numæ Serviique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror, quorum è Græcia fuit origo, unde hic annulorum uſus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferro utantur. Sed à Priſco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem, bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ duravit, ut eorum, qui equo meruiſſent, filii inſigne id haberent, ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinii ejus ſtatuam ſine annulo eſſe.* Quod vero de ſtatuis annulo ornari ſolitis Plinius ſcribit, idipſum etiam Cicero confirmat, qui lib.4. Epiſt.1. ad Atticum ex ſtatu, amictu, annulo, imagine colligit ejuſdem Scipionis Africani ſtatuam eſſe & quæ ad Opis & quæ ad Pollucis ædem poſita eſſet: *De ſtatua Africani ain' tu? Scipio hic Metellus proavum ſuum neſcit Cenſorem non fuiſſe? Atqui nihil habuit aliud inſcriptum niſi COS. ea ſtatua, quæ ad Opis per te poſita in excelſo eſt.*

In illa item, quæ est ad πολιδούκους, hercule inscriptum est COS. quam esse ejusdem status, amictus, anulus, imago ipsa declarat.

CAPUT III.

Annulos vel è simplici metallo vel è mixto. Samothracii qui? Annulos partim solidos, partim cassos. Flamines Diales quo annulo usi? Annulos alios gemmam habuisse, alios ea caruisse. Gemmas fuisse vel figura aliqua insignes, vel nulla. Tres annuli partes: Orbiculum, Palam sive Fundam, & Gemmam. πύελος, πυελὶς, σφενδόνη, ψῆφος. Annulos etiam ex integra gemma, è succino & ebore fuisse.

ANnulorum non unum genus reperio. Alii fiebant è simplici metallo, puta ferro, argento, auro. Alii autem è metallo mixto. Nam vel inaurabant ferrum, & argentum, vel aurum ferro cingebant. Erant enim quidam Annuli οἱ ἐντὸς σιδηροῖ, quidam οἱ ἐκτὸς. De his Artemidorus lib. 2. ὀνειροκριτικῶν cap. 5. Δακτύλιοι ἐκτὸς σιδηροῖ ἀγαθὸν μὲν, οὐκ ἄνευ δὲ καμάτου τὰ ἀγαθὰ σημαίνουσι. *Annuli extra ferrei bonum quidem, sed non citra laborem ipsa bona significant.* De illis Plinius lib. 33. cap. 1. *Nec non & servitia jam ferrum cingunt: Alii per sese mero auro decolorant, cujus licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat.* Utriusque generis annulos gestasse videtur Trimalcio

malcio ille Petronianus, de quo Satyricus: *Habebat etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem, subauratum; extremo vero articulo digiti sequentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, sed plane ferreis velut stellis ferruminatum.* Dicti vero hi annuli *Samothracii* teste Plinio, sive è ferro essent fabricati, & auro cincti; sive è mero auro, & colore quodam fusco decolorati. Neque enim audiendus Isidorus, qui libro 19. cap. 15. de Annulis, *Samothracium aureum quidem* esse asserit, *sed capitulo ferreo à loco ita vocatum.* Nam etiam è ferro fieri solitos indicat Lucretius lib. 6. disserens de magnete ferrum alliciente:

Exultare etiam Samothracia ferrea vidi.

Erant etiam alii, quibus cum circulus totus esset aureus; sigillum tamen gemmæ loco erat argenteum, & è contrario quibus circulus erat argenteus, sigillum vero aureum: Cujusmodi videre est apud Gorlæum Num. 95. 96. 97. 98. Rursum alii erant Solidi, alii Cassi, & pervii. Artemidorus libro 2 cap. 2. Ἀεὶ δὲ ἀμείνονες οἱ ὁλόσφυροι. οἱ γὰρ κενοὶ καὶ θεῖον ἔνδον ἔχοντες δόλους καὶ ἐνέδρας σημαίνουσι, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ ἐγκεκρυμμένον. οἱ δὲ μείζονας τὰς προσδοκίας τῶν ὠφελειῶν, διὰ τὸ μείζονα τὸν ὄγκον τοῦ βάρους ἔχειν. id est, *Semper autem meliores sunt annuli ex toto fabrefacti, nulla inanitate & completi. Vacui enim cavique & qui divinum ac sa-*

crum quippiam intra se habent dolos ac insidias significant, ob id, quod in se continent occultatum. Vacui vero ac cavi etiam majores expectationes, quam commoditates praesagiunt, propterea quod majorem molem, quàm gravitatem habent. Solidis non licebat uti Flaminibus Dialibus, sed tantum cassis & perviis. Festus in Edera: *Sed ne annulum quidem gerere Flamini Diali licebat solidum.* Agellius lib. 10. capite 15. *Flamini Diali annulo uti, nisi pervio cassoque, fas non est.* Rursum alii erant sine gemma, qui Graecis *ἄπειροι, ἄλιθοι, ἄψηφοι* dicuntur. Aristoteles libro 3. *φυσικῆς ἀκροάσεως* cap. 9. *καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασὶ τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην. Etenim annulos illos, qui pala carent, ἀπείρους esse ajunt.* Julius Pollux libro 6. cap. 33. Tit. 7. *τὸν δὲ περιφερῆ, καὶ ἄλιθον δακτύλιον, ἀπείρονα καλοῦσι:* nisi forte *ἄπειρον* scriptum reliquit Pollux. Nam *ἀπείρων* valet quidem idem quod *ἄπειρος*, sed poeticum est: Artemidorus *ἀψήφους* vocat libro 2. cap. 5. Cujus verba mox asscribam. Hujus generis annuli duo sunt apud me, quorum alter exterius octangulâ, intus rotundâ formâ constat, & inscriptionem habet GENIO CASSI SIGNIF. cujus copiam mihi fecit illustris Marcus Velserus Reipub. Augustanae II. VIR Praefectus, columen antiquitatis, & Germaniae nostrae, cum viveret, lumen: in cujus obitu quantam literae

literæ jacturam fecerint, vix decem linguis quis explicare possit. Alter in orbiculo, qua parte gemmæ solent claudi, continet has literas NER quadrangulæ figuræ inclusas: Hunc donavit mihi Nob. & ampliss. Janus Rutgersius potentissimi Sueciæ Regis GUSTAVI ADOLPHI Consiliarius & legatus, de cujus admirabili ingenio & insigni eruditione nunquam ita magnifice quicquam dixero, quin id virtus illius superet.

Alii vero gemmam habebant, eamque vel figurâ aliquâ insignem, vel nulla. Plinius libro 33. c. 1. *Multis hoc modis, ut cetera, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuque opimo digitos onerando: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit, ac ne quis signandi causam in annulis esse intelligeret, solidas induit.* Quid? quod duas quoque gemmas (forte & plures) uni annulo insertas fuisse, videre est ex Epistola Valeriani Imperatoris, ubi *annuli bigemmei uncialis* fit mentio apud Trebell. Pollionem in D. Claudio. Notat CL. V. Ælius Everhardus Vorstius Celsissimi ac invictissimi Herois D. MAVRITII, Principis Auriaci & Comitis Nassovii Medicus ordinarius in Commentariolo de annulorum origine, quem Abrahamus Gorlæus Dactyliothe-

cæ ſuæ præfixit, nullum fuiſſe lapidis pretioſi genus, modo aut ſcalpro aut cælo corrumpi poſſet, quod antiquis illis luxuriæ magiſtris intactum ſit relictum: Soli Adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum: ſed hic quomodo vitiaretur, noſtra ætate reperiſſe Mediolanenſem quendam Jacobum Trecciam, qui Philippi Hiſpaniarum Regis gentilicia inſignia Adamanti ſumma arte inſculpſit. Cum vero omnes fere gemmæ ad uſum ſigillorum inciderentur aut cælarentur, tres tamen maxime omnium ad hos uſus aptabantur, Achates, Onyx, & Sarda, eo quod ceram non traherent, pulcherrimeque ac ſine labe effigiem exprimerent. Vitreas gemmas in annulis vulgus uſurpabat. Plinius libro 35. cap. 6. extremo: *Annulare* (color annularis) *quod vocant, candidum eſt, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipſum ex creta admixtis vitreis gemmis ex vulgi annulis: unde & annulare dictum.*

Ceterum imagines, quæ gemmis incidebantur, aliæ erant cavæ, quæ ſcalpro fiebant: Aliæ extuberantes prominenteſque, quæ cælo: unde & gemmæ, quæ ejuſmodi imaginem exhibebant, *Ectypæ* dicebantur, ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς ἔχειν τὸν τύπον: Seneca libro 6. de Beneficiis, c. 26. *Paulus Prætorius in convivio quodam Tiberii Cæſaris habens imaginem ectypa & prominente gemma.*

Talis

Talis igitur annulus, qui gemmam habet, ut id quoque hoc loco moneam, constat tribus partibus: Orbiculo, Pala, Gemma. Apulejus in Floridis de Hippia philosopho: *Etiam pedum tegumenta crepidas sibi compegerat, & annulum in læva aureum faberrimo signaculo: quem ostentabat. Ipse ejus annuli & orbiculum circulaverat, & palam clauserat, & gemmam insculpserat.* Orbiculus est ipsa annuli περιφέρεια. Pala [quæ & *funda* dicitur Plinio libro 37. c. 8. *Præstantiores funda clauduntur,*] est pars annuli, cui gemma inseritur. Philargyrus in III. Georg. *Paleam* appellat. Polluci πυελὸς vel πυελὶς dicitur: καὶ τοῦ δακτυλίου τὸ μὲν ὁ κύκλος, τόδε ἵνα ὁ λίθος ἐναρμόζεται, πυελός τε καὶ πυελίς. Harpocration: πυελίδα τὸ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον σφραγιδοφυλάκιον. Alii σφενδόνην vocant. Glossarium: *Paleta,* lege *Pala,* σφενδόνη δακτυλίου. Julius Philargyrus in III. Georg. *Palearia. Vnde & paleæ, quæ collum amplectuntur, & ea pars annuli, quæ gemmam cohibet, propter similitudinem Palea dicitur. Cicer. de offic. 3. Cum paleam ejus annuli converteret.* Quanquam exemplaria Ciceronis antiquissima *palam* non *paleam* legunt, ut observavit Johan à Wower. Gemma annulo inclusa Græcis dicitur ψῆφος. Suidas: ψῆφον καλοῦμεν λίθον τὸν ἐν τῷ δακτυλίῳ, καὶ τὸν χρημάτων ἀριθμόν. Hinc Artemidorus libro 2. cap. 5. Ἀγαθοὶ δὲ καὶ οἱ

χρυσοῖ

χρηστοὶ οἵγε ψήφους ἔχοντες. ἐπεὶ οἵγε ἄψηφοι ἀκερδεῖς τὰς ἐγχειρήσεις σημαίνουσι, διὰ τὸ ἄψηφον, ψῆφον γὰρ καλοῦμεν ὥσπερ λίθον τὸν ἐν δακτυλίῳ, οὕτω δὴ καὶ τὸν τῶν χρημάτων ἀριθμόν. Hoc est, *Boni sunt etiam aurei, qui lapillos habent; nam qui lapillis carent, minime lucrosas aggressiones significant, propterea, quod ψήφους non habent. ψῆφον enim vocamus tum lapillum in annulo, tum etiam pecuniarum numerum.* Erat & genus annulorum, quibus clavis erat adjuncta ad duplicem usum, signandi aperiendique. Cujusmodi annulos (ferreos tamen, ut appareat servorum fuisse, aut vulgarium militum) in Batavis erutos complures se vidisse testatur Justus Lipsius ad Tacitum, qui formam eorum exhibet, uti & Hadrianus Junius in Historia Bataviæ c. 10. imprimis vero Gorlæus Num. 42. Salmasius vero negat istos annulos duplicem usum habuisse, nimirum annuli signatorii & clavis. Siquidem nullum in his sigillum pressum ad signandum aptum. Ac proinde meras claves fuisse putat cum annulo, qualis & hodie fieri soleat in nostris clavibus, quæ sunt longiore scapo, ad Solinum p. 932. Nec vero ex metallo solum, sed & è succino, & ebore, integrisque gemmis annulos factos legimus. Annulum ex Sarda integra cum pala aurea, & circulo argenteo exhibet Gorlæus in Dactyliotheca sua Num. 101. Succineorum,

Ebur-

Eburneorumque meminit Artemidorus libro 2. cap. 5. Σούκινοι δὲ καὶ ἐλεφάντινοι καὶ ὅσοι ἄλλοι δακτύλιοι γίνονται, γυναιξὶ μόναις συμφέρουσι. *Succinei & eburnei, & quicunque alii fieri annuli solent, solis mulieribus conferunt.* Suidas eadem: Σούκινοι δὲ ἐλεφάντινοι δακτύλιοι γυναιξὶν εἰσι σύμφοροι. Succino autem multum gavisas fuisse mulieres, testatur Plinius lib. 37. c. 2. *Proximum locum in delitiis, feminarum tamen adhuc tantum, succina obtinent, eandemque omnia hæc, quam gemmæ autoritatem.* Hinc Ovidius lib. 2. Metamorphoseos de Phaëtontiadum lacrimis:

Inde fluunt lacrimæ, stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis, quæ lucidus amnis
Excipit & nuribus mittit gestanda Latinis.

Prudentius περὶ στεφάνων de Eulalia:

Spernere succina, flare rosas,
Fulva monilia respuere &c.

Cap. IV.

Annulos utraque manu quidem gestatos & potissimum sinistra & quare? Digitos omnes, excepto medio, annulis oneratos. Ratio Ægyptiaca de vena à corde ad digitum annularem pergente refutata. Κορίαννον, Ακαρίς.

SED nec modus gestandi annulos unus idemque apud veteres fuit. Dextra qui-

quidem geſtatos, evidenter oſtendit Jeremias, qui cap. 22. verſ. 24. Deum inducit ſic loquentem: *Etiamſi eſſet Conia filius Ioacim regis Iudæ annulus ſignatorius in manu dextra mea, inde evellam eum.* Sirachus cap. 49. verſ. 13. *Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipſe quaſi ſignum in dextra manu Iſraël.* Apud Romanos vero ante uſum gemmarum (ſi Attejo Capitoni apud Macrob. lib. 7. fides habenda eſt) cum ſculptura adhuc annuli materiæ imprimebatur, ſive ex ferro foret, ſive ex auro, *geſtabatur, ut quiſque vellet, quacunque manu, quelibet digito.* Sed poſtquam gemmæ etiam addi cœperunt, ſiniſtra potiſſimum manus huic geſtamini deſtinata fuit: niſi quod interdum homines ſupra modum molles, & luxuriæ dediti, etiam dextram in ſubſidium vocabant, ſi fors ſiniſtra ferendo oneri non eſſet: id quod ſubindicare videtur Lucianus in Navigio, apud quem cum Timolaus multos ſibi annulos optaſſet, quorum beneficio & recte valeret, & robore alios ſuperaret, & alios in ſoporem collocare, aut aliud quippiam, quod conditionem humanam excedat, præſtare poſſet, quærit ex ipſo Lycinus: Ἀτὰρ εἰπέ μοι καὶ τόδε, τί δήποτε οὐχ εἷς δακτύλιος ἅπαντα ταῦτα δύναταί σοι, ἀλλὰ τοσούτους περιημμένους βαδίζῃ, τὴν ἀριστερὰν πεφορτισμένος, κατὰ δάκτυλον ἕνα, μᾶλλον δὲ ὑπερπαίει ὁ ἀριθμὸς καὶ τὴν δεξιὰν συνεπιλαβεῖν. *At vero etiam hoc responde mihi,*

cur

cur tandem non unus annulus omnia tibi ista potest, sed tam multis revinctus sinistra gravata per singulos digitos? imo vero excedit numerus & necesse erit etiam dexteram ferendo oneri succedere. Quod autem læva manus annulorum sedes fuerit, sicut hodieque est, multa scriptorum loca testantur. Plin. lib. 33. cap. 1. *Manus & prorsus sinistræ maximam auctoritatem conciliavêre auro.* Horat. lib. 2. Sat. 7.

— Sæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priscus inani
Vixit inæqualis. —

Silius Italicus lib. 11.

— Quos signum illustre superbis
Mos læva gestare viris. —

Tertullianus capite ultimo De habitu muliebri: *Graciles aurium cutes Kalendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit.* Sed cur huic potissimum manui annulos aptarit Antiquitas, duas reperio rationes: Unam, quod læva sit otiosior, quam dextra, cujus officium fuisset non solum annulorum gestatione impeditum, sed & ipsi annuli crebro motu facile potuissent lædi. Diserte Attejus Capito apud Macrob. lib. 7. Saturn. *Postea usus luxuriantis ætatis signaturas pretiosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento pretii, quo sculpendos lapides parassent, gloriarentur. Hinc factum est, ut usus annulorum*

lorum exemptus dextræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otiosior est: ne crebro motu & officio manus dextræ pretiosi lapides frangerentur. Alteram, quod hæc manus plerumque lateat, nec se tam crebro oculis hominum ingerat. Cum enim, qui primum annulos invenerunt, propter rei novitatem & insolentiam in propatulo eos gestare erubescerent, sinistræ manui tanquam magis latenti annulos induerunt, ne si aperte gestati in reprehensionem aliorum incurrerent. Hanc Plinius nobis suppeditat lib. 33. cap. 1. *Qui primus instituit* (inquit ille) *cunctanter id fecit, lævisque manibus ac latentibus induit, cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus: Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam sartoris usus* (retineo veterem lectionem defensam & explicatam ab Adr. Turnebo lib. 6. Adverf. cap. 22.) *argumentum est, majus in læva fuisse, qua scutum capitur.* Si etiam in levi, inquit, artificio sartorum, impedimentum futurum fuit gestato dextra annulo, quanto majus est, cum sinistra eo onerata tractatio clypei impeditur?

De digitis quibus annuli inserebantur, copiose Plinius, quem operæ pretium est audire: *Singulis*, inquit ille, *primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi. Sic in Numæ & Servii Tullii statuis videmus. Postea pollici proximo induere, etiam*

Deo-

Deorum ſimulachris. Dein juvat & minimo dare. Galliæ Britanniæque in medio dicuntur uſæ. Hic nunc ſolus excipitur, ceteri omnes onerantur. Vides inter digitos, qui annulo inſigniebantur, primum fuiſſe eum, qui minimo proximus eſt, dictus ob id Δακτυλιώτης vel *annularis*. Macrobius *Medicinalem*: Auctor ad Herennium lib. 3. *Medicum* vocat, ubi de memoriæ artificio tractans ita imaginem quandam inſtruit: *Et reum ad lectum ejus ſtatuemus, dextra poculum, ſiniſtra tabulas, medico teſticulos arietinos tenentem.* Non enim dubium eſt, quin è digito eo, qui ſit minimo proximus, ſuſpenſas haberi velit ſcorteas, id eſt, è teſtibus arietinis pelliceas crumenas, ut locum hunc interpretatur Politianus cap.62. Miſcellaneorum. Cur autem communis conſenſus annulum in hoc digito, & manu præcipue ſiniſtrâ geſtandum ſibi perſuaſerit, de hac re Macrobius dicto loco duas affert opiniones: unam Hetruſcam, & Ægyptiacam alteram, quas hîc adſcribere non pigrabor; Hetruſca deſumitur ex fragmento Atteii Capitonis, quod extat apud Macrobium: *Electus autem in ipſa læva manu digitus minimo proximus, quaſi aptior ceteris, cui commendaretur annuli pretioſitas: Nam Pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat, nec minus quam tota manus ſemper in officio eſt, unde apud Græcos ἀντίχειρ vocatur, quaſi manus altera. Pollici vero vici-*

nus

nus nudus, & ſine tuitione alterius appoſiti videbatur: Nam pollex ita inferior eſt, ut vix radicem ejus excedat. Medium & Minimum vitaverant, ut ineptos, alterum magnitudine, brevitate alterum: Et electus eſt, qui ab utroque clauditur, & minus officii gerit, & ideo ſervando annulo magis accommodatus eſt. Ægyptiaca nititur fundamentis anatomiæ: Nam ut Diſarius apud Macrobium inquit: *De hac quæſtione ſermo quidem ad nos ab Ægypto venerat, de quo dubitabam, fabulamne, an veram rationem vocarem. Sed libris Anatomicorum poſtea conſultis, verum reperi, nervum quendam de corde natum prorſum pergere uſque ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximum, & ideo viſum veteribus, ut ille digitus annulo tanquam coronâ circumdaretur.* Eadem fere habet Agellius lib. 10. cap. 10. *Veteres Græcos annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines ajunt ſic plerumque annulis uſitatos. Cauſam eſſe huic rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit, quod inſectis, apertiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum eſt, nervum quendam tenuiſſimum, ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire. Propterea non inſcitum viſum eſſe, eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videre-*

tur.

tur. Quæ αὐτολεξεὶ describit Johannes Salisberienſis lib. 6. Policratici cap. 12. Gratianus Can. *Fœminæ* 30. quæſt. 5. ex Iſidori Hiſpalenſ. lib. 2. de divinis officiis cap. 19. *Vnde & quarto digito annulus idem inſeritur, quod in eo vena quædam, ut fertur, ſanguinis, ad cor uſque perveniat.* Sed jam pridem exploſa eſt hæc opinio à Medicis recentioribus, qui ex diligenti & accurata corporum humanorum ſectione obſervarunt, nullam in digito annulari majorem illuſtrioremve aliam, quæ ad cor perveniat, venam aut arteriam, quam in aliis reperiri, neque eum ullo peculiari privilegio aut naturæ indulgentia gaudere, ut cauſa nulla ſit cur hoc quidem nomine reliquis digitis præferri debeat. Tantum de Annulari: Porro eundem honorem quoque Indici tributum, teſtatur idem Plinius. Annulum vero, quo Index ornabatur, Græci Κορίαννον peculiari nomine dixerunt. Jul. Pollux lib. 5. cap. 16. Κορίαννον ἐκάλουν τῷ λιχανῷ περιηρτημένον. Sed de hoc digito pauciora extant apud probatos auctores veſtigia: plura de digitorum, ut Arnobii voce utar, miniſſimo, quem ipſum quoque annulo ornari ſolitum teſtatur idem Plinius eodem capite; *Sunt, qui tres uni minimo congerant: alii vero & huic unum tantum, quo ſignanda ſignent. Conditus ille, ut res rara, & injuria uſus indigna, velut è ſacrario promitur: & unum in minimo digito habuiſſe,*

pretio-

pretiosioris in recondito supellectilis ostentatio est. Et notat Gorlæus plerosque annulos sigillaritios, qui hodie reperiuntur, circumferentia (Græci περιφέρειαν dicunt) adeo esse arcta seu angusta, ut, nisi raro admodum alii, quam minimo digito aptari possint. Dicebatur autem hic annulus proprie Ἀκαρὲς; Pollux lib. 5. περὶ δὲ τῷ σμικρῷ δακτύλῳ ἐφόρουν ὁ Ἀκαρὲς ἐκάλουν διὰ σμικρότητα. Ait, annulum istum qui minimo digito gestabatur, propter parvitatem dictum fuisse Ἀκαρὲς. Nam ἄκαρ Græcis idem est, quod μικρὸν vel οὐδὲν, teste scholiaste Aristophanis. Hinc scriptores hominem lautissime divitem notaturi, tribuunt ipsi grandem in hoc digito annulum. Petronius de Trimalcione: *Habet etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem subauratum.* Lucianus in Dial. Meretriciis, εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς Παρμένων δακτύλιον ἐν τῷ μικρῷ δακτύλῳ μέγιστον πολύγωνον.

Medium digitum Plinius excipit, quanquam Gallis olim Britannisque morem fuisse asserit, ut eo annulos gestarent: Cujus tamen rei testimonium, non memini me alibi legere. Romani vero videntur ideo vitasse, quod hic digitus infamis vulgo & impudicus censeatur, ut legimus apud Pers. Sat. 2. & Martialem lib. 6. Epigr. 70. Proditum autem memoriæ est à Plinio lib. 28. cap. 6. singultum & sternutationem sedari, *si quis annulum è sinistra in*

lon-

longissimum dextræ digitum transferat: quod utrum verum sit, naturalium rerum indagatores viderint.

Pollicem Plinius præteriit: Sed tamen eo etiam interdum gestatos fuisse annulos, non obscure indicat Julius Capitolinus, qui Maximinum Cæsarem asserit fuisse *pollice ita vasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo.*

Cap. V.

De Annulo Signatorio, qui & sigillaritius. Tabulas pacta & conventa continentes fuisse obsignatas. Ritus in testamentis signandis.

SEquitur de annulorum usu, qui multiplex, præcipuus tamen in signando: quam unicam fuisse annuli gestandi causam, indicat Attejus Capito apud Macrobium: *Veteres non ornatus, sed signandi causa annulum secum circumferebant.* Et ipsi vox *Signare* inter alia, teste Festo, etiam *annulo signa imprimere* significat. Ipse vero annulus, quo signa imprimebantur, dictus *signatorius* l. 74. D. De verborum significat. & l. 25. § 10. D. *De Aur. & Argento.* Vopiscus *sigillaritium* vocat in Aureliano.

Signabantur autem, ut usitatissimum hunc signandi morem per partes declarem, inter alia primo omnes tabulæ quæ pacta conventaque continebant. Cum enim maxima pars mortalium fluxam fidem gerat, hæc à priscis inventa ratio est,

ut impreſſis ſignis pacta conventaque ſervarentur. De qua re inſignis locus exſtat apud Senecam lib. 3. de beneficiis cap. 15. *Vtinam nulla ſtipulatio emptorem venditoremque obligaret, nec pacta conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur: fides potius illa ſervaret & æquum colens animus. Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. Ille per tabulas plurium nomina interpoſitis parariis facit. Ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! Annulis noſtris plus, quam animis creditur. In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? Nempe, ne ille neget accepiſſe, quod accepit.* Quod autem hic Seneca optat, ut homines ſine ſigillis pacta conventa cuſtodiant, id Strabo tribuit priſcis Indis, quos ait in contractibus neque teſtibus uti neque ſigillis, ſed ſimpliciter credere. Verba ejus lib. 15. Geographiæ pag. 488. hæc ſunt: Καὶ ἐν τοῖς νόμοις δὲ καὶ ἐν τοῖς συμβολαίοις τὴν ἁπλότητα ἐλέγχεσθαι ἐκ τοῦ μὴ πολυδίκας εἶναι· οὔτε γὰρ συνθήκης οὔτε παρακαταθήκης εἶναι δίκας. οὐ δὴ μαρτύρων οὐδὲ σφραγίδων αὐτοῖς δεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν παραβαλλομένοις. hoc eſt, *In legibus & contractibus maxime ſimplicitatem eo argui, quod non multum habeant litium: nam neque commiſſi neque depoſiti jura ulla habere, neque teſtibus uti nec ſigillis,*

gillis, sed simpliciter credere. Verum & hodie reperiuntur & olim reperti sunt, qui annulis suis obsignata inficiari non verentur; de quibus queritur Juvenal. Satyra 13.

Si decies lectis diversa parte tabellis
Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipsorum quos litera gemmaque princeps
Sardonichus, loculis quæ custoditur eburnis.

Male ob hanc rem audiverunt Græci, de quibus Polybius in fin. lib. 6. παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐὰν τάλαντον μόνον πιστευθῶσιν, ἀντιγραφεῖς ἔχοντες δέκα, καὶ σφραγῖδας τοσαύτας καὶ μάρτυρας διπλασίους, οὐ δύνανται τηρεῖν τὴν πίστιν. id est, *In Græcia talentum si forte creditur, & si decem adhibiti antigrapharii, & totidem sigilla, & testes duplo tanto (plures) fidem servare nesciunt.* De tabulis Nuptialibus diserte Suetonius in Claudio cap. 29. *Illud omnem fidem excesserit, quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignaverit.* Apulejus in Apologia: *Habes Æmiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignatæ.* Juvenalis Sat. 2.

Signatæ tabulæ, dictum Feliciter! ingens
Cœna sedet; gremio jacuit nova nupta mariti.

Sponſiones quoque obſignari ſolitas, liquet ex eo, quod Plutarchus de Cinnæ obitu narrat in Pompejo: ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος, προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγῖδα προὔτεινε πολυτίμιον οὖσαν. ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπών, Ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον, ἀπέκτεινεν αὐτόν. hoc eſt: *Cinna fugiens & deprehenſus à quodam manipuli ductore, qui ſtricto enſe eum inſequebatur, ſubmiſit ſe ad hujus genua, eique annulum ſuum ſignatorium magni pretii obtulit. Ille vero cum eum increpaſſet perquam inſolenter, At ego non ad ſponſionem ſignandam adſum, ſed ad nefarium & ſceleratum tyrannum puniendum, eum obtruncavit.*

De Teſtamentis res eſt vulgatiſſima non ſolum ex Juriſconſultorum libris, ſed & aliis ſcriptoribus. Cæſar lib. I. de bello Gallico, ubi militum ſuorum, quibus jam jam adverſus Germanos pugnandum erat, pavorem perſtringit: *Vulgo*, (ait) *totis caſtris teſtamenta obſignabantur.* Appianus Alexandrinus lib. I. ἐμφυλίων de exceſſu Syllæ: Σύλλας δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνύπνιον ἔδοξεν ἰδεῖν, ὅτι αὐτὸν ὁ δαίμων ἤδη καλοίη. καὶ ὁ μὲν αὐτίκα μεθ' ἡμέραν τοῖς φίλοις τὸ ὄναρ ἐξειπών, διαθήκας συνέγραφεν ἐπειγόμενος, καὶ αὐτῆς ἡμέρας συνετέλει. σφραγισαμένῳ δὲ αὐτὰς περὶ ἑσπέραν πυρετὸς ἐμπίπτει. *Sylla in ruſtico ſeceſſu ſomniavit,*

vit, vocari se jam à fato: Quamobrem mox ut illuxit, enarrato amicis somnio, testamenti tabulas eadem die confecit: quibus obsignatis sub vesperam febris eum invasit. Cic. lib. 3. ad Quint. Fatrem Epist. ultima: *De Felicis testamento tum magis querêre, si scias. Quas enim tabulas se putavit obsignare (lapsus est per errorem & suum & Sicuræ servi) non obsignavit.* Et Leg. 15. D. De Testamento militari. *Et ideo, cum miles adduxisset testamentum suum, mox annulo suo signasset, qui super ea re cogniturus erit, considerabit, quo proposito id fecerit.*

Ad hujusmodi tabulas signandas etiam amici advocabantur, qui rei gestæ testimonium perhiberent, easque suo annulo confirmarent: Idque inter recepta Romæ officia numerabatur. Plin. lib. 1. Epist. 9. *Ille me ad signandum Testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Idem lib. 2. Epist. ult. *Aurelia ornata fœmina, signatura Testamentum sumpserat pulcherrimas tunicas: Regulus cum venisset ad signandum, Rogo, inquit, has mihi leges.* Suetonius in Tib. Claudio cap. 44. *Non multo post Testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignavit.* Seneca Epist. 8. *Non videor tibi plus prodesse, quam cum ad vadimonium advocatus descenderem, aut, tabulis testamenti annulum imprimerem, aut in senatu candidato vocem & manum commodarem.* Respexit hunc ritum Tertullianus in De Idololatria: *Si-*

gnatæ signis non Advocatorum, sed Angelorum. Dicebantur autem hi *testes classici.* Festus: *Classici testes dicebantur, qui signandis testamentis adhibebantur.* Dicti iidem & *Signatores*, vel *obsignatores.* Cic. l.12.ad Attic.Ep.18. *Quod scribis Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui.* Et in orat. pro Cluent. *Oppianicus obsignatores ad eum, qui neque Asinium, neque Ajulum nossent, adducit.* Juvenalis Sat. 1.

Signator falso qui se lautum atque beatum
Exiguis tabulis & gemma fecerat uda.

Idem Sat. 10.

Veniet cum signatoribus auspex.

Suetonius in Tiber. cap. 23. Allusit etiam huc Prudentius Hymno Epiphaniæ,

Hunc & Prophetis testibus,
Iisdemque signatoribus
Testator, & sator jubet
Adire regnum & cernere.

Atque hos testes, si quidem ad tabulas testamenti obsignandas vocati erant, oportebat in conspectu testatoris uno & eodem tempore convenire, nomen suum subscribere, & annulo obsignare. Nam si quis ex testibus nomen suum non adscripserit, veruntamen signarit: vel si adscripserit se, non tamen signarit, pro eo est, ac si adhibitus non esset, ut ait Ulpianus in l. *Ad testium.* §. *Si quis. D. Qui testamentum fac.* Si etiam coram testatore non omnes eodem loco testes suo vel alieno annulo signaverint, jure deficit testamen-

mentum, ut est in l. 12. C. *de Testamentis*, Michaël Attaliata in synopsi, Tit. 32. *de imperfecto testamento:* μὴ κρατείτω διαθήκη ἑνὸς τῶν μαρτύρων χωριζομένου εἰ μὴ πάντες ὁρῶντος τοῦ διατιθεμένου, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον σφραγίσωσιν ἐν ἰδίῳ ἢ καὶ ἀλλοτρίῳ δακτυλίῳ. Unde etiam hoc discimus, testes non suo tantum, sed & alieno annulo signare potuisse: Imo si testis ab ipso testatore annulum accepisset, & signasset, valebit Testamentum, ut est in l. *Ad testium*. D. *Qui testa. facere*. Addit vero Justinianus Imperator in § *Possunt*. Instit. *de Testamentis ordinandis*, potuisse omnes testes & uno annulo signare Testamentum, potuisse & septem annulos eadem & una sculptura esse, id est, eundem χαρακτῆρα, idem ἀποσφράγισμα habere. Michaël Attaliata in synopsi Tit. 31. *de Testamento & codicillis*: ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ ἑνὶ δακτυλίῳ ἤτοι βουλλωτηρίῳ δύνανται σφραγίζειν οἱ μάρτυρες τὴν διαθήκην. An vero quælibet alia, quam annuli impressio in testamentis locum habere possit, Jurisc. disputant, *ac magis est, ut annulo tantum quis possit signare, dum tamen habeat charactera*, l. 22. §. 5. D. *Qui testam. fac.* Vide Cujac. lib. 14. Obser. cap. 11. Giphan. ad Inst. de Test. ordin. §. Possunt autem testes. Quod si signa testamenti vetustate vel alio casu interierint, subscriptiones testium vero sint adhuc salvæ, testamenti fidem nullo modo labefactam vult Leo Imp.

constitutione 82. Κελεύομεν κἂν μὴ τὸ σφραγῖδος ἡ σωτηρία προσείη τῇ διαθήκῃ, τὴν ἀξιοπιστίαν ὑπογραφαὶ δύνανται προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βέβαιον αὐτήν. id est, *Iubemus etiamsi sigilla testamenti non supersint, si idoneam fidem subscriptiones testamento adhibeant, ne quid ob eam rem testamenti fides infirmetur*: ut emendat ac interpretatur idem Cujacius lib. 17. Obser. cap. 32. Rebuffus in Constit. Reg. Art. 2. gl. 1. n. 86.

CAP. VI.

Annuli usus in obsignandis literis. Persarum Reges & Cæsares Romanos probatæ fidei viris annuli curam commisisse, qui literas obsignarent.

NEc vero Tabulæ solum, quæ publici privatique contractus scripturam continebant, sed & Epistolæ, ac Diplomata annulis solebant obsignari; quem morem arbitror apud plerasque omnes gentes usitatum fuisse. De Romanis quidem putidum sit exempla apponere. De Judæis vero planum ex historia Achabi Regis Samariæ, cujus annulo obsignatæ fuerunt literæ, quibus Nabothus occidi jubebatur, lib. 3. Reg. cap. 21. vers. 8. Apud Persas quoque eundem morem obtinuisse testatur historia Esther cap. 8. ubi Ahasuerus concedit Mardochæo potestatem mittendi literas regio annulo obsignatas ad omnes populos imperio suo subjectos, ut edictum de

de extirpandis Judæis, quod Haman à Rege impetraverat, abrogaretur. Et Xenophon lib. 1. Ἑλληνικῶν auctor est, Lacedæmoniorum legatum à Dario Persarum Rege ad omnes Asiæ inferioris homines literas sigillo regio munitas secum attulisse: Ἐπιστολήν τε ἔφερε τοῖς κάτω πᾶσι τὸ βασίλειον ἔχουσαν σφράγισμα. Erat vero harum literarum, quæ Regis Persarum annulo obsignatæ erant, tanta auctoritas, ut iis nemo contradicere auderet. Nam cum Rex Mardochæo mandasset, ut literas suo nomine scriptas etiam annulo suo obsignaret, mox addit ad firmandam auctoritatem literarum, quibus regium sigillum impressum: ὅσα γὰρ γράφεται τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος καὶ σφραγισθῇ τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν. Esther cap. 8. Ad eundem modum Alexander Magnus quoque *literas, quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obsignabat: iis, quas in Asiam scriberet, Darii annulus imprimebatur*, teste Curtio lib. 6. Et Persarum quidem reges videntur non solum ipsi annulos gestasse; sed & aliis, quorum fidem perspectam habebant, eorum curam commendasse. Ita enim Ahasuerus annulum Hamano, qui cruci affigendus erat, ademisse & Mardochæo tradidisse, legitur Esther cap. 8. vers. 2. videatur ibi Tirinus in Commentar.

Sed hunc morem quoque Cæsares Romanos usurpasse video. Nam Trogi Pom-

peii patrem *ſub Cajo Cæſare militaſſe, Epiſtolarumque & Legationum ſimul & annuli curam habuiſſe*, tradit Juſtinus lib. 43. Eſt autem hîc intelligendus ille Cajus Cæſar, qui ſuperato Pompejo Rempubl. tenuit; non is, qui poſt Tiberium imperio potitus eſt; cum à bello Mithridatico, quo Trogi pater jam fuit, ad Cæſarem Caligulam, ſint ut minimum anni centum; ut recte, mea quidem opinione, exiſtimat ampliſſimus, & antiquitatis peritiſſimus Jacobus Bongarſius Henrici IV. Galliæ & Navarræ Regis in Germaniam legatus, amicus noſter, dum vivebat, ſingularis. Mæcenatem quoque & Agrippam in tanto honore ab Auguſto Cæſare habitos, ut quaſcunque ille literas ad ſenatum vel alios mitteret, ipſi perlegerent, & iis, quæ vellent, immutatis, annulo, quem hac fine ab ipſo acceperant, obſignarent, auctor Dio lib. 51. τοσαύτην γε ἐπὶ πάντα καὶ ἐκείνῳ (Agrippam intelligit) καὶ τῷ Μαικήνᾳ ἐξουσίαν ἔδωκεν, ὥς τε σφᾶς καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἃς τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔγραφε, προαναγινώσκειν, κἀκ τούτου καὶ μεταγράφειν, ὅσα ἐβούλοντο, καὶ διὰ τοῦτο δὲ δακτύλιον ἔλαβον παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπισφραγίζεσθαι αὐτὰς ἔχωσι. Sic Mutianus cum omnia ſuo arbitratu, etiam abſque mandato Veſpaſiani gereret ſcriberetque, nomine tantum Veſpaſiani adſcripto, annulum geſtabat, quem ad ipſum Veſpaſianus miſerat, ut ea, quæ ediceret, ſigillum principis habe-

haberent. Καὶ διὰ τοῦτό γε καὶ δακτύλιον πεμφθέντα ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα τὰ σημαινόμενα λαμβάνῃ, ut ait Xiphilinus in Veſpaſiano. Nec dubito, quin alii quoque principes hunc morem ſervarint. Sed ſilere malo, quæ teſtibus ac tabulis conſignare non licet, quam conjecturis inniti. Poſtquam vero antiqua illa imperii ſedes mutata, & à Conſtantino Magno Bizantium tranſlata fuit, reperio inter officiales Palatii fuiſſe, qui Reſponſa Impp. ſignarent. Fit horum mentio in l. 14. Cod. Theodoſ. De Extraordinariis muneribus: *Eos qui cum honore Comitum, nomine Magiſtrorum, Memoriæ præfuerunt vel Epiſtolis vel Libellis: item eos, qui ibidem peragendis ſignandiſque Reſponſis noſtræ manſuetudini obſecundant, omnium vilium munerum fieri jubemus exſortes.* Quomodo autem & à quibus hujuſmodi Reſponſa obſignata fuerint, mox oſtendam. ſi prius morem obſignandi tabulas epiſtolaſque priſcis Romanis uſitatum indicâro.

CAP. VII.

De Lino & Cera in obsignationibus usurpari solita. Cretam quoque huic rei inservisse. γῆ σημαντρίς. Incidere linum, Epistolam solvere. *Signa cognoscebantur ante aperturam.*

IN obsignationibus literarum tabularumque tria adhibebantur: Linum, Cera vel Creta, & Signum. De Signis inferius dicemus. Linum erat vinculum illud, quo constringebatur obligabaturque id, quod erat obsignandum. Huic imponebatur Cera vel Creta, in quam sigillum imprimebant, sed, quod hodicque vulgo fieri solet, prius salivâ madefactum, ne cera illi adhæreret. Unde Juvenalis Satyra 1. *Gemmam udam* dixit, quam Scholiastes interpretatur *salivâ tactam propter signaculi impressionem.* Et Ovidius libro 5. Trist. Eleg. 5.

Flens quoque me scripsit, nec qua signabar ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.

Idem libro 9. in fabula Biblidos:

Protinus impressa signat sua crimina gemma,
Quam tinxit lacrimis, linguæ defecerat humor.

Quæ duo loca mihi indicavit nobilissimus & amplissimus Dn. Janus Rutgersius,

sius, amicus noster non è multis, quem honoris causa nomino.

Creta signandi mos est antiquissimus. Servius libro 4. Æneid. ad illa: longæva sacerdos. *Sibyllam Apollo pio amore dilexit: & ei obtulit poscendi quod vellet arbitrium. Illa hausit arenam manibus, & tam longam vitam poposcit. Cui Apollo respondit, id posse fieri, si Erythræam (in qua habitabat) insulam relinqueret, & eam nunquam videret. Profecta igitur Cumas tenuit: & illic defecta corporis viribus, vitam in solâ voce retinuit. Quod cum cives ejus cognovissent, sive invidia sive commiseratione commoti, ei Epistolam miserunt, cretâ antiquo more signatam: qua visa, quia erat de ejus insula, in mortem soluta est.* Meminit cretæ & Cicero 4. in Verrem: *Cum Valentio ejus interpreti Epistola Agrigenti allata esset, casu signum iste animadvertit in cretula. Placuit ei: exquisivit unde esset Epistola: respondit, Agrigento. Iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur.* Et pro Flacco: *Hæc quæ à nobis prolata laudatio, obsignata erat creta illa Asiatica, quæ ferę est omnibus nota nobis: quâ utuntur omnes non modo in publicis, sed etiam in privatis literis.* Herodotus videtur appellare γῆν σημαντρίδα libro 2. ubi describit morem Ægyptiorum sacerdotum, quem in probando bove sacrificiis apto solebant usurpare. Locum

cum alibi adduximus.

De Cera vero & Lino res est notissima; Cicero 4. Acad. Quæst. *Quid si in ejusmodi cera centum sigilla hoc annulo impressero, ecquæ poterit in agnoscendo esse distinctio? an tibi erit quærendus annularius.* Plaut. in Bacchidibus.

Cedo tu ceram ac linum: age obliga, obsigna cito.

Et in Pseudolo scena prima:

Phænicium Calidoro amatori suo
Per ceram & linum, literasque interpretes
Salutem mittit.

Instit. libro 2. Tit. de pupillari substitutione. *Separatim in inferioribus partibus scribere, eamque partem proprio lino, propriâque cerâ consignare.* Cæterum morem istum vinculis colligandi tabellas apud Græcos quoque obtinuisse docent nos Æmylius Probus in Pausania, capite 4. *Interim Argilius quidam Adolescentulus, quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset, aliquid in ea de se scriptum, quod nemo eorum rediisset, qui super tali causa eodem missi erant: vincula epistolæ laxavit, signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum.* Et Curtius lib. 7. cap. 2.

Par-

Parmenion vinculum epiſtolæ ſolvens, quidnam
Rex ageret, requirebat.

In tabulis tamen, quæ publici & privati contractus ſcripturam continebant, peculiaris aliquis modus obſervabatur, quem Paulus lib. 5. Sententiarum Tit. 25. deſcribit his verbis : *Ampliſſimus ordo decrevit, eas Tabulas, quæ publici & privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent. Aliter Tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* Autor hujus formæ Senatus fuit Neronianis temporibus, quemadmodum Suetonius oſtendit in Nerone capite 17. *Adverſus falſarios tunc primum repertum, ne Tabulæ niſi pertuſæ ac ter lino per foramina trajecto obſignarentur.* Non poterant autem Tabulæ vel Epiſtolæ aperiri, niſi lino ſoluto. Lucianus in Timone: Ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ λίνον ἐντμηθῇ καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ καὶ ἀνακηρυχθῇ μοῦ ὁ καὶ καινὸς δεσπότης. *Poſteaquam autem ſignum ablatum fuerit, & libum inciſum, & tabulæ apertæ & declaratus meus novus dominus.* Unde apud Curtium libro 7. *Parmenio vinculum Epiſtolæ ſolvens, quidnam Rex ageret, requirebat.* Et apud Cicer. 3. Catil. *incidere linum;*

& ali-

& alibi *ſolvere Epiſtolam.* Plaut. in Amphitr. *ſolvere ciſtulam.* Plutarchus πολιτικοῖς παραγγέλμασι, ait λύειν ἐπιστολὴν. Soluto autem vel inciſo lino plerunque ſignum quoque cum eo frangebatur : ideo ante aperturam jubebant ſigna cognoſci, fidei cauſa. Plut. Amphitr. Actu 2. Scen. 2.

— So. *An etiam id credis quæ in hac ciſtellula*
Tuo ſigno obſignata fertur? Amp. *ſalvum ſignum eſt.* So. *inſpice.*
Amp. *Recte, ita eſt ut obſignavi.* —

Et paulo poſt :

Amp. *Agedum eam ſolve ciſtulam.*
So. *Quid ego iſtam exſolvam? obſignata eſt recte : res geſta eſt bene.*
Tu peperiſti Amphitruonem, ego alium peperi Soſiam.
Nam ſi pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
Amp. *Certum eſt aperire atque inſpicere.* So. *vide ſis ſigni quid ſiet.*
Ne poſterius in me culpam transferas.

Et Bacchidibus Act. 4. Sc. 6.

Chr. *Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi :*
Orabat, ut, quod iſtic eſſet ſcriptum, fieret.
Nic. *Cedo.* Chr. *noſce ſignum.* Nic. *novi,*

Et Pſeudolo Act. 4. Sc. 2.

Bal. *Cedo mihi Epiſtolam.*
Sy. *Accipe, hem cognoſce ſignum.*

Cice-

Cicero 3. Catilin. *Tabellas proferri jussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primum ostendimus Cethego: Signum cognovit: nos linum incidimus, legimus.* Et mox: *Introductus est Statilius: cognovit & signum & manum suam. Recitatæ sunt tabellæ in eandem fere sententiam. Confessus est. Tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsivi cognosceretne signum? Annuit. Est vero, inquam, imago avi tu clarissimi viri.* Salustius de hac ipsa re in Conjurat. Catil. *Pellectis literis, cum prius omnes signa sua cognovissent, Senatus decrevit.* Apulejus in Apologia: *Porrige Æmiliano tabulas istas. Linum consideret, signa, quæ impressa sunt, recognoscat.* Respexit huc Plautus Vidularia: *Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.* Et Quintilianus libro 12. capite 8. *Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitione signa frequenter invenies.* De Testamentorum apertione diserte Paulus lib. 4. Sententiar. Titul. 6. *Tabulæ Testamenti aperiuntur hoc modo, ut maxima pars eorum adhibeantur, qui signaverint testamentum: ita ut agnitis signis, rupto lino, aperiatur & recitetur, &c.* Hinc Suetonius in Tiberio capite 23. *Illatum deinde testamentum Augusti, non admissis signatoribus nisi Senatorii ordinis, ceteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum.* Eratque officium Prætoris, cum initio aperiendæ erant tabulæ, ut cogeret signa-

ſignatores convenire & ſigilla ſua recognoſcere. l. 4 D. *Teſtament. quemadmodum aper.*

Ideo autem literarum ſigna recognoſcebantur, quia inde, ut & è ſcribentis manu, autor illarum poteſt cognoſci. Sic L. Junius Brutus primus Romanorum Conſul filiorum conjuratorum literas primum *ex utriuſque ſigillo*, ταῖς σφραγῖσιν ἑκατέρων καὶ μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς αὐτογράφοις, *& poſt avulſa ſignacula etiam è manu* cognovit, teſte Dionyſio Halicarnaſſæo libro 5. Utrumque indicat & Ovidius libro 9. de Ponto Eleg. 9.

Ecquid ob impreſſæ cognoſcis imagine ceræ
Hæc tibi Naſonem ſcribere verba Macer?
Autoriſque ſui ſi non eſt annulus index,
Cognitane eſt noſtra litera facta manu?

Interdum quoque ex ipſo ſtylo vel ſermone habito. D. Bernhardus Epiſt 330. *Sigillum non erat ad manum, ſed qui leget, agnoſcet ſtylum: quia ipſe dictavi.* Et Epiſtola 339. ad Balduinum Epiſcopum. *Nupera materies locutionis pro ſigillo ſit: quia ad manum non erat.* Atque hæc potiſſimum de Privatorum hominum literis intelligenda ſunt.

CAP.

Cap. VIII.

De obsignatione Principalium literarum, quæ fiebat Bullarum appensione. Bulla *quid*, Bullare. *Bullæ quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea & Plumbea, singularumque usus. Ceream fuisse duplicem: Rubram & Prasinam.* Διχήρελον. *Rescripta Imperialia dicta* χρυσόβουλλα, *licet sigillum aureum non haberent. Aureas bullas miniatis literis & encausto muricco consignari consuevisse. Additas etiam in fronte bullarum tres cruces. Tutorem Imperatoris viridi colore usum, Patriarcham cæruleo. Patriarchalis annuli custos Chartophylax.*

NUnc vero etiam de literis Principalibus dicemus, præsertim iis, quæ pragmaticas sanctiones ad totum imperium vel posteritatem pertinentes, quæ privilegia & constitutiones Principibus vel Præsulibus vel Collegiis vel civitatibus vel Præsulibus datas, aliasque magni momenti res continerent. Hæ non lino & cera, ut vulgo, obligari obsignarique solebant, sed erant, ut hodie loquimur, patentes. In quarum tamen ima parte fidei causa sigillum apponebatur, ut legimus in Pragmatico Childeberti Regis apud Aimoinum lib. 2. de gestis Francor. capite 20. *Et ut hæc præceptio cessionis nostræ futuris temporibus, Deo auxiliante, firmior habeatur, vel per tempora inviolabiliter conservetur, manibus propriis vel nostris signaculis subter infra decrevimus*

robo-

roborare. Et in Edicto Caroli Magni de obedientia Episcopis & Sacerdotibus præstanda apud CL. Goldastum Tom. 3. pag. 146. *Ut has literas certius credatis, de annulo nostro subterius decrevimus roborare.* Et in donatione Ludovici Einhardo concessa, quæ præfixa est tomo veterum scriptorum à Justo Reubero collectorum: *Et ut hæc autoritas largitionis nostræ per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam perpetuo obtineat firmitatem, & à fidelibus nostris tam præsentibus quam & futuris, seu etiam à successoribus nostris à nobis facta verius certiusque credatur, eam manu propria subterfirmavimus, & annuli nostri impressione signari jussimus.* Et in privilegio Caroli Calvi Francorum Regis apud Aimoinum libro 5. de gestis Francor. cap. 34. *Et ut hæc autoritas, quam ob Dei amorem & remedium animæ nostræ statuimus atque roboravimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps inconvulsa perdurare queat, manus nostræ conscriptione eam subterfirmavimus, & de annulo nostro sigillari jussimus.* Observandum hîc quod Jacobus de Breul notat ad caput 10. libri 2. Aimoini ex Petro Caroli VI. Francorum Regis Capellano, qui in Chronicon Damasi Papæ vel potius in Catalogum & vitas Romanorum Pontificum commentatus. *Olim*, inquit, *non appendebantur sigilla per corrigiam vel fila, sicut hodie,*

sed

sed affigebantur literis, tenebantque chartam amplexam ab utraque parte cum bona quantitate ceræ. Idque observatum est usque ad Ludovicum Crassum, qui regnare cœpit Anno Domini CIↃ C X. *Hic enim primus cœpit appendere sigilla, cum patris ejus Philippi Primi & interiorum Regum privilegia, quæ in nostro Chartophylacio extant, habeant illa affixa, atque ab utraque parte Pergameni apparentia.* Hactenus ille.

Sigilla autem illa, quæ literis principum appendebantur, à sequioris ævi scriptoribus tam Græcis quam Latinis *Bullæ* appellantur: Unde & ipsas Principales literas, Pontificumque decreta interdum Bullas dici legimus: Non quod in iis consuleretur aut decerneretur aliquid ab Imperatore vel Pontifice, voce à Græco βȣλὴ deducta: ut argute quidem ingeniosissimus Christophorus Colerus existimat capite 4. Parergῶν: sed quod Bulla, id est, majus sigillum, vel ceræ impressum, vel capsulæ cuidam ex auro aut argento aut plumbo inclusum literis illis appenderetur, non aliter sane, quam olim bullæ pueris prætextatis, ut notat nobilissimus & antiquitatis historiarumque prudentissimus Marq. Freherus Notis in librum 2. Petri de Andlo. capite 5. ac Limnæus in suo de Jure Publ. tractatu egregio tom. 1. lib 1. cap. 11. n. 14. & seqq. Hinc *Bullare* nihil aliud est, quam sigillare

gillare apud Petrum Blesensem & alios. Arnoldus Histor. Slavor. libro 7. cap. 14. *Et Rex, vade, ait, & post modicum revertere, & invenies literas bullatas.* Petrus de vineis Epist. 21. libro 1. *Existens ipse bullator & scriptor & forsitan numerator.* c. licet. §. eos etiam de crimine falsi. Nec aliunde dicti *Doctores Bullati*, quam quod ejusmodi literis suæ docturæ sigillatis, absque legitimo examine & promotione nitantur.

Erant autem Bullæ hujusmodi quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea, Plumbea, Jul. Cæsar Bulingerus de Rom. Imp. lib. 2. p. 349. Omnibus utebatur Imperator, & Aurea quidem in majoris momenti negotiis: Cujusmodi tres vidi in archivo inclytæ hujus Reipublicæ; duas Friderici II. Imperatoris, quarum unâ ille avi sui Friderici I. cognomento Barbarossæ privilegia urbi Lubecæ Anno cIↄ C LXXXVIII. concessa confirmat: alterâ eam Liberam Imperii Urbem pronunciat & novis insuper beneficiis cumulat. Tertia erat Ludovici IV. Imper. qua jus cudendæ monetæ tam aureæ quam argenteæ huic urbi concedit. In earum antica parte visitur effigies Imperatoris in solio sedentis & tenentis dextrâ sceptrum, sinistrâ globum cruciferum, cum hoc titulo: FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS REX

JERLEM

JERLEM ET SICILIÆ. Item. LVDOVICVS IV. DEI GRATIA ROM. &c. In parte postica, castrum turritum cum hâc inscriptione: ROMA CAPVT MVNDI REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. De aliis vid. Limnæum Tom. 1. Juris P. l. 1. c. 11. n. 20. Talis est etiam illa nobilissima Caroli IV. Imperatoris, quæ κατ᾽ ἐξοχὴν *Aurea Bulla* nuncupatur. Ejus descriptionem à Marq. Frehero Notis ad Petrum de Andlo allatam, non possum, quin hoc loco adjiciam. Esse autem ait verba cujusdam Pilei Cardinalis, ab Urbano VI. Pontifice in Germaniam missi, Anno cIↃ CCCLXXIX. attestantis, se vidisse & tenuisse quasdam literas patentes bonæ memoriæ Caroli Imperatoris Romani tum librum illum Aureæ Bullæ, quem ita describit: Prædictus liber erat scriptus in pergameno in 24. foliis, cujus coopertura grossa, in quo erant scripta diversa negotia sacrum Imperium & Electores ejusdem tangentia: qui quidem liber transfixus erat cum filis sercis glauci & rubei coloris involutis, cum bulla seu sigillo aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in majestate sedens cum Corona imperiali in capite, habens in manu dextra sceptrum, & in sinistra manu pomum cum cruce desuper modo Imperiali: & à latere dextro Clypeum cum Aquila, & sini-

finistro Clypeum cum forma Leonis. In circumferentia vero legebantur hæc verba: CAROLVS QVARTVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS ET BOHEMIÆ REX. Ab alio vero latere, castrum magnum cum duabus turribus, habens portam inferius in medio, cum literis: AVREA ROMA. In circumferentia vero legebantur hæc verba: ROMA CAPVT MVNDI REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. Hæc ille. Ad eundem modum per Bullam Auream Comitiva Palatina ab eodem Carolo IV. donata fuit Fr. Petrarchæ, ut ipse testatur in Epistola ad Johannem Episcopum & Cancellarium, cui hoc nomine gratias agit, libro 12. Epist. Familiar. 2. *Quanto me nuper*, inquit *& quam raro privilegio honestasti? Quod & si solum feceras, secretum tamen Imperii signum & ingentem bullam auream adjecisti. Cujus vel aspectus solus immensum quiddam majestatis & gloriæ contemplantibus ingerit, & venerabundos cogit summi imperii & veteris Romæ atque aurei seculi meminisse.*

Ceterum hoc moris pariter & verbi Græcos etiam Impp. usurpasse legimus. Novellas constitutiones Aurea bulla signatas fuisse clarum est illa Basilii Porphyrogeniti tomo primo Juris Græco Romani pag. 118. Καὶ ὥστε ἀσφαλῆ & ἀμε-

ἀμετάθετον εἶναι τὴν παροῦσαν διάταξιν, οἰκεία χειρὶ ὑποσημηνάμενοι χρυσῷ σφραγῖδι ταύτην ὑποσφραγισθῆναι διωρισάμεθα, μηνὶ Απριλλίῳ δ΄ ἐπινεμήσεως α΄. *Vtque sancta & immutabilis esset hæc constitutio, propria manu subnotatam, aureo quoque sigillo subsignari jussimus, mensis Aprilis die quarto, indictione prima.* Et Nicephori Botaniatæ tomo eodem pagina 123. Καὶ γὰρ ἐπισφραγίζουσα ἡ βασιλεία μου τὰ κεκριμένα καλῶς καὶ οἰκονομηθέντα συνοδικῶς, καὶ τὸ παρὸν ἐξέθετο χρυσόβουλλον εἰς ἐπικύρωσίν τε καὶ στερεότητα ὑποσημηναμένη ἐν αὐτῷ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων, καὶ διὰ τούτων τὴν ἀλήθειαν φανερωτέραν ὑπαγορεύουσα, κορώνην ὥσπερ δήτινα χρυσῆν, τὴν ἀληθῶς σφραγῖδα τούτῳ ἀπαιωρήσασα: *Quippe majestas mea præclare dijudicata gestaque per ipsam Synhodum obsignans, præsentem hanc auream bullam promulgavit, ad confirmandum & stabiliendum ea: cui bullæ rubris literis subscripsit, & per eas veritatem clariorem dictans, verum ei sigillum, quasi quoddam aureum corollarium, appendit.* Utebatur eâdem Imperator etiam in mandatis ad Reges, Sultanos & Toparchas. Clare Codinus De official. Palatii Constantinopolit. ὁ μέγας Λογοθέτης διαπράττει τὰ παρὰ τοῦ Βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα πρός τε Ῥῆγας, Σουλτάνους καὶ τοπάρχους. καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου Λογοθέτου ὑπηρέτημα. *Magnus Logotheta disponit mandata & bullas aureas, quæ ab*

Imperatore mittuntur, ad Reges, Sultanos & Toparchas: atque hoc quidem proprium est magni Logothetæ ministerium. Ad Clerum quoque datam Bullam auream innuit Nicetas in Manuële Comneno lib. 3. ubi narrat Logothetam magis contra Stypiotam Theodorum inflammatum, quod Imperator illi auream bullam cum radiantibus gemmis dedisset, mandassetque, ut in magna Blacherina Ecclesia jurijurando præesset, quo imperii successio Alexio Hungaro & filiæ Mariæ confirmaretur, quod munus ad Logothetæ potius officium pertinebat. Verba Nicetæ hæc sunt: οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν ἀνιαίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς Λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυπειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον, ἐρυθροδάνου διάλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεών, ἃ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ τε τῷ ἐξ Οὐγγρίας, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἁρμόδια.

De Argentea Phrantzes Chron. lib. 2. cap. 10. *Ego cum literis bulla argentea insignitus & jurejurando firmatus & multo milite missus sum, ut Athenas & Thebas in potestatem reciperem.* Luitprandus in Legat. *Tulerunt autem & alias literas argento signatas, atque dixerunt, Papam vestrum, &c.*

Cerea bulla utebantur ad matrem, uxorem, filium; ad Despotas vero, patriarchas,

chas, & reliquos principes honoratiores Plumbea. Hic enim sensus verborum Codini Curopalatæ De official. Aulæ Constantinopolit. Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης τὴν τοῦ βασιλέως σφενδόνην λαμβάνων σφραγίζει διὰ κηροῦ δηλαδή. οὐδαμοῦ γίνεται ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως, ἢ μὴ πρὸς τὴν δέσποιναν τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν δέσποιναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ. πρὸς δὲ δεσπότας, πατριάρχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τῶν ἐντιμοτέρων, διὰ μολιβδίνης βούλλης. Quæ quidem verba diserte testantur, Ceream & Plumbeam Bullam signatam fuisse ab Accubitore palæ vel Annuli: sic enim interpretantur τὸν παρακοιμώμενον τῆς σφενδόνης: quemadmodum Auream (opinor & Argenteam) à magno Logotheta fuisse signatam paulo ante dixerat. Sed Ceream quoque in Novellis Constitutionibus appendi solitam reperio: quod testatur solennis formula, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τοῦ βασιλέως. καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγὶς, qua multorum Impp. Novellæ concluduntur. Ipse etiam Alexius Comnenus in quadam Novella Tom 2. pag. 186. edicit, ne impost.rum cujuscunque Rescripti ratio habeatur, quod alicui judicum transmissam ad se litem exhibere prohibeat, κἂν διὰ κινναβάρεως ὑποσεσημασμένη τυγχάνῃ, κἂν τὸ κηρόβουλλον σφραγῖδα φέρηται. *Licet minio forte subscriptum sit, licet bullæ cereæ sigillum habeat.* Et Nicolaus Patriarcha in Synhodali epistola ad

Alexium imperatorem affirmat, se accepisse ejus θείαν ἐπίλυσιν διὰ σφραγῖδος ἐκ κηρῦ καὶ φοινικῶν αὐτοχείρων γραμμάτων τὸ ἀξιόπιστον κεκτημένην. *Divinum rescriptum per sigillum cereum puniceasque propriæ manus literas idoneè munitum.* pag. 271.

Erat autem bulla Cerea, ut hoc quoque obiter moneamus, duplex: Rubra scilicet & Prasina, dicebaturque Δικήρεον. Et utebatur quidem utraque Imperator: quo innuebatur ad eum pariter atque ad Patriarcham docendi munus pertinere. Balsamo de Privilegiis Patriarch. pag. 444. Εντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ χριστωνύμῳ λαῷ ἢ θυμιῶσιν, ὡς ἱερεῖς καὶ μετὰ δικηρίου σφραγίζουσι. id est, *Hinc enim usu venit, ut fideles principes & imperatores Catechetico more cum populo Christiano colloquantur, aut suffitum faciant more sacerdotum, & cum cera duplici obsignent.* Sed Patriarcha tantum Prasinâ. Itaque legitur bis in Solutionibus quarundam quæstionum Manuëlis: Εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η' καὶ τὴν κηρίνην πρασίνην σφραγῖδα.

Præter Bullam autem Cercam Prasinam Patriarcha etiam Plumbea solebat uti. Quod discimus ex Sanctis quorundam Patriarcharum, quæ extant Tomo 1. Juris Græco-Rom. lib. 1. Sentent. Synodalium Germani Patriarchæ. pag. 236. εἶχε τὸ, μηνὶ Ἰουνίῳ ἐπινεμήσεως ε, διὰ τῆς πατριαρχικῆς, καὶ θείας χειρός. ἀπηώρητο δὲ

ἐκ κάτωθεν μολιβδίνη βοῦλλα, ἔχουσα ἐν μὲν τῷ μέρει τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον, παλάμαις φέρουσαν τὸν κύριον ἡμῶν Χριστόν. ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ γράμματα ταῦτα. Γέρμανος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίνου πόλεως, νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Id est, *Habuit scriptum, Mense Iunio, Indictione V. patriarchali & divina manu. Pendebat autem inferne plumbea bulla, habens ex una parte sanctissimam Deiparam, ulnis gestantem dominum nostrum Iesum Christum, ex altera autem has literas: Germanus Dei miseratione, archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ, & œcumenicus patriarcha.* Et in Manuëlis pag. 242. εἶχε τὸ, μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η'. διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς καὶ τὴν συνήθη μολιβδίνην βοῦλλαν, *Habuerunt hoc, Mense Iulio, Indictione 8. per patriarchalem divinamque manum & solitam plumbeam bullam.* Et libro Secundo in Alexii Patriarchæ, pag. 256. Ταῦτα οὕτω συγκεφαλαιωθέντα καὶ ὁρισθέντα καὶ ἐπὶ συνεδρείων τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν ἐν ὑπομνήμασιν ἐντεθέντα, τῇ συνήθει διὰ μολύβδου σφραγῖδι ἐβεβαιώθη, καὶ ἐπεδόθη μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἐπινεμήσεως ια. *Hæc ita summatim exposita & definita, inque consessibus religiosissimorum metropolitanorum monumentis allata, consueto plumbeo sigillo corroborata sunt & data mense Ianuario, indictione* 11. Et in Constantini Lichudis pag. 264. Ἐγράφη τὰ διωρισμένα ἐκκλησιαστικοῖς ἔθει καὶ σφραγισθέντα

θέντα τῷ διὰ μολίβδου βουλλωτηρίῳ, ἐπεδόθη μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἐπινεμήσεως ιβ. *Hæc ita sancita & ecclesiastico more perscripta & obsignata per bullam plumbeam, data sunt mense Decembri, indictione 12. &c.* Porro Romanos quoque Pontifices literis suis bullas plumbeas appendere solere, res est vulgo nota. Quod vero Venetorum Duces etiam literas & monumenta publica plumbo obsignant, id Alexandro Pontifici acceptum ferunt, quem Sabellicus l. 7. Decad. primæ scribit, *cum ducem literas ad Fridericum Imperat. de fide Legatis habenda cera obsignantem conspexisset, in Ciani & aliorum gratiam mandasse, ut Ducariæ deinceps literæ plumbo munirentur.* Quanquam ex Obbone veteri historico refert idem scriptor paulo post, *duplici Venetos principes ad eam diem signandi forma usos fuisse, ut publica monumenta plumbo, Epistolas ac reliquos libellos cerâ communirent: Sed tum primum Alexandro auctore receptum, ut in his quoque plumbo illi uterentur. Renatus, Chopvinus de Dominio Galliæ l. 2. t.* 2 *f.* 224 *n.* 8. Atque hæcce Pontificialis concessio Baldum fortean movit, quod literas Ducis Venetorum non plumbatas suspectas esse asserat in L. de quib. color. 2. ff. de Leg. Sed de Bullis quæ Impp. Regum, Patriarcharum & Pontificum literis appendi solebant, satis superque dictum est; hoc monendum restat; Imperatorum Edicta vel Rescripta, etsi quidem aureo sigillo

sigillo munita non erant, χρυσόβουλλα tamen interdum appellari, ut ex Johannis Comneni Novella, quæ statuit, *Ne quid ab Ecclesia Episcopo suo orbata Quæstor exigat*, videre est. Nam ea χρυσοβούλλου titulum præfert, cum tamen Cereum sigillum illi fuerit appensum. His aureis bullis Imperator manu, si Dis placet, divina subscribebat, & quidem singulari quodam genere encausti. Nam Leo Imp. in l. 6. C. *de diversis Rescriptis* diserte vetat, sacra Rescripta alio colore, quam purpurea inscriptione lustrari, & cocti muricis tritique conchylii ardore ea signari præcipit, atque hujus sacri encausti confessionem privatis sub gravi pœna interdicit. Etsi autem quale hoc encaustum (Græci appellant σεβασμία κεραία, σεβασμίας καὶ θεοειδεῖς κεραίας. Gothofred) fuerit, liquido nobis non constat; tamen ex illa Leonis lege patet, imperialia rescripta purpureis literis & encausto muriceo insigniri consuevisse. Sic Palæologus Imperator Constantinopolitanus Romæ, in æde Spiritus S. Ecclesiæ Romanæ Subjectionem jurans Syngrapham, conchylii sanguine à se subscriptam, testatam relinquit. Epitome Chronicorum Werweronis Leodiensis monachi apud Brissonium. Gothofred. ad l. 6. jam jam allegatam C. de divers. rescriptis. Hinc illa usitata in Bullis Aureis verba, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς χειρός. Nicetas in Manuel. Comneno. l. 1.

ἐρυθροσήμαντον γράμμα, & ἐρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν vocat, ubi ſcribit Johannem Axuchum Magnum Domeſticum cuſtodiæ palatii intentum, atque id agentem, ut Manuël etiam à civibus Imperator ſalutaretur, literas rubras, aureoque ſigillo & ſerico filo munitas & conchæ ſanguine pictas Clero magni templi obtuliſſe, quibus eis argenteæ monetæ nummi ad CC. minas promittebantur: eundem etiam alias rubricatas Imperatorias literas apportaſſe, quæ eandem ſummam nummis aureis deſignarent. Ο δὲ μέγας Δομέστικος τῆς τῶν βασιλείων φυλακῆς ἐπιμεληθεὶς, καὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀστοῖς ἀναῤῥύσεως, γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγῖδι περιχρυσεία καὶ σηρικῷ νήματι ἔμπεδον κόχλης ἀναδεδευμένον αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι, τυποῦν αὐτοῖς ἀργύρεα ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δὶς ἑκατὸν χορηγούμενα. Ελέγετο δὲ καὶ ἑτέραν ἠρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν ἐπιφέρεσθαι τὸν Αξοῦχον, διὰ χρυσέων ταῦτα βραβεύουσαν. Et lib. 6. idem Nicetas auctor eſt, Sultanum Imperatori Conſtantinopolitano objeciſſe, τὸ πρόχειρον εἰς παρασπόνδησιν, καὶ τὸ φιλίας εὐκόλως ἀποπηδᾶν καὶ συγχέειν ἐκ τοῦ παραυτίκα τὰς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας θεσμοὺς καὶ τὸ πλείσταις μὲν ἐκεῖνον ἐπαίρειν φιλοδωρεῶν ὑποσχέσεσι, καὶ βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν ταύτας γραφαῖς καὶ βαφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. *Facilitatem in violandis fœderibus, levitatem in diſſolvenda amicitia & pacis condi-*

conditionibus temere abrogandis & inanes magnorum munerum pollicitationes, quas rubricatis quidem literis insigniret, sed pauca præberet.

Sed & Cinnabari usos Imperatores in subscriptionibus legimus: quod præter locum ex Alexii Comneni Novella supra laudatum, testatur etiam Gregorius Dialogus Epist. 1. ad Leonem Isaurum, quæ extat tomo 9. Annalium Baronii. Καὶ τέως πρῶτον, καὶ ἐξαίρετον, ὅτι τὰ σὰ γράμματα καὶ οὐκ ἀλλότρια, ταῖς σφραγῖσιν ἐσφραγισμένα ἀσφαλῶς καὶ ἔσωθεν ἀσφαλεῖς ὑπογραφαὶ διὰ κινναβάρεως ἰδιόχειρος σοῦ, ὡς ἔθιστο τοῖς βασιλεῦσιν ὑπογράφειν. hoc est, *Inprimis autem & præcipue, quod literæ tuæ & non alienæ sigillis Imperatoriis obsignatæ diligenter essent, & accuratæ intus subscriptiones, per cinnabarim propria manu tua, ut mos est Imperatoribus subscribere.*

Præter hanc subscriptionem tres quoque in fronte cruces ejusdem coloris addebant, per quas tacite scilicet jurabant, rata se ea velle quæ scriberent. Phranzes lib. 3. cap. 4. *Imperator manu sua, eo vidente, cruces cinnabare in fronte bullæ ad confirmationem pro consuetudine exprimit, bullamque auream Legato in manu tradit.* Tutor Imperatoris impuberis viridi colore subscribebat, quod discimus ex Niceta, qui in Alexio Man. Comneni F. testatur, Alexium Protosebastum edictum impetrasse, quo continebatur, ea, quibus

 ma-

manus Imperatoris adhuc impuberis ſubſcripſiſſet, μὴ ἄλλως διαπαραδέχεσθαι οἴεσθαι, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ, καὶ οὕτω τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοὺς χρώματι, τὴν τοῦ ΕΤΗΡΗΘΗΣΑΝ ἐπισημασίαν βραβεύσειε. hoc eſt, *non aliter rata fore, niſi prius Alexius ea vidiſſet, & colore viridi ſubſcripſiſſet,* RATA SUNT. Patriarcha vero ſubſcriptione cærulea uti cœpit ſub primis Palæologis. Cantacuzenus lib. 3. cap. 36. *Patriarcha quia gradum permutare non poterat, habitu ſe auguſtiorem fecerat, & in ſubſcriptionibus, colore cæruleo uſus eſt.* Sed quemadmodum Magno Logothetæ vel etiam Accubitori palæ curam annuli vel ſigilli, quo literæ Imperatoriæ obſignabantur, commiſſam fuiſſe, paulo ante oſtendimus: Ita etiam Chartophylax erat cuſtos annuli Patriarchalis, quem ille à Patriarcha ſolenniter acceptum in pectore geſtabat. Balſamon de privileg. Patriarch. pag. 458. Ἐγχειρίζει τούτῳ καὶ χρυσοῦν, ὡς ἄν τις εἴποι, δακτύλιον, καθὼς εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογεῖον ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ποιήσεις δακτύλιον χρυσοῦν καὶ συναρμολογήσεις αὐτὸν τοῦ λογείου τοῖς χείλεσιν, ἐφ' ᾧ δι' αὐτοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα. Ποῖος δὲ οὗτός ἐστι; τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον τὸ περὶ τοῦ στήθους τοῦ χαρτοφύλακος ἀπῃωρημένον, ὡς εἴωθε, δοχείῳ καθεστηκότι λογικοῦ παντὸς συνδέσματος. *Etiam ei porrigit in manum annulum aureum, ſicut & Dominus*

minus ad Mosen dixit ; Et impones Rationale super Aaronis pectus & annulum facies aureum & accommodabis eum labris ipsius Rationalis, ut per eum nomina filiorum Israelis describantur. Et quinam is est? Patriarchale bulloterium pro more suspensum ad Charthophylacis pectus, receptaculum studii doctrinarum omnis generis. p. 458. &c. Horum magnam partem debemus Cl. & eruditissimo Meursio, quem laude sua fraudatum noluimus.

CAP. IX.

Mos regum Occidentis, in Annuli cura spectatæ fidei viro mandata. Referendarius. Cancellarii *unde : illorum officium apud veteres & dignitas.* Secretum. Secretarium. Levato velo cognoscere. Velarii. ad velum sisti.

ATque hæc in imperio Orientis: In Occidente etiam non dissimilem morem reperio. Nam quemadmodum in Constantinopolitana republica Logothetæ : ita apud Francos custodia & cura annuli, quo regiæ literæ obsignarentur, committebatur alicui spectatæ virtutis viro, qui olim *Referendarius* dictus fuit : quo munere in aula Dagoberti Regis functum esse Audoënum, præter Sigebertum in Actis anni 637. testatur Aimoinus lib. 4. de Gestis Francorum cap. 41. *Ex quibus Audoënus (qui & Dado dictus est) Referendarius fuit Regis Dagoberti, filiusque præcellentissimi viri Antharii. Qui Referendarius*

rius ideo est dictus, quod ad eum universæ publicæ deferrentur conscriptiones, ipseque eas annulo regis, sive ab eo sigillo sibi commisso muniret seu firmaret. Rob. Gaguinus lib. 3. histor. Francorum, hunc Audoënum vocat Cancellarium Dagoberti, ad sui seculi morem respiciens. Neque enim illa ætate ea erat Cancellarii dignitas; quam ut ostendam postea demum in tantum crevisse, ut proximum à rege locum occuparet, non possum mihi temperare, quin ea, quæ de Cancellariis vel ipsemet observavi, vel à Petro Pithæo, Isaacio Casaubono, Petro Colvio jampridem observata sunt, & diversis in locis sparsim leguntur, in hoc caput congeram.

Cancellariorum sub priscis Imperatoribus nulla omnino erat dignitas. Neque enim publici muneris id fuit nomen, sed tantum ministerii in aulis principum, & aliorum procerum. Erat quippe moris, ut magistratus, de negotiis pro ratione muneris quisque sui tractaturi, convenirent in aliquo loco, qui quod à vulgo secretus esset, *Secretum* vel *Secretarium* dicebatur. Donatus (Pithæus memoria lapsus Servius vocat) in lib. 1. Æneid. ad hæc verba, Tum foribus divæ. vers. 509. *Quomodo est*, inquit, *judiciorum omnium consuetudo. Ducuntur judices usque ad fores Secretarii, ibidemque officium remanet; illi vero ingressi solium ascendunt & sedent.* Constantinus in l. 1. C. Theodosii De offi-

cio

cio Rector. Provinc. *Non sit venale judicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium.* Hæc Secreta in primo aditu vela & deinde cancellos habebant: hos Græci vocant κιγκλίδας, δρυφάκτες, Polybius historia 15. θύρας δικτυωτὰς διαφανεῖς, ut & Cassiodorus *fenestratas januas*: Aristophanis Scholiastes ad Vespas: Κιγκλὶς ἡ θύρα τοῦ δικαστηρίου, ἣν καὶ καγκελωτὴν καλοῦσι. Julius Pollux lib. 8. αἱ μὲν οὖν τῶν δικαστηρίων θύραι κιγκλίδες ἐκαλοῦντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγκέλλους λέγουσι. Illa vero nunc πετάσματα, nunc παραπετάσματα nunc παραπετάσματα dicuntur. De Cancellis quidem res clara est ex Ammiano Marcellino lib. 30. ubi de quarto genere causidicorum Romanorum agit: *Cumque intra cancellorum venerit septa & agi cœperint alicujus fortunæ vel salus, &c.* Et ex Basilio Seleuciæ Episcopo lib. 1. de vita Theclæ: ubi loquitur de Thamyre, qui D. Paulum sua manu in judicium trahebat: εἴσω δὲ τῆς δικαστικῆς κιγκλίδος παρελθὼν καὶ στὰς ἐπὶ τοῦ βήματος, τοίων δέ τινων ἀπήρξατο λόγων: *cum subselliorum cancellos esset ingressus, stans pro suggestu, hujusmodi orationem exorsus est.* Vela vero quod attinet, ea in causis quidem levioribus vulgaribusque removeri, & pandi solebant, quod *levato velo cognoscere*, dicebatur, id est, palam omnibus admissis, aperta fore: quomodo intelligenda est l. 5. C. De Naufragiis, ubi Honorius & Theodosius

dosius Imperatores ajunt : *De submersis navibus decernimus , ut levato velo causæ istæ cognoscantur.* vid. Menoch. de A. J. Qu. l. 2. c. 3. cas. 297. In causis vero gravioribus, & præcipue criminalibus, quæque ampliorem deliberationem requirerent, vela hæc obtendebantur, ut ita à conspectu litigantium reorum reliquique vulgi judices secernerentur, separarenturque : qua de re est insignis locus D Basilii Magni Epistola ad Eustathium, qui dignus totus hic legi : εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες, ὅτ᾽ ἂν τινα τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν ὑποκειμένων σκέψιν. Καὶ πολὺν ἀναχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι, δῆλοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ᾽ οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν καταδίκην. hoc est, *Si enim principes hujus mundi, cum facinorosum aliquem ad mortem condemnare volunt, adducunt vela & advocant ad considerationem causæ experientissimos quosque multumque temporis insumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem suspicientes, multumque ingemiscentes ac judicandi necessitatem deplorantes, nemini non manifestum faciunt, quod non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferant sententiam.*

Vid.

Vid. Magium lib. 2. Miſcell. c. 13. in eandem ſententiam quoque B. Clemens Romanus lib. 2. Conſtitutionum S. Apoſtolorum cap. 56. *Aſpicite mundana judicia, quorum poteſtati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, ſepulchrorum perfoſſores, latrones: de quibus cum quæſiverunt præfecti judicio ab iis, qui illos in judicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuo eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent, cum multo conſilio & velo interjecto. Tandem vero is, qui ſententiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus adverſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur.* Atque hinc jam lucem capit D. Chryſoſtomus homil. 5. in 2. ad Timotheum ubi ait, οἱ λῃσταὶ ἐν μὲν τῷ δεσμωτηρίῳ ζῶντες ἀδεῶς ζῶσιν. ὅταν δὲ παρὰ τὸ πέτασμα ἀγαγὼν στήσῃ αὐτοὺς, διαλύονται τῷ φόβῳ. *Latrones quamdiu cuſtodia detinentur, ſecuri vivunt: ubi vero productos ad velum quis ſtiterit, tum jam metu diſſolvuntur, quippe jam morti propius admoti.* Nam *ad velum ſiſti*, hic nihil aliud eſt, quam coram judice in judicio ſiſti. Ad hoc confirmandum faciunt & illa, quæ leguntur apud Baronium tom. 2. annalium fol. 784. edit. Plantin. in actis Euplii Diaconi: *Calviſianus, intra velum interius ingrediens, ſententiam dictavit, & foras egreſſus, afferens tabellam legit: Euplium Chri-*

Christianum, edicta Principum contemnentem, gladio animadverti jubeo. Qui vela servabant *Velarii* dicti, ut in veteri lapide: TI. CL. THALLUS PRÆPOSITUS VELARIORUM DOMUS AVGUSTIANÆ. Qui cancellos, *Cancellarii.* Vox non admodum antiqua, cujus nullam in Digestis mentionem factam, notant viri docti: in Codicis vero titulo de Assessoribus & alibi, *ministerium cancellariorum* sæpius leges. Id vero cujusmodi fuerit, luculenter describit Agathias. Narrat ille lib. 1. Narsen ducem Justiniani, qui in Italia contra Gothos bellum gerebat, Ravennam aliquando venisse, solis famulis suis comitatum ac satellitibus & iis, inquit, ὅσοι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ ὑπηρέται ἐτύγχανον ὄντες· οἷς δὴ τὰ ἀρχεῖα ἐπεφρόντιστο, τῆς ἄλλης εὐκοσμίας πέρι, καὶ εἴπως μὴ χύδην ἅπασι τοῖς βουλομένοις ὡς αὐτὸν εἰσιτητέα εἴη. τούτους δὲ ἔθος Ῥωμαίοις ἐκ τῶν κιγκλίδων ἐπονομάζειν, καὶ τῆς ἐν τούτοις ἐπιμελείας. Videmus appellari ὑπηρέτας & ministros τῆς ἀρχῆς: præcipuumque fuisse eorum munus, ut ad cancellos hærerent, admissionem curarent, & nequid tumultus, ut fieri amat in turba, audiretur, prospicerent. Simile munus hodie in curia eorum, qui *ostiarii* dicuntur; quod nomen hi acceperunt ab ostio, ut illi à cancellis, quæ pro ostio erant. Hæc prima institutio & antiquissimum cancellariorum munus: Unde jam liquido appa-

apparet, cur Vopiſcus rem indignam & fœdam fuiſſe pronunciet, quod Carinus Imperator præfecturam Urbis, omnibus, quæ intra urbem erant, dignitatibus antecellentem, uni ex Cancellariis ſuis commendaſſet: *Præfectum urbi*, inquit ille, *unum ex cancellariis ſuis fecit: quo fœdius nec cogitare potuit aliquando nec dici.*

Acceſſit poſtea aliquid dignitatis huic generi hominum, ſed multo poſt Carini & Vopiſci tempora. Nam Caſſiodorus in formula Cancellariatus libro 11. ſic munus hoc deſcribit, ut appareat ipſius ætate Cancellarium, non, ut olim, oſtiarii munus ſuſtinuiſſe, verum ex parte etiam eorum, qui hodie in aulis principum à ſecretis nominantur, & à libellis ſupplicibus: Sic enim ille: *Hoc igitur laudabile præjudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam à* XII. *indictione Cancellorum tibi decus attribuit; ut conſiſtorii noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias: per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias; omniaque ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſtitiam.* Adhuc tamen, ut ibi dicitur, *lucidas fores tenebat & clauſtra patentia.* Sic paſſim apud ſcriptores citimæ vetuſtatis legimus fuiſſe in obſequiis imperatorum, regum & majorum utriuſque imperii magiſtratuum Cancellarios, quorum miniſterio varie utebantur. Nam

Præ-

Præfectum prætorio, cui inter cetera annonæ totius summa procuratio incumbebat, habuisse in officio Cancellarios, quos per provincias dimittebat, intelligimus ex Cassiodoro, libro 12. ubi & Campaniæ, Lucaniæ, Brutiorum, Samnii & aliarum provinciarum Cancellarii nominantur. Præfectum quoque urbi Cancellarios cum scribis in officio habuisse, indicare videtur antiquum Edictum ex autoritate Turcii Aproniani Præf. Urb. propositum, quod extat apud Brisson. libro 3. de Formulis, & Inscript. pag. 647. *Ratio docuit utilitate suadente, consuetudine micandi summota, sub exagio potius pecora vendere, quam digitis conludentibus tradere: Sed adpenso pecore, capite, pedibus, & sevo lactante, & subgulari, lanio cedentibus; reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori, sub conspectu publico fide ponderis comprobata: ut quantum caro occisi pecoris appendat, & emptor norit & venditor: commodis omnibus & præda damnata, quam Tribunus, officium, Cancellarius, & scriba de pecuariis capere consueverant. Quæ forma interdicti & dispositionis sub gladii periculo, perpetuo custodienda mandatur.* In imperio Orientis etiam Quæstori suos fuisse Cancellarios, apparet ex Novella x. Constantini Tom 2. Juris Græco-Romani: pagina 154. περὶ ἀνοίξεως διαθηκῶν, de aperiendis testamentis: ἐπειδὴ αἱ διαθῆκαι παρὰ τῷ Κοιαί-

Κοιαίστωρι ἀνοίγονται, τοῖς ὑπουργοῦσι ἐν τῇ ἀνοίξει καγκελλαρίοις ἐπί τε τῇ συναγωγῇ τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων ἢ καὶ λεγαταρίων, καὶ τῶν δι' ἑτέρας χρείας ὀφειλόντων παρεῖναι, παρέχεσθαι νόμισμα καὶ τῷ πρωτοκαγκελλαρίῳ, ἕτερον νόμισμα ἓν δὲ τοῖς δυσὶ νοταρίοις, ἀνὰ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. *Quoniam testamenta apud Quæstorem aperiuntur, & in eorum apertione cancellarii suas exhibent operas, tam colligendis testibus & hæredibus ab intestato succedentibus, aut etiam legatariis, quam ceteris, qui ob alias causas adesse debent, solidus unus primo cancellario præstabitur, & unus item duobus notariis, dimidius scilicet singulis.* In Constitutionibus etiam Caroli Magni Cancellarius simpliciter pro scriba & actuario usurpatur: *Vt nullus Cancellarius pro ullo judicato aut scripto aliquid amplius accipere valeat, nisi dimidiam libram argenti de majoribus scriptis.* Qui vero huic ordini erat præpositus, summus & primus Cancellarius, in quanta fuerit dignitate, ex Adalhardo Abbate Corbejensi, Caroli Magni propinquo docet Hincmarus Rhemorum Archiepiscopus Epistola 3. capite 16. *Apocrisiarius, quem nostrates Capellanum vel Palatii Custodem appellant, omnem clerum Palatii sub cura & dispositione sua regebat. Cui sociabatur summus Cancellarius, qui à secretis olim appellabatur, erantque illi subjecti prudentes & intelligentes ac*

fideles

fideles viri, qui præcepta regia absque immoderatæ cupiditatis venalitate scriberent, & secreta illis fideliter custodirent. Tandem vero sub nostris Imperatoribus, ut & sub Regibus Francorum, eo ascendit Cancellarii dignitas, ut quo munere olim apud Romanos Quæstor sacri palatii, Gail. l. 1. de PP. c. 5. n. 29. Cothm. ad Cod. Rubr. n. 21. 22. vel Logotheta apud Constantinopolitanos, eodem hodie in aulis principum & Regum utatur Cancellarius: qua voce etiam *Λογοθέτην* interpretatur Nicetas Choniates lib. 7. de rebus gestis Manuelis Comneni; ubi narrat Fridericum I. Imperator. Episcopo Moguntino Cancellario suo cum magnis copiis misso urbes Italicas à Papa avulsas sine ullo motu subegisse: *ὃ μὲν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνή, Καγκελλάριον, ὡς δ' Ἕλληνες εἴποιεν, Λογοθέτην (ἦν δ' οὗτος ὁ Μαγουτζῆς ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης δυνάμεως*, &c. Imo illi ipsi tres ad Rhenum Archiepiscopi Electorales pro tribus Imperii Germano Romani regnis, quæ olim corpori Imperii Occidentalis inserta erant, hoc titulo insigniuntur, ita ut Moguntinus Antistes per Germaniam, Trevirensis per Galliam, Coloniensis per Italiam Cancellarii & Archicancellarii nomen & dignitatem usurpet. Quanquam deficientibus duobus regnis, Galliæ scilicet totius, & parte Italiæ posteriorum duorum Cancellariorum potestas

ſtas quodammodo exſpiravit, adeo ut nihil fere niſi nomina reſtare videantur. Reinking. de Regim. Sec. Lib. 1. Cl. 4. cap. 7. n. 11.

Cap. X.

Varias res annulis obſignatas, ut templa, domus, ſuppellectilem, pecuniam, alia. Concham ſigillis appoſitam. Claxendix.

JAM vero è diverticulo in viam, à qua aliquantulum aberravimus, revertamur, & alia porro recenſere pergamus, in quibus obſignandis annulos uſurpatos legimus.

De templo obſignato extat illuſtris hiſtoria apud Danielem c. 14. ubi ſacerdotes Beli, Darium decepturi, ut templum annulo regio obſignetur, poſtulant; quod illi poſtea per occultos aditus ingreſſi, quicquid ciborum ſimulachro appoſitum erat, cum uxoribus & liberis abſumſerunt, fraude per Danielem animadverſa, qui in cinere, quo pavimentum clam aſperſerat, veſtigia introeuntium & exeuntium deprehendit.

In Elide quoque obſignatam eſſe illam domum, in qua tres vacui lebetes Dionyſio collocabantur, qui paulo poſt ſigillo, quod integrum manſerat, revulſo, ab ingreſſis vino pleni reperti ſint, tradit Ariſtoteles De Miraculoſis Auditis: verba mihi non poſſum temperare, quin huc aſcri-

ascribam. ἐν Ἤλιδι, inquit, λέγουσιν εἶναι τὶ οἴκημα σταδίους ἀπέχον ὀκτὼ μάλιστα τῆς πόλεως, εἰς ὃ τιθέασι τοῖς Διονυσίοις λέβητας χαλκοῦς τρεῖς κενούς. τοῦτο δὲ ποιήσαντες παραγγέλλουσι τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐπιδημούντων τὸν βουλόμενον ἐξετάσαι τὰ ἀγγεῖα, καὶ τοῦ οἴκου κατασφραγίζεσθαι τὰς θύρας· καὶ ἐπειδὰν μέλλωσιν ἀνοίγειν, ἐπιδείξαντες τοῖς πολίταις καὶ τοῖς ξένοις τὰς σφραγῖδας, οὕτως ἀνοίγουσιν. οἱ δὲ εἰσελθόντες εὑρίσκουσι τοὺς μὲν λέβητας πλήρεις, τό δε ἔδαφος καὶ τοὺς τείχους ὑγιεῖς, ὥστε μηδεμίαν ὑποψίαν λαβεῖν, ὡς τέχνῃ τινὶ κατασκευάζουσιν. hoc eſt, *in Elide ædificium eſt, ut ferunt, ſtadiis diſtans octo ab urbe, in quo collocantur tres Dionyſio lebetes vacui, vocatiſque peregrinis, quibus ſcrutari hæc libeat, januarum clauſtra ſigillis obſignant, quæ deinde reſerant. Porro ingreſſi lebetes vino plenos cernunt, pavimento ɠ parietibus omnibus integris ɠ illæſis, ut artis doloſæ ſuſpicio facile abeſſe videatur.*

Sic fores Gynæceorum ſigillo & peſſulo à maritis obfirmari, queritur mulier illa apud Ariſtophanem θεσμοφοριαζούσαις,

Εἶτα διὰ τοῦτο ταῖς γυναικωνίτισιν
Σφραγῖδας ἐπιβάλλουσιν ἤδη καὶ μοχλοὺς
Τηροῦντες ἡμᾶς, καὶ προσέτι Μολοττικοὺς
Τρέφουσι μορμολυκεῖα τοῖς μοιχοῖς κύνας.

De quo more etiam Menander apud Stobæum, irridens eos, qui tam arcte uxores obſervent.

Ὅστις

Ὅστις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
Σώζει δάμαρτα, κ' ἀνδρὶ δὴ δοκῶν σοφὸς
Μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖ.

Ad eundem modum lapidem illum, qui ponebatur ſuper os lacus, in quem Daniel demiſſus, & beſtiis objectus erat *Rex obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.* Daniel. capite 6. verſ. 17. Joſeph. lib. 10. Antiquit. cap. 12. Quomodo & lapis ſepulchri, in quod Salvator noſter illatus fuit, à Phariſæis obſignatus legitur. Matth. cap. 26. verſ. ult.

Supellectilem atque adeo penum univerſam ab attentis patribusfamilias annulo obſignatam, ne quid negligentia aut furto periret, teſtatur Plinius lib. 33. c. 1. *Quæ fuit illa Priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur? At nunc cibi quoque & annulo vindicantur à rapina.* Plautina materfamilias in Caſina:

Obſignate cellas, referte huc annulum ad me.

Et Sigaſtrio ſervus in Perſa Act. 2. Scen. 2.

Id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos,
Bene admordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.

Horat. lib. 2. epiſt. 2. verſ. 133.

—— Poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ.

Ubi vid. Torrentium.

Mar-

Martialis libro 9.

Nunc ſignat meus annulus lagenam.

Perſius Sat. 6.

Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.

Tertullianus in Apologetico capite 6. matronam quandam olim *ob reſignatos cellæ vinariæ loculos*, inedia à ſuis necatam ſcribit. Et matrem Ciceronum *lagenas etiam inanes obſignaſſe, ne dicerentur, inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ*, legimus in Epiſtola Qu. Fratris ad Tironem lib. 16. Hujus moris meminit & Theophraſtus in Characteribus; ubi inter notas hominis ἀπίστου refert, ſi quis in lecto cubans uxorem interroget. εἰ κέκλεικε τὴν κιβωτὸν, καὶ εἰ σεσήμανται τὸ κυλίχνιον, καὶ εἰ ὁ μοχλὸς εἰς τὴν θύραν τὴν αὐλείαν ἐμβέβληται. id eſt, *an eapſam bene clauſerit, aut probe ſit arca obſignata, an veſtibuli foribus peſſulus ſit obditus.* Juvenalis de homine ſordido loquens, Satyra 14.

Ipſe quoque eſuriens, nec enim omnia ſuſtinet unquam
Mucida cœrulei panis conſumere fruſta:
Heſternum ſolitus medio ſervare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
eAlterius concham, æſtivi cum parte laceri,
Signatam, vel dimidio putrique ſiluro.

Irriſus ob hanc rem à Parthis ſuis fuit Ve-

nones

nones Phraatis filius, quod diversus à majorum institutis, Græcos haberet comites, & vilem etiam suppellectilem annulo obsignaret. Tacitus libro 2. Annal. *Irridebantur & Græci comites ac vilissima utensilium annulo clausa.*

Solebant autem hujusmodi signa olim tegi & occultari concha, fortean ne vel per imprudentiam violarentur, vel alii in fraudem similia sculperent. Dicta illa concha *Claxendix*. Priscianus libro 5. *Claxendix, Significat concham, qua signum tegitur.* Plautus Vidularia: *Apposita est claxendix. at ego signi dicam quid sit.*

Sed cur hæc in obsignandis domi rebus diligentia, modo ne modum excedat, adhibenda sit, rationem affert Clemens Alexandrinus libro 3. Pædag. 11. ubi cum dixisset, fœminis datum esse annulum aureum, non ad ornatum, sed ad signandum ea, quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam, quæ illis incumbit; statim subjungit: εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν Παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει. ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. *Si omnes à Pædagogo recte instituti essemus, supervacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, servis, dominisque. Sed quoniam aut nulla aut mala institutio causam magnam præbet injuriæ, opus habuimus sigillis.* Quo pertinet ridi-

culum illud Neronianum de furace ſervo, apud Cicer. libro 2. de Orat. in Jocis, nimirum *ſolum eſſe, cui nihil ſit nec obſignatum nec occluſum, quod idem in bono ſervo dici ſolet.* Quemadmodum enim ſervo bonæ fidei herus omnia committit, nihil annulo obſignat, nihil claudit ſerâ: Ita ſervus furax omnia reſignat & recludit. Id quod teſtatur lepida illa de Lacyde narratiuncula, quæ extat apud Diogenem Laërtium lib. 4. de vita Philoſophorum. Ἐπειδὰν γάρ τι προέλοιτο τοῦ ταμιείου, σφραγισάμενος πάλιν εἴσω τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐρρίπτει, ὡς μηδέποτε αὐτῷ περιαιρεθείη, καί τι βασταχθείη τῶν ἀποκειμένων. Μαθόντα δὴ τοῦτο τὰ θεραπόντια ἀπεσφράγιζε, καὶ ὅσα ἐβούλετο, ἐβάσταζεν. Ἔπειτα τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐνίει εἰς τὴν στοάν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντα οὐδεπώποτε ἐφωράθη. hoc eſt, *Cum ex penu promere quicquam voluiſſet, obſignato aditu, rurſus annulum per foramen intro jaculabatur, ut nihil inde ex reconditis rebus tolleretur. Id cum animadvertiſſent famuli, reſignabant, quæ ſignata erant, & quæ voluiſſent, inde tollebant, & deinde annulum in porticum per rimam immittebant: idque cum ſæpe facerent, nunquam deprehendi potuerunt.* Vide Salmaſium ad Solin. pag. 933 B. ad hunc morem reſignandi & obſignandi annulo ea, quæ aſſervare volumus, alludit Theognis non procul ab initio ſuæ Elegiæ:

Κύριε

Κύρνε σοφιζομένῳ μὲν ἐμοὶ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Τοῖς δ' ἔπεσιν λήσει δ' οὔποτε κλεπτομένη.

Quod ingeniosissimus Caspar Barthius sic reddidit:

Annulus in signum hæc sciscenti Cyrne prematur,
Qui lateat nunquam surripiente dolo.

Et Lucianus Epigrammate, quod extat lib. 1. Antholog. Tit. 51.

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω·
Κρείσσων γὰρ μύθων ἢ κτεάνων φυλακή.

Arcanis dictis linguam obsignare memento:
Dictorum majus depositum est opibus.

Atque huc pertinet memorabile illud Alexandri Magni factum, qui cum aliquando arcanas quasdam literas a matre Olympiade ad se scriptas Hephæstioni legendas dedisset, annulum digito detractum ori ejus admovit, hac ratione silentium illi imperans, ne quas ipsi monstrarat literas, aliis vulgaret. Plutarch. in Alexandro: Πολλάκις δὲ ταῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης, ἐφύλαττεν ἀπόῤῥητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος, (ὥσπερ εἰώθει) λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώσκοντος, οὐκ ἐκώλυσε, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος τὸν αὐτοῦ, προσέθηκεν τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγῖδα. hoc est, *Ea cum identidem ad ipsum scriberet Olympias, servabat in abdito epistolas, nisi*

ſemel Hephæſtioni (ut aſſueverat) ſolutam epiſtolam ſecum legenti non vetuit, verum detracto annulo digito, ſigillum ori illius admovit. Nec alienum ab hoc loco eſt vocum illud Sirachi ſaluberrimum, quod exſtat cap. 22. verſ. ult. Τίς δώσει μοι ἐπὶ στόμα μου φυλακὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγῖδα πανοῦργον, ἵνα μὴ πέσω αἰφνιδίως ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου μὴ ἀπολέσῃ με. hoc eſt, *Quis dabit ori meo custodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, ut non cadam ab ipſis, & lingua mea ne perdat me.*

Prætericram pæne morem obſignandi pecuniam in ſacculo, vel ciſta conditam, ſi forte eam vel apud nummularios vel in æde ſacra deponere volebant: cujus ritus crebra fit mentio apud Juriſconſultos, ut in l. 1. §. *Si pecunia in ſacculo ſignato depoſita ſit*: & §. *Si ciſta ſignata depoſita ſit*, De Depoſiti. Item in l. 29. *Si ſacculum vel argentum ſignatum depoſuero.* D. eodem. It. in l. 8. *Et ſacculum cum ſignatorum ſignis obſignavit.* D. de lege commiſſoria. Item in l. 39. *Si ſoluturus pecuniam tibi tuo juſſu ſignatam, eam apud nummularium depoſuerim, tui periculi eam fore.* Mela lib. 10. ſcribit: quod verum eſt, *cum eo tamen, ut illud ſpectetur, an per te ſteterit, quo minus in continenti probetur.* D. De ſolutionibus. Item in l. 1. §. *Sin autem ſocius vel ſocii recuſaverint pretium accipere, licentiam ei damus offerre*

offerre hoc per publicas personas & sigillo impresso in ædem sacram deponere, C. De Communi servo manumisso. Eundem obsignandi morem Plinius quoque tangit lib.2. cap.51. ubi de fulminum agit miraculis: *Aurum & æs & argentum liquitur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ.* ubi Ludov. Dorleans in Tacit. lib.11. legit; *argentum signatum uritur intus, sacculis, &c.* Extat hujus obsignationis insigne exemplum apud Apul.lib.10.Metamorph. *Sed ne forte aliquis istorum, quos affers, aureorum nequam vel adulter reperiatur, in hoc ipso sacculo conditos eos annulo tuo prænota, donec altero die nummulario præsente comprobentur. Sic inductus, signavit pecuniam: quam exinde, ut iste repræsentatus est judicio, jussi de meis aliqui curriculo tabernâ promptam afferre: & ecce prolatam coram exhibeo, videat, & suum sigillum recognoscat.* Et aliquanto post. *Qui præter judicii religionem cum fidem suam coram lacerari videret, multiplicato studio verberonem illum contendit redarguere, donec jussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi servi manibus, annulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt: quæ comparatio præcedentem roboravit suspicionem.*

Non etiam silentio prætereundum est, quod Cn. Pompejus, cum in Sicilia bellum gereret, audiretque milites flagitiose

vivere illorum gladiis ſigillum impreſſit, quod qui amoviſſet, huic pœna infligebatur. Ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας ταῖς ὁδοιπορείαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο. in vita Pompeii. De Votorum obſignatione videndus nobiliſſimus D. Janus Rutgerſius noſter lib. 5. Var. Lect. cap. 5. ubi multis accurate docet, veteres vota concepta tabellis inſcripſiſſe, obſignaſſe, Deorum genibus plerumque affixiſſe, & tandem votorum compotes, eas tabellas ſolviſſe, hoc eſt, laceraſſe, ac Diis reddidiſſe ea, quæ daturos ſe promiſerant. Colv. in 1. Apolog. Apuleji & ibi quoque Scipio Gentilis.

CAP. XI.

De ſculptura annulorum. Δακτυλιογλύφοι, Flaturarius ſigilliarius. σμύρις. *Deorum imagines in annulis geſtatas. Pythagoræ ſcitum:* ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα θεοῦ μὴ περιφέρειν *explicatum. Mos ſuperſtitioſorum, qui ſe juvari putabant geſtatione alicujus ſimulacri.*

AD Signa jam propero, id eſt, imagines Annulorum ſigillaritiorum. Hæ initio quidem inſculpebantur cælabanturque in ipſo metallo, ex quo annuli facti erant: augente vero luxuriâ, etiam in ipſis gemmis. Diſerte id tradit Attejus Capito apud Macrobium lib. 7. cap. 18. *Imprimebatur autem ſculptura in ipſa materiâ*

riâ annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret. Postea usus luxuriantis ætatis signaturas preciosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento precii, quo sculpendos lapides parassent, gloriarentur. Etsi autem Claudii Cæsaris principatu nullas admittebant gemmas in annulis cælatas sculptasve, sed auro ipso signare tum moris erat, teste Plinio l. 33. cap. 1. non tamen ille mos diu duravit, & paulo post tam in gemmis, quam metallo imagines fingi cœlarique jus fuit. Qui vero gemmas auro includebant, vel signa gemmis & auro incidebant insculpebantve, Græcis δακτυλιογλύφοι dicebantur. Hieronymus in Hieremiam c. 24. *artifices inclusoresque auri atque gemmarum* vocat. Augustinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 4. *aurifices insignitoresque gemmarum.* Vetus Inscriptio *Flaturarios sigilliarios.* pag. 638. N. 6.

C. JUNIO THALATIONI
C. MÆCENATIS LIBERTO
FLATURARIO
SIGILLIARIO
C. JUNIUS EVOCATUS FELIX
TIT DD.

Atque hujusmodi δακτυλιογλύφον fuisse Mnesarcham Pythagoræ patrem, tradit Diogenes Laërtius in ejus vita lib. 8. Lapis autem, quo annularii gemmas abstergent, dicitur Σμύρις. Dioscorides lib. 5. cap. 123. σμύρις λίθος ἐστιν, ᾗ τὰς ψή-

 φους

φους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι.

Porro non erant annulorum ſculpturæ, ut hodie, gentilitiæ ac familiares, ſed fiebant pro cujuſque libitu: interdum etiam habebant aliquid ſignificationis occultæ. Quod ut planum fiat, pleraſque, quarum apud priſcos ſcriptores mentio fit, recenſebo, facto initio à Deorum Imaginibus, quas annulo inſculpi olim nefas fuit, & quidem, ut apparet, ex ſcito Numæ, quem Plutarchus ſcribit vetuiſſe, DEO hominis aut beſtiæ alicujus formam tribuere. ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει. hoc eſt, *tanquam fas non ſit auguſtiora exprimere humilioribus, nec fieri queat, ut quis* DEUM *aliter, quam mente aſſequatur.* Atque ex hoc eodem fonte promanavit quoque Pythagoræ ſymbolum: ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα Θεοῦ μὴ περιφέρειν. Quod Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatων ita effert, & interpretatur. Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν, παρεγγυᾷ ὁ Πυθαγόρας. ὥσπερ Μωύσης πρόπαλαι διαῤῥήδην ἐνομοθέτησεν, μηδὲν δεῖν γλυπτὸν ἢ γραπτὸν ἄγαλμά τε καὶ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι. Ὡς μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσυνέχωμεν, ἐπὶ δὲ τὰ νοητὰ μετίωμεν. Ἐξευτελίζει γὰρ τὴν τοῦ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως συνήθεια, καὶ τὴν νοητὴν οὐσίαν δι' ὅλης σεβάζεσθαι, ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι' αἰσθήσεως. *Non eſſe geſtandos annulos, neque* DEORUM *imagines eſſe iis inſculpen-*

sculpendas, præcepit Pythagoras: Sicut Moyses multis ante seculis aperte legem sanxit, nullam oportere sculptilem vel pictam vel fictam imaginem simulacrumve facere, ut sensilia minime attenderemus, sed ad ea transiremus, quæ percipiuntur intelligentia. Vt DEI *enim majestas vilis & contempta reddatur, efficit, quæ in promptu est videndi consuetudo: & quæ intelligentia percipitur, essentiam colere per materiam, est eam per sensum vilipendere.* Nec multum hinc abludit interpretatio Jamblichi in Protreptico Symbolo 24. qui postquam primam symboli hujus partem de non gestandis annulis exposuit, mox subjungit: Τὸ δὲ θεοῦ τύπον μὴ ἐπίγλυφε δακτυλίῳ, κατὰ τὴν προλεχθεῖσαν ἔννοιαν περιεργασθῇ χρῆται τοιᾷδε. φιλοσόφει, καὶ ἀσωμάτους περὶ παντὸς ἡγοῦ Θεοὺς ὑπάρχειν. Τὸ γὰρ κυριώτατον ῥίζωμα τῶν Πυθαγορικῶν δογμάτων τοῦτό ἐστιν, ut legit Rittershusius, ἐξ οὗ τὰ πάντα σχεδὸν ἤρτηται, καὶ ὑφ' οὗ μέχρι τέλους κρατύνεται. Μὴ νόμιζε δὲ μορφαῖς αὐτοῦ κεχρῆσθαι, ὅσαι εἰσὶ σωματικαί. μηδὲ προσδέχεσθαι ὑποστάσει ὑλικῇ τοῦ οἷον δεσμοῦ ὑλικῷ σώματι, ὥσπερ τὰ ἄλλα ζῶα. Αἱ δὲ ἐν δακτυλίοις γλυφαὶ, τοῦτον δεσμὸν δι' αὐτοῦ τοῦ δακτυλίου ἐμφαίνουσι, καὶ τὴν σωματότητα τότε αἰσθητὸν εἶδος, καὶ ὡσανεί τινος τῶν ἐπὶ μέρους ζώων διὰ τῆς γλυπτῆς προσόψεως. ἧς χωριστέον μάλιστα τὸ τῶν Θεῶν γένος, ὡς ἀΐδιόν τε καὶ νοητὸν, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἀεὶ ἔχον, ὡς ἐν τοῖς περὶ θεοῦ ἰδίως καὶ πληρέστατα τεχνολογεῖται. Ab

his tamen diverſus abit Malchus ſtudio & induſtriâ Cl. Rittershuſii noſtri primum in lucem editus, qui in libro de vita Pythagoræ. hoc Symbolum ita exponit. Θεῶν εἰκόνας ἐν δακτυλίοις μὴ φορεῖν, τουτέστι, τὴν περὶ θεῶν δόξαν καὶ λόγον μὴ πρόχειρον, μηδὲ φανερὸν ἔχειν, μηδ' εἰς πολλοὺς προφέρειν.

Sed redeo ad Romanos, apud quos, etſi quidem (ut dictum & Attejus Capito diſerte affirmat) fas non erat Deorum formas annulis inſculpi: Video tamen illos hunc morem migraſſe, & cum aliorum, tum Ægyptiorum numinum imagines in annulis geſtaſſe. Unde Plinius perſtringens hanc conſuetudinem lib. 2. cap. 7. *Aliis nullus eſt Deorum reſpectus, aliis pudendus: Externis famulantur ſacris, ac digitis* DEOS *geſtant.* Et lib. 33. cap. 3. *Iam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt.* Non ignoro, hæc loca de annulis magicâ arte formatis exponi. Sed nihil impedit, quo minus etiam intelligamus de ſuperſtitione illorum, qui ſimulacrum alicujus numinis, à quo ſe juvari putarent, quotidie circumferebant. Sic Veneris armatæ effigiem geſtabat C. Julius Cæſar. Dio l. 43. Τότε ὅλον τῇ γε Ἀφροδίτῃ πᾶς ἀνέκειτο, καὶ πείθειν πάντας ἤθελεν, ὅτι καὶ ἄνθος τι ὥρας ἀπ' αὐτῆς ἔχοι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ γλύμμα αὐτῆς ἔνοπλον ἐφόρει, καὶ σύνθημα αὐτὴν ἐν τοῖς πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐποιεῖτο. *Omnino enim Venerem colebat, à quâ ſe etiam formæ quan-*

dam

dam venustatem habere persuadere omnibus nitebatur. Ideo sculptam Veneris armatæ imaginem gestabat, eâque tesserâ in rebus summis plerumque utebatur. De Asclepiade Philosopho, qui illis temporibus vivebat, Am. Marcellinus lib. 22. narrat, ipsum *Deæ Cœlestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, secum solitum efferre.* Tale quid fuisse videtur, quod Apulejus habuit sudario linteo involutum: de quo ipse in Apologia. *Nam morem mihi habeo, quoquo eam, simulacrum alicujus* DEI *inter libellos conditum gestare.*

Nec solum DEI alicujus simulacrum: sed & hominis pro DEO habiti vel Herois interdum ferebant: Ut Alexandri Magni imaginem familia Macrianorum. Trebellius Pollio de Quieto uno ex 30. Tyrannis. *Videtur mihi non prætereundum de Macrianorum familiâ, quæ hodieque floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis & in annulis in omni ornamentorum genere exsculptum semper habuerunt; eo usque ut tunicæ & limbi & penulæ matronales in familiâ ejus hodieque sint, quæ Alexandri effigiem de liciis variantibus monstrent. Vidimus proxime Cornelium Macrum in eadem familia virum, cum cœnam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret,*

ſignis brevibus & minutulis Pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidiſſimos juſſit. Quod idcirco poſui, quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreſſum vel auro geſtitant, vel argento. Sed de Deorum imaginibus hæc quidem mihi in mentem veniebant: unum addo, noſtris temporibus Viglium Zuichemum præſtantiſſimum Juriſconſultum, Pallade ſignare ſolitum, teſte Mureto in Catilinarias orationes Ciceronis, qui refert, ſe aliquot Eraſmi Roterodami epiſtolas vidiſſe, quæ omnes ſignatæ fuerint Termino, additis duabus vocibus: NULLI CEDO, non ſine ſuſpicione arrogantiæ. vid. & Eraſmi Adag. Chil. 3. cent. 5. adag. 42.

CAP. XII.

Effigies majorum, amicorum, Regum, Principum annulis inſculptas. Principum imagines in annulo geſtare non ſemper licitum, nec tutum fuiſſe.

SEquitur jam de Imaginibus Humanis, quas annulis inſculptas legimus. Solebant autem plerumque effigiem alicujus ex Majoribus in annulis geſtare, qui tamen illis, ſi à majorum virtute degenerabant, detrahebatur. Valerius Max. lib. 3. cap. 3. de Africani filio loquens, id diſerte oſtendit, *Cn Scipio ſuperioris Africani filius præturæ petitor candidam togam adeo turpi-*

turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, ut nisi gratia Cicerei, qui patris ejus scriba fuerat, adjutus esset, honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit, utrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? Insuperque è manu ejus annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Sic Pub. Lentulus Sura quoque avi sui imagine in signando utebatur. Cicero 3. Catil. *Tum ostendi tabellas Lentulo & quæsivi, cognosceretne signum, Annuit. Est vero, inquam, signum quidem notum, imago avi tui, clarissimi viri, qui amavit unice patriam & cives suos, quæ quidem te à tanto scelere etiam muta revocare debuit.* Aut ex Amicis. Ovid. lib. 1. Trist. Eleg 6.

Hæc tibi dissimula, sentis tamen omnia dici,
In digito qui me fersque refersque tuo,
Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Chara relegati, quæ potes, ora vides.

Sic Epicuri imaginem in annulis habuêre familiares ejus: Cic. lib. 5. de Finibus. *Nec tamen Epicuri licet oblivisci, si cupiam: cujus imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis & in anellis habent.* Et Commodum Imp. signo Amazoniæ (ea erat Concubina Martia, quam pictam in Amazone diligebat) literas signare solitum, videre est ex ipsius epistolâ ad Clodium Albinum, quam in hujus vi-

tâ Julius Capitolinus recitat, ubi inter cetera ſic loquitur; *Quin & ſuper hoc ad procuratores meos literas miſi, quas ipſe ſignatas excipies ſigno Amazoniæ.*

Nec amicorum tantum aut Majorum, ſed & Regum ac Principum imagines geſtabant. Ariſtomenem Agathoclis imaginem in annulo geſtaſſe tradit Polybius lib. 15. Callicratem Ptolemæi adulatorem Ὀδυσσέως εἰκόνα ἐν τῇ σφραγίδι περιφέρειν ſolitum, auctor Athenæus lib. 6. Dipnoſoph. pag. 263. Alexandri Magni effigie Auguſtum, ipſius vero Auguſti principes inſecutos ſignaſſe narrat Sueton. c. 50. & Dion lib. 51. qui tamen Galbam excipit, & ſigillo à majoribus accepto uſum ſcribit. De Conſtantino Magno legimus, illum Cherſonitis inter alia laborum pro Imperio Romano exantlatorum præmia etiam annulos aureos in quibus imago ſua erat expreſſa, donaſſe, ut quas per occaſionem ad ſe miſſuri eſſent, relationes ſupplicationeſque, iis ſignarent, & ipſe earum nuncios inde dignoſceret. Verba Conſtantini Porphyrogeniti in libro de adminiſtrando imperio cap. 53. hæc ſunt. Καὶ πρὸς τὴν γνησιότητα τῆς ὑμῶν εὐνοίας δίδωμι ὑμῖν, καὶ δακτυλίους χρυσοῦς ἐκτυπωθέντας τὰς ἡμετέρας εὐσεβεῖς εἰκόνας, δι' ὧν τὰς κατὰ καιρὸν μελλούσας ἀποστέλλεσθαι ἡμῖν παρ' ὑμῶν ἀναφορὰς τε καὶ δεήσεις σφραγίζοντες ταύτας, γνωρίμους ἡμῖν ἀποδείκνυτε τοὺς ἑαυτῶν πρέσβεις. Sic Meletii Epiſcopi ſui imaginem

in annuli pala expreſſam geſtaſſe Antiochenſes, tradit Chryſoſtomus orat. de laudibus Meletii. Nec in auro ſolum, ſed & ferro Imperatorum imagines inſculpebantur: Unde Nazianzenus, ut oſtenderet, Sacramentorum dignitatem non ab hominibus aut miniſtris eorum dependere, elegantem ſumpſit ſimilitudinem in Oratione, Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα p. 242. ἔστω χρυσὸς, ἔστω σίδηρος, δακτύλιοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκεχαράχθωσαν εἰκόνα βασιλικὴν, εἶτα κηρὸν ἐκτυπούτωσαν, τὸ διοίσει σφραγὶς αὕτη τῆς σφραγῖδος ἐκείνης; οὐδέν. ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, κἂν ἧς σοφώτατος. Εἰπέ τι μὲν τοῦ σιδήρου, τί δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, καὶ πῶς ἕν ἐστι; Τῆς γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. οὕτω ἔστω σοι πᾶς βαπτιστὴς, κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ, ἀλλ' ἥγε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση καὶ τελειοποιός σοι πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος. *Sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius: uterque eadem regia imagine ſculptus. Ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſſimus exiſtas. Dic quodnam ferri, quodnam auri ſit ſignaculum. Sed quo pacto unum eſt? Quia inter materiam, non characterem eſt diverſitas. Ita & tibi ſit omnis baptiſator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamen baptiſmatis vis eſt, ac unuſquiſque æqualis tibi ſit expurgator, qui fide eadem formatus.*

Sed

Sed de Cæsarum imaginibus notandum, Claudii principatu fas non fuisse, imaginem Principis in annulo aureo gestare, nisi quibus admissionum liberti jus illud dedissent. Ita enim intelligendus est locus Plinii lib. 33. cap. 3. *Fuit & alia Claudii principatu differentia in his solis, quibus admissionum liberti jus dedissent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani Principis abolevit, æqualiter publicando Principem.* Magna autem cautio adhibenda erat iis, qui Principis imaginem gestabant, ne delatoribus calumniandi occasio præberetur. Nam sub Tiberio capitale erat, teste Sueton. c. 43. *circa Augusti simulachrum servum cecidisse, vestem mutasse, nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse.* Imo matulam sumere ea manu, quæ annulum principis imagine signatum habebat, crimini dabatur: Cujus rei memorabile exemplum extat apud Senecam lib. 3. de Benefic. cap. 26. *Cœnabat Paulus Prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Cæsaris habens ectypa, & eminente gemma. Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quæsiero, quemadmodum dicam illum matulam sumpsisse. Quod factum simul & Maro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit. At servus ejus, cui nectebantur insidiæ, ei ebrio annulum extraxit. Et cum Maro convivas testaretur, admotam esse ima-*

imaginem obscenis, & jam subscriptionem componeret, ostendit in manu sua servus annulum. Cui non multum absimile, quod Philostratus narrat in vita Apollonii, *quendam impietatis damnatum, quod servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat.*

Quid? quod etiam sua ipsorum imagine insignitos gestabant annulos. Ecce in Pseudolo, scena 1.

Ea causa miles hic reliquit symbolum
Expressam in cera ex annulo suam imaginem.

Idem fecit Augustus Cæsar: Nam is initio quidem in diplomatibus libellisque & epistolis signandis Sphinge, mox imagine Alexandri Magni, novissime vero Dioscoridis manu sculpta utebatur, teste Suetonio. Neque enim semper idem signum usurpabant, sed mutabant pro libitu, aut si casu amisissent; quod planum ex Trinummo, Scena: *Vt mihi rem:*

Nonne arbitraris eum adolescentem annuli
Paterni signum novisse? Me. *Etiam tu taces?*
Sexcentæ ad eam causæ possunt colligi:
Eum quem habuit perdidit, fecit novum.

CAP. XIII.

Varia animalia, historias item & fabulas, res inanimatas, literas, Hieroglyphica & alia annulis insculpi solita. Symmachus explicatus. De annulis Christianorum.

SED Sphinx Augusti me monet, ut jam etiam aliquid agam de imaginibus Brutorum animalium, quæ in annulorum sculptura usurpari solebant. *Sphinge* Augustum inter initia signasse diximus: *duas enim* (ut Plinius ait lib. 37. cap. 1.) *in matris annulis jam indiscretæ similitudinis invenerat. Altera per bella civilia, absente eo, amici signavere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium: Ænigmata afferre eam Sphingem. Sed Augustus postea ad evitanda convicia Sphingis, Alexandri Magni imagine signavit.* Imaginem Sphingis nummo insculptam in honorem Augusti, qui ea signare solitus, affert Sebastianus Erizzo libro 2. de Numismatis Antiquis pagina 10. Mœcenas *Ranam* usurpabat, idem Plinius: *Quin etiam Mœcenatis Rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat.* Pompejus Magnus in gemma habebat *Leonem* Μαχαιροφόρον teste Plutarcho in ipsius vita. Galba Imp. imagine *Canis* ex navis prorâ prospectantis, signo, quod à majoribus suis acceperat, utebatur. Dio lib. 51. οὗτος γὰρ προσοικῷ τινι σφραγίσματι

μαλι Κυνα ἐκ πρώρας νεὼς προκύπτοντα ἔχειν ἐιώθασιν. Apud Ægyptios *Scarabæum* viris bellicosis annuli sculpturam fuisse, tradit Plutarchus libro de Iside: τοῖς δὲ μαχίμοις Κάνθαρος ἦν γλυφὴ σφραγῖδος. Et addit causam: οὐ γὰρ ἐστι κάνθαρος θῆλυς, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες, *hoc enim insectum sexu fœmineo caret, omnes sunt masculi.* Eadem Ælianus lib. 10. de Animalib. cap. 15. Αἰγυπτίων δὲ οἱ μάχιμοι ἐπὶ τῶν δακτυλίων εἶχον ἐγγεγλυμμένον κάνθαρον, αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου, δεῖν ἄρρενας εἶναι πάντως πάντη τοὺς μαχομένους ὑπὲρ τῆς χώρας, ἐπεὶ καὶ ὁ κάνθαρος θηλείας φύσεως οὐ μετείληχεν. *Ægyptiorum bellatores Scarabæum in annulis insculptum habere solebant: ex eo adumbrante Legislatore solos omnino mares pro patria bellum gerere oportere, quod Scarabæus fœminineo genere careat.* Areus Lacedæmoniorum Rex cum ad Oniam Pont. Max. scriberet, *Aquilæ* sigillo usus est, draconem unguibus tenentis, ἡ σφραγίς ἐστιν ἀετὸς δράκοντος ἐπειλημμένος. Joseph. libro 12. capite 5. Porro etiam *historia* aliqua vel fabula annulis insculpebatur. Talis ille Darii Persarum Regis, qui in sigillo sculptum habuit equum, δι' ὃν χρεμετίσαντα ἐβασίλευσεν *per quem hinnitum edentem rex factus fuit,* ut notat Thucydidis Scholiastes. Historiam vide apud Justinum lib. 1. postremo. Talis erat ille, quem auspicanti Neroni obtulit Sporus, de quo Sue-

Suetonius capite 46. *Sporus annulum muneri obtulit: cujus gemmæ ſculptura erat, Proſerpinæ raptus.* Talis ille Amphitruonis apud Plautum, cujus ſphragiſma, Sol exoriens quadrigis vectus:

— So. *Vbi patera nunc eſt?* Me. *in ciſtula,*
Amphitruonis obſignata ſigno. So. *ſigni dic quid eſt?*
Me. *Cum quadrigis Sol exoriens: quid me captas carnifex?*

Non diſſimile huic publicum ſigillum Locrorum Heſperiorum, qui & Ozoli dicti, cui Heſperum ſtellam fuiſſe inſculptum Strabo ſcribit lib. 9. Ἔχουσί τε ἐπὶ τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸν Ἕσπερον ἀστέρα ἐγκεχαραγμένον. Talis quoque ille Regum Perſarum, quorum ſigillo inſculptam fuiſſe imaginem Rhodogunes disjectis capillis præditæ, autor Polyænus libro 8. Verba ejus hæc ſunt: Ῥοδογούνη λουομένη τὰς τρίχας ἐρρύπτετο. ἧκέ τις ἀγγέλλων ἔθνος ὑπήκοον ἀφέστηκεν, ἡ δὲ οὐκ ἀποκρυψαμένη τὰς τρίχας, ἀλλ' ὡς εἶχεν ἀναδησαμένη, τόν τε ἵππον ἀνέβη, καὶ τὴν στρατιὰν ἐξήγαγε καὶ ὤμοσε μὴ πρότερον ἀποκρύψασθαι τὰς τρίχας, εἰ μὴ κρατήσειε τῶν ἀποστάντων, καὶ δὴ πολλῷ χρόνῳ πολεμήσασα, ἐκράτησε. Μετὰ τὴν νίκην ἐλούσατο, καὶ τὰς τρίχας ἀπεκρύψατο. Τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι σφραγὶς βασιλικὴ εἰκών ἐστι ἀναλελυμένην τὰς τρίχας ἔχουσα Ῥοδογούνην. *Rhodogune lavans crines abſtergebat. Venit quidam nunciams*

cians subditam gentem defecisse. Illa non absterſis capillis, ſed ita ut erant, revinctis, equum conſcendit, & exercitum eduxit, juravitque non ante ſe crines purgaturam, quam à defectoribus victoriam reportaſſet, longoque tempore bellum ducens, tandem victoria potita eſt. Poſt victoriam lavabat, & crines colligebat: unde Perſarum Regum ſigillum etiamnum imaginem impreſſam habet Rhodogunem disjectis capillis præditam. Talis erat Clearchi, Græcorum, qui Cyro militaverant, ducis, in quo Caryatides ſaltantes inſculptæ erant. Plutarchus in Artaxerxe: ἐπεὶ δὲ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς Τισαφέρνης ἐξηπάτησεν καὶ παρεσπόνδησεν ὅρκων γενομένων, καὶ συλλαβὼν ἀπέπεμψεν ἐν πέδαις δεδεμένους, δεηθῆναι φησὶ αὐτοῦ τὸν Κλέαρχον ὁ Κτησίας, ὅπως κτενὸς εὐπορήσειε. τυχόντα δὲ καὶ τημελήσαντα τὴν κεφαλὴν, ἡσθῆναί τε τῇ χρείᾳ καὶ τὸν δακτύλιον αὐτῷ δοῦναι, σύμβολον φιλίας πρὸς τοὺς ἐν Λακεδαίμονι συγγενεῖς καὶ οἰκείους. Εἶναι δὲ γλυφὴν ἐν τῇ σφραγῖδι Καρυάτιδας ὀρχουμένας. Quem locum male à Lapo verſum ita interpretatur Xylander: *Poſtquam Clearchum aliosque duces interpoſito jurejurando circumvenit Tiſſaphernes, comprehenſoſque & vinculis adſtrictos ad regem miſit: rogatum refert ſe à Clearcho Cthesias, ut pectinis copiam ſibi faceret. Quo accepto, curaſſe eum caput, oblectatumque pectinis uſu, & annulum ſuum amicitiæ mutuæ ad ne-*

necessarios & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse. Insculptas in pala fuisse Caryatidas saltantes. Erant autem Caryatides Virgines Lacenæ, annuas choreas Dianæ Caryatidi agitantes, ut legimus apud Pausaniam in Messeniacis & Laconicis. Talis L. Syllæ Dictatoris, qui *traditione Iugurthæ* signavit, ut præter Plin. libro 37. capite 1. memoriæ prodidit Plutarchus in Mario pag. 411. Αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος, ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου τὸν Ιουγούρθαν ἑαυτῷ. *Atque ipse Sylla sigillum habuit, in quo Bocchus erat Iugurtham ei tradens insculptus, quo sigillo usus est perpetuo.* Et Val. Max. lib. 8. cap. 14. *L Sylla Iugurthæ à Boccho Rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupide asseruit, ut annulo, quo signatorio utebatur, insculptam illam traditionem haberet.* Et Intercatiensis illius, de quo Plin. lib. 37. cap 1. *Est apud autores & Intercatiensem illum, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie signasse: vulgato Stilonis Præconini sale, quidnam fuisse facturum eum, si Scipio à patre ejus interemptus esset.*

Sed & rebus inanimatis interdum signabant. Plinius *quadriga* se usum scribit Epist. 16. libro 10. *Signata est annulo meo, cujus est* ἀποσφράγισμα *Quadriga.* Celebratissimo illi Polycratis annulo *Lyram*

ram Musicam fuisse insculptam, tradit Clemens Alex. libro 3. Pædagog. qui etiam eodem loco *Ancoram nauticam* tribuit Seleuco: quod & Appianus Alexandrinus testatur libro de bellis Syriacis: Καὶ ὄναρ αὐτοῦ μητέρα ἰδεῖν, ὃν εὕροι δακτύλιον, δοῦναι φόρημα Σελεύκω, τὸν δὲ δὲ βασιλεύσειν ἔνθα ἂν ὁ δακτύλιος ἐκπέσοι. καὶ ἡ μὲν εὗρεν ἄγκυραν ἐν σιδήρῳ κεχαραγμένην, ὁ δὲ τὴν σφραγῖδα τὴν δὲ ἀπώλεσε κατὰ τὸν Εὐφράτην. Narrat *Seleuci matrem in somnis admonitam, ut quem primum annulum inveniret, gestandum filio Seleuco traderet: Et invenit illa ferreum cum insculpta Ancora; amissus est autem circa Euphratem.* Eadem fere Justinus libro 15. extremo: *Seleuci mater Laudice cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, gravidamque factam, munus concubitus à DEO annulum accepisse, in cujus gemma anchora sculpta esset, jussa donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & annulus, qui postera die ejusdem sculpturæ in lecto repertus est. Figura etiam ancoræ in nato deinceps puero, cui Seleuco nomen, comparuit. Quamobrem Laudice annulum Seleuco eunti cum Alexandro ad Persicam militiam edocto de origine sua dedit.* Auson. in Urbibus de Antiochia:

Illa

— Illa Seleucum
Nuncupat ingenuum cujus fuit anchora signum,
Qualis inusta solet, generis nota certa, per omnem
Nam sobolis seriem nativa cucurrit imago.

Ubi Scaliger: INGENUUM SIGNUM recte interpretemur *σημεῖον σύμφυτον*. Reperio etiam literas Hieroglyphicas annulis fuisse insculptas: id quod planum ex Heliodoro libro 8. pag. 392. apud quem memoratur Caricleæ annulus lapidem, qui Pantarde vocatur, in pala insertum habens, & literis quibusdam sacris pictus: *Δακτύλιος λίθῳ τῇ καλουμένῃ παντάρβῃ τὴν σφενδόνην διάθετος, γράμμασι δὲ ἱεροῖς τισὶν ἀνάγραπτος*. Ut rem in pauca conferam, quod cuique in mentem veniebat, hoc vel illo Aposphragismate utebatur: plerumque tamen, ut CL. & doctissimus Meursius notavit, eas annulis signaturas insculpebant, quæ sibi convenirent, vel ob eventum quempiam, vel artem, quam factitarent, vel munus, quod gererent. *Ob Eventum*, ut colligere est ex isto, qui in munitione oppidi cujusdam inventus, Victoriæ effigiem, & tropæum habuit, quem à victore quopiam in rei præclare gestæ memoriam ita insignitum verisimile est. Sueton. in Galba c. 10. *Per idem forte tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus*

pertus est annulus opere antiquo, ſcalptura gemmæ Victoriam cum tropæo exprimente. Eadem de cauſa in annulo Pompeji tria tropæa fuere inſculpta; quo ſigno etiam Syllam uſum, tradit Dio: libro 42. ubi cum dixiſſet, Romanos Pompeji mortem non prius credidiſſe, quam annulum ejus viderent, ſubjungit: ἐνεγέγλυπτο δὲ ἐν αὐτῷ (δακτυλίῳ) τρόπαια τρία, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ τοῦ Σύλλα. Tropæum quoque fuit inſculptum annulo, quem Thymoleon in ſortitione primus eduxit, teſte Plutarcho in ejus vita, cujus verba capite 32. adduco. *Ob artem munuſve.* Sic apud Plautum Curculione Sc. *Beatus*, miles Terapontigonus annulo inſculptum habet militem clypeatum, qui elephantum machæra diſſecaret:

CU. *multam me tibi*
Salutem juſſit Terapontigonus dicere
Et has tabellas dare me juſſit. LY. *Mihin'?*
CU. *ita,*
Cape ſignum, noſce, noſtin'? LY. *Quidni noverim:*
Clypeatus elephantum ubi machæra diſſicit.

Interdum etiam iis ſignaturis utebantur, quæ nomen ejus, qui ſignaſſet, aliquo modo exprimerent. Id colligere eſt ex hoc loco Symmachi lib. 2. Epiſt. 12. *Non minore ſane cura cupio cognoſcere, an omnes obſignatas epiſtolas meas ſumpſeris eo annulo, quo nomen meum magis intelligi,*

quam legi promptum est. Neque enim dubium est, quin annulo huic insculptum aliquid fuerit, quod ad Symmachiorum nomen alluderet. Quomodo Ciceronem, cum Quæstor in Sicilia donum argenteum Diis dedicaret, *M.Tullium* inscripsisse & loco cognominis *cicer* à fabro insculpi jussisse, auctor est Plutarchus in ejus vita. Sic in Accoleii Lariscoli nummo *Phaëthontis sorores mutatas in larices* apud Anton. Augustinum, 4. Dialogo de Nummis Vett. pag. 130. editionis Italicæ. Et Ful. Ursinum de Familiis Rom. pag. 2. Et *Florem* in L. Aquillii Flori apud Fulvium pag. 29. Et *Ciconiam* (quæ pietatis symbolum) in Q. Metelli Pii apud Fulvium, pag. 38. & L. Antonii, qui ob pietatem erga M. Antonium fratrem Pietas cognominatus est, apud eundem Fulvium p.18. & Sebast. Erizzo pag. 216. Et *Malleum* in C. Malleoli (ex ejus majoribus aliquis forte primus malleum invenerit) apud Fulvium pag. 202. & plura hujus generis in aliis aliorum observare licet. Finiam hoc caput elegantissimo loco Clementis Alexandrini, qui lib. 3. cap. 2. pag. 106. Pædagogi, multus est in præscribenda Christianis annulorum scalptura; cautione, ut apparet, adhibita, ne vel se ipsos proderent, si aut crucem aut quidvis è Christianis mysteriis imprimerent, vel in religionem peccarent, si idololatrico aliquo aut libidinoso signo uterentur. Ver-

ba

bá ejus hæc sunt. Αἱ δὲ σφραγῖδες ἡμῶν ἔστων πελειὰς, ἢ ἰχθῦς, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα, ἢ λύρα μουσικὴ, ᾗ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἡ ἄγκυρα ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ. κἂν ἁλιεύων τις ᾖ, ἀποστόλου μεμνήσεται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων. οὐ γὰρ εἴδωλα προσώπων ἐναποτυπωτέον· οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν· ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονοῦσιν. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων, γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταίρας· ὡς μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς, λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, διὰ τὴν ἐντελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν. id est, *Sint autem nobis signacula Columba vel Piscis, vel Navis, quæ celeri cursu à vento fertur: vel lyra Musica, qua usus est Polycrates, vel Ancora nautica, quam insculpebat Seleucus: Et si piscans aliquis, meminerit Apostoli & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, quibus vel solum attendere prohibitum est: Sed nec ensis vel arcus iis, qui pacem persequuntur: nec pocula iis, qui sunt moderati aut temperantes. Multi autem libidinosi nudatos habent eos, quos amant vel amicas, ut ne si velint quidem, possint affectionis amoris oblivisci, quod libido & intemperantia ejus perpetuo in mentem revocatur.* Scalpturam Columbæ, cujus hic meminit, sed olivæ ramum rostro ferentis, addita supra Iride, infra autem

arca Noëtica, ut plane Christianum agnoscas hominem, exhibuit Gorlæus in Dactyliotheca sua Num. 118. Solebant etiam Christiani annulos suos insignire duabus literis Christi nomen exprimentibus, per primos duntaxat characteres, litera Græcanica P scilicet decussata & scissa per medium ipso X. hoc modo:

☧ cujusmodi aliquot è ruderibus effossos se vidisse testatur Cardinalis Baronius tomo primo Annalium, in Actis anni 57. pag. 505. & extat ejusmodi scalptura apud Gorlæum Nu. 184. quam tamen figuram non in annulis solum, sed & Nummis & Labaro, & Clypeis & galeis, prisci Christiani Impp. usurpabant, ut videre est apud Ant. Augustinum Dialogo primo de Nummis Antiquis, & Lips. lib. 3. de Cruce. Ipsum quoque signum Crucis in signatorio annulo Matrinæ virginis fuisse impressum, testatur Gregorius Nyssenus in ejus vita. Notat autem idem Baronius dicto loco apud Christianos antiquum usum obtinuisse, ut sponsalitius annulus Fidei signo, quod est mutui fœderis ac concordię symbolum, sculperetur. Id enim præ se ferunt conjunctæ simul dextræ, quarum porrectione fidem sponderi, res est vel pueris nota.

CAP.

CAP. XIV.

De annuli signatorii custodia. Annulo non diligenter asservato fraudem sæpe commissam. Signa adulterina, *quæ? Lex Solonis de annuli sigillo. Tabulas & literas non lectas annulo non esse obsignandas.*

CEterum de annulo signatorio plusquam satis: illud tamen etiam monendum, hujusmodi annulo non diligenter asservato magnam sæpe fraudem commissam esse: id quod sacra pariter & prophana historia testatur. In sacra legimus Jesabelem, postquam intellexit Nabothum nolle suam vineam, cujus emendæ desiderio rex tenebatur, vendere, literas nomine Achabi regis ad seniores populi dedisse, easque annulo regio obsignasse, quibus inscio marito innocentis Nabothi cædem mandavit 3. Reg. cap. 21. vers. 8. Eodem dolo etiam usus Hannibal, cum annulo Marcelli consulis potitus esset. Nam Salapiam literas misit Marcelli nomine compositas, quibus significavit se nocte, quæ diem illum sequutura esset, eo venturum, parati milites essent, qui in præsidio erant, si qua opera eorum opus esset. Et vero hoc strategema ipsi forsan non infeliciter successisset, nisi Crispinus alter Consul circa proximas civitates misisset nuncios, occisum esse collegam, annuloque ejus hostem potitum, ne quibus literis crederent annulo Mar-

celli obſignatas. Nam hic nuncius paulo ante Salapiam venerat, cum literæ ab Annibale allatæ ſunt, Marcelli nomen & ſignum præferentes, teſte Livio lib. 27. Idem tradit Jul. Frontinus lib. 4. Strategemat. cap. 8. *T. Quintus Criſpinus, poſt infauſtam adverſus Pœnos dimicationem, qua collegam Marcellum amiſerat, cum comperiſſet potitum annulo interfecti Hannibalem, literas circa municipia totius Italiæ dimiſit, ne crederent Epiſtolis, ſi quæ Marcelli annulo obſignatæ perferrentur; monitione conſecutus, ut Salapia & aliæ urbes fruſtra Hannibalis dolis tentarentur.* Plancum quoque Syriæ præſidem in majoris momenti literis ſolitum fuiſſe nomen adſcribere Antonii, & annulo ejus ſignatorio uti, atque hac occaſione cædem Sex. Pompeii mandaſſe, auctor eſt Appianus lib. 5. belli civilis pag. 753. Εἰσὶ δ' οἳ Πλάγκον οὐκ Ἀντώνιον λέγοντες ἐπιστεῖλαι, καὶ νομίζουσιν ἄρχοντα Συρίας καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιτεταγμένον ἐς τὰ ἐπείγοντα ἐπιγράφειν τὸ Ἀντωνίου, καὶ τῇ σφραγῖδι χρῆσθαι. Hac fraude Valentinianus Placidiæ F. imperator uxorem Petronii Maximi Senatoris & Patricii Romani, quam perdite deperibat, ad ſe pellectam per vim ſtupravit, teſte Procopio Cæſarienſi lib. 1. de bello Vandalico, cujus Latina verba adſcribam, cum Græca non ſint in promptu: *Erat Maximo uxor ut formoſiſſima, ita pudiciſſima: qua Valentinus amore captus cum potiri*

tiri cuperet, resque admodum ardua foret, rem iniquam excogitavit. Maximum jussit ad se in Palatium venire, quo cum talis colludens auro certo proposito, annulum ejus victor nactus est. Hunc clam ad uxorem misit viri nomine, ut quam primum signo perspecto in Palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniat. Illa subito paret: quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in Aula excipientes, longe in gynæceum duxerunt. Vbi Valentinianus occurrens, vim ei intulit. Illa post hæc mœsta domum regressa calamitatem fatumque suum deflere, virumque magnopere detestari cœpit, ut qui occasionem huic rei nimia sua temeritate, annulique sigillique sui datione præbuit. Videndus & Sigonius lib. 13. de Imperio Occidentali in actis Anni 454. Et ut fabulas etiam afferamus, Miles ille Therapontigonus, apud Lyconem Trapezitam deposuerat quadraginta minas, eique mandarat, qui annulo suo tabulas obsignatas attulisset, daret operam, ut mulierem ille à Lenone cum auro & veste abduceret. Cum vero ipsi dormienti Curculio annulum subduxisset, & tabulas ille à se obsignatas ad Trapezitam dedisset, factum ut virginem cum auro & veste perdiderit. Vide Plautum Curculione. Sc. *Date viam mihi*, & *Beatus videor*, & *Quoi homini*, *&c.* Mulier etiam illa apud Apulejum lib. 10. de Asino aureo, ut mariti sui sororem velut æmulam

tori è medio tolleret, tale comminiſcitur facinus: *Annulo mariti ſurrepto, rus profecta, mittit quendam ſervulum, ſibi quidem fidelem, ſed de ipſa Fide peſſime merentem, qui puellæ nunciaret, quod eam juvenis profectus ad villulam vocaret adſeſe, addito, ut ſola & ſine ullo comite, quam maturiſſime perveniret. Et ne qua forte naſceretur veniendi cunctatio, tradit annulum marito ſubtractum, qui monſtratus, fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequens, hoc enim nomen ſola ſciebat, reſpecto etiam ſigno ejus, quod offerebatur, gnaviter ut præceptum fuerat incomitata feſtinat, &c.* Quo fine autem Conſtantinus Magnus duodecim illis Romanis, quos contra Perſarum regem cum exercitu miſit, annulos clam ademerit, narrat Codinus libro de originibus Conſtantinopolitanis à Georgio Duza edito, cujus verba, propter hiſtoriam memorabilem, quam continent, non poſſum quin adſcribam: Θέλων δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος οἰκῆσαι τὴν πόλιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν λαθραίως τὰ δακτυλίδια αὐτῶν ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα, ὅστις ἐκαλεῖτο Σύβαρος. Τέσσαρας μὲν μαγίστρους, τὸν Ἄδδαν, τὸν Προτάσιον, τὸν Σκώλυμβρον, τὸν Φιλόξενον. Ὀκτὼ δὲ πατρικίους, τὸν Πρόβον, τὸν Δομνῖνον, τὸν Δάρειον, τὸν Μαῦρον, τὸν Ῥωδανὸν, τὸν Σαλτίωνα, τὸν ἔπαρχον Μώδεστον, τὸν Εὔβουλον,

μετὰ

μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐξαπέστειλον αὐτοὺς, ποιήσαντας δεκαὲξ μῆνας ἐν Περσίδι. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην, ἀνελάβετο τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς φαμελίας. ὥρισε δὲ καὶ κτίσαι μηχανικοὺς, ἵνα ἴδωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς τόπους ἑνὸς ἑκάστου, πῶς ἔκειντο) καὶ ὅπως, ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς ἠπείρους, καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων, καὶ τὰς ἀνόδους οἵας ἦσαν κοχλιώδεις. Καὶ λαβόντες τὰς φαμελίας τῶν συγκλητικῶν, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια ἕκαστα, καὶ ἐκάθισαν ἐντὸς αὐτῶν τὰς φαμελίας τούτων ἐκεῖσε. Ἐλθόντες γοῦν ἐκ τῆς Περσικῆς χώρας κατὰ νίκης, ἀναλαβόμενοι καὶ ἐπακτὰ κεντηνάρια τριακόσια ἑξήκοντα πέντε, ἐδέξατο αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ ποιήσας εὐωχίας εἶπεν αὐτοῖς· θέλετε ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην; δοκιμάζων αὐτούς. Οἱ δὲ ἔφησαν μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο μηνῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη, Ἀπόψε ἔχω ἀποδοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν, προστάξας Εὐφράτῃ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐποίησε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον χριστιανὸν, ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποδοῦναι αὐτῶν τοὺς οἴκους. ὡς γοῦν εἶδον τοὺς πυλεῶνας, καὶ τὰς αὐλὰς, καὶ τὰς ἀνόδους ὁμοίας ταῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὰ μέτρα, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ ὕψη, καὶ τὴν ἀπόβλεψιν τῶν θυρίδων, ἔδοξαν εἶναι ἐκ φαντασίας εἰς τὴν Ῥώμην. Εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φαμελίας αὐτῶν, ἐξεπλάγησαν. ἐρωτήσαντες δὲ τὰς ἑαυτῶν φαμελίας, καὶ μαθόντες ἀκριβῶς, τότε ἐπίστευσαν ὡς οὐκ ἐστὶ φάντασμα, ἀλλὰ φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι ἀγνοῦντας, καὶ μὴ βουλο-

βυλομένυς ᾤκησεν ἐνταῦθα. Magnus autem Constantinus cum vellet suam civitatem Byzantium maxime à Romanis habitari, annulos cujusque viri occulte accepit & misit ipsos contra Persarum regem, qui vocabatur Sabarus, quatuor magistros, Adum, Protasium, Scolimbrum, Philoxenum, & octo patricios, Probum, Dominum, Darium, Maurum, Rhodanum, Saltionem, Modestum Præfectum, Eubulum, cum Magno exercitu in Persiam misit, ubi sedecim menses commorabantur. Magnus vero Constantinus legatis Romam missis, uxores ipsorum, liberos & familias vocavit. Constituit etiam opifices, ut domos ipsorum & loca singula, ubi & quomodo sitæ essent, in orane maritima vel continente, ut formam structuræ, & quales gradus essent tortuosi observarent. Assumtis ergo secum familiis vocatorum, Byzantium redierunt, ibique singula simili modo condiderunt, in iisque familias ipsorum habitare jusserunt. Cum itaque ex Persia potiti victoria rediissent, & trecenta sexaginta quinque centenaria allata recepissent, imperator eos convivio excepit, illisque dixit, Vultis abire Romam? probans eos. Illi autem dixerunt, se ante duos menses non reversuros. Imperator vero dixit, Vesperi dabo vobis ædes vestras. Iusserat enim Euphrati accubitori suo, qui & Magnum Constantinum Christianum effecerat, ut unicuique ædes suas restitueret. Vt igitur viderunt portas, atria, gradus, mensuram

& for-

& formam, altitudinem, & prospectum fenestrarum Romanis similes, putabant se per somnium esse Romæ. Cum vero & familias suas invenirent, obstupescebant. Et cum interrogarent suas familias, & penitus intelligerent, crediderunt non esse phantasiam, sed prudentiam imperatoris, quod invitos & nolentes degere hic jusserit.

Sed & fictis annulis interdum fraudem esse factam legimus: quomodo Sextum Tarquinii Superbi filium, qui Gabiis erat, literas fictas & *patris sigillo obsignatas*, σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι, domi Antistii Petronis, qui præcipuæ apud Gabinos dignitatis erat, per ejus servos pecunia corruptos deponendas curasse, ut illum, quem sibi obstare videbat, proditionis convictum è medio tolleret, & Gabios in suam potestatem redigeret, auctor est Dionysius Halicarnassæus lib. 4. Haud dissimili dolo Siseni Persæ exitum machinatus est Alexander Macedo, de quo Curtius lib. 3. cap. 7. *Erat in exercitu Regis Sisenes Perses, quondam à Prætore Ægypti missus ad Philippum, donisque & omni honore cultus exilium patria sede mutaverat. Secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam annulo, cujus signum haud sane notum erat, tradidit. Naburazanes Prætor Darii miserat eam, hortabaturque Sisenem, ut dignum aliquid nobilitate ac moribus suis ederet,*

(alii legunt, auderet) *magno id ei apud regem honori fore. Has literas Sisenes, ut pote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit, sed cum tot curis, apparatuque belli regem videret urgeri, aptius subinde tempus exspectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit: namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti annuli sigillo impresso, Siseni dare jusserat ad æstimandam fidem Barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse, & in agmine à Cretensibus, haud dubie jussu Regis occisus est.* Nec contentus hoc in vili peregrini capite facinus admisisse, eadem postea fraude in Parmenione, Macedonum suorum facile Principe usus est, namque epistolam Philotæ nomine ad Parmenionem patrem scriptam, ejusdem signo obsignavit. Curtius lib. 7. cap. 2. *Ad Parmenionem quoque epistolas feres, unam à me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum annuli ejus in meâ potestate est. Pater credet à filio impressum, sic, cum te viderit, nihil metuet.*

Hujusmodi fraudis suspicionem ut à se prorsus removerent Ægyptii, post cæsum Pompejum annulum ejus Cæsari tradendum curarunt. Aurelius Victor de viris illustribus capite 77. *Caput ab Acchilla, Ptolomæi satellite, Ægyptio velamine involutum, cum annulo Cæsari præsentatum est. Qui non continens lacrymas, illud plurimis & pre-*

& pretiosissimis odoribus cremandum curavit. Eadem quoque ratione Vitalianum præfectum prætorio occisum tradit Jul. Capitolinus in Gordianis tribus: *Fictæ sunt literæ Maximini, signatæ quasi ejusdem annulo, & missi cum quæstore milites, qui eas ferrent, addentes quædam propter literas, secreto esse dicenda. Longam igitur porticum petierunt, & cum ille ea, quæ sibi erant secreto dicenda, perquireret, hortantibus ut prius signum inspiceret Epistolæ, dum considerat, interemptus est. Persuasum deinde est militibus, jussu Maximini Vitalianum interemptum.* De hujusmodi crimine falsi à legatis Græcis commisso Guntherus lib. 5. Ligurini v. 368.

Nam qui prædicti mandata priora tyranni
Ausonias urbes Hetruscaque regna tenenti
Attulerant, Friderice, tibi, gentilibus usi
Fraudibus, impressas falso sub nomine Regis
Mendaces chartas sibi confecere sigillo.

Tale quid sibi quoque accidisse à quodam falsario conqueritur S. Bernhardus Epistola CCLXXXIV. ad Eugenium Papam: *Periclitati sumus in falsis fratribus & multæ literæ falsatæ sigillo nostro in manus multorum exierunt, & quod magis vereor, etiam usque ad nos dicitur falsitas pervolasse. Hac necessitate abjecto illo novello,*

quod

quod cernitis de novo utimur, continente & imaginem nostram & nomen. Figuram aliam tanquam ex nostra parte jam non recipiatis, nisi forte pro Episcopo Clarimontis, cui sub altero sigillo literas, cum nondum istud haberem. Atque hujusmodi crimen falsi à se non esse commissum cum indicare Ovidius vellet, sic l. 2. de Ponto Elegia 9. loquitur:

Nec mea subjecta convicta est gemma tabella
Mendacem ceris imposuisse notam.

Vel ut JCtorum princeps Cujacius teste Grutero lib 3. Suspicionum cap. 8. distichon in MSS. invenit:

Nec mea convicta est fallaci gemma sigillo
Mendaces linis imposuisse notas.

De falsis literis adulterino T. Quinctii annulo obsignatis vid. Fragm. Polybii lib. 46. cujus meminit Rutgersius lib. 1. var. lect. c. 1. Dicta autem fuerunt hæc signa *Adulterina.* Festus: *Adulterina signa dicuntur alienis annulis facta.* L. 30. D. Ad leg. Corneliam de falsis: *Lege Cornelia testamentaria obligatur, qui signum adulterinum fecerit, sculpserit.* l. 4. Institut. de publ. judiciis. §. 7. Ad hujusmodi fraudem igitur cavendam Solon legem tulit, ne liceret annulario retinere sigillum annuli venditi, teste Laërtio: Δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. Ratio legis erat, ne posset

ſet ὁ δακτυλιογλύφος alio facto ſimili annulo fraudem ei facere, cui priorem vendidiſſet.

Quare cum adeo in proclivi ſit crimen falſi per alterius annulum committere, cavendum, ne veniat in poteſtatem eorum, qui illo poſſint abuti. Atque hæc mihi cauſa videtur fuiſſe cur Sextus Pompejus, pugnâ navali victus & fractus in miſerabili fuga annulos ſuos in mare abjecerit, ut narrat Suetonius lib.4. cap.8. *Quippe modo trecentarum quinquaginta navium Dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, exſtincto Prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens atque reſpectans.* Itemque Petronius, qui flagitia Principis ſub nominibus exoletorum feminarumque & novitate cujuſque ſtupri perſcripſerat, atque obſignata miſerat Neroni, annulum fregit, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula, ut ait Tacitus lib.16. Annal. c.19.

Sed nec temere quibuſlibet tabellis Annulus imprimendus eſt. Magnum enim levitatis & ſupinæ negligentiæ indicium eſt, præſertim in principe viro, tabulas vel diplomata non lecta nec expenſa annulo obſignare, vel annulum ſignatorium temere cuivis committere: quod Cicero Qu. Fratri ſtudioſe cavendum monet in elegantiſſima illa & plane aurea, quam ad ipſum Aſiæ minoris rectorem ſcripſit, Epiſtola; his verbis: *Sit*

annu-

annulus tuus non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu: non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ. Hoc enim sentit Cicero, quemadmodum Turnebus libro 27. Adversar. cap. 1. interpretatur, ne passim sinat annulum suum à quovis, ut domestica vasa, tractari, vulgoque & temere sine delectu quidvis obsignari, sed eo solus utatur, alius non abutatur, solusque, quod jus fasque sit, annulo signet. Vas igitur est, ut si Græce σκεῦος diceres. Vasorum autem in domestica familia usus est communis. Hic verus est, meo quidem judicio, hujus loci sensus: quanquam Franciscus Robortellus libro 2. Emendationum cap. 17. contra P. Manutium contendit esse legendum *vas aliquis*, ita, ut *vas vadis* non pro vase accipiatur, sed pro sponsore, quasi dicat Cicero: videndum tibi est, ô Quinte ne annulus tuus sit tanquam vas aut sponsor alienæ voluntatis, id est, ne aliquis tuorum quæstum hâc ratione faciat in provincia, dum annulo tuo prætorio multa obsignat, te insciente, corruptus largitione alicujus provincialis. Fuisset igitur tum annulus tuus vere sponsor ac vas voluntatis alienæ, id est, eorum qui pecunia corrupti erant. Nam sicuti creditores vadem postulant: ita illi provinciales, ne temere pecuniam darent iis, qui polliciti erant, se obsignaturos prætoris edictum aut interdictum aliquod, postulabant ante

ante vadem ac veluti sponsorem aliquem. Is autem erat annulus propraetorius. Obsignationem autem ubi viderant, se decipi postea posse non credebant. Nam vulgo si habemus manum & sigillum alicujus, tum dicimus nos vadem seu fidejussionem sufficientem habere. Ita accipit & emendat hunc locum Fr. Robortellus. Sed cum lectio usitata sententiam contineat nec ineptam, nec insulsam, imo vero prudentiæ & gravitatis plenam, causæ nihil est, cur ab ea sit recedendum.

Ceterum cum quanto periculo conjunctum sit, si principes viri decretis, tabulis, vel literis non lectis, nec diligenter ponderatis annulum signatorium statim imprimant, vel saltem, quod idem est, subscribant, testatur exemplum Theodosii II. Imp. cujus cum tanta esset in obsequendo quibuslibet facilitas, ut sæpe literis non lectis manu sua subscriberet, Pulcheria ejus soror callide se munus petere simulans, per literas poscebat sibi in servitutem tradi Eudoxiam conjugem, quam impense ab ipso diligi non ignorabat. Quas cum ille non lectas subscriptione confirmasset; soror monstratis & lectis literis, acriter eum reprehendit, & ut deinceps in re tanti momenti cautior esset, graviter ac amice monuit, teste Suida in voce πουλχερία: ubi de Theodosio sic loquitur: Ὁ δὲ φύσει νωθρός τε καὶ ἀπερίσκεπτος, ἐς πάντα μὲν ὑπῆρχε, μάλιστα δὲ ἐς

εἰς τοὺς ὑποβάλλοντας αὐτῷ χάρτας ἀπαραγνώστως ὑπέγραφεν. ὅπερ ἡ σωφρονεστάτη γνοῦσα ποτὲ Πουλχερία, σοφῶς ὑπῆλθεν αὐτὸν δωρεὰν ὑπολαβοῦσα δῆθεν πρὸς δουλείαν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν Εὐδοκίαν. ἣν καὶ καθυπογράψας μὴ πρότερον ἀναγνοὺς, ὕστερον δεινῶς ὠνείδιζετο παρὰ τῆς Πουλχερίας. Vide & Nicephorum l.4. c.23. Socratem lib.7. cap.22. Theodoretum lib.5. c.36. Eandem levitatem in Imperatore Alexio Comneno perſtringit Nicetas libro 1. ubi ait, illum in honoribus conferendis adeo facilem fuiſſe, ut quodcunque ſcriptum quis ipſi porrexiſſet, id è veſtigio ſubſignaretur, ſive inepta dictione conſtaret ſive qui id obtularat peteret, ut terra quidem navigaretur, mare autem araretur, & montes in medium mare transferrentur, vel, ut eſt in fabulis, Athon Olympo imponeretur. Verba ejus hæc ſunt: ὃ γὰρ τις προσηνέγκε χάρτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεσημαίνετο, κἂν σολοίκως εἶχε τῆς φράσεως, κἂν ὁ προτείνων, ἐδεῖτο ναυτίλλεσθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν θάλασσαν, ἢ τὰ ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν μετατίθεσθαι, εἴτε μὴν (ὡς ὁ μῦθος βούλεται) Ὀλύμπῳ Ἄθων ἐπανατίθεσθαι. Idipſum etiam tanquam crimen Fridericus I. objecit Papæ Adriano IV. apud cujus legatos cum multa paria literarum reperta eſſent, & ſchedulæ ſigillatæ ad arbitrium eorum ſcribendæ adhuc, quibus per ſingulas Eccleſias Teutonici re-

gni

gni conceptum iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus asportare, cruces excoriare nitebantur, Imne ultra procedendi facultas daretur, Imperator eadem, qua venerant, via ad urbem illos jussit redire, ut patet ex Epistola Friderici Barbarossæ ad principes Imperii, quæ extat inter constitutiones imperiales à Nob. & Cl. V. Melchiore Haiminsfeldio Goldasto collectas, pag.60. Atque hæc fuit una ex causis, cur Wenceslao imperium ademptum: ut testatur sententia Exauctorationis Wenceslai Rom. Regis à principibus Electoribus Imper. Ita & pronunciata Anno cIↃ cccc. *Præterea membranas perplures nudas rasasque, suæ tamen majestatis sigillo munitas amicis pecunia vendidit: in quibus cum illis, tum aliis, in quorum manus istiusmodi membranæ venerunt sub regio sigillo quod scribere vellent, licuit. Qua ex re ob sacri Romani Imperii jurium & emolumentorum damnosam imminutionem, & dissipationem, graves querelæ subortæ sunt.*

Solet etiam in obsignando hæc fraus interdum committi, ut aliud pro alio obsignetur, & id quod obsignatum est, illis perniciem afferat, quod salutem sibi laturum arbitrabantur. Quo dolo Pharnabazus imposuit Lysandro Lacedæmonio, qui *præfectus classis cum in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit*

tiit

tiit à Pharnabazo, ut ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim ejus autoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur: librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. Quem cum legisset, probassetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine ut discerni non posset, signatum subjecit, in quo accuratissime ejus avaritiam perfidiamque accusarat. Hinc Lysander domum quum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ voluerat, dixerat: testimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro quum Ephori cognovissent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator, ut ait Æmilius Probus. Vide & Plutarchum in vita Lysandri. Interdum etiam fraus fraudi opponitur: ut litteris damnosis salutiferæ substituantur. Ferunt enim Conradum II. Imperatorem valde severe animadvertisse Imperii sui tempore in pacis publicæ violatores, cujus severitatem cum Lupoldus quidam Comes, criminis dicti reus admodum metueret, secessisse eum cum uxore in solitudinem, & sylvam quandam longe ab hominum oculis & consuetudine remotam, ibique in tuguriolo quodam aliquamdiu latitasse. Non multo post contigisse,

tigiſſe, ut illis in locis venatui indulgeret Imperator, cumque aberraſſet in ſectando feras ardore à ſuis, & nox illum præter opinionem corripuiſſet, forte ad illud Comitis tuguriolum deveniſſe, ibique Conoctem illam manſiſſe. Eadem nocte Comitis latitantis uxorem maſculum pepeiiſſe, eoque recens à partu vagiente, vocem de cælo auribus Imperatoris adlapſam hujus argumenti: Infans hic, ô Imperator, tibi quandoque gener erit & hæres. Eamque vocem cum tertium rediiſſet, terruiſſe Imperatorem, itaque primo diluculo ſurrexiſſe, & inventis duobus ex ſuis, qui Imperatorem in ſylvis perſecuti fuerant, ſerio injunxiſſe, arriperent recens natum infantem, confeſtimque necarent, Famulos paruiſſe jubenti, puerumque parentibus ereptum cum jam jam necaturi eſſent, blandum adeo ipſis arriſiſſe, ut in necem ejus durare non valuerint, itaque in arbore repoſuiſſe vivum, atque ut fidem occiſi infantis Domino facerent, cor lepuſculi, tanquam infantis eſſet, attuliſſe. Illis digreſſis tranſiviſſe ibidem alium quendam Ducem, & ex vagitu infantem in arbore reperiſſe, relatumque domum aluiſſe pro ſuo. Multo poſt tempore divertiſſe Imperatorem ad illum Ducem, & adoleſcentem hunc conſpexiſſe, de natalibus ejus inquiſiſſe, & cum ambigue reſponſum eſſet, pro eo habere cepiſſe, qui erat, quem-

quemque olim necandum famulis tradidisset. Aucta suspicione nec minus metu veteri animum subeunte petiisse illum à Duce puerum ministeriis suis & tandem impetrasse. Inde literas statim ad reginam concepisse, quibus præcipiebat, ut cum primum litteras accepisset, earum bajulum vitâ exigi juberet, litterasque illas adolescenti ad Reginam perferendas tradidisse. Adolescentem literas acceptasse, inque viam se dedisse, cumque itineris ratione in domo Sacerdotis cujusdam nocte ingruente hospitari necesse habuisset, Sacerdotem curiosum, quid rerum literis regiis contineretur, scire voluisse, itaque eas aperuisse, cumque mortem miserrimi adolescentis illis contineri intellexisset, numine vel misericordia motum alias literas & quidem contrarii ac longe diversi argumenti substituisse: cum primum videlicet literas regina resignasset, filiam adolescenti ferenti illas matrimonio copularet, sic jubere se, nec cessationem illi è bono fore. Illas adolescentem tulisse, reginamque dicto audientem fuisse. Regem, ubi, quid factum, edoctus est, initio quidem fremuisse, demum vim fati ineluctabilem animo revocantem, in eo quod accidisset, quievisse.

Hanc Historiam debemus Michaëli Piccarto amico nostro, dum vivebat, summo, qui eam, ex Viterbiensi, & Rolewincho, Observationum suarum Historico-

rico-Politic. Dec. 16. capite 9. intexuit. Huc refero & falſas iſtas literas falſo Reginæ Berengariæ ſigillo munitas, quibus Comes Alvarus Alphonſo Regis Caſtellæ filio Enrico, Berengariæ Fratri vitæ inſidias ſtruxit. Hiſtoriam nobis ſuppeditat Rodericus Toletanus lib.9. c.2. ac 3.

Cum enim Alphonſus relicto prænominato Filio Enrico, parvulo admodum, poſt mortem patris ſtatim ad regni faſtigium evecto, diem obiret, ac Comes Alvarus novi hujus Regis cuſtodiam, abdicata Regina Berengaria, Regis Sorore (cui alias & cuſtodia Regis & Regni conceſſa erat) in ſe transferret & una cum Rege peragratis Regni ditionibus Maquedam, quæ eſt oppidum in Diœceſi Toletana, veniſſet, Regina Berengaria nuncium miſit de fratris ſtatu, (ſunt verba Toletani) clanculo percunctari. Erat enim ſollicita, eo quod à Comite Alvaro negligentius ſervabatur. Et cum Comes Alvarus de nuntio comperiſſet, fecit ſcribi literas impoſturæ, & falſo ſigillo Reginæ nobilis intercludi, in quibus continebatur, quod Regina nobilis ſcribebat aliquibus de Conſilio magnatum de campis, ut cum toxico ſibi miſſo fratri ſuo exitiale poculum propinarent, ut ſic puerum ad ſororis odium gravius provocarent, & hominem continuo ſuſpenderent. Sed cum labia malignorum (ſunt verba Toletani) tibi velut ebria mentiantur

tur; qui Susannam à falso testimonio liberavit, Reginam nobilem & innocentem, ab imposturæ mendacio liberam declaravit, &c.

CAP. XV.

De discrimine Annulorum. Aureos gestare licuisse primum Legatis: deinde Senatoribus, mox & Equitibus, qui annulo à plebe distincti. Triumphantes ferreum retinuisse. Equitibus etiam militiæ fuisse jus aureorum annulorum, contra Lipsium ostenditur: non autem militibus gregariis, quibus id primum Severus Imp. indulsit. Plebeiis argenteos in usu fuisse videri: ferreos servis, quorum fraus, & occulta superbia in annulis indicatur.

HActenus de annulorum usu, qui in signando: nunc ostendemus annulos etiam fuisse peculiare ornamentum & insigne, quo status hominum olim & ordines Romæ distinguebantur. Ex auro, argento, ferro factos esse annulos, supra diximus. Ex his ferreorum usus apud Romanos erat antiquissimus. Nam primis ejus Reipub. temporibus, ne Senatori quidem jus erat gestare aureum annulum; sed his tantum, qui legati ad exteras gentes ituri essent, annuli aurei publice dabantur, *Credo*, inquit Plinius, *quoniam ita exteris honoratissimi intelligebantur*. Atque hi ipsi legatione perfuncti annulo publice accepto, in publico tantum utebantur, intra domos vero ferreis. teste Plinio

Plinio libro 32. cap. 1. Etsi autem paulatim non solum Senatores, verum etiam Equites aureos annulos usurparunt; fuisse tamen memoria avorum etiam inter Senatores nonnullos, qui *prætura quoque functi in ferro consenuerint*, tradit idem Plinius: qui etiam auctor est, Divo Augusto decurias ordinante, *majorem partem judicum in ferreo annulo fuisse.* Imo vero ipsi Triumphantes retinuerunt vestigia priscæ simplicitatis. Nam ferreo annulo usos fuisse Romanos Imperatores, cum curru auro gemmisque magnifice ornato de hostibus victis triumphantes in Capitolium inveherentur, auctor est idem Plinius d. l. *Vulgoque sic triumphabant, & cum corona ex auro Etrusca sustineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æqua fortuna & triumphantis, & servi coronam sustinentis. Sic triumphavit de Iugurtha* C. *Marius, aureumque non ante tertium consulatum sumsisse traditur.* Verum hoc præter communem morem fiebat, & ad retundendam triumphantis arrogantiam. Nam alias certum est, Senatoribus primum, mox & Equitibus jus aureorum annulorum fuisse: quibus tamen *non licebat annulis uti, nisi à prætoribus donati fuissent*, ut ait Acron ad Horatii Sat. 5. lib. 2. Prima mentio annulorum aureorum, quibus quidem Romani usi sint, extat apud Livium lib. 9. in actis anni ab urbe condita quadringentesimi

ſimi trigeſimi ſecundi, Caudinâ pace infamis, ubi narrat ob deditionem tam fœde factam Romæ extemplo ſine ulla publica auctoritate conceſſum in omnem formam luctus eſſe, *tabernas circa forum clauſas, juſtitiumque in foro ſua ſponte cœptum prius, quam indictum, latos clavos, annulos aureos poſitos.* Sed à quibus annuli aurei poſiti ſint non addit. In fine autem ejuſdem libri in actis anni 449. tradit idem Livius, *pleroſque nobilium annulos & phaleras depoſuiſſe*, hac cauſa motos, quod Cn. Flavius libertino patre genitus & CL. Appii Scriba, qui jus civile repoſitum in penetralibus Pontificum evulgaverat, & faſtos circa forum in albo propoſuerat à turba forenſi Ædilis curulis creatus eſſet. Ceterum Plinius, qui procul dubio veterum annales diligentiſſime ſuper hac re conſuluit, id ſolis Senatoribus adſcribit: *Quo facto*, inquiens, *tanta Senatus indignatione exarſit, ut annulos ab eo abjectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſque qui tum & Equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. Eſt enim adjectum hoc quoque, ſed & Phaleræ poſita, propter quæ nomen Equitum adjectum eſt.* Mox autem ſubjungit: *Annulos quoque depoſitos à nobilitate, in Annales relatum eſt, non à Senatu univerſo.* Quæ verba dum recte conſidero, & cum Livianis contendo, facile adducor in illam ſententiam, ut exiſtimem ſolos

los nobiles & quidem eos tantum, qui in ſenatum allecti erant, aureis annulis uſos eſſe. Atque hos annulos Senatus, tanquam dignitatis ſuæ inſignia retinebat, cum poſt cladem Cannenſem in ſumma ærarii inopia, ut ad æmulandum animos primum equeſtris ordinis, dein reliquæ plebis excitaret, omne ſuum aurum, argentum, æs ſignatum in publicum conferret. De qua re Livius lib.26. in oratione Levini Conſulis, *Itaque ut claſſem habeat, quam ornare volumus, Populus Romanus, privatos ſine recuſatione remiges dare, nobiſmet ipſis primum imperemus: aurum, argentum, æs ſignatum omnes ſenatores craſtina die in publicum conferamus, ita ut annulos, ſibi quiſque & conjugi & liberis & filio bullam: & quibus uxor filiæve ſunt, ſingulas uncias auri, pondo relinquant argenti.* Flor. lib.2. cap 6. *Opes ſuas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis ſingulis atque annulis erat quicquam ſibi auri reliquere.* Huc reſpexit Auguſtinus lib.3. de Civit. Dei cap.19. *Tum etiam ſtipendiis ſufficiendis cum defeciſſet ærarium, in uſus publicos opes venere privatæ, adeo unoquoque id quod habuit conferente, ut præter ſingulos annulos aureos, ſingulaſque bullas, miſerabilia dignitatis inſignia, nihil ſibi auri Senatus ipſe, quanto magis ceteri ordines tribuſque relinquerent.* Quod autem paulo ante idem Plinius affirmat, hoc primum eſſe

veſtigium aureorum annulorum, in eo videtur memoria lapſus, ſi modo vera ſunt, quæ de poſitis ob pacem Caudinam annulis Livius commemorat.

Poſtillâ vero etiam Equites uſurpare cœperunt. Nam ſecundo bello Punico, Annibalis frater Mago nuncius victoriæ, quam Pœni ad Cannas obtinuerant, Carthaginem miſſus cum res geſtas in Italia expoſuiſſet, *ad fidem tam lætarum rerum* (verba ſunt Livii lib. 23.) *effundi in veſtibulo curiæ juſſit annulos aureos, qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium ſuper tres modios expleſſe, ſint quidam auctores. Fama tenuit, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio. Adjecit deinde verbis, quo majoris cladis indicium eſſet, neminem niſi equitem atque ipſorum primores id gerere inſigne.* Tertullianus Apol. 40. *Annibal apud Cannas per Romanos annulos cædes ſuas modio metiebatur.* Vide & Auguſtinum de Civit. Dei lib. 3. cap. 19. Ex illo igitur tempore Annulus aureus peculiare Equitum erat ornamentum, quo à plebe diſtinguebantur. Plinius lib. 33. cap. 2. *Annuli diſtinxêre alterum ordinem à plebe, ut ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis Senatum tantum.* Quod vero Iſidorus liberis omnibus aureum annulum tribuit, libertinis argenteum, diſtinctio non videtur vera. Verba ejus ſunt: *Annulum aureum neque ſervus neque libertinus geſtabat inpublico, ſed annulo aureo*

reo liberi utebantur, libertini argenteo, servi ferreo. Falsa inquam, hæc est Isidori distinctio. Nam inter omnes liberos soli Equites Senatoresque hoc jure aureorum annulorum gaudebant. Dion lib. 48. in actis anni 716. οὐδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων οὐχ ὅτι τῶν δουλευσάντων ποτὲ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν ἐλευθέρᾳ φύσει τραφέντων δακτυλίοις χρυσοῖς, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων χρῆσθαι ἐξῆν. *Apud antiquos Romanos non modo liberto, sed nec ingenuo quidem illi aureo annulo licebat uti, nisi Senator esset aut Eques.* Planum est hoc ipsum ex eo, quod Plutarchus narrat, Cornuti servos, cum herum suum occultassent, plebeii hominis cadaver ad rogum extulisse, eique annulum aureum induisse, ne Marii satellites, à quibus ille ad cædem conquirebatur, alium pro Cornuto exportari suspicarentur. Verba Plutarchi crudelissimam illam cædem à Cinna & Mario Romæ factam describentis in Mario hæc sunt. Ἄξιον οὖν ἀγασθαι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἴκοι, νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον, ἐπιδείκνυον τοῖς Μαρίου δορυφόροις καὶ κηδεύοντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαπτον. Quomodo enim ista suspicio hac ratione tolli potuisset, si plebi æque ac Equitibus aureorum jus annulorum fuisset? idem confirmat Appianus, qui lib. 2. ἐμφυλίων narrat, Tribunos plebis ob cædem Clo-

dii tumultuantes, cum armata multitudine in forum irruisse, & obvios quosque trucidasse, ac præsertim eos, ὅσοι ταῖς ἐσθῆσιν ἢ σφραγῖσι ἀπὸ χρυσοῦ διέφερον. *qui vestitu annulisque aureis ab aliis distabant.* Neque tamen verisimile est Equites Romanos domi quidem jus aureorum annulorum habuisse, sed militiæ non habuisse. Id enim diserte pugnat cum historia de trimodiis annulorum ab Annibale Carthaginem missis, cujus paulo ante facta est mentio. Nec audiendus est Lipsius in Electis lib. 2. cap. 8. qui existimat hanc severitatem statim à bello Punico secundo introductam esse, propterea quod Appianus in bello Punico tertio militibus omnibus annulos aureos adimat præter Tribunis. Appiani locus in Libycis hic est: Ἀχθομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ τῶν πεσόντων ἀταφίᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς χιλιάρχοις, ὁ Σκιπίων τινὰ λύσας τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμψε πρὸς Ἀσδρούβαν καὶ παρῄνει θάψαι τοὺς χιλιάρχους. ὁ δ' ἐρευνησάμενος τὰ νεκρὰ, καὶ ἀπὸ τῆς σφραγῖδος εὑρὼν (χρυσοφοροῦσι γὰρ τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων) ἔθαψεν αὐτούς. εἴτε τὸ ἔργον ἀνθρώπειον καὶ κοινὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἡγούμενος, εἴτε τὴν Σκιπίωνος δόξαν ἤδη δεδιὼς τε καὶ θεραπεύων. id est, *Cum omnes moleste ferrent relictos inhumatos milites, præcipue Tribunos, Scipio captivum quendam solutum vinculis misit ad Asdrubalem, rogans ut sepeliret Tribunos; ille*

quæsitos inter cadavera & aureorum annulorum agnitos indicio (hi enim differunt à vulgo militum ferreos gestantium) sepeliit; sive humanum hoc ratus & à belli jure non alienum: sive metuens jam tum Scipionis gloriam & tantum virum hoc officio demereri cupiens. Verum hæc verba [τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων] non nisi ad pedites & gregarios milites producenda sunt, ut ipse Lipsius postea de Militia lib. 2. Dialog. 9. recte monuit. Nam equites pari pene loco & dignitate erant cum Tribunis: atque ideo etiam cum militarent, aureis annulis utebantur. Nec patrocinatur sententiæ Lipsii Suetonius, qui in Galba cap. 10. narrat, *delegisse eum Equestris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum usu Evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculum suum vice militum agerent.* Nam non tam de retentione annulorum Suetonius, ut insolens & præter communem morem, notat, quam quod Equestris ordinis juvenes vice militum excubias circa cubiculum Principis agerent, & quod illi ipsi juvenes appellarentur Evocati, quos constat veteranos fuisse, gnaros prudentesque militiæ, qui expletis stipendiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant. Tandem vero Severus Imp. recens ad imperium evectus, cum multa alia militibus indulsit, quæ antea non habebant, tum etiam δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐπέτρεψε, *au-*

reis annulis uti permisit, teste Herodiano lib. 3. Imo Valerius Aurelianus Imperator diserte mandat Vicario suo inter alia, ut miles *stipendium in baltheo habeat, non in popina: torquem brachialem & annulum apponat*, teste Vopisco. Pag. 302.

Sed nec de argenteo annulo, quem Libertini gestarint, ut Isidorus affirmat, quicquam apud probatæ fidei scriptores me legere memini. Si tamen conjecturis agendum, plebs videtur eo usa esse. Id ut credam movet me Plinius, qui fœminas plebejas sibi compedes (ita annulos appellat) ex argento fecisse asserit. lib. 33. cap. 12. *Argentum succedit aliquando & auro, luxu fæminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat.* Cum enim hîc muliebrem sexum plebejum usurpasse argenteos audiamus, quidni eosdem etiam à virili usurpatos censeamus?

Ferrum autem inter servos hæsit. Plinius cum triumphantibus in digito annulum ferreum fuisse dixisset, subdit, *æqua fortuna triumphantis & servi coronam sustinentis.* Hinc etiam est, quod senex ille amator Stalino apud Plautum Casina Act. 3. Sc. 5. vers 63. ancillæ Pardaliscæ annulum aureum pollicetur, si quod cupiebat, posset efficere:

—— audin'
Si effexis hoc, soleas tibi dabo & annulum in digito

Au-

Aureum & bona plurima.

Nam habere quidem aureos annulos in peculio ſuo illis licebat, non vero geſtare. Quinquam fuere qui novitio quodam invento aurum ferro ſolebant ſuperinducere, vel etiam merum purumque aurum decolorare & deformare in modum ferri: atque ita geſtabant aurum nec videbantur geſtare, cum colore aliquo atro, quod hodieque uſitatum, aut fuſco id velarent. Ita enim recte interpretatur Lipſius verba Plinii ſervorum fraudem & occultam in annulis ſuperbiam perſtringentis: *Nec non & ſervitia jam ferrum auro cingunt, alii per ſeſe mero auro decolorant.* Annulus autem hic ſervis erat ad uſum potius, quam ad ornatum, nempe ad ſignandum. Apulejus lib. 10. *Donec juſſu magiſtratuum miniſteria publica contrectatis nequiſſimi ſervi manibus annulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt.* Sed de ferreis annulis hoc etiam in tranſcurſu notandum, illos contactu magnetis attritos habere vim quandam attrahendi & ſeſe mutuo alligandi; de qua re elegans locus extat apud Platonem in Ione: Ἐστι γὰρ τοῦτο τέχνη μὲν οὐκ ὂν παρὰ σοὶ περὶ Ὁμήρου εὖ λέγειν (ὃ νῦν δὴ ἔλεγον) θεία δὲ δύναμις ἥ σε κινεῖ ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ, ἣν Εὐριπίδης μὲν Μαγνῆτιν ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ, Ἡρακλείαν. καὶ γὰρ αὕτη ἡ λίθος οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς δακτυλίους ἄγει τοὺς σιδηροῦς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντίθησι τοῖς δακτυλίοις, ὥς τε

δυνάμενα ποιεῖν ταὐτὸν τοῦτο ποιεῖν ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν δακτυλίους. ὥστ' ἐνίοτε ὁρμαθὸς μακρὸς πάνυ σιδηρίων καὶ δακτυλίων ἐξ ἀλλήλων ἤρτηται. πᾶσι δὲ τούτοις ἐξ ἐκείνης τῆς λίθου ἡ δύναμις ἀνήρτηται. οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ αὐτή, διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὁρμαθὸς ἐξαρτᾶται. hoc eſt, *Vt bene de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, ut modo dicebam, ſed divina vis eſt quæ te movet, ſicut in lapide, quem Magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heraclium vocant. Qui lapis non ſolum ferreos annulos trahit, ſed vim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſſint, ac perinde ut lapis, alios annulos trahere. Vnde longa plerumque concatenatio ferri & annulorum invicem pendet & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur: Ita ipſa Muſa poëtas divino inſtinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripiunt: quare ex his omnibus ſeries ipſa contexitur.* De eadem re & D. Auguſtinus lib. 21. de civitate Dei cap. 4. *Magnetem lapidem novimus mirabilem ferri eſſe raptorem. Quod cum primum vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum raptum atque ſuſpenſum, deinde tanquam ferro, quod rapuerat, vim dediſſet ſuam communemque feciſſet, idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuſpendit, atque ut ille prior lapidi, ſic alter annulus priori lapidi cohærebat. Acceſſit eodem modo tertius, acceſſit & quartus. Iamque ſibi per mutua connexis circulis*

non implicatorum intrinsecus, sed extrinsecus adhærentium quasi catena pependerat annulorum.

Cap. XVI.

Annulorum jus fuisse tantum illis Equitibus, qui censum equestrem habebant: quo imminuto annulus deponebatur: quod & incessione bonorum factum. Quomodo Annuli aurei non solum cum plebe, sed & cum libertinis libertisque fuerint communicati, ostensum. Apud Brachmanas qui aurum in digitis gestarint?

SED redeo ad aureos annulos, quibus Equites fuisse à plebe distinctos dictum est. Neque tamen omnibus Equitibus, sed iis tantum, qui censum equestrem, id est, quadringenta millia sestertiûm habebant, aureos annulos gestare licuit. Id vel ex eo intelligi potest, quod Suetonius in Cæsare cap. 39. de Laberio Eq. Rom. scripsit, eum, cum Ludis postulatu Cæsaris mimum egisset, *donatum ab eodem quinzentis sestertiis & annulo aureo, sessum in quatuordecim è scena per orchestram transiisse.* Vide Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 7. Senecam lib. 7. Controvers. Declam. 3. Atque hæc est causa, cur milites illi, qui magnis præmiis à Jul. Cæsare ad Rubiconem transeundum Arimini sollicitabantur, promissa sibi 40. millia ariolati sint, cum prius falsam de promisso jure aureorum annulorum opinionem concepissent. Sciebant enim aureos an-

 nulos

nulos & censum equestrem eidem competere nec separari posse. Suetonius in eodem Cæsare cap. 33. *Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis: quod accidit opinione falsa. Nam cum in alloquendo exhortandoque, sæpius digitum lævæ manus ostentans, affirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum æquo animo quoque detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur; promissumque jus aureorum annulorum cum millibus quadringentis fama distulit.* Istam aureorum annulorum, cum adjuncto censu equestri, donationem olim usitatam, suo seculo in desuetudinem abiisse lamentatur Martialis lib. 14. lem. 120. ubi annulos ita loquentes inducit:

Ante frequens, sed nunc rarus nos donat amicus:
Felix, cui comes est, non alienus eques.

Ante dicit solitos esse divites multis censum equestrem supplere, annulosque aureos dare, qui equitum erant gestamina, quod ætate sua rarum queritur. Veruntamen felicem dicit qui comitem habet equitem: non alienum sed suum, id est, quem ipse sua liberalitate equestri censu donato equitem fecerit. Turnebus lib. 9. cap. 24. Ad hunc morem respexit eumque perstrinxit Arnobius lib. 4. adversus gentes: *Quis ad extremum Deam Pecuniam*

esse

esse credat, quam velut maximum numen vestræ indicant literæ, donare annulos aureos, loca in ludis atque in spectaculis priora, honorum suggestus summos, amplitudinem magistratus & quod maxime pigri ament, securum per opulentias otium? Eundem vero annulum Equites non nisi re decocta vel censu imminuto deponebant, vel oppignorabant vel etiam vendebant. Martialis lib. 8. Epigr. 5.

Dum donas, Macer, annulos puellis;
Desisti, Macer, annulos habere.

Et lib. 2. Epigram. 57.

Quem grex togatus sequitur & capillatus
Recensque cella linteisque loricisque
Oppignoravit ad modo Claudii mensam
Vix octo numis annulum unde cœnaret.

Juvenalis Sat. 9.

Talibus à dominis post cuncta novissimus exit
Annulus & digito mendicat Pollio nudo.

Turpi itidem judicio damnatos & ordine motos equites aureorum annulorum gestatione abstinuisse, argumento est Arellius Fuscus, de quo Plinius lib. 32. cap. 12. *Argentum succedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tritior vetat. Vidimus & ipsi Arellium Fuscum, motum equestri ordine, ob insignem cum celebritate affectationem adolescentum scholæ, ex argento annulos habentem.* Qui locus in edi-

editione Dalecampii, & Elzeviriana, sensu, ut opinor, clariore, ita legitur: *ob insignem calumniam, (quod) cum celebritate affectarentur adolescentium scholæ, &c.* In cessione quoque bonorum olim, quæ ex lege Julia fiebat, inter alias rerum & verborum solemnitates in ea usurpari solitas (quæ tamen cujusmodi fuerint hodie ignoratur) etiam hanc fuisse, ut annuli & alia, quæ dignitatis alicujus, & ordinis essent insignia, solenni ritu deponerentur, recte suspicatur CL. & ingeniosissimus Scipio Gentilis, noster, dum vivebat, amicus, ex hoc loco Apuleii in Apologia. *Lex*, inquit, *negat posse dissolvere: annulos aureos & omnia insignia dignitatis abjicit: cum creditoribus depaciscitur.* Quanquam tale quid in cessione bonorum usitatum fuisse etiam tempore Ciceronis, colligere est ex oratione illius, quam habuit pro Sex. Roscio Amerino, in qua Chrysogonum his verbis compellat: *Rogat oratque te, Chrysogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in rem suam convertit, si nulla in re te fraudavit, si tibi optima fide sua omnia commisit, adnumeravit, appendit, si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque dedit, &c. Ut sibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egestate degere.* Nec incommode huc trahi potest illud Cæsaris factum, cujus paulo ante facta est mentio, qui *se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus*

surus esset; annulum quoque æquo animo detracturum sibi, arrecto digito affirmabat.

Erat igitur Equestris equidem ordinis insigne annulus aureus: interdum tamen factum, ut etiam è plebe aliqui eo à magistratibus donarentur. Testatur id Cicero lib. 3. in Verrem. *Sæpe nostri Imperatores superatis hostibus optime Repub. gesta, scribas suos annulis aureis in concione donaverunt.* Et paulo post, ubi reprehendit Verrem, quod Scribæ suo, quem prius mirum in modum locupletaverat, talem annulum dedisset, recitat solennia illa verba, quibus in donatione aureorum annulorum Romani utebantur: *Annulo est aureo Scriba donatus & ad eam donationem concio est advocata. Quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisque detraxerant, ut esset unde Scriba tuus hoc tuum munus & beneficium tueretur? Quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? Illa scilicet vetus, atque imperatoria?* Quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari; *Cujus ne mentio quidem te Prætore ulla facta est: an illa?* Quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate ac turpitudine defuisti, omnibusque in iisdem flagitiis mecum & in legatione & prætura & hîc in Sicilia versatus es; ob hasce res quoniam te locupletavi, hoc annulo au-

reo dono. *Vera hæc fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus abs te datus iſtum virum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. Ita eundem annulum ab alio datum teſtem virtutis duceremus, abs te donatum comitem pecuniæ judicamus.* Clarum id & ex Inſcriptione vetere, quæ decimo ab Ebora lapide:

D. M. S.
C. ANTONIO. C.F. FLA
VINO. VI. VIRO. JUN.
HAST. LEG. II. AUG. TORQ.
AUR. ET. AN. DUPL. OD. VIRT.
DONATO. JUN. VERECUN
DA. FLAM. PERP. MUN. EBOR
MATER P.C.

Hoc honore Sylla Roſcium comœdum affecit, Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 10. *Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem Dictatore donatus eſt.* De C. Julio Cæſare, qui Laberium quantumvis Equitem aureo annulo donavit, paulo ante diximus. Ejus vero exemplo etiam Balbus Quæſtor *ludis, quos Gadibus facit, Herennium Gallum hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum in* XIV. *ſeſſum deduxit: tot enim fecerat ordines equeſtris loci*, ut ſcribit Aſinius Pollio ad Ciceron. lib. 10. Epiſt. 31.

Atque hoc jus aureorum annulorum ſolis ingenuis concedi ſolebat à magiſtratibus ante tempora Auguſti. Hic primus eodem honore inſigniviſſe legitur Menam

& Ant.

& Ant. Musam libertos: Menam quidem ob id, quod Sex. Pompejo relicto ad Augustum cum classe & exercitu confugisset. Dio lib 48. Καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος ἀσμένως ἰδὼν οὔτε ἐξέδωκεν ἐξαιτηθέντα καὶ προσέτι καὶ ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε. δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψε. hoc est, *Cæsar Menam libentissime accepit, neque dedidit Pompejo postulanti & magno insuper in honore habuit, annulisque aureis decoravit, & in Equestrem ordinem adscripsit.* Ant. Musam vero, quod ejus opera ex ancipiti morbo convaluisset. Dio lib. 53. Καὶ αὐτὸν μηδὲν ὅ,τι μηδὲ τῶν πάνυ ἀναγκαῖον ποιεῖν δυνάμενον, Ἀντώνιος Μοῦσας καὶ ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέσωσε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρήματα παρά τε τοῦ Αὐγούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς πολλά, καὶ τὸ χρυσοῖς δακτυλίοις (ἀνελεύθερος γὰρ ἦν) χρῆσθαι. τήν τε ἀτέλειαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἐσομένοις ἔλαβεν. hoc est, *Antonius vero Musa, cum nihil Augustus eorum, quæ maxime ad donationem opus erant, posset facere, lavacris frigidis, frigidisque potionibus, sanitati restituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Augusto & Senatu multa, ususque annuli aurei, (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoque tempus concessa.* Eadem Zonaras lib. 2. Gestarunt tamen etiam Prisci Medici annulos. Quid enim aliud esse putabimus

bimus illa πλέγματα, οἷς οἱ ἰατροὶ, οἱ ἀρχαῖοι τοὺς δακτύλιους ἐνέβαλον apud Arist. lib. 4. Pact. Animal. 9. quam annulos?

Ceterum cum annulorum usus increbesceret, & cum vilibus etiam personis communicaretur, constitutum, *ne cui jus id* (annulorum aureorum) *esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque patrono sestertia* 400. *census fuisset, & lege Iulia theatrali in* XIV. *ordinibus sedendi.* Factum hoc Tiberii principatus anno nono, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno urbis conditæ septingentesimo septuagesimo quinto, futili pene de causa, *cum C. Sulpitius Galba, dum juvenilem famam apud Principem poptinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores ejus culpæ defendi annulis.* Plinius lib. 33. cap. 2. Sed constitutio illa non diu duravit. Nam statim sub Claudio Senatus (quod tamen tanquam rem indignam reprehendit Plinius) Pallanti Claudii liberto prætoria ornamenta decrevit, ipsumque censuit *non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad usum aureorum annulorum. Erat enim*, ut Plinius l. 8. Epist. 5. ironicῶs inquit, *contra majestatem Senatus, si ferreis prætorius uteretur.* Icellum quoque Galbæ libertum annulis aureis & Marciani cognomine donatum, tradit Tacitus lib 1. histor. & Suetonius in Galba cap. 14. Vitellius Imp. libertum suum Asiaticum *primo imperii die aureis donavit*

navit annulis super cœnam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset severissime talem equestris ordinis maculam, ut ait Sueton. cap. 12. vel ut Taciti verbis utar lib. 2. histor. *Postulante exercitu, ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur, honoravitque Asiaticum annulis, fœdum mancipium & malis artibus ambitiosum.* Ejusdem Vitellii frater Lucius servum Verginii Capitonis annulis donavit, in quibus etiam aliquanto post hic patibulo affixus est. Tacitus lib. 4. histor. *Solatio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo affixus, in iisdem annulis, quos acceptos à Vitellio gestabat.* Sic Domitianus servum Hetruscum (libertinum fuisse ait Salmas. ad Capitol. p. 170.) aureo annulo donatum inter equites retulit: quod indicare voluit Statius lib. 3. Syl. in Lacrimis Hetrusci, cum inquit:

Mutavitque genus, lævaque ignobile ferrum
Exuit & celso *natorum æquavit honore.*

Salm. ad Capit. p. 170. l. *celse.* Opilium Macrinum quoque libertinum hominem, qui occiso Antonino Bassiano imperium arripuit, donatum aureis annulis, ex Aurelio Victore refert Jul. Capitolinus in Macrino.

Sed

Sed quid pluribus exemplis recensendis nos fatigabimus? cum certum sit, annulorum usum circa hæc tempora ita invaluisse, ut simul ac quis manumissus erat, statim etiam de jure annulorum impetrando cogitationem susciperet. Hinc servus ille in Arriani Epicteto lib. 3. cap. 26. pag. 157. cum libertus factus esset, & tamen conditionem suam nihilo meliorem animadverteret, ὅμως δ' ἐὰν δακτυλίους, inquit, λάβω, τότε γ' εὐρέστατα διάξω καὶ εὐδαιμονέστατα. hoc est, *tamen si annulos accepero, tum prosperrime vivam & felicissime.* Imo Tertullianus etiam inter vulgata manumissionis insignia refert annulum aureum l. de Resurrectione carnis cap. 57. *Atqui & vestis albæ nitore & aurei annuli honore & patroni nomine ac tribu mensaque honoratur.* Quæ tamen verba caute intelligenda sunt. Nam manumittere quidem servum patronus, sed jus aureorum annulorum eidem conferre non poterat. A principe id impetratum oportuit & quidem cum patroni consensu. Nam qui invitis aut ignorantibus patronis acceperant, illis Divum Commodum jus aureorum annulorum ademisse testatur Marcianus ICtus. Cum vero quotidiana fere esset hæc impetratio, videtur hæc Tertullianus non accurate discriminasse. Ceterum quod de impetrando jure aureorum annulorum diximus, id postea abrogatum est Constitutione Justiniani, omni-

omnibusque concessi, etiam Libertinis, aurei annuli. Novella 78. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴ τις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε Ῥωμαίους (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἔξεστιν) ἴστω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσεται τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας οὔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης. *Propterea sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, cives denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) sciat ex hac lege, quod qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox & aureorum annulorum & regenerationis jus, & non jam ex necessitate hoc à principibus postulabit.* Ipse etiam Leo Imp. cum privatis interdixisset usum auri & gemmarum, tamen excepit ornamenta matronalia & muliebrium viriliumque annulorum habitum. *l. unica. C. Nulli licere in frenis. Et constitut. Leonis* LXXXI. solis clericis, nisi sint in dignitate constituti, annulos gestare non licet, ex decreto Concilii Lateranensis sub Innocentio III. & Basileensis sub Sigismundo Imperatore habiti: *Nullus portet annulum, nisi cui competit ex officio dignitatis, & unum duntaxat.* Nam alias vulgo dici solet: *Clericus annulatus aut est fatuus aut prælatus.*

Antequam hoc caput concludam, non possum

possum, quin mentionem faciam ritus olim apud Brachmanas Indorum Gymnosophistas usitati. Autor est Strabo libro 15. Geograph. illos extra urbem in luco rebus divinis humanisque perdiscendis occupatos vivere ἀπεχομένους ἐμψύχων ϗ ἀφροδισίων, *animalibus & Venere abstinentes*, annos triginta circiter persistere, ita modestos, ut qui screet, aut expuat illo die, è cœtu tanquam incontinens excludatur: quibus finitis in sua quemque secedere, laxius licentiusque vivere σινδονοφοροῦντας ϗ χρυσοφοροῦντας μετρίως ἐν ταῖς χερσὶ ϗ τοῖς ὠσί. hoc est, *sindonem induere & aurum in manibus & auribus moderate gestare*. Sed nec illud ab hoc loco, ubi in mentionem incidimus Philosophorum Indorum, alienum videtur commemorare, quod de Philosophorum apud Græcos facile Principe, Aristotele, refert Diogenes Laërtius in ejus vitâ; illum veste usum eximia, gestasse annulos, & comam totondisse, ἐσθῆτι ἐπισήμῳ χρώμενον ϗ δακτυλίοις ϗ κουρᾷ.

CAP.

Cap. XVII.

De luxu Annulorum. Plures annulos gestare priscis temporibus vitio datum. Tandem non solum in omnibus digitis, sed & digitorum articulis plures gestati: quod tamen mollitiei signum semper habitum. De Annulis hibernis & æstivis. Annuli Natalitii *qui? Bella ob annulos orta. Annulos & vestes qui nunquam mutarint.*

QUomodo annulus aureus primum plebi, deinde & ipsis libertinis libertisque communis factus sit, ex his constat. Dici autem non potest, quantopere postillâ se luxus Romanorum in annulis ostentarit. Etenim primis quidem temporibus vitio dabatur viro plures annulos, quam unum digitis gestare. Isidorus libro penult. capite 32. *Apud veteres,* inquit, *ultra unum annulum uti infame habitum viro.* Gracchus in Menium: *Considerate, Quirites, sinistram ejus: en cujus auctoritatem sequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier, ornatus est.* Pergit mox Isidorus exemplum apponere: *Crassus,* inquit, *qui apud Parthos periit, in senectute duos habuit annulos, causam proferens, quod pecunia ei immensa crevisset. Multi etiam Romanorum præ gravitate annulum gestare in digito abstinuerunt.* Apud Carthaginenses Lege cautum erat, ne quis plures annulos gestaret, quam expeditiones obivisset, teste Aristot. lib. 7. Polit.

Polit. cap. 2. Καρχηδόνι φασὶ τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. Sed de uno annulo, etiam Atteius Capito apud Macrobium libro 7. Saturnal. cap. 13. *Apud veteres*, inquit, *nec plus annulorum habere quam unum licebat, nec cuiquam nisi libero.* Sed & Horatii adhuc ævo tres annuli videntur vitio versi: quo nomine perstringit Priscum quendam Satyra 7. lib. 2. his verbis:

— sæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priscus inani.

Tandem vero luxus annulorum adeo inolevit, ut etiam omnibus digitis gestarint. Martialis lib. 5. Epigr. 62.

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

Imo vero uno digito plures. Idem Martialis de Charino lib. 11. Epigr. 60.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit annulos.

Lucianus in Dialogo, qui Gallus inscribitur, diviti alicui sedecim annulos tribuit. Sic enim ibi Gallus ad herum suum Micyllum: Ἐγὼ δὲ τὴν ἐσθῆτα τὴν ἐκείνου ἔχων καὶ δακτυλίους βαρεῖς, ὅσον ἑκκαίδεκα, ἐξημμένους τῶν δακτύλων, ἐκέλευον ἑστίασίν τινα λαμπρὰν εὐτρεπισθῆναι ἐς ὑποδοχὴν τῶν φίλων, hoc est, *Ego interim illius indutus vestitum & annulos graves gerens circiter sedecim digitis insertos, epulum quoddam splendidum jubebam adornari, quo amicos acciperem.*

Quid?

Quid? quod etiam in singulis articulis & quidem in uno plures gestabant. Martialis lib 5. Epigr. 11.

Sardonichas, Smaragdos, Adamantas, Iaspidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Fuit autem fere mollis & delicati animi signum semper habitum, plures annulos & eos quidem in extremis digitis gestare. Id in Trimalcione notavit Petronius, dum ipsum ait habuisse *extremo articulo digiti sequentis minorem annulum totum aureum.* Et Seneca lib. 7. Natur. Quæst. cap 31. cum varias luxuriæ species recensuisset, mox addit: *Exornamus annulis digitos & in omni articulo gemma disponitur: Quotidie comminiscimur, per quæ virilitati fiat injuria, ut traducatur, quia non potest erui.* Quintilianus etiam in Oratore suo hoc reprehendit lib. 11. cap. ult. *Manus non impleatur annulis, præcipue medios articulos non transeuntibus.* Sed omnium disertissime morem hunc improbat Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagog. c. 11. Ἀλλὰ καὶ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι. γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. εἰς τοὺς μικρὸν καθιέναι. ἔσται γὰρ οὕτως ἐνεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα. καὶ οὐ ῥᾳστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου συνδέσει φυλαττόμενος. hoc est. *Sed neque est à viris annulus in articulo ferendus: hoc enim est muliebre: sed in parvo digito,*

atque adeo in extrema ejus parte est demittendus. Ita enim erit manus maxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus: neque facile excidet sigillum, quod majore articuli ligamento custoditur. Aristophanes in Nubibus eos, qui digitos ad ungues usque annulis onerant & comam nutriunt, confragosa voce appellat σφραγιδονυχαργοκομήτας. Suidas exponit τοὺς κόμαις καὶ περιττοῖς δακτυλίοις τὰς χεῖρας κοσμουμένους, ὡς μέχρι τῶν ὀνύχων ἀπὸ τῶν δακτυλίων σκέπεσθαι τοὺς δακτύλους. Hesychius paulo brevius, τοὺς ἔχοντας σφραγίδας ἐν δακτυλίοις καὶ ὄνυχας λευκοὺς καὶ κομῶντας.

Sed & in varietate annulorum quidam luxus fuit. Habebant enim ut æstivas vestes & hibernas, l.1. D. De acq. quotid. & æstiva: ita & annulos, quos hieme sola: alios, quos æstate sola gestarent. Juvenalis Sat,1.

> *Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,*
> *Nec sufferre queat majoris pondera dextræ.*

Ubi Glossæ veteres notant, hoc tam delicatum annulorum discrimen à Crispino inventum, cui per æstatem molesta fuerint illa *majoris pondera gemmæ.* Verisimile autem est, ut Marquardus Freherus putat, quos æstate gestare solerent, Heliotropios fuisse & Asteritas & Mithridacas, & Irides, quarum vis & delectatio

quæ-

quædam peculiaris eſt, cum Soli opponuntur, ut Plinius, Iſidorus & Solinus ſcribunt. Et hoc genus annulos, quia non niſi media anni parte geſtari ſolerent, *Semeſtres* vocat idem Juvenalis, Sat. 7.

Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Reperio etiam quoſdam annulos ſolo natali die geſtari ſolitos. Ita enim plerique capiunt hunc locum Perſii Sat. 1. ubi introducitur Recitator

pexuſque togaque recenti
Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.

Quanquam intelligi etiam poteſt annulus natali die à cliente dono miſſus, quem in magno pretio habitum & cum cura ſervatum, patet ex Plauti Curculione Scena penult. ubi cum Planeſium virgo dixiſſet,

Verum hunc ſervavi ſemper mecum una annulum,
Cum hoc olim perii.

Miles paulo poſt inſpecto annulo ſubjungit:

proh Iupiter!
Hic eſt, quem ego tibi miſi natali die,
Tam facile novi, quam me.

Porro tanta fuit quorumdam veſania, ut in annulos fere omne patrimonium profunderent. Tertullianus De habitu Mulier. *In ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Atque hujus generis fuit ille

annulus, quem Nonius Senator Strumæ filius, ac Servilii Noniani avus ab Antonio proſcriptus ſecum abſtulit, cujus pretium æquabat viginti mille ſeſtertia, id eſt, decies centena millia florenorum. Plinius memorat lib. 37. cap. 6. ubi de Opalis: *Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodieque hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt. Illeque proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria, propter gemmam proſcribentis, nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis, cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant.* Talis fuit & Adamas Caroli Burgundi, de quo Comineus ita loquitur: *Fugiente Carolo, Helvetii ingentem prædam fecerunt, verum quantas opes conſecuti eſſent, ignorabant. Tabernaculum quoddam illius longe pulcherrimum & exquiſitiſſimum partitum fuit ab eis in multa fruſta. Patinas argenteas nonnulli, cum ſtanneas eſſe putarent, viliſſimo pretio vendebant. Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot uniones, quidam, ubi reperiret, in pyxidem repoſuit, mox ſub currum abjecit, paulo poſt reverſus ſuſtulit, & ſacrifico cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à ſui oppidi*

Magistratu, cui miserat, accepit aureos duos. lib. 7. Quid? quod bella etiam ob annulos extitisse legimus. Diserte Plinius lib. 33. cap. 1. *Inter Cæpionem quoque & Drusum ex annulo in auctione venali, inimicitiæ cœpere, unde origo socialis belli & exitia rerum.* Quomodo & majorum nostrorum memoria Reges Arachan & Pegu pro gemma aliqua totos viginti quatuor annos, atrocissimum bellum gessisse, historici testantur.

Omnium vero luxuriam videtur superasse Ant. Heliogabalus Imp. qui calceamentum nunquam iteravit, *annulos etiam negatur iterasse*, teste Lampridio: imitatus forte Neronem, *qui nullam vestem bis induit*, ut ait Suetonius cap. 30. Cæterum arcula seu capsula, in quam recondebantur annuli dicebatur Dactylotheca, quam Martialis lib. 14. epigrammate 123. ita describit:

Sæpe gravis digitis elabitur annulus unctis.
Tuta meâ fiet sed tua gemma fide.

Ulpianus lib. 24. ad Sabinum l. 52. §. 8. D. De legatis 3. *Quod in bibliotheca tractavimus, idem Pomponius lib. 6. ex Sabino in Dactylothecâ legata tractat, & ait, annulos quoque contineri, non solum thecam, quæ annulorum causa parata sit. Hoc autem ex eo conjectat, quod ita proponitur quis legasse, Dactylothecam meam, & si quos præterea annulos habeo.* Facit

hujus quoque mentionem Paulus l. 53. D. eodem. *Argento legato constat arculas ad legatarium non pertinere.* Item, *annulis legatis dactylothecæ non cedunt.* Item Celsus l. 67. D. De furtis: *Nec refert, in digito habeat annulum, an dactylothecam, &c.* Erit autem Dactylotheca plerumque ex ebore. Juvenalis Sat 13.

Sardonychus loculis quæ custoditur eburnis.

Hanc primus Romæ habuit Scaurus. Plinius lib 37. cap. 1. *Gemmas plures, quod peregrino nomine appellant Dactylothecam, primus omnium Romæ habuit privignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompejus Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejusdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar Dictator sex Dactylothecas in Veneris Genitricis consecravit. Marcellus, Octaviâ genitus, in Palatina Apollinis æde unam.*

Sed à luxu annulorum dehortantem nos audiamus D. Basilium Magnum, qui ὁμιλίᾳ, πρὸς τοὺς πλουτοῦντας ita loquitur: Τί τοσοῦτον ἐπτόησαι περὶ τὸν χρυσόν; λίθος ὁ ἄργυρος, λίθος ὁ μαργαρίτης, λίθος τῶν λίθων ἕκαστος. χρυσόλιθος, καὶ βηρύλλιον καὶ ἀχάτης, καὶ ὑάκινθος, καὶ ἀμέθυστος, καὶ ἴασπις. Ταῦτα δὴ τοῦ πλούτου τὰ ἄνθη, ὧν σὺ τὰ μὲν ἀποτίθεσαι κατακρύπτων, καὶ τοὺς διαφανεῖς τῶν λίθων σκότῳ καλύπτων. Τοὺς

δὲ,

δὲ, περιφέρεις τῶν βαρυτίμων, ἐναβρυνό-
μενος αὐτῶν τῇ αὐγῇ. εἰπὲ, τί ὄφελος
σοι λίθοις λαμπομένην περιστρέφειν τὴν
χεῖρα; οὐκ ἐρυθριᾷς λιθιδίων κισσῶν ὡς
γυναῖκες ὅταν κύωσι. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι λι-
θίδια περιτρώγουσι. καὶ σὺ λίχνως ἔχεις περὶ
τὰ ἄνθη τῶν λίθων, σαρδώνυχας, καὶ ἰάσπιδας
καὶ ἀμεθύστους ἐπιζητεῖν. Τίς καλλωπιστὴς
μίαν ἡμέραν ἠδυνήθη τῷ βίῳ προσθεῖναι;
τίνος ἐφείσατο θάνατος διὰ τὸν πλοῦτον;
τίνος ἀπέσχετο νόσος, διὰ τὰ χρήματα;
hoc est, *Quid attonitus aurum miraris?*
Lapis est aurum, argentum lapis, marga-
rita lapis, lapides sunt chrysolithus, be-
ryllus, achates, hyacinthus, amethystus,
iaspis. Hi sunt flores opum magnarum.
Hos partim, cum sint clarissimi, in tenebris
abscondis: partim in digitis micantibus
aliisque in ornatibus circumfers. Dic quæ-
so, quæ utilitas digitos vertere lapillis co-
ruscantes, atque ostentare? Nonne erube-
scis, te lapillorum avidum ostendens, quem-
admodum prægnantes fœminæ ob malaciam
interdum lapillos edunt? Tu item tanquam
ipsarum helluo, sardonychas, iaspidas, a-
methystos omni studio conquiris? Quis pul-
chritudini formæque fingendæ studens unam
vitæ diem sibi prorogare poterit? aut cui
mors ob divitias parcit? à quo morbus ob
pecuniam abstinet? nec non Boëthium
lib. 2. de Consol. Philosoph. *An gemma-*
rum fulgor oculos trahit? sed si quid in
hoc est splendore præcipui, gemmarum est

lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror: Quid est enim carens animæ motu atque membrorum compage, quod animatæ rationabilique naturæ pulchrum esse jure videatur? Quæ tametsi conditoris opera, suique distinctione postremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ admirationem vestram nullo modo merebantur.

CAP. XVIII.

Usus annulorum in dandis arris. Annulus pro symbolo datus. Ne symbolum quidem habere, *de quo dicatur. De annulo Sponsalitio, ferreusne is, an aureus fuerit? Plinius & Tertullianus conciliati.* Pronubus annulus. *Annuli datione fidem conjugii confirmari aliquot exemplis probatur. Sed non semper: Erat enim interdum tantum amoris aucupium. Amatores annulos amicarum osculabantur: imo eos per lasciviam amicis detrahebant.*

PRogredior ad alios annulorum usus. Nam & sponsionis causa arræque nomine datos annulos legimus. De quo annuli usu Plinius lib. 33. cap. 1. *Celebratior annuli usus cum fœnore cœpisse debet. Argumento est consuetudo vulgi, ad sponsiones etiamnum annulo exsiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arra velocior: ut plane affirmare possimus numos ante apud nos, mox cœpisse annulos:* Et ante illum Theophrastus in quodam Fragmento, citato

tato à Caſaubono ad Athenæum, ubi diſputat de forma & jure contractuum πταίουσι δέ τινες καὶ τὸν ἀῤῥαβῶνα πόσον δεῖ διδόναι, περὶ τὸ πλῆθος τῆς τιμῆς μερίζοντες. ἄτοπον γὰρ ἐὰν δακτύλιον δῷ τῶν δέκα ταλάντων. Meminerunt hujus conſuetudinis & Juriſconſulti, ut in l 17. D. De præſcriptis verbis: *Si quis ſponſionis cauſa annulos acceperit, nec reddit victori, præſcriptis verbis actio in eum competit.* Et l. 11. §. 6. D. De Actionibus empti & venditi: *Ego illud quæro, ſi annulus datus ſit arræ nomine & ſecuta emptione pretioque numerato, & tradita re annulus non reddatur, qua actione agendum ſit.* Et l. 5. §. penult. D. De Inſtit. Actione: *Si inſtitor cum oleum vendidiſſet, annulum arræ nomine acceperit, neque eum reddat, dominum actione inſtitutoria teneri.* Sic Xanthi & adoleſcentis de mari ebibendo certantium ſponſionem annuli depoſitione confirmatam, de qua poſtea apud συνθηκοφύλακα pactionis præfectum, ſeu ſequeſtrum diſceptarint, legimus apud Maximum Planudem in vitâ Æſopi. Ad ritum hunc dandi annulos pignoris loco videtur alluſiſſe Prudentius περὶ στεφανῶν hymno 1. in honorem Martyrum Emetherii & Cheledonii Calagurritanorum, quorum capitibus à lictore amputatis, unius annulum & orarium (intellige ſudarium) alterius nube ſuſceptum, & in cœlos evectum eſſe, cum indicare vellet, ita canit:

Illius fidem figurans nube fertur annulus
Hic sui dat pignus oris, ut ferunt, orarium
Quæ superno rapta flatu lucis intrant intimum.

Si qui etiam de symbolis esse volebant, annulum plerumque pro symbolo dabant ei, qui cœnam jubebatur parare. Terentius in Eunucho:

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piraeo
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chaeream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.

Unde apud Lucianum in Dialogis ἑταιρικοῖς Mater objurgans filium Musarium, quod Chæream amasium suum nimis amaret nimisque ei fideret: Διὰ τοῦτο, ait, πρώην, οὐκ ἔχοντι αὐτῷ καταθεῖναι συμβολὴν τὸν δακτύλιον δέδωκας, ἀγνοούσης ἐμοῦ, ὁ δὲ ἀποδόμενος, κατέπιε. hoc est, *Et ob hoc paulo ante cum non haberet unde daret symbolum, annulum dedisti illi, me ignorante: ille vero eum vendens, potando absorbuit.*

Etsi autem alia quoque arræ loco dabantur, tamen quia frequentissimus usus obtinebat, ut annulum pro symbolo darent, veteres Grammatici ἁπλῶς, σύμβολον exposuerunt *annulum*: quibus accedit Plinius libro jam dicto: *De nomine*, ait, *annuli ambigi video. Græci à digitis appellavere: apud nos prisci ungulum vocabant:*

bant: postea & Græci & nostri symbolum. Cum vero symbolum non daretur, nisi ab iis, qui præsente pecunia deficiebantur, ex eo natum proverbium de homine paupere; *Ne symbolum quidem habet*: Archippus in fabula ἡρακλῆς γάμων apud Pollucem:

Ἀνδρῶν ἄριστος καὶ μόλις ἐμοὶ ξένος.
Αὐτὰρ παρ' ἐμοίγ' ὢν, εἶχεν οὐδὲ σύμβολον.

Unde clarum quid sibi velit Heraclitus in eximia illa ad Hermodorum epistola, cum ait: Γελάσω τοὺς ἐν ξυνδείπνοις γινομένους διὰ δακτύλων πλείονας. Sensus est, *non risurum se, verum fleturum potius stultitiam eorum, qui in re tenui cum sint, atque etiam fortasse egestate, nedum paupertate, convivia tamen assidue datis annulis celebrant*, ut interpretatur Isaacus Casaub. lib. 3. Animadvers. in Athenæum cap. 31. Annulos quoque antiquitus pro tessera, seu signo, in repetendo deposito, usurpatos fuisse convincit locus Plauti Bacchid. act. 2. sc. 3. v. 93.

Chry. *Annulum gnati tui*
Facito ut memineris ferre. N. *quid opus est annulo?* Chr. *Quia id signum est Theotimo, qui eum illi afferet, Ei aurum ut reddatur.*

Non hic prætereundus mos Atheniensium, apud quos qui judicio se provocabant, annulos invicem deponebant. Demosthenes adversus Parænetum: παρα-

καλοῦμαι σὲ ταυτί. δέχομαι. φέρε τὸν δακτύλιον, λάβε. τίς δ' ἐγγυητής; hoc eſt, *Hanc tibi conditionem fero. Accipio. Cedo annulum. cape. quis vero ſponſor?* Pag. 993. editionis Wolfianæ. Dabantur etiam Annuli in teſtimonium & quaſi pignus ſponſionis de futuris nuptiis inter Sponſum & ſponſam factæ. Juvenalis ſat. 6.

Conventum tamen & pactum, & ſponſalia noſtra
Tempeſtate paras, jamque à tonſore magiſtro
Pecteris & digito pignus fortaſſe dediſti.

Et L. *Si donatæ* D. De donationibus inter virum & uxorem. *Sponſus alienum annulum ſponſæ muneri miſit, & poſt nuptias pro eo ſuum dedit.* Alluſit huc D. Ambroſius de Paſſione Agnetis: *Diſcede à me, quia jam ab alio amatore præventa ſum, qui mihi ſatis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei ſuæ ſubarravit me longe te nobilior & genere & dignitate, ornavit me inæſtimabili dextrocherio, dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretioſis.* De hoc annulo loquitur Tertullianus in De Idololatria cap. 12. *Circa officia vero privatarum & communium ſolemnitatum, ut togæ puræ, ut ſponſalium, ut nuptialium, ut nominalium nullum putem periculum, obſervari de ſtatu Idololatriæ, quæ intervenit. Cauſæ enim conſiderandæ ſunt, quibus præſtatur officium. Eas mundas eſſe opinor per ſemetipſas, quia neque veſti-*

vestitus virilis, neque annulus aut conjunctio maritalis de alicujus Idoli honore descendit. Item D. August. tractat. 2. in 1. Epist. Johannis. Atque hunc annulum idem Tertullianus *pronubum* vocat eumque ferreum & fuisse quidem sine gemma plerique omnes, qui hujus rei meminerunt, existimant, moti auctoritate Plinii, qui l. 32. cap. 1. *Hi quoque*, ait, *qui ob legationem acceperunt aureos, in publico tantum utebantur eis, intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittitur, isque sine gemma.* Ceterum Tertullianus scriptor gravissimus & antiquitatum Romanarum scientissimus, qui vix centum annis Plinio posterior, non obscure innuit, ex auro fuisse illum annulum, qui sponsæ à sponso in pignus conjugii dabatur. Ita enim in apologet. c. 6. *Circa fœminas etiam illa majorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ, quæ societati patrocinabantur; cum aurum nulla norat præter unico digito, quem sponsus oppignerasset pronubo annulo.* Item Isidor. Hispalensis lib. 20. Etymolog. *Fœminæ*, ait, *non usæ sunt annulis nisi quos virgini sponsus miserat: neque amplius quam binos aureos in digitis habere solebant.* Quid vero in tam manifestâ pugnâ statuemus? Mihi certe hîc aqua hæret. Ne tamen tantæ auctoritatis scriptores inter se pugnare, aut alterutrum horum memoria lapsum temere dicamus, non contemnenda videtur conjectura

jectura doctissimi Junii, qui notis ad Tertullianum existimat, Sponsum quidem, cum sponsam sibi arrha quadam conjugare vellet, aureum illi annulum dedisse; atque hunc fuisse pronubum illum annulum, cujus arrhabone obligantur oppignerantur que maritus & uxor: Sed postea etiam ferreum gemmaque carentem, tanquam τῆς οἰκουρίας symbolum, domum illi *missum esse*, idque eo argumento, quod ii etiam, qui ob legationem acceperunt aureos annulos, in publico tantum uterentur iis, intra domos vero ferreis: atque ita τὸ οἰκουρικὸν sponsæ fuisse commendatum symbolo.

Neque tamen dixerim, fœminas ferreo hoc annulo domi, aureo autem in publico tantum fuisse usas. Nam & domi illos gestasse annulos aureos apparet ex Clemente Alexandrino, qui lib. 3. Pædagog. fœminis Christianis diserte hunc annulum tribuit: *Δίδωσιν οὖν (ὁ Παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. Dat ergo iis annulum aureum, non quidem ad ornatum, sed ad signandum ea, quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam, quæ illis incumbit.* Et D. Hieronymus ad Principiam Virginem, cum de fœminis, quæ se auro ornant, dixisset, *Nostra vidua*, ait, *talibus usa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret,*

aurum

aurum usque ad annuli signaculum repudians, & magis in ventribus egenorum, quam in marsupiis recondens.

Utrum autem datio vel missio annuli sit à viro in fœminam desponsationis argumentum, Jurisconsulti disputant, quorum scrinia compilare non est nobis propositum; exempla tantum quædam afferemus Principum virorum, qui conjugii fidem annulo dato confirmatam sanctè servarunt. Ac primo occurrit nobis Justinianus Imperator, qui Antoniæ Amazonis captivæ concubitu fruitus, dato annulo spopondit, se illam in matrimonium ducturum, si unquam ad imperium perveniret: quod etiam fecit. Historia, sive fabula est, lectu jucunda extat apud Aimoinum lib. 2. de gestis Francorum cap. 5. his verbis: *Quadam die Iustinianus & Belisarius cum coæquævis sibi lupanar ingressi, conspiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum, sorte captivitatis abductas, inibi esse prostitutas. Eas illi rapiunt atque ad proprias domos deducunt: una earum Antonia, alia vocabatur Antonina. Et Antoniam quidem Iustinianus, Antoninam vero accepit Belisarius: erantque ambæ sorores. Vna ergo dierum, Iustiniano meridianis horis sub dio quiescente, cum caput in sinum suæ reclinasset amatæ, adveniens aquila, alis expansis ab ardore solis eum conabatur defendere. Intellexit mulier auspicium, quod Iustiniano portendebat imperium, & experrectum tali*

voce

voce compellat virum: Oro, inquit, amantissime juvenis, ut dum regni potitus fueris sceptris, non me indignam judices gratissimæ amplexibus conjugis. Illo dicente impossibile hoc esse, ut ipse ad culmen proveheretur imperiale, rogat mulier, ut quod illa pro certo sciebat, ne se inexoratum ei præberet. Quo tribuente assensum, factaque commutatione annulorum, utrinque est discessum. Sane Belisarius eique copulata Antonina eadem inierunt connubii fœdera, ut quia non dubitabat Belisarius adepturum se potioris honoris gradum, si imperio potiretur Iustinianus, sociam sui eam adscisceret stratus. Et aliquanto post; cum narrasset, quomodo Justinianus imperium adeptus esset, subjungit: *Iustinianus quoque Augustus cum magno triumpho Constantinopolim est regressus. Tunc Antonia ejus quondam amata, sui quondam oblita, sumptis quinque aureis palatium est ingressa: E quibus duos dedit janitoribus, ut sibi pateret introitus, tres vero tenentibus cortinam, ut suam permitteretur enarrare causam: & stans ante principem, hunc apud eum habuit sermonem: Cum scriptura dicat, Honor Regis judicium diligit: & item; Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum introitu suo. Ego clementissime Imperator, hæc dicta esse de te intelligens, fiduciam sumsi te adeundi tibique propriæ necessitatis causam exponendi. Est denique in hac civitate juvenis, qui mecum permutatis annulis fidem pepigit alterni*

amoris,

amoris, professus, quod me sibi jungeret sub nomine legitimæ conjugis. Ob id serenitatis tuæ præsentiam adii, tui super hac re exposcens sententiam judicii. Cui imperator, si, inquit, fides est pacta, non debet fieri irrita. Quo illa audito, annulum suo detrahens digito ostendit Augusto: Videat, ait, *Dominus meus cujus iste fuerit annulus. Agnoscit Princeps eum, quem dederat, annulum: jubet eam introduci in cubiculum, ornamentisque regalibus indutam, de cetero vocari & esse Augustam.* Sic Otho I. Imperator ab Adelaide Lotharii IV. Italiæ Regis vidua consilio Athonis in Italiam contra Berengarium, à quo Canusi obsessa erat, vocatus, annulum ipsi & literas misit, quibus se & conditionem de promisso conjugio accipere, & mox cum exercitu adfuturum significavit, quemadmodum narrat Leo Marsicanus in Chronico Casinensi lib. 1. cap. ult. cujus verba hic adscribam: *Lothario defuncto uxor ejus Adelais ad Athonem propinquum suum sese in Canusam arcem munitissimam contulit. Interea Berengarius prædictus cum filio Alberto, strenuo valde viro, denuo regnum invadere gestiens, atque ideo reginam ipsam omnimodis capere cupiens, arcem prædictam ferme triennio obsedit. Atho interim habito cum Regina consilio nuncium ad Ottonem Saxoniæ Ducem Vngarorum tunc victoria inclytum mittit: qui ei, quæ circa se gerantur, omnia referat: oratque ut Italiam continue*

tinuo

tinuo petere, eosque de Berengarii obsidione liberare, Reginamque ipsam conjugem simul cum regno maturaret accipere. Prædicta arx jam fere ad deditionem hostium cogebatur, cum ecce, disponente Deo, missus à Regina nuncius rediit: & quia ob diligentissimam obsidionem nullus sibi in arcem patebat ingressus, literas & annulum, quem à Duce susceperat, sagittæ callide satis inseruit, & correpto arcu, nemine id suspicante illam in arcem misit. Tenor autem literarum hic erat: Ducem cum exercitu jam superatis Alpibus Veronam venisse, filiumque Litalphum se Mediolanum processisse: proxime illis affuturos auxilio: viriliter agerent, se de conjugio & regno voluntati illorum pariturum. Igitur Duce è vestigio adveniente, Berengario & Alberto fugatis, soluta obsidio est, duabus Berengarii filiabus captis, atque in Teutoniam terram exilio missis. Mox Adelaidis conjugium Otto sortitus: Teutonibus ex eo tempore in Italia regnandi initium fuit. Vide Carolum Sigonium lib. 6. de Regno Italiæ in actis anni nongentesimi quinquagesimi primi. Ad eundem modum majorum nostrorum ævo Maria Caroli Burgundi filia Maxæmiliano Austriaco arræ loco misit annulum, cui adamas inclusus erat, & literas, quibus illa promittebat, se nuptiis illis, ut à parente suo constitutum erat, assentiri. Quas literas cum Oratores Cæsirii una cum adamante protulissent, Maria statim nulla inter-

interposita mora respondit, & scriptas à se literas, & missum adamantem jussu patris, & placere sibi, quod tum promisisset, teste Comineo lib. 8. Commentar.

Plerosque omnes usus annulorum, quos hactenus recensuimus, Petrus Chrysologus accommodat annulo, quem Pater filio prodigo apud Lucam Euangelistam donavit. Sic enim ille sermone v. ad hæc verba Euangelii. *Posuit annulum in manu ejus*, subdit: *Annulum honoris titulum, libertatis insigne, pignus spiritus, signaculum fidei, arram cælestium nuptiarum.* Quem locum mihi per literas indicavit Cl. V. Dn. Radulphus Fornerius Academiæ Aurelianensis Antecessor, bene de literis meritus, cujus ut consuetudo ante ipsos unum & triginta annos gratissima mihi fuit, ita ejus memoriam etiam nunc religiose colo. Eundem vero annulum de fidei signaculo interpretatur B. Ambrosius in cap. 15. Lucæ, ubi de filio prodigo: *Annulus quid est aliud, nisi sinceræ fidei signaculum & expressio voluntatis.*

Sed priusquam ab annulis sponsalitiis discedo, non possum quin hîc historiam narrem de novo quodam marito, quem annulo hujusmodi male asservato, fascinatum fuisse, scribit Wilhelmus Malmesburiensis lib. 2. de gestis Regum Anglorum cap. 13. pag. 86. Verba ejus hæc sunt: *Verum ut Romam revertar, ejusdem urbis civis ephebus ætate, locuples opibus, genere Sena-*

Senatorio sublimis, uxorem noviter duxerat, sodalibus suis accitis, convivium frequens paraverat. Post cibum cum minutioribus poculis hilaritatem invitassent, in campum prodeunt, ut oneratos dapibus stomachos vel saltu, vel jactu, vel aliquo exercitio attenuarent. Ipse rex convivii, ludi signifer, pilam poposcit, interim annulum sponsalitium digito extento statuæ æreæ, quæ proxime adstabat, composuit. Sed cum pene omnes solum impeterent, suspiriosus extis incalescentibus, primus se à lusu removit; annulum repetens invenit statuæ digitum usque ad volam curvatum. Diu ibi luctatus, quod nec annulum ejicere, nec digitum valeret frangere, tacite discessit, re sodalibus celata, ne vel præsentem riderent, vel absentem annulo privarent. Ita nocte intempesta, cum famulis rediens, digitum iterum extentum, & annulum subreptum miratus est. Dissimulato damno novæ nuptæ blanditiis delinitus est. Cumque hora cubandi venisset, seque juxta uxorem collocasset, sensit quiddam nebulosum & densum inter se & illam volutari, quod posset sentiri, nec posset videri. Hoc obstaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audivit: Mecum concumbe: quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cujus digito apposuisti annulum, habeo illum, nec reddam. Territus ille tanto prodigio, nihil referre ausus est, nec potuit: insomnem illam noctem duxit, tacito judicio rem examinans. Elapsum est in hoc multum tem-

tempus, ut quacunque ille hora gremio vellet conjugis incumbere, illud idem sentiret & audiret: alias sane valens, & domi aptus & militiæ. Tandem querelis uxoris commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito consilio, Palumbo cuidam suburbano presbytero negotium pandunt. Erat is Necromanticis artibus instructus, magicas excitare figuras, dæmonas territare, & ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, ut, si amantes conjungeret, multo ære fulciret marsupium, in omne se ingenium novis artibus excitavit, compositamque epistolam juveni dedit: Vade, inquiens, illa hora noctis in compitum, ubi se findit in quadrivium, & stans tacite considera; transient ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis postremo conditionis, quidam equites, quidam pedites, alii vultum in terram dejecti, alii tumido supercilio elati, & prorsus quicquid ad lætitiam vel tristitiam pertinet, in eorum videbis & vultibus & gestibus: nullum eorum compellabis, etsi loquantur tecum: sequetur illam turbam quidam reliquis statura procerior, forma corpulentior, curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam; fiet è vestigio quod voles. Fac tantum præsenti animo sis. Aggreditur ille iter præceptum, & nocte sub divo astans, fidem dictorum presbyteri visu explorat. Nihil enim fuit, quod minus promissis desideraret. Inter ceteros quoque transeuntes

euntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem: crinis solutus humeris involitabat, quem vitta aurea superne constrinxerat: in manibus aurea virga, qua equitaturam regebat, ipsa pro tenuitate vestium pene nuda, gestus impudicos exequebatur. Quid plura? ultimus, qui dominus videbatur, oculos terribiles in juvenem exacuens, ab axe superbo smaragdis & unionibus composito causas adventus exquirit. Nihil ille contra, sed protenta manu porrigit epistolam. Dæmon notum sigillum non ausus contemnere, legit scriptum, moxque brachiis in cœlum elatis: Deus, inquit, omnipotens, in cujus conspectu omne peccatum est fœtor, quamdiu pateris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites à latere suo misit Diabolus, qui annulum extorquerent à Venere, illa multum tergiversata, vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos, sine obstaculis potitus est diu suspiratis amoribus. Sed Palumbus, ubi Dæmonis ad Deum de se clamorem audivit, finem dierum sibi præsignari intellexit. Quocirca omnibus membris ultro truncatus, miserabili defunctus est pœnitentia, confessus Papæ coram populo Romano inaudita flagitia. Acciderunt hæc temporibus Gregorii 6. Papæ.

Neque tamen annulus ab amantibus dono datus semper erat conjugii symbolum: sed interdum amoris tantum aucupium. Talis enim fuit ille, quem Palestrio Militi detulit apud Plautum in Milite

lite Act.4. Sc.1. vers.2.

Pal. *Hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.*

Pyrg. *Quid hic? unde est?* Pal. *à luculenta atque festiva fœmina*

Quæ te amat, tuamque expetisset pulchram pulchritudinem:

Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla, porro ut deferrem, dedit.

Nec alio fine Pamphilus annulum Philumenæ per vim detractum Bacchi meretriculæ donavit, apud Terentium in Hecyra Act 5. Sc.3. Quomodo & Ovidius amicæ suæ annulum dono misit lib.2. Amor. Eleg.15. Et quando de amantibus mentio incidit, alium quoque illorum morem circa annulos indicabo. Solebant enim illi annulos, quos amicæ digitis gestabant, inspicere & osculari. Ennianum illud apud Isidorum lib.1. Originum capite 26. ita capio, sive Nævii est in Tarentilla, cui Festus id videtur tribuere. Versus hi sunt:

Alium tenet, alii nutat, alibi manus
Est occupata: alii perpellit pedem:
Alii annulum dat spectandum à labris.

Apud Plautum quoque in Asinaria, inter ceteras leges amicæ præscriptas, & hæc conditio ab amasio refertur in syngraphum:

Spectandum ne cui annulum det, neque roget,

In-

Innuit idipſum & Tibullus lib 1. Eleg.6.

Sæpe velut gemmas ejus ſignumque probarem,
Per cauſam memimi me tetigiſſe manum.

Quid? quod improbi amatores annulos & armillas per laſciviam amicis plane detrahebant. Terentius Hecyra Act.4. Sc.1. de Phamphilo:

Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.

Et Act.5. Sc.3.

Homo ſe fatetur, vi in via, neſcio quam compreſſiſſe,
Dicitque ſeſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe

Pacuvius apud Feſtum:

Repugnanti ego porro huic vi detraxi ungulum.

Horat. lib.1. od.9.

Pignuſque direptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

CAP. XIX.

De Veneta Sponſaliorum maris ratione: Quæ ejus origo.

ANnulus ſponſalitius, cujus in præcedenti capite facta mentio eſt, aurem mihi vellit, & admonet, ne hic prætercam Venetorum conſuetudinem, quorum Dux die Aſcenſionis Dominicæ, quo nundinæ Venetiis celebrantur, Thalamego

mego inaurata, & sculpturis picturisque insignibus exornata, quam Bucentaurum vocant (in Synodo Florentina Πυτζίνδορον dicitur) vectus cum magna pompa splendidoque procerum comitatu, ex urbe ad Adriatici maris præcipuum portum (*al Lio* appellant) quotannis proficiscitur: ubi certis tum ceremoniis Thetidi Adriaticæ sponsaliorum arrham, annulo aureo mari injecto, solvit. Origo hujus ritus hæc esse perhibetur. Ajunt Alexandrum III. Pontificem cum à Friderico I. Imperatore è fastigio Pontificiæ dignitatis dejectus atque proscriptus, nullum sibi tota Italia locum tutum esse relictum cerneret, ignoto habitu Venetias profugisse, & in monasterio Publicæ Charitatis dissimulata, quam gerebat, persona, ad sordidum culinæ ministerium, ut occultius lateret, se ultro demisisse: quem aliquanto post nescio cujus indicio cognitum Dux Zianus non solum benigne excepit, sed & pacis cum Friderico jungendæ & recuperandæ dignitatis spem ipsi fecit. Missi igitur ad Imperatorem legati, qui pro Pontifice intercederent: verum is ad mentionem pacis cum Papa ineundæ adeo excanduit, ut bellum illis denunciaret, nisi hostem & fugitivum hominem primo tempore ad se sub custodia vinctum miserint. Sed cum Veneti obtemperare recusarent, Imperator filium Othonem suum cum quinque &

ſeptuaginta longis navibus ad invadendam illorum civitatem, perſequendumque Pontificem mittit: cui obviam factus Zianus Dux, in claſſem Imperatoriam impetum fecit, eaque poſt aliquot horarum prælium partim capta, partim fuſa fugataque, ipſum Othonem cum multis illuſtribus viris cepit, & Venetias ſecum adduxit. Hoc felici ſucceſſu lætus Pontifex Ziano è pugna reduci primo victoriam gratulatus, inde annulum porrigens aureum: Accipe, inquit, Ziane, & me auctore ipſum mare hoc tibi pignore obnoxium reddito; quod tu tuique ſucceſſores quotannis ſtato die ſervabitis: ut omnis poſteritas intelligat, maris poſſeſſionem jure belli veſtram eſſe quandoque factam: atque ut uxorem viro, ita illud veſtro ſubjacere imperio: ut uſurpem verba Sabellici, qui hiſtoriam hanc lib. 7. decadis primæ memoriæ prodidit. Sed cum Anno 1602. ipſemet hanc ſolemnitatem una cum nobiliſſimo & ampliſſimo D. Franciſco Witzendorfio Reip. Luneburgenſis Senatore optimo oculis meis viderim, temperare mihi non poſſum, quin ejus uberiorem deſcriptionem afferam ex lib. 2. Venetiarum Germani Audeberti, qui his illam verſibus expreſſit:

Venerat ille dies, quo Chriſtus ab æthere ſummo
Virginis intactæ caſtam demiſſus in alvum

Vt

Vt morte insonti fusoque cruore piaret
Humanas maculas, labemque aboleret avitam
Mortalis vitæ post non mortalia facta
Deformi, immerita & crudeli morte peremptus,
Morte triumphata, domito divinitus Orco,
Mirando adscensu patrium repetivit olympum.
Illo mane die, roseis ubi lutea bigis
Tithoni conjux rutilantia protulit ora
Phœbusque Oceano currus eduxit Eoo,
Haud mora, conveniunt proceres ad principis aulam,
Quem primum solito patrum de more salutant,
Mox pompæ accingunt, magna comitante caterva.
Ante Sacerdotum graditur longissimus ordo
Divinas sacris mulcentum vocibus auras.
Argutæ auditur citharæ concentus, & oris,
Mox acris lituûm sonitus, clangorque tubarum.
Vexilla ante Ducem discreta colore feruntur.
Alba notant pacem: bellum saturata cruore
Purpureo: nitidum violæ mentita colorem,
Cæruleive sali, pacis sunt signa sequestræ.

 Al-

Album insigne præit, si pax: quod tingitur ostro,
Si fera bella fremunt: Conchyli murice fulgens
Et Veneta sanie, ad tempus quando arma quiescunt,
Utque sibi præeunt, variantia tempora signant.
Præterea videas Ducibus data munera quondam
Pontifice à summo, sellam, pulvinar & ensem
Vmbellamque auro rutilantia singula duro.
Tum demum simili circumradiante metallo
Ornatus trabea, & prolixo syrmate Princeps
Carbaseoque sacram cinctus velamine frontem,
Purpura quod fulvo decorat circundata limbo
Aversa cornu referens in parte recurvum,
Regum oratores inter, gravitate serena
Incedit medius, proceres quem pone sequuntur,
Incanique Patres, urbis decora alta superbæ,
Ceteraque Augusti series delecta Senatus.
Proxima magnifica ducunt ad littora pompa
Induti infectas iterato murice vestes.

Hi

Hi molli Æthiopum in silvis è vellere carptas,
Depexas alii Scythicorum ex arbore Serum,
Quas Arabum dicas bombycum tenuia fila;
Arte laborata & variis distincta figuris:
Ars mira & veteri non unquam incognita seclo,
Vt nec tam tenues deducat aranea telas.
Vt litus tetigere maris, portumque petitum,
Ilicet Hadriacam conscendunt protinus Argo
Vrbis opus, (Grajo de nomine Bucentaurum)
Dux & Patricii, Regumque Ducumque potentum
Legati illustres, pars non ingloria cœtus.
Nec mora, considunt transtris quino ordine nautæ,
Pronique adductis findunt vada sala lacertis,
Remorum æquato libramine & æquora verrunt
Certatim: verso canescunt marmore fluctus,
Et diducta crepant stridenti cærula rostro.
Tum procul ex oculis ablata recedere tellus,
Summaque celsarum rarescere tecta domorum

Nec non aëriæ ſenſim ſe abſcondere turres.
Centauro invehitur magna Dux ipſe, ſenatuſque
(Hinc atque hinc illam gemina ſtipante triremi
Ad ſubitos motus armiſque viriſque referta)
Agmine remorum: donec rumore ſecundo
Auſpicibuſque Deis tandem delatus in altum eſt.
Conſiſtit pinus, preſſas ubi ſenſit habenas:
Dente velut fixo firmam tenet anchora navem.
Implorant Superos, ut ſint felicia vincla
Conjugii ſtabilis Neptuni numine amico.
Finitis precibus cunctiſque faventibus ore,
Stans celſa in puppi Princeps gravitate verendus
Summis ſplendentem digitis ſimilemque cadenti
Oſtentans auro conclaſam divite gemmam,
Hæc ait: IN SIGNUM IMPERII VERI ATQUE PERENNIS
(Nam memini atque animo ſolemnia verba notavi)
HAC GEMMA ÆTERNUM MIHI TE DESPONDEO DORI.
Quæ rata Rex pelagi nutu connubia firmat,
Huncque ſibi generum Thetis emit omnibus undis.

Prin-

Principis è manibus cum dicto emissus amaras
Annulus intrat aquas: nautarum turba natandi
Consulta insequitur, scrutatoresque profundi
Prælia pro jacto miscent sub fluctibus auro.
Sic ubi venator deprensi viscera cervi
Quem clamore premens, canibusque ad retia pulsum
Stravit humi multo fundentem sanguine vitam,
Euge, Euge ingeminans, canibus partitur anhelis:
Illi inter sese certantes rapta revellunt
Mordicus & rostro discerpunt frusta cruento,
Obnixe ardentes, villisque horrentibus urgent.
Urinatorum certamine pulsa resultant
Littora: juncta premit cymbam sibi cymba propinquam
Et sub contiguis latet æquoris unda phaselis.
Antiqui ritus (neque enim levis hujus origo est)
Pluribus ignotam si vis cognoscere causam,
Expediam paucis, ne res ludicra putetur.
Præsul Alexander Romanæ tertius urbis
Ænobarbi armis solio depulsus ab alto,
Quo fugeret dubius, cui se committeret oræ,

Præ reliquis Venetum prudens elegit asylum,
Illinc certa salus profugo & victoria fusis
Hostibus à magno navali Marte Ciano.
Quo duce captus Otho Frederici Martia proles,
Captivas gemuit, mergique trahique triremes
Quadraginta octo, disjectamque æquore classem,
Et se magnifico duci potuisse triumpho.
Excepere Ducem festis applausibus omnes,
Et reducem amplexi, versis ad sidera palmis,
Supremo grates meritas egere Tonanti,
Qui scelerum vindex insanos fregerit ausus.
Tum pius Antistes, grato spectabilis ore,
Inclite Dux, inquit, si quod nomenque decusque
In terris gerimus, nobis auctoribus isto
Pignore (de solido pignus fuit annulus auro)
Desponsa caram superi maris Amphitriten,
Annuaque instaurent venturi pacta nepotes.
His pelagi imperium sponsalibus accipe dextro
Sidere sitque tuæ virtutis reddita merces.
Dixit: & obtestans Divos rata vota precatur.

Fœ-

Fœdere percusso, celebratis rite Hymenæis,
Ilicet obversi, tendunt ad litoris oram
Divi Nicoleos in signem nomine & æde
Antiqua saxo longam testante senectam.
Hic Venetus vitta crines circumdatus alba
Publica vota facit summo Patriarcha parenti.
Mox fusis precibus sacrisque ex more peractis,
Ingentem repetunt Centaurum Duxque Patresque
Lectorumque cohors comitum: freta cærula torquent.
Protinus adnixi magno conamine nautæ,
In lento validos curvantes æquore remos:
Hinc rauco fremitu præfracta remurmurat unda,
Dum sibi respondent parili moderamine tonsæ,
Vncta vagis abies celeri pede labitur undis.
Non tam præcipiti per plana, per ardua cursu
Corripuere viam repetita in verbera proni,
Dulcis Olympiacæ tetigit quos gloria palmæ:
Nec sic rasit iter rapidis Schæneia plantis,
Alite nec cursu victor Megareius heros.
Incipiunt humiles sensim se attollere turres,

Vrbs aperire sinum, propiusque accedere moles.
Tum portu accepti repetunt regalia tecta,
Tecta renidenti splendentia marmore & auro,
Ignibus æthereis rutila certantia luce.
Interiora domus variis animata figuris
Herôum expressos videas ostendere vultus.

Verum hîc subsistimus: ne in exscribendo modum excedamus. Faciunt autem hujus solemnitatis mentionem præter eos, quos jam laudavi, etiam Stephanus Forcatulus lib. 3. de Gallor. Imperio & Philosophia. Salmuthus in Guidonis Pancirolli librum Rerum jam olim deperditarum capite de Armamentariis. Contarenus lib. 2. de Repub. Venetorum. Martinus Crusius lib. 5. Germanogræciæ. cap. 2. Notis ad Gratulationem 12 Kornemanus in 3. parte Templi Naturæ historici Consideratione 17. qui omnes uno fere ore testantur, Venetos ad denotandum maris Adriatici dominium, quod sibi arrogant, hanc consuetudinem usurpare. Utrum vero Pontifex Romanus illis hoc dominium donaverit, aliis disputandum relinquo. Mihi vero hoc loco in mentem venit argutum & mordax responsum Hieronymi Donati Legati Veneti, qui per jocum ab Alexandro Borgia Pontifice ejus nominis VI. interrogatus, unde hoc maris imperium accepissent, respon-

ſpondiſſe fertur : Oſtendat mihi Veſtra Sanctitas inſtrumentum patrimonii S. Petri, & à tergo ſcriptam inveniet conceſſionem factam Venetis maris Adriatici : ut refert Sebaſtianus Monticulus in tractatu de patria poteſtate pag. 54. Non diſſimile eſt, quod Ampliſſimus & CL. Dn. Philippus Camerarius narrat, ſe à fide dignis audiviſſe, Venetos ante aliquot annos à Pontifice Romano, poſtquam ille Anconam in ſuam poteſtatem redegerat, interpellatos fuiſſe, quo jure vectigalia, & alias juriſdictiones in mari Adriatico ſibi ſolis vendicarent, cum tamen nulla privilegia hac de re monſtrare, neque jus ſuum docere legitime poſſent. Ad hanc rem eos & quidem argute reſpondiſſe; Se mirari quod iſta privilegia peterentur demonſtrari, quæ Pontifices ipſi penes ſe jam pridem & quidem arcethypa, tanquam rem ſacram, diligentiſſime in ſuis archivis cuſtodirent, eaque facile reperiri poſſe, ſi Donationis Conſtantini membranæ pars exterior, in qua ea majuſculis literis couſcripta eſſent, accuratius inſpiceretur. lib. 1. Meditat. hiſtor. cap. 71. Concludam hoc caput cum Johanne Ignæo Jureconſulto Pontificio in Repetit. L. donationes n. 21. in fin. C. de Donat. inter Vir. & ux. ubi belle & argute ſcribit, In DonationeConſtantini cæcos aliquid vidiſſe, ſurdos audiviſſe & mutos locutos eſſe, Ern. Cothm. da Cod. l. 1. Tit. 1. n. 106.

CAP. XX.

De usu annulorum in Episcoporum investitura. Ejus origo à Carolo magno. Bella super hac re inter Imperatores & Pontifices gesta. Ipsum pontificem quoque à Friderico Barbarossa per annulum investitum. Annulum etiam in Impp. inauguratione adhibitum. Feuda per annulum confirmata.

VErum age, dicamus etiam de usu annulorum in Episcoporum investituris: Cujus moris ante Caroli M. tempora nullum reperio apud scriptores vestigium. Postquam vero is ab Adriano Pontifice Rom. contra Longobardos Italiam infestantes ac ferrum urbi servitutemque minitantes in auxilium vocatus, Desiderium ultimum ipsorum Regem, cum uxore & liberis Italia expulit, ac eorum, quæ bello ceperat, maximam partem Ecclesiæ Romanæ, cui erepta erant, restituit, in universali Synodo, Romæ à centum & quinquaginta tribus Episcopis & Abbatibus habita, decretum fuit, ut Carolus Magnus jus & potestatem eligendi Romanum Pontificem, ordinandique sedem Apostolicam haberet, & insuper Archiepiscopi Episcopique per singulas provincias ab eo investituram acciperent: ut præter Canonem *Adrianus* Distinct. 63. testatur. Sigebertus in actis anni 723. Walthramus Naumburgensis Episcopus in libro de Episcoporum investitura. Martinus Polonus

nus in Chronicis. Marsilius Patavinus de Translatione Imperii cap. 8. Sigonius l. 4. de Regno Italiæ. Hoc jus postea fuit Othoni I. Imp. à Leone VIII. Pontifice confirmatum, cujus Bulla super hac re extat C. *In Synodo* Distinct. 63. quam non pigrabor hîc adscribere: Ea vero sic habet: *Ad exemplum B. Hadriani Apostolicæ sedis antistitis, qui domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum Patriciatus dignitatem ac ordinationem Apostolicæ sedis & investituram Episcoporum concessit; Ego quoque Leo Episcopus, servus servorum* DEI, *cum toto clero ac Romano populo constituimus, & confirmamus & corroboramus, per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus atque largimur Domino Othoni primo Regi Teutonicorum ejusque successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos, seu Episcopos ut ipsi ab eo investituram accipiant & consecrationem, unde debent: exceptis his, quos Imperator Pontificibus & Archiepiscopis concessit. Et ut nemo deinceps cujusque dignitatis vel religiositatis eligendi vel Patricium vel pontificem summæ sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem, absque consensu ipsius Imperatoris (quod tamen fiat absque omni pecunia) & ut ipse sit Patricius & Rex. Quod si à clero & populo quis eligatur*

gatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam & Apostolicam auctoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus: & nisi resipuerit, irrevocabili exitio puniri vel ultimis suppliciis affici. Videatur & Walthramus Naumburgensis Episcopus De Investitura Episcop. Masilius Patavinus De Translatione Imperii cap. 10. & in Defensore pacis part. 2. cap. 28. Theodoricus à Niem. lib. 1. Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ.

Inter alia autem Investituræ hujus sacerdotalis solemnia etiam Annulum fuisse usurpatum reperio, quem una cum baculo Imperator aut Rex tanquam certum symbolum mittere solebat illi, cui beneficium aliquod volebat conferre. Ganguinus lib. 4. in vita Caroli Magni, cujus erga Pontificem merita cum recensuisset, mox subjungit: *Quibus beneficiis ut Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornavit privilegiis: Quorum illud maximum fuit, donare Ecclesias idoneis Sacerdotibus posse: id à Sacerdotibus Investitura vulgo appellatur: qua sine Ecclesiam, vel, ut nunc loquimur, beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficium adepturus esset, annulum vel simile quippiam, argumentum scilicet Regiæ in eum gratitudinis. Interest enim regum nosse, qui majores maxime Ecclesias administrent, quarum*

rum ipsi tutores sint. Et ante ipsum Willielmus Malmesburiensis de Rebus gestis Anglorum lib. 2. in oratione Gregorii VI. Pontificis Maximi: *Laudatus est olim praedicandae memoriae praedecessor noster Adrianus primus, quod investituras Ecclesiarum Carolo Magno concesserit, ita ut nullus electus consecretur ab Episcopo, nisi prius à rege insigniretur & annulo & baculo.* Quando autem casu veniebat, ut Episcopus sive Abbas moreretur, tunc Principes ac primores ejus Collegii aut civitatis annulum ac virgam pastoralem defuncti ad aulam Imperatoris transmittebant, qui postea sacra illa insignia, cuicunque vellet, conferebat. Andreas Abbas, postea Bambergensis Episcopus, de vita S. Othonis l. 2. cap. 5. & 6. *Nec multo post annulus & virga pastoralis Bremensis Episcopi ad curtem Regiam perlata est. Hoc siquidem tempore Ecclesia liberam electionem non habebat, sicut postea sub Henrico V. mediante piae memoriae Callisto papa, actum est: Sed mox capitane civitatis illius, annulum & virgam pastoralem ad Palatium transmittebant; sicque regia auctoritas, communicato cum Aulicis consilio, orbatae plebi idoneum constituebat Praesulem. Itaque cum ut diximus, virga pastoralis & annulus Episcopi Bremensis Imperator offerretur: mox ille accersito unice dilecto sibi Othone, munera haec ei conservanda tradidit. Post paucos vero dies, rursum annulus & virga pastoralis Ruperti Baber-*

bebergensis Episcopi Domino Imperatori transmissa est.

Cur autem per Annulum & Baculum Episcopatus & Abbatiæ tradantur, ejus rei non unam causam reperio à scriptoribus assignari. Canon 9. Concilii Aquisgranensis Tomo 3. Conciliorum: *Sacerdoti, dum consecratur, datur Baculus, ut ejus judicio subditam plebem vel regat vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat: Datur & Annulus propter signum Pontificalis honoris, vel signaculum secretorum. Nam multa sunt, quæ ab oculis carnalium minusque intelligentium occultantes sacerdotes quasi sub signaculo condunt, ne indignis quibusque sacramenta Dei aperiantur.* Sed aliam & meo quidem animo elegantiorem affert CL. Dn. Rittershusius noster in partitionibus Feudalibus cap. 8. *Episcopatus antiquo jure Gallico per annulum & virgam tradebantur: Eoque baculo sive pedo pastorali officii sui admonentur Episcopi, quod gregem Dominicum pascere debeant: sicut annulo admonentur, quod desponsata sit ipsis Ecclesia, cui fidelem curam impendere debent.* Quare etiam, si quando usu veniebat, ut propter delictum aliquod è gradu dejicerentur, tunc annulum hunc, quo erant investiti, deponere cogebantur. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Casinensis cap 123. ubi agit de depositione Abbatis Rainaldi: *Sic illorum jussu, astantibus omnibus, virgam & annulum*

& re-

& regulam supra corpus sanctissimi Benedicti deposuit. Et si dejectus à gradu innocens reperiebatur, eundem annulum ab Episcopo coram altari recipiebat. Concilium Toletanum 4. cap. 27. Tomo secundo Conciliorum: *Episcopus, Presbyter aut Diaconus si à gradu suo injuste dejectus in secunda Synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manu Episcoporum: si Episcopus est, orarium, annulum & baculum.* Hujusmodi fuerunt procul dubio 16. *illi annuli pontificales boni & magni, de Robino unus & impositis aliis gemmis minutis, de smaragdo unus, de sapphiro unus, de Topazio unus*, quos inter Κειμήλια Ecclesiæ Moguntiacæ recenset Conradus Episcopus in Veteri Chronico Rerum Moguntiacarum, quod extat Tomo Historicorum Germanorum à Justo Reubero editorum, pag. 450. & seqq. Non inconveniens esse videtur, inserere hic censuram viri religiosi, Petri Blesensis, de gestatione annulorum in Abbate, quæ extat epistolâ XC. *Retulit mihi quidam nuncius vester, qualiter Dns. Papa vos mitrâ proprii capitis, & aliis ornamentis episcopalibus insignivit. De benedictione gaudeo: sed insignia Episcopalis Eminentiæ in Abbate nec approbo, nec accepto. Mitra enim, & annulus, atque sandalia in alio, quam in Episcopo, quædam superba elatio est, & præsumptuosa ostentatio libertatis.*

Et

Et aliquanto poſt : *Putatis in ſuſceptione mitræ, ſandaliorum, & annuli veſtri monaſterii dignitatem plurimum promoviſſe: In his tamen nihil video, niſi inobedientiæ malum, ſeminarium odii, tumorem elationis, & ſuperbiæ ventum.*

Verum hîc præterire non poſſum, ſuper Inveſtitura Epiſcoporum graviſſima inter Imperatores & Pontifices Rom. non modo diſſidia, ſed & bella exorta eſſe; dum illi quidem vetuſta jam conſuetudine (ut Paulus Æmilius loquitur lib. 5. in vita Philippi I) ſcipionem ſacrum annulumque paſtoralem Epiſcopis ceteriſque patribus dabant, eamque ſacrarum dignitatum veſtituram, juraque regia appellabant; hi vero omni ſtudio & contentione impedire conabantur, ne Epiſcopi de ſeculari manu inveſtituram acciperent, nefas eſſe rati, Imperatores, qua enſem dextra ſtringant bellaque gerant, eadem annulum ſacrum & contrectare & arbitratu ſuo induere Pontificum Patrumque digito ac manibus, quæ ſacroſanctum Chriſti corpus tangant. Tandem vero poſt longam concertationem Henricus V. Imp. à Paſchali II. Pontifice decretum obtinuit, quo ſibi jus inveſtiendi Epiſcopos per annulum & Baculum de novo aſſeruit. De qua re ſcriptor Anglicanus Matthæus Paris Monachus Albonenſis hiſtoria Anglor. in Wilhelmo Primo, Anno 1112. his verbis: *Facta eſt contentio*

Romæ

Romæ inter Papam Paſchalem & Henricum Imperatorem hac de cauſa: Imperator uti voluit privilegio anteceſſorum, habito annis trecentis ſub Romanis Pontificibus ſexaginta, qui licite dederant Epiſcopatus & Abbatias per annulum & Baculum paſtoralem. Econtra cenſebant Romani Pontifices nec poſſe nec debere dari per virgam vel Annulum Epiſcopatum, vel aliquam inſtitutionem Eccleſiaſticam à manu recipere Laicali. Facta eſt pax inter Imperatorem Henricum & Papam Paſchalem, ita ut Epiſcopi deinceps & Abbates inſtitutionem accipiant ab Imperatore & ſuis ſucceſſoribus per virgam & annulum, & prius faciant Epiſcopo, ad quem pertinent, Canonicam obedientiam & conſecrationem accipiant conſuetam. Eadem tradit Sigebertus in Chronico ſub Actis Anni 1111. *Rex Henricus Romam vadit propter ſedandam diſcordiam, quæ erat inter Regnum & Sacerdotium, quæ cæpta à Papa Gregorio VII. qui & Hildebrandus nominatus eſt, & excogitata à ſucceſſoribus eius Victore & Vrbano & præ omnibus à Paſchali, magno ſcandalo erat toti mundo. Rex autem uti volens auctoritate & conſuetudine & authoralibus privilegiis Imperatorum, qui à Carolo Magno, qui poſt de Regibus Francorum imperavit Romanis, jamque per trecentos & eo amplius annos imperaverant ſub* LXIII. *Apoſtolicis, dabat licite Epiſcopatus & Abbatias & per Annulum & per*

& per virgam. Contra hanc majorum auctoritatem censebant Papæ Synodali judicio, non posse nec debere dari per virgam vel annulum Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram à Laicali manu. Et quicunque ita Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram accipiebant, excommunicabantur. Propter hanc præcipue causam Rex Romam tendebat, & si qui Longobardorum quoquo modo ei resistere volebant, potenter eos proterebat. In reconciliatione autem, quæ facta est inter Imperatorem & Papam, (nam ipsum Papam cum Episcopis & Cardinalibus ceperat) die Paschæ Henrico in Imperatorem coronato post lectum Euangelium tradidit ei Papa ante altare Apostolorum Petri & Pauli in oculis omnium Principum privilegium de investitura Episcopatuum vel Abbatiarum tam per Annulum, quam per virgam, scilicet ut Regni ejus Episcopis vel Abbatibus libere præter violentiam & Simoniam electis, investituram virgæ & Annuli conferat: post investitutionem vero canonice consecrationem accipiat ab Episcopo, ad quem pertinuerit, &c. Verba autem Decreti hujus Pontificalis, ut à Wilhemo Malmesburiensi libro 5. recitantur, hæc sunt: *Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, Charissimo in Christo filio, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum Imperatori Augusto* HENRICO *salutem & Apostolicam benedictionem. Regnum ve-*

vestrum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cohærere divina dispositio constituit. Prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia Romanæ urbis coronam & Imperium consequuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ & Imperii dignitatem tuam quoque personam, Fili charissime HENRICE, *per nostri Sacerdotii ministerium Majestas divina provexit. Illud igitur dignitatis privilegium, quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus Catholicis Imperatoribus concesserunt & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque tuæ dilectioni concedimus & præsentis privilegii pagina confirmamus, ut Regni tui Episcopis vel Abbatibus liber præter violentiam vel Simoniam electis, investituram virgæ & Annuli conferas; post investitionem vero canonice consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem à Clero vel Populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nemine consecretur, exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscorum vel in Romani Pontificis solent dispositione consistere. Sane Archiepiscopi vel Episcopi libertatem habeant à te investitos Episcopos vel Abbates canonice consecrandi.* Videatur & Sigonius lib. 10. de Regno Italiæ pag. 248.

Ceterum cùm Calixtus II. Pontifex hoc Paschalis decretum ratum habere nollet, quod ipse Paschalis statim revocaverat, tanquam vi extortum, Imperator

tor Henricus V. ejus minis & excommunicatione territus exemploque patris motus, investituram Episcoporum & aliorum Prælatorum per annulum & baculum Pontifici resignavit, Pontifex vero rursus Imperatori investituram Episcoporum Prælatorumque per sceptrum concessit: atque ita lis inter sacerdotium & Regnum tum temporis sopita est, ut tradit Abbas Urspergensis in Chronic. Robertus Abbas Montensis Appendice ad Sigeberti Chronographiam anno 623. Otto Frisingensis lib. 7. Chronic. cap 16. Gotfridus Viterbiensis in Panth. part. 17. pagina 502. & 506. Marsilius Patavinus in Defensore Pacis part. 2. capite 26. Leopoldus de Bebenburg Episcopus Bambergensis de Zelo veter. Principum Germaniæ cap. 8. Krantzius lib. 3. Saxon. cap. 4. Nauclerus Generat. 37. Sed satius est rem omnem ex ipsius conventionis formula exponere, quam ex Willielmi Malmesburiensis lib. 5. de Rebus gestis Anglorum (apud hunc enim locupletior extat, quam apud alios) describemus: HENRICI V. IMPERATORIS CONSTITVTIO DE ELECTIONE ET INVESTITVRA EPISCOPORVM ET ABBATVM, PVBLICATA IN COMITIIS WORMATIENSIBUS:

Ego HENRICVS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus pro amore Dei & Romanæ sanctæ Ecclesiæ & Domini

mini Papæ Calixti & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo, sanctæque Catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus Ecclesiis, quæ in Regno vel Imperio meo sunt, canonicam fieri electionem & liberam consecrationem. Pessessiones & Regalia B. Petri, quæ à principio hujus discordiæ usque in hodiernum diem, sive tempore Patris mei, sive etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo: quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum & Principum & omnium aliorum tam Laicorum quam Clericorum, quæ in guerra ista amissa sunt, consilio Principum vel Iustitia dictante, quas habeo reddam, quas non habeo, fideliter ut reddantur juvabo. Et do veram pacem Domino Papæ Calixto, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt: & in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo, & de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam sibi faciam Iustitiam. Hæc omnia acta sunt consensu & consilio Principum, quorum nomina subscripta sunt.

Albertus Archiepiscopus Mag.
Fridericus Colon. Archiepiscopus.
Ratisbonensis Episcopus.
Babenburgensis Episcopus.

Bruno

Bruno Spirensis Episcopus.
Augustensis Episcopus.
Trajectiensis Episcopus.
Constantiensis Episcopus.
Abbas Foldeni.
Heremannus Dux.
Fridericus Dux.
Bonifacius Marchio.
Theobaldus Marchio.
Ernulphus Com. Palat.
Othbertus Com. Pal.
Berengarius Comes.

CALIXTI II. PONTIFICIS ROMANI BVLLA DE ELECTIONE ET INVESTITVRA EPISCOPORVM ET ABBATVM PRO HENRICO V. IMPERATORE.

Ego Calixtus Episcopus, Servus servorum Dei, tibi dilecto filio HENRICO Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto, Concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque Simonia & absque ulla violentia, ut si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani Provincialium consilio vel judicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia à te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat: ex aliis vero partibus Imperii consecratus infra sex menses regalia à te per sceptrum recipiat, & quæ ex his jure debet, faciat, ex-

exceptis omnibus, quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus vero mihi querimoniam feceris & auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem & omnibus, qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Datæ anno millesimo centesimo vigesimo secundo. IX. *Kal. Octobris.* Acta hæc fuisse in conventu Vormatiensi tradit Sigonius libro 10. de Regno Italiæ. Sed quid in Episcoporum investitura, quæ per annulum fiebat, probanda tam multis opus? Res est proletaria & omnibus, qui Germanicarum rerum scriptores primoribus tantum digitis attigerunt, nota. Illud vero non item, quod etiam inter Papalis investituræ ornamenta & insignia Annulum reperio. Nam sic Octavianum Antipapam, qui se Victorem XI. appellavit, à Friderico I. Barbarossa per annulum esse investitum, diserte scribit Arnulphus Episcopus Lexoviensis in Epistola ad Archiepiscopos & Episcopos Angliæ, qua hoc factum, tanquam indignum, reprehendit his verbis: *Ceterum hic* (Fridericus) *blanda schismatici desperantis humiliatione seductus est, dum ille personam suam arbitrio exponit & causam, neque se quicquam fore, nisi de sola ipsius voluntate præsumit. Unde & ad pedes ejus ipsa dicitur Apostolatus insignia resignasse, posteaque de manu ipsius investituram accepisse*

cepisse per annulum, ut veteri scilicet quæstione composita, regnum plane de sacerdotio, de spiritualibus temporalia, de Ecclesiasticis viderentur secularia triumphasse. Ipse etiam Alexander Papa super hac re mirum in modum conqueritur in Rescripto, quod extat inter Arnulphi Epistolas: *Ceterum ut prædictus imperator Ecclesiam Dei suæ videretur subjugare & supponere ditioni & eam in supremam redigere servitutem, memorato Apostolico* (Octavianum intelligit) *sicut dictum est, Pontificalia insignia reddidit & eum de Papatu, quod est à seculis inauditum, per annulum prout dicitur, investivit.* Non autem Ecclesiastica solum beneficia per annulum conferebantur; sed & in ipsius Imperatoris, aut Regis Romanorum inauguratione, inter alia insignia, annulum fuisse adhibitum legimus, apud Johannem Trithemium in Chronic. cap. 20. Sigon. lib. 4. de Reg. Italiæ. pag. 89. Et Helmoldus Presbyter lib. 1. Chronici Sclavorum capite 32. ubi agit de depositione Henrici IV. Imperatoris: *Missi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc forte consistebat in corte regia Hilgelsheim* (forte Ingelheim) *Moguntinus, Coloniensis, Wormatiensis & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum, & purpuram ceteraque ad investituram Imperialem pertinentia filio tuo deferenda.* Sigonius

l.9.

l.9. p.239. Quin & Annulum hodiernum adhuc in Auguratione Regis Romanorum adhiberi, ex actu nuperrimæ Coronationis, Anno 1616. (30.) Decembr. Ratisbonæ celebratæ, & in Cancellaria Moguntinensi consignatæ, videre liquet. Cum enim Invictissimi Imperatoris nostri Filius, FERDINANDVS III. unanimi Electorum suffragio Rex Romanorum in Conclavi jam designatus, jamque ad Coronationem facientia Solemnia peragenda essent, tunc Elector Moguntinus pretiosissimum Annulum ab Altari porrectum novi Regis digito his verbis aptavit:

„ Accipe regiæ dignitatis annulum, &
„ per hoc Catholicæ fidei cognosce si-
„ gnaculum, & ut hodie ordinaris Caput
„ & princeps regni & populi: Ita perse-
„ verabilis auctor & stabilitor Christia-
„ nitatis, & Christianæ fidei fias, ut fe-
„ liciter in opere cum Rege Regum glo-
„ rieris, per eum, cui est honor & gloria
„ per infinita secula seculorum, Amen.

Carpzovius ad Legem Regiam cap. 11. sect. 10. n. 34. pag. 106. b.

Ipsi quoque Imperatores feuda interdum per annulum confirmabant. Petrus Diaconus libro 4. Chronici Casinensis capite 126. *Lotharius Imperator accepto à Ptolemæo Romanorum Consule sacramento, Reginulfo illius filio obside, per annulum, quem gerebat manu, confirmavit ei ipsius-*

que heredibus in perpetuum totam terram illam ſcilicet, quæ ſibi ex parentum hereditate pertinebat. Atque hunc annulum à domino in ſignum inveſtituræ acceptum Vaſallus pro teſtimonio proferre ſolebat, ſi quando controverſia ſuper feudo naſceretur. Cujus rei luculentum exemplum extat apud Abbatem Urſpergenſem, qui in Chronicis anno 808. auctor eſt, Henricum Imperatorem Ducatum Suevorum, vivente adhuc Ottone Duce, Bertholdo Comiti promiſiſſe, eique annulum ſuum, velut hujus rei commonitorium dediſſe: quem ille diligenter ſervans, poſt amborum obitum, Imperatoris ſcilicet & Ducis, Imperatrici Agneti, Imperium tunc diſponenti, obtulit, eamque annulum agnoſcentem, pro Ducatu ſibi commiſſo commonuit. Vide Johannis Naucleri Chronographiam Generatione XXXVI.

Quid? quod & Adrianus Pontifex Henrico ſecundo Anglorum Regi annulum miſit, cùm Hyberniam illi jure hereditario poſſidendam donaret. Johannes Saresberienſis libro 4. Metalogici cap. 42. *Ad preces meas Adrianus Pontifex illuſtri Regi Anglorum Henrico Secundo conceſſit & dedit Hyberniam jure hereditario poſſidendam, ſicut literæ ipſius teſtantur in hodiernum diem. Nam omnes inſulæ de jure antiquo, ex donatione Conſtantini, qui eam fundavit & dotavit, dicuntur ad Romanam*

manam Ecclesiam pertinere. Annulum quoque per me transmisit aureum, Smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura juris in gerenda Hybernia. Idemque adhuc annulus in curali archio publico custodiri jussus est, quem locum mihi doctissimus Joachimus Morsius noster indicavit. Neque solum in Regum, sed & Marchionum, Comitum, Investituris, Annulum usurpatum video, de quo more Antonius de la Salle la Sallade hæc habet: *Le Duc est investi par l'imposition d'un chapeau d'or ducat, orné de perles: Le Marquis avec un anneau de Ruby: Le Comte avec un anneau de diamant: Le Vicomte avec une verge d'or: le Baron avec un drappe au guarre, & le Banneret avec un drappeau en escusson:* Hæc Limnæus lib. 4. Jur. publ. c. 8. n. 31. ita reddidit: *Dux investitur corona aurea Ducati* (von Ducaten Gold) *ornata unionibus: Marchio annulo, cui carbunculus junctus: Comes annulo, cui adamas: Vicecomes baculo aureo, Baro vexillo quadrato, & Banneretus vexillo ad formam scuti.*

Ceterum ex hoc ritu investiendi fluxisse puto morem illum, in Academiis usitatum, quo præter alias ceremonias, quæ in creandis Magistris & Doctoribus adhiberi solent, etiam annulus aureus inferitur digitis eorum, qui literatis istis honoribus insigniuntur. Qui quidem ritus cum etiam vulgo notus sit, de eo

nihil amplius verborum addo. Videri tamen poterit Hopingius de Jure Insignium p.1. c.2. memb.2.

CAP. XXI.

De Annulis Magicis & Physicis. Talisman. *Gygis annulum eandem cum Orci galea potestatem habuisse. Variæ annulorum magicorum species. Annuli morbis averruncandis. Mira de Carolo Magno historia ex Petrarcha. Venena annulis inclusa.*

REperio etiam usum Annulorum ad præstigia & incantationes translatum ab hominibus male feriatis, qui hujusmodi annulos, stella aliqua fortunata ascendente, certis characteribus insigniebant, iisque herbam vel lapidem huic stellæ subditam includebant: quos annulos ad hunc modum confectos qui gestârit, eum non solum perpetuo victorem, & ab omni veneno ferroque tutum fore; sed etiam cujuscunque velit amorem ac benivolentiam sibi conciliare, malos genios pellere, morbis mederi & multa alia, quæ vix fidem mereantur, præstare posse, impudenter asserebant. Græci hos annulos *φαρμακίτας* ϗ *γοητοδακτυλίους* appellarunt: Arabes *Talisman*, teste Scaligero in Epistolis Gallicis.

Talis fuit procul dubio decantatissimus ille Gygis annulus, quo circumacto habentem nemo cernebat; si vera sunt,

ſunt, quæ de illo ſcribit Plato libro 2. de Rep. & eum ſecutus Cicero lib. 3. Offic. *Hinc ille Gyges inducitur à Platone, qui cum terra deceſſiſſet magnis quibuſdam imbribus, in illum hiatum deſcendit, æneumque equum animadvertit, cujus in lateribus fores eſſent: quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inuſitata, annulumque aureum digito, quem ut detraxit, ipſe induit: (erat autem regius paſtor) tum in concilium paſtorum ſe recepit. ibi cum palam ejus annuli ad palmam converterat, à nullo videbatur, ipſe autem omnia videbat. Idem rurſus videbatur, cum in lucem annulum inverterat. Itaque hac oportunitate annuli uſus, reginæ ſtuprum intulit: eaque adjutrice regem dominum interemit, ſubſtulit, quos obſtare arbitrabatur: nec in his eum quiſquam facinoribus potuit videre. Sic repente annuli beneficio rex exortus eſt Lydiæ. Hunc igitur ipſum annulum ſi habeat ſapiens, nihil plus ſibi licere putet peccare, quam ſi non haberet.* Vide Ambr. lib. 2. Offic. cap. 5. Lucianum in Bis accuſato: & Herodotum libro 1. qui tamen annuli nullam mentionem facit. Plinius lib. 33. cap. 1. Midæ hunc annulum tribuit memoria procul dubio lapſus. Et recte Gygen ſubſtituendum monet Dalecampius. Habuit igitur hic annulus eandem poteſtatem cum *Orci galea*, Ἄϊδος κυνῆ, ἣν ὁ ἔχων, ut ait Zenobius in Proverbiis, οὓς μὲν ἤθελε

ἔβλεπεν, ὑπ' ἄλλων δὲ οὐχ ὡρᾶτο, *qua qui indutus erat, omnes quidem videbat, conspiciebatur vero à nemine.* Hesychius sic interpretatur: Ἄϊδος κυνέη ἀθάνατον ἢ νέφος, ᾧ περιβάλλονται οἱ θεοὶ, ὅταν θέλωσιν ἀλλήλοις μὴ γιγνώσκεσθαι, id est, *Orci vel Plutonis galea, nebula quædam cœlestis, qua Dii vestiuntur, cum nolunt cognosci.* Utrumque in proverbium abiit, de iis, qui arte quadam se occultant & tegunt. Atque ideo duo hæc conjunguntur à Platone lib. 10. de Repub. Ἀλλ' αὐτὴν δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον εὕρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάν τ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάν τε μὴ, καὶ πρὸς τούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἄϊδος κυνῆν. *Sed justitiam ipsam ipsi animæ optimum præmium esse comperimus, juste agendum esse monstravimus, sive Gygis habeat annulum, sive etiam Plutonis galeam.* Est post illum à Gregorio Nazianzeno priore στηλιτευτικῇ in Juliam: οὐδ' εἰ τὴν Ἄϊδος κυνέην, ὃ δὴ λέγεται, περιθέμενος ἢ τῷ δακτυλίῳ Γύγου, καὶ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης χρησάμενος ἑαυτὸν ἀποκλέψειε *Neque si orci galeam, quod ajunt, induat, aut Gygis annulo & palæ conversione sese suffuretur.* Sed de Orci galea vide plura apud doctissimum & præclare de literis meritum Andr. Schottum Notis ad Zenobium. Huc refero & Phengiten Lapidem, qui ea, quæ à tergo fiunt repræsentat; de quo cum Philippus Camerarius in suis horis sub-

ſubciſiv. C. 1. cap. 65. lepidam hiſtoriam adnotarit, non poſſum mihi temperare, quin eam exſcribam ac huic capiti inſeram: *Cum Maximilianus I Roman. Imp. primariam quandam Imperii Vrbem ingrederetur, evenit, ut ipſi Xeniola quædam vel honoraria in præſentia nonnullorum familiarium ſuorum intimorum offerrentur, quæ ſicut tradita eſſent, in cubiculo Cæſareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur autem tunc forte quædam Spectacula publica in honorem Cæſaris, ita ut aulici illis inſpiciendis dediti eſſent, eamque ob cauſam ſinguli locum commodum in feneſtris occupaverant. Cum autem unus ex familiaribus Cæſaris exiſtimaret, & Cæſarem & omnes accurate obſervare, quid foris publice ageretur? quaſi alii honoris cauſa à ſuo loco præoccupato cedens, mox ſeſe ſubduxit, & velut remotis arbitris ex poculo illo donato tot aureos ſurripuit, quot apprehendere in illa feſtinatione potuit, raptimque in loculos conjecit, ratus neminem ſuum furtum conſpexiſſe. Verum Cæſar, etſi putabatur videndis ludicris rebus ſolummodo intentus, obſervabat nihilominus alia*, habebat enim annulum in digito cum gemma, quæ demonſtrabat id, quod à tergo accideret. *Huncque diſſimulanter cum inſpiceret, eum, non fugiebat, quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis, & aulicis juſſa Cæſarea præſtolantibus, nec non ex muni-*

ficentia ejus de illis aureis oblatis ſingulis portiunculam expectantibus, tandem vocatus à Cæſare ille, qui prius magnam partem pecuniæ, nemine inſpiciente, uti ſibi perſuaſerat, ſurripuerat, juſſus eſt tantundem accipere, quantum apprehendere manu poſſet. Ille neſciens, quorſum iſta munificentia tenderet, ſed conſcientia ſtimulante trepidans perpaucos aureos ex poculo apprehendit. Mox juſſit Cæſar illum eos numerare. Expectantibus autem reliquis, quare hoc fieret, & exiſtimantibus inter ipſos donum hoc paulatim diviſum iri, tandem ſubridens, Deprome nunc, inquit, & reliquos aureos de loculis, quos antea ſurreptos ex hoc poculo furtim iis injeciſti, ut ſciam, utrum nunc, vel antea cordatior in accipiendo fueris. Hac inopinata re confuſus ille, & velut ſorex ſuo proprio indicio deprehenſus, neſcio quas excuſationes mixtis deprecationibus muſſitans coactus fuit in conſpectu omnium ſubtractos aureos proferre & eos nnmerare. Quum autem horum multo major ſumma eſſet, quam illorum: Tollas utramque ſummam, ait Cæſar, habeaſque loco viatici; verum cave, ne poſthac in conſpectum meum venias. Ita cum ignominia ille dimiſſus fuit. Hactenus Camerarius. Sed è diverticulo jam redeo ad annulos magicos, de quibus dicere cœperamus. In illorum numero fuerunt & illi, quos Exceſtus Phocenſium tyrannus habuit, quorum ſtrepitu de rebus

ſuis

ſuis admoneri ſolitus fuit, quemadmodum ex Ariſtotele ſcribit Clemens Alexandrinus libro 1. Stromat. Ἐξήκεστος ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καί τοι προσημηνάντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ, id eſt, interprete Gentiano Herveto: *Exeſtus Phocenſium tyrannus duos geſtans incantatos annulos, qui inter ſe invicem ab iis edebatur, ſonitu ſciebat tempus rerum gerendarum: mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiamſi id ei prius ſignificaſſet ſonitus, ut dicit Ariſtoteles in opere de Repub. Phocenſium.* Eleaſarus quidam Judæus quoque annulum hujuſmodi habuit, quo ipſum, inſpectante Veſpaſiano Imp., multos à malo genio obſeſſos ſanaſſe, tradit Joſephus lib. 8. Antiquitat. cap. 2. Ἱστόρησα, inquit ille, τινα Ἐλεάζαρον τῶν ὁμοφύλων, Οὐεσπασιανοῦ παρόντος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ χιλιάρχων καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους, τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμονίων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. Ὁ δὲ τῆς θεραπείας τρόπος τοιοῦτος ἦν. προσφέρων ταῖς ῥισὶ τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγῖδι ῥίζαν ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολομὼν, ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὀσφραινομένῳ διὰ τῶν μυκτήρων τὸ δαιμόνιον. καὶ πεσόντος εὐθὺς τοῦ ἀνθρώπου, μηκέτ' εἰς αὐτὸν ἐπανελθεῖν ὥρκου, Σολομῶνός τε μεμνημένος, καὶ τὰς ἐπῳδὰς ἃς

συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. Βουλόμενος δὲ πεῖσαι καὶ παραστῆσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ελεάζαρος, ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐτίθει μικρὸν ἔμπροσθεν ποτήριον πλῆρες ὕδατος ἢ ποδόνιπτρον, καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιόντι τοῦ ἀνθρώπου, ταῦτ' ἀνατρέψαι καὶ παρασχεῖν ἐπιγνῶσαι τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἄνθρωπον. id est, *Vide ex popularibus meis quendam Eleazarum, in præsentia Vespasiani & filiorum & tribunorum reliquorumque militum, multos à dæmone correptos percurantem. Modus vero curationis erat hic. Admoto naribus dæmoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat radicis species à Salomone indicatæ, ad ejus olfactum, per nasum extrahebatur dæmonium: & collapso mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret. Salomonis interim mentionem faciens & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, ostendere suæ artis efficaciam, non longe indeponebat poculum aut prolubrum aqua plenum, imperabatque dæmonio homine exeunti, ut his subversis signum daret spectantibus, quod reliquisset hominem.* Efficaciam quoque sanandi vexatos ab impuris istis geniis tribuit Sigonius annulis, ex catenâ, quâ S. Petrus olim vinctus fuisse creditur, fabrefactis, cum lib. 7. de regno Italiæ, pag. 174. vers. 3. ita scribit: *Metensis Episcopus annulum ex cathena S. Petri, vim ejus in sanando dæmoniaco ingentem expertus, à Pontifice petiit & impetravit.*

Sed

Sed de annulis, qui malis geniis pellendis erant, extat etiam locus apud Lucianum in Philopſeude, ubi Eucrates narrat, ſe vel millies dæmoniacos conſpexiſſe; καὶ τὸ μὲν πρῶτον, inquit, ἐταραττόμην πρὸς αὐτά, νῦν δὲ, ὑπὸ τοῦ ἔθους, οὐδέν τι παράλογον ὁρᾶν μοι δοκῶ, καὶ μάλιστα, ἐξ οὗ μοι τὸν δακτύλιον ὁ Ἄραψ ἔδωκε, σιδήρου τοῦ ἐκ τῶν σταυρῶν πεποιημένον, καὶ τὴν ἐπῳδὴν ἐδίδαξε τὴν πολυώνυμον. *Ac primum quidem turbabar ad ea, jam vero ob conſuetudinem nihil novum aut prodigioſum mihi videre videor, maximeque nunc, ex quo annulum mihi Arabs dedit ex ferro de cruce ſumpto factum, carmenque docuit nominibus multis plenum.* Habuit idem Eucrates quoque annulum ſacrum, in cujus ſigillo Apollinis Pythii imago fuit ſculpta, cujus beneficio res occultas cognoſcebat: Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν καὶ δακτύλιόν τινα ἔχω Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου εἰκόνα ἐκτυπούσης τῆς σφραγῖδος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων φθέγγεται πρὸς ἐμὲ, οὐ λέγω. hoc eſt, *At ego, quod annulum quondam ſacrum habeo Pythii Apollinis imaginem exprimente ſigillo, quodque hic Apollo mecum loquitur, non dico.* Celebres quoque ſunt ſeptem illi annuli Iarchæ Indorum ſapientiſſimi principis, Apollonio Thyanæo dono dati, quorum beneficio illum juventæ nitorem prætuliſſe, quamvis jam centeſimum annum exceſſiſſet, auctor eſt Philoſtratus lib. 3. Pertinent huc annuli illi, quos Timolaus ſibi optabat

bat apud Lucianum in Navigio vel Votis: Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν ὥστε ἀεὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι καὶ ἀπαθῆ. ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τὸν δέ τινα ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μύριοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι, ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα. καὶ πρὸς τοῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν ἐς ὕπνον κατασπᾶν ὁπόσους ἂν ἐθέλω, καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. Ταῦτα ἀμφότερα εἷς δακτύλιος δυνάσθω. & quæ ſequuntur: quæ Jacob. Micillus ita interpretatus eſt: *Ceterum Mercurium ego volo obviam mihi venientem dare nonnullos annulos, qui hujuſmodi vim habeant: primum quidem ut recte ſemper valeam & corpore ſanus ſim & inſauciabilis & nulli perturbationi obnoxius. Secundum autem, ut ne conſpici poſſit, qui eum induerit, qualis ille Gygis ſuit. Deinde alium quendam, ut robore ſuperem virorum decem millia, atque onus, quod alioqui decem millia hominum movere ſimul vix poſſent, ego ſolus facile in humeros attollere poſſim. Præterea autem & volare poſſim longe à terra in ſublime ſublatus & ad hoc quoque annulum quendam habeam. Iam vero & in ſomnum reſolvere quos voluero, & omnem januam accedenti mihi aperiri, laxata ſera & di-*

moto

moto obice. Hæc ambo unus annulus possit. Hujus generis fuerunt quoque brachialia Zipangrinorum, in quibus lapides quosdam pretiosos fuisse, tam efficacibus Diabolicis incantationibus inauguratos, ut nullo modo vulnerari aut occidi ferro potuerint, quamdiu illos lapides secum portarent, auctor est M. Paulus Venetus l. 3. cap. 3.

Sed & Annulus ille fatidicus, quo de successore Valentis Imp. quæsitum est, huc referri debet. Ejus descriptio, ut & totus ordo infandæ istius decantationis extat apud Am. Marcellinum lib. 29. his verbis. *Construximus*, inquit veneficus Hilarius, *magnifici judices, ad cortinæ similitudinem Delphicæ diris auspiciis de laureis virgulis infaustam hanc mensulam, quam videtis: & imprecationibus carminum secretorum, choragiisque multis ac diuturnis ritu aliter consecratam movimus tandem: movendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Conlocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis, undique lance rotunda pure superposita, ex diversis metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ incisæ perite, disjungebantur spaciis examinatæ dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis*

ceptis carminibus numine præscitionum auctore, cæremoniali scientia superfistit cortinulas, pensilem annulum librans arctum ex carpathio filo perquam levi, mysticis disciplinis initiatum: qui per intervalla distincta retinentibus singulis literis incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos plene conclusos: quales leguntur Pythici vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedit imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, adsiliens annulus duas perstrinxerat syllabas: & cum adjectione literæ postrema, exclamavit præsentium quidam, Theodorum præscribente fatali necessitate portendi. Ad quem locum videndus CL. & meliorum literarum peritissimus Fridericus Lindenbruchius amicus noster, cui cum alia multa, tum maximam partem hujus capitis acceptam fero.

De his Annulis intelligendi versus illi Antiphanis, qui extant apud Athenæum lib. 3. Dipnosoph.

Οὐ γὰρ κακὸν ἔχω, μηδ' ἔχοιμ', ἐὰν δ' ἄρα
Στρέφῃ με περὶ τὴν γαστέρα ἢ τὸν ὀμφαλον,
Παρὰ Φερβάτου δακτύλιος ἔστι μοι δραχμῆς.

Non enim male valeo, & Dii faxint, ne male valeam. Si vero

Tor-

Tormina circa ventrem & umbilicum me cruciarent
Adest à Phertato mihi drachma emptus annulus.

Et hi apud Ariſtophanem in Pluto, ubi Dicæus Sycophantæ minitanti judicium, ait:

Οὐδὲν προτιμῶ σου. φορῶ γὰρ πριάμενος
Τὸν δακτύλιον τόνδε παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.

Non facio te hujus: quando geſto hunc annulum,
Precio drachmæ mercatus ipſum ab Eudamo.

Qui quidem annulus forte valebat ad conciliandum amorem judicum: cujuſmodi vim quoque ineſſe *pileo naturali*, quo cauſidici juventur, vetus fuit ſuperſtitio, de qua Lampridius in Anton. Diadumeno pag. 148. editionis Pariſinæ, & ibi Caſaubonus.

Fit quoque Annulorum, qui morbis averruncandis, crebra mentio apud priſcos Medicos. Marcellus Empiricus cap. 29. *Annulus de auro texta tunica fit exuſta, cui inſculpitur vice gemmæ piſcis aut delphinus, ſic ut holochryſus ſit, & habeat in ambitu rotunditatis utriuſque, id eſt, interius & exterius Græcis literis ſcriptum*, θεὸς κελεύει μὴ κύειν κόλον πόνους. *Obſervandum autem erit, ut ſi in latere ſiniſtro dolor fuerit, in manu ſiniſtra habeatur annulus: aut*

in

in dextra, si dextrum latus dolebit. Luna autem decrescente die Iovis primum in usu habendus est annulus. Alex. Trallianus lib. 10. de Colico affectu ex calidis & biliosis humoribus nascente: *Annulum,* inquit, *ferreum accipito ac circulum ipsius octangulum efficito, atque ita in octangulum inscribito: φεῦγε, φεῦγε ἰȣ̃ χόλη, ἡ κορύδαλος ἐζήτει.* hoc est, Fuge, Fuge heu bilis: alauda quærebat. *Subjectam autem figuram in annuli caput scribito:*

Et ut fidem suis verbis quærat, mox addit: *Hujus magnam habui experientiam, ac absurdum putavi tantum medicamentum naturali vi colico adversum vobis non tradere. Sed admoneo vos, ne quibuslibet hujusmodi ostendatis, virtutis autem studiosis & qui ejusmodi possunt conservare, communicate. Quod etiam Hippocrates divinissimus quum novisset, præcepit his verbis:* Res quæ sacræ sunt, sacris hominibus ostenduntur: profanis autem non fas est. *Paretur autem præfiguratus annulus decimo septimo aut vigesimo primo die Lunæ.* Verba Græca, si quis illis delectetur, hæc sunt: λαϐὼν δακτύλιον σιδηροῦν ποίησον γενέσθαι τὸ κρικέλλιον αὐτοῦ ὀκταγώνιον, καὶ οὕτως ἐπίγραφε εἰς τὸ ὀκταγώνιον: ΦΕΥΓΕ, ΦΕΥΓΕ ΙΟΥ ΧΟΛΗ, Η ΚΟΡΥΔΑΛΟΣ ΕΖΗΤΕΙ. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τὸν ὑποκείμενον γράφε εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δακτυλίου.

Τούτου πολλὴν ἔχον πεῖραν καὶ ἄπτωτον ἐνόμισα μὴ παραδοῦναι τηλικαύτην ἀντιπαθῶς ἔχουσαν πρὸς τὸ πάθος δύναμιν. ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ πρὸς τοὺς τυχόντας ἐμφαίνειν τὰ τοιαῦτα, πρὸς δὲ τοὺς φιλαρέτους καὶ τὰ τοιαῦτα δυναμένους φυλάττειν. ὅθεν καὶ ὁ θειότατος ἰδὼν Ἱπποκράτης, παρακαλεῖται λέγων· τάδε ἱερὰ ἐόντα πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται, βεβήλοισι δὲ οὐ θέμις. γινέσθω δὲ ὁ περιπολυποθεὶς δακτύλιος ιζ τῆς σελήνης ἢ μά. Et eadem pagina tale amuletum ponit contra dolores colicos: Εἰς λίθον μηδικὸν γλύψον Ἡρακλέα, ὀρθὸν πνίγοντα λέοντα καὶ ἐγκλείσας εἰς δακτύλιον χρυσοῦν δίδου φορεῖν. hoc est, *Herculem erectum suffocantem leonem in lapidem Medicum insculpito, ac inclusum in annulum aureum gestandum dato.* Idem lib. 9. cap. 4. de Affectibus renum, ait annulum ex ære Cyprio confectum prodesse contra calculum: Λαβὼν χαλκὸν Νικαιὸν ἢ Κύπριον πυρὶ τὸ σύνολον μὴ συνομιλήσαντα, τὸ ἐν αὐτῷ τῷ μετάλλῳ τοῦ χαλκοῦ εὑρισκόμενον ποίησον γενέσθαι ὡς ψηφίδα, ὥστε φανῆναι ἐν δακτυλίῳ. καὶ γλύψας ἐπ᾽ αὐτῆς λέοντα καὶ σελήνην καὶ ἀστέρα, κύκλῳ τούτου γράψον τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ ἐγκλείσας χρυσῷ δακτυλιδίῳ φόρει παρὰ τῷ μικρῷ ἰατρικῷ δακτύλῳ hoc est, *Æs Nicanum aut Cyprium, quod igni in totum non admotum fuerit, accipito: quod in ipso metallo æris invenitur, veluti tesseram facito, ut in digito appareat: & ubi*

in

in ea insculpseris leonem, & lunam & stellam, hujus circulo nomen bestiæ conscribito, & inclusam aureo annulo gestato in minore digito medico juxta minimum.

Hujus generis fuisse videtur Annulus S. Edovardi Regis Angliæ comitiali morbo laborantibus salutaris, de quo hæc Cario lib. 3. Chronicorum: *Anno* 1065. *Edovardus Angliæ rex obit, divino (ut fertur) vicinæ mortis præsagio admonitus, annulo, quem is paulo ante cuidam pauperi D. Iohannis Euangelistæ nomine eleemosynam ab eo petenti, dederat, à peregrino quodam Hierosolymæ redeunte, sibi reddito. Sepultus est in West-monasterii templo ac paulo post inter divos relatus, annulusque ille in ejusdem templi archivis reconditus, comitiali morbo laborantibus mirifice, (ut ajunt) salutaris: & hinc natum, ut Angliæ reges quotannis annulos solemni ceremonia sacratos, contracta membra divina virtute solventes, populo erogent. Vid. & Polydor. Virg. lib.* 8. *Hist. Angl.*

Inter gemmas autem, quibus hujusmodi vis inesse scribitur, reperio Achaten & Jaspidem viridem. De Achate Servius P. Danielis in Paralipomenis ad lib. 1. Virgil. *Lectum est in naturali historia Plinii, quod si quis hunc lapidem* (Achatem intellige) *in annulo habuerit, ad custodiam ejus proficit & gratior esse videatur.* Ubi autem hic Plinii locus extet, non memini me legere. De viridi Jaspide Paulus Ægineta

lib. 7.

lib. 7. de re Medica ſub litera V. *Viridis Iaſpis ſtomacho prodeſt & appenſus & in digito geſtatus.* Et Aëtius tetrabibli 1. ſerm. 2. cap. 36. de viridi Jaſpide, quem pro amuleto ori ventris appenſo nonnulli uſurpant: *Quidam & annulis ipſum includunt & draconem radios habentem in ipſo ſculpunt, quemadmodum Nechepſus rex ſcripſit.* Quid autem de hujuſmodi gemmis, quas tamen ſuas virtutes habere negari non poteſt, judicandum ſit, audiamus ex Iſidoro, qui lib. 16. cap. 7. *Volunt*, inquit, *quidam Iaſpidem gemmam & gratiæ & tutelæ eſſe geſtantibus, quod credere non fidei, ſed ſuperſtitionis eſt.*

Ad genus annulorum, quibus amor poſſe conciliari putatur, refero illum, qui inventus fuit in ore cujuſdam muliérculæ jam mortuæ, cujus inſano amore Carolum Magnum Imperatorem olim captum fuiſſe memorant. Hiſtoriæ hujus, quæ à fabula non multum abludit, indicium mihi fecit nobiliſſimus & ampliſſimus vir D. Foppius ab Aiſſema, potentiſſimorum Ordinum Fœderati Belgii ad Urbes Hanſeaticas Legatus, vir rara eruditione præditus, multoque rerum uſu ſubactus, amicus noſter non è multis, qui eam apud Stephanum Paſchaſium lib. 5. *des Recherches de la France* cap. 31. forte paulo ante legerat, quam ad ipſum ſalutandum veniſſem. Laudat vero Paſchaſius ejus teſtem Franciſcum Petrarcham, cujus verba

ba ex lib. 1. Epistola 3. huc adscribam: *Vidi Aquensem Caroli sedem, & in templo marmoreo verendum barbaris gentibus illius principis sepulchrum: ubi fabellam audivi non inamænam cognitu, à quibusdam templi sacerdotibus, quam scriptam mihi ostenderunt: & postea apud modernos scriptores accuratius etiam tractatam legi: quam tibi quoque ut referam, incidit animus, ita tamen ut rei fides non apud me quæratur, sed (ut ajunt) apud auctores maneat. Carolum Regem, quem Magni cognomine æquare Pompejo & Alexandro audent, mulierculam quandam perdite & efflictim amasse memorant. Ejus blanditiis enervatum neglecta fama, cui plurimum inservire consueverat, & posthabitis regni curis aliarum rerum omnium & postremo sui ipsius oblitum: diu nulla prorsus in re, nisi in illius amplexibus acquievisse, summa cum indignatione suorum & dolore. Tandem cum jam spei nihil superesset, (quoniam aures regias salutaribus consiliis insanus amor obstruxerat) fœminam ipsam malorum causam insperata mors abstulit: cujus rei ingens primum in regia, sed latens gaudium fuit. Deinde dolore tantum priore gravior, quantum fœdiori morbo correptum Regis animum videbant: cujus nec morte lenitus furor, sed in ipsum obscænum cadaver & exangue translatus est: quod balsamo & odoribus conditum, onustum gemmis & velatum purpura diebus ac noctibus, tam miserabili, quam*

cupido

cupido fovebat amplexu. Dici nequit, quam discors & quam male se compassura conditio est amantis ac regis: nunquam profecto contraria sine lite junguntur. Quid est autem regnum, nisi justa & gloriosa dominatio? Contra, quid est amor, nisi fœda servitus & injusta? Itaque cum certatim ad amantem, seu rectius, ad amentem regem pro summis regni negotiis, legationes gentium præfectique & provinciarum præsides convenirent, is in lectulo suo miser, omnibus exclusis, & obseratis foribus, amato corpusculo cohærebat: amicam suam crebro velut spirantem responsuramque compellans: illi curas laboresque suos narrabat: illi blandum murmur & nocturna suspiria: illi semper amoris comites lachrimas instillabat. Horrendum miseriæ solamen, sed quod unum tamen ex omnibus, Rex alioquin, ut ajunt, sapientissimus elegisset. Addunt fabulæ, quod ego fieri potuisse, nec narrari debere arbitror. Erat ea tempestate in aula Coloniensis antistes, vir (ut memorant) sanctitate & sapientia clarus, nec non comitatus & consilii regii prima vox, qui domini sui statum miseratus, ubi animadvertit humanis remediis nihil agi, ad Deum versus illum assidue precari, in illo spem reponere, ab eo finem mali poscere, multo cum gemitu. Quod cum diu fecisset nec desiturus videretur, die quodam illustri miraculo recreatus est. Siquidem ex more sacrificanti, & post devotissimas preces

pectus

pectus & aram lachrimis implenti, de cælo vox insonuit, & sub extinctæ mulieris lingua furoris regii causam latere. Quo lætior, mox peracto sacrificio ad locum, ubi corpus erat, se proripuit & jure notissimæ familiaritatis regiæ introgressus, os digito clam scrutatus gemmam perexiguo annulo inclusam sub gelida rigentique lingua repertam festinabundus avexit. Nec multo post rediens Carolus & ex consuetudine ad optatum mortuæ congressum properans, repente aridi cadaveris spectaculo concussus, obriguit exhorruitque contactum: auferri eam quanto ocyus ac sepeliri jubens. Inde totus in Antistitem conversus, illum amare, illum indies rectius complecti: denique nihil nisi ex sententia illius agere: ab illo nec diebus nec noctibus avelli. Quod ubi sensit vir justus ac prudens, optabilem forte multis, sed onerosam sibi sarcinam abjicere statuit: veritusque ne si vel ad manus alterius perveniret, vel flammis consumeretur, domino suo aliquid periculi afferret, annulum in vicinæ paludis præaltam voraginem demersit. Aquis forte tum Rex cum proceribus suis habitabat: ex eoque tempore cunctis civitatibus sedes illa prælata est. In ea nil sibi palude gratius, ibi assidere, illis aquis mira cum voluptate, illius odore velut suavissimo delectari. Postremo illuc regiam suam transtulit & in medio palustris limi immenso sumptu jactis molibus, palatium templumque construxit, ut nihil divinæ

vel

vel humanæ rei eum inde abstraheret: postremo ibi vitæ suæ reliquum egit, ibique sepultus est, cauto prius, ut successores sui primam inde coronam & prima imperii auspicia capesserent: quod hodie quoque servatur, servabiturque quamdiu Romani frena imperii Theutonica manus aget. Atqui nec illud hoc loco prætereundum videtur, quod Crusius lib. 4. Germano-Græciæ refert; *Vrbem, nimirum, Gemundam conditam esse eo in loco, ubi repertus fuit annulus pronubus, qui Agneti, Friderici Antiqui Ducis Sueviæ, uxori exciderat.*

Fuerunt etiam, qui venena annulis includerent, ut quandocunque liberet, mortem sibi possent accelerare. Quo genere mortis Demosthenem prævenisse Archiam Thurinum à Rege Antipatro immissum, testatur Plinius lib. 33. cap. 1. Suidas. Quod & Tzetzes notavit: *φάρμακον ἐμὸν περὶ πολλοῦ σφενδόνῃ δακτυλίου. Τοῦτο πιὼν μετήλλαξον, ἐξαποπνεύσας βίον.*

Quanquam Plutarchus ex Eratosthene refert, in circulo cavo eum venenum servasse, quem circulum Demesthenes in brachio gestare solitus fuerit. *Ἐρατοσθένης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κοίλῳ, τὸ φάρμακον φυλάσσειν. τὸν δὲ κρίκον εἶναι τοῦτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον.*

Annibal Carthaginensium Dux simili letho periit. nam *victo Antiocho ad Prusiam Bithyniæ regem concessit: unde Roma-*

na legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanus traderetur, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno absumptus est, ut ait Aurelius Victor. Videatur & Livius lib. 36. cap. 51. Cum M. Crassus bis mille auri pondo è Jovis Capitolini solio à Camillo ibidem condita rapuisset, aedituum custodiae deprehensum, fracta in ore annuli gemma, statim expirasse & indicium ita extinctum, refert idem Plinius d. l. Heliogabalum Imp. quoque mortis causa habuisse annulos, tradit Lampridius: *Paraverat & in cerauneis & hyacinthis & in smaragdis venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret.*

CAP. XXII.

Annulos ponebant lugentes, rei, supplices, cubitum vel lotum ituri. Morientibus vel detrahebantur annuli, vel ipsi eos uni ex amicis aut heredibus praesentibus tradebant. Annuli traditio an heredis instituendi tessera? Historia de Alexandro M. Perdiccae annulum tradente.

IN quem usum annuli gestati sint vidimus. Nunc referemus alia quaedam: inter quae illud est, quod in publico luctu annuli aurei ponebantur. Ad nuntium Caudinae pacis *annulos aureos positos*, narrat Livius lib. 9. De funere Augusti Suetonius cap. 100. *Alii exsequiarum die ponendos*

nendos aureos annulos ferreosque sumendos censuerunt. Vide librum nostrum de Funer. Rom. lib.2. c.17.

Rei quoque & supplices annulos ponebant, more lugentium & ærumnosorum. Livius libro 43. pagina 1662. edit. Gruterianæ. *Extemplo principes civitatis in conspectu populi annulis aureis positis vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent.* Valerius Max. lib. 8. cap. 1. de Gabinio reo, præter spem absoluto: *Filius namque Gabinii Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmii* (is accusator erat) *supplex prostravit: inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus potestatis eruperat. Quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi jacere aliquandiu passus est.*

Ituri quoque cubitum aut loturi ponebant annulos: quod non factum in Charino notat Martialis lib. 11. Epigr. 50.

Senos Charinus omnibus digitis gerit
Nec nocte ponit annulos,
Nec cum lavatur: causa quæ sit quæritis?
Dactyliothecam non habet.

Terentius Heautont. Act. 4. Scena 1. *Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit annulum.* Hic mihi in mentem venit lepidum Alphonsi Siciliæ regis factum, quod non possum, quin adscribam. *Alphonsus Senior Siciliæ rex annulos ingentis pretii in digitis gestare consueverat, & ne la-*

lavandis manibus gemmis officeret, loturus annulis digitos exuebat, servandosque ministris, qui oportunius se offerrent, dare solebat. Cuidam igitur semel cum annulos tradidisset, qui oblitum regem arbitrabatur, & propterea in usum suum eos verterat, Alphonsus rem dissimulavit, atque pro eis alios induit annulos, consuetumque morem servavit. Itaque post aliquot dies loturo Alphonso cum idem adstaret, qui primos habuerat, & non restituerat, manum porrexit, tanquam à rege annulos, ut olim egerat, accepturus. Alphonsus autem, retracta ad se manu, in aurem submissa voce ei dixit: Hos servandos tibi annulos dabo, si prius alios, quos dedi, restitueris. *Liberale profecto rege humanoque & animo ingenti prædito digna vox & æternis literarum celebranda encomiis.* Fulgosius & Egnatius lib. 4. cap. 8.

Morientibus vel annuli detrahebantur. Plinius lib. 33. cap. 1. *Gravatis somno aut morientibus religione quadam annuli detrahebantur.* Sic Tiberio deficienti *annulum extractum, quem mox resipiscens requisiverit*, auctor Suetonius in ejus vita c. 77. Atque hæc est causa, cur Æl. Spartianus annuli spontaneum de digito lapsum inter signa mortis Hadriano Imp. oblata retulerit. *Signa mortis*, inquit, *hæc habuit: Annulus, in quo imago ipsius sculpta, sponte de digito delapsus est.* Forte autem ideo detrahebantur, ne in pollin-

linctorum manus pervenirent: nam post redditos iterum digito & una cum cadavere combustos, non obscure indicat Propertius lib. 4. Eleg.

Sunt aliquid, &c.

Et solitum digito beryllon adederat ignis.

Ptolomæum quoque Herodis mortui digito annulum detraxisse, & in concionem protulisse: eundemque annulum postea fuisse Cæsari Augusto transmissum, scribit Egesippus lib. 1. cap. ult.

Vel ipsi morientes solebant uni ex amicis, si quis charior inter extrema oscula præsens adesset, annulum tradere. Plautus Curculione Act 5. Sc. 2. Phædromus:

Miles, inquit, *quæso ut mihi dicas, unde istunc habeas annulum,*

Et paulo post respondet Miles:

Pater meus habuit Periphanes, Planesium:
Is priusquam moritur, mihi dedit tanquam suo,
Vt æquum fuerat filio. PL. *proh Iupiter!*
MI. *Et iste me heredem fecit.*

Sic Augustus Cæsar 11. Consul cum graviter ægrotaret, desperata salute, cum quædam de Repub. disseruisset, *Agrippæ annulum tradidit*, τῷ Ἀγρίππᾳ τὸ δακτύλιον ἐνεχείρισε, Dio lib. 53. Tiberium Cæsarem *intellecta defectione exemtum digito annulum quasi alicui traditurum, parumper tenuisse, deinde rursus aptasse digito & compressa sinistra manu jacuisse diu*

immobilem, ex Seneca refert Suetonius in ejus Principis vita cap. 73. quanquam ipsi spiranti adhuc Caligulam annulum detrahi & quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum injici jussisse, tradit idem Suetonius in Calig. cap. 12.

De ELIZABETHA Angliæ Regina au-
„ ctor est Guil. Cambdenus, illam in ipso
„ morbi primordio jussisse annulum illum,
„ quo Regno inauguratione quasi connu-
„ bio conjuncta fuerat, & jam inde nun-
„ quam exuerat, digito exscindi, cum
„ ita carni increvisset, ut detrahi non pos-
„ set. Quod in triste omen arreptum, quasi
„ connubium illud cum Regno per annu-
„ lum contractum dissolvendum portenderit. neque hoc vanum fuit: morbus enim hicce Optimæ huic reginæ septuagesimum ætatis annum agenti emortualis fuit. Cambden. Part. 4. Historiar Anglic. in fine. Pag. mihi 852.

Utrum autem annuli traditio fuerit olim instituendi heredis tessera quædam & symbolum, de eo merito ambigitur. Perdiccam quidem ab Alexandro Magno successorem in regno constitutum donatione annuli, putat Aristonus apud Curtium lib. 10. *Tum Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset.* Justinus lib. 12. *Sexta die præclusa voce exemptum digito annulum*

Per-

Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus esse videbatur. Æmilius Probus in Eumene: *Alexandro Babylone mortuo, quum regna singulis familiaribus dispertirentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ: ex quo omnes conjecerunt, eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam tutelam pervenissent.* Non neglexit id quoque Philippus Galtherus lib. 10 Alexandreidos, ubi excessum Alexandri M. describit:

—— Sic fatur: at illi
Quærere cum planctu, lacrymis & fletibus instant,
Quem velit heredem mundoque relinquere Regem.
Optimus, inquit, *& imperio dignissimus esto*
Rex vester. Sed vox postquam non affuit, aurum
Detractum digito Perdiccæ tradidit, unde
Præsumsere Duces Regem voluisse supremum
In regni sibi Perdiccam succedere summam.

Nec male illi ita colligebant. Erat enim annulus signatorius vel sigillum plerumque dominii & potestatis symbolum. Ideo quibus Reipub. vel regni administratio, eisdem etiam annuli vel sigilli cura solebat

committi. Quomodo Philippum Macedonem, cum in Byzantinos moveret, Alexandro filio decimum sextum ætatis annum agenti Macedoniæ & sigilli cum libera potestate curam demandasse, refert Plutarchus in Alexandro. Φιλίππου δὲ, inquit ille, στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους, ὢν μὲν ἑκκαιδεκαέτης, ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγῖδος, Μαίδους τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἑλὼν αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπήλασεν, συμμίκτους δὲ κατοικήσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. hoc est, *Cum Philippus adversum Byzantinos expeditionem fecisset, Alexander annum tum agens decimum sextum, rerum Macedonicarum sigillique curator relictus, Medos, qui defecerant, subegit, urbemque eorum captam, barbaris ejectis, convenis habitandam tradidit, & Alexandropolim nominavit.* Et Helenam Adiabenorum reginam grandiori natu filio Monobazo annulum patris signatorium dedisse, commissa ipsi Reipub. administratione, donec adveniret frater Izates, quem pater regni heredem destinaverat, auctor Josephus lib. 20. Antiquit. c. 2. πείθεται τούτοις ἡ Ἑλένη καὶ καθίστησι τὸν πρεσβύτατον παῖδα Μονόβαζον βασιλέα περιθεῖσα τὸ διάδημα καὶ δοῦσα τὸν σημαντῆρα τοῦ πατρὸς δακτύλιον, τήν τε σαμψηρὰν ὀνομαζομένην παρ᾽ αὐτοῖς, διοικεῖν τε τούτοις τὴν βασιλείαν παραινέσασα μέχρι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ

παρου-

παρεσίας. id eſt, *Paruit his Helena, & proregem fecit grandiorem filium Monobazum, impoſito ei diademate, & dato patris annulo ſignatorio, ſimulque ſampſera, ut ipſi vocant: juſſitque eum adminiſtrare Rempub. donec frater veniat.* Atque hæc eſt cauſa, cur Qu. Catulus, cum nocte quadam poſt dedicatum Capitolium ſomniaſſet, *Iovem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum ſecreviſſe, atque in ejus ſinum ſignum Reipub. quod manu geſtaret, repoſuiſſe*, teſte Suetonio in Auguſto cap. 94. conjecturam ex eo fecerit, in Auguſti poteſtatem fore aliquando Rempub. Nam recte ibi *ſignum Reipub.* Iſaacius Caſaubonus interpretatur δημοσίαν σφραγῖδα, qua obſignari ſolita diplomata, & quæcunque alia Reipub. nomine ſignabantur. Hinc etiam factum, ut Hadrianus à Trajano Imperatore extra ordinem gemma donatus & quidem ea, quæ jam ſemel omen imperii fuerat, non temere ſpem ſucceſſionis conceperit. Sic enim Spartianus: *Secunda expeditione Dacica Trajanus eum primæ legioni Minerviæ præpoſuit, ſecumque duxit, quandoquidem multa egregia ejus facta claruerunt. Quare adamante gemma, quam Trajanus à Nerva acceperat, donatus, ad ſpem ſucceſſionis erectus eſt.*

Eadem de cauſa etiam Johannes Comnenus cum videret matrem id agere, ut in ſororem Annam, quæ Nicephoro

 Bryen-

Bryennio nupſerat, imperium transferretur, patri Alexio jam jam morituro annulum detraxit, hoc pacto ſibi imperium firmaturus. Nicetas non procul ab initio ſuæ hiſtoriæ. pag. 7. ὁ δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὁρῶν τῇ τελευτῇ πλησιάζοντα, καὶ τὴν μητέρα εἰδὼς ἀποστέργουσαν, καὶ τῇ ἀδελφῇ τὴν βασιλείαν μνωμένην, κοινοῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας ἐκείνῳ φίλα φρονοῦσιν ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος, καὶ δὴ λαθὼν τὴν μητέρα, εἴσεισι τὸν κοιτῶνα τὸν πατρικὸν, καὶ προσπεσὼν ὡς δῆθεν θρηνήσων, ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον. εἰσὶ δ᾽ οἳ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς αὐτὸν φασὶ τόδε πεποιηκέναι. ὡς δίδωσιν ἐννοεῖν τὰ μετὰ βραχὺ ῥηθησόμενα. hoc eſt, *Filius autem Iohannes videns patrem morti vicinum, & materni odii gnarus, quæ imperium in ſororem transferre nitebatur, negotium cum cognatis ſui ſtudioſis communicat, quorum princeps erat frater Iſaacius: Et clam matre paternum cubiculum ingreſſus, & tanquam morbum ejus deplorare vellet, proſtratus, annulum de manu ejus ſurripit Sunt tamen qui id eum de ſententia patris feciſſe affirment: idque ex iis, quæ mox ſequentur, fit probabile.* Quanquam cuſtodes magni palatii non contenti erant oſtenſo annulo, ut ipſum tanquam regni heredem intromitterent, ſed aliud evidentius argumentum ab ipſo quærebant, quo ſe patris juſſu adeſſe comprobaret. Sic enim non multo

poſt

poſt idem Nicetas: Ὁ δ᾽ ἔγε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος, οὐχ εὕρισκε ῥᾳδίαν τὴν εἴσοδον, οἷα φυλάκων μὴ πρὸς μόνην ὑπενδιδόντων τὴν τοῦ δακτυλίου ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσεπιζητούντων καὶ ἄλλο τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλευσιν πατρικὴν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Et recte quidem illi.

Nam non ſola annuli traditio ad heredis inſtitutionem ſufficiebat, niſi ea teſtamento probaretur, confirmareturque. Teſtantur id exempla eorum, qui annulos quidem amicis tanquam heredibus dederant, quos tamen nulla ex parte heredes ſcripſerunt. Fecit id Q. Cæcilius, qui *L. Luculli promtiſſimo ſtudio, maximaque liberalitate & honeſtum dignitatis gradum & ampliſſimum patrimonium conſecutus, cum præ ſe ſemper tuliſſet, unum illum ſibi fore heredem, moriens etiam annulos ei ſuos tradidiſſet, Pomponium Atticum teſtamento adoptavit, omnium bonorum reliquit heredem*, ut auctor eſt Valerius Maximus lib. 7. cap. 8. qui ſimile quid narrat etiam de T. Barrulo. Is *Lentulo Spinheri, cujus amantiſſimum animum liberaliſſimamque amicitiam ſenſerat, decedens ſuos annulos perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte heredem relinquebat.* Et de M. Popillio, qui Oppium Gallum ab ineunte ætate familiariſſimum ſibi moriens *unum de multis, qui aſſidebant ultimo complexu & oſculo dignum judicavit: ſuperque annulos ſuos ei tradidit, videlicet ne quid ex*

ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus obsignatos, diligentissime heredibus illius, exheres ipse reddidit. Sed audiamus, quid in hac controversia respondeat Papinianus. *Pater*, inquit ille l. 77. cum pater. §. Pater. D. de Legat. 2. *pluribus filiis heredibus institutis, moriens claves & annulum custodiæ causa, majori natu filiæ tradidit: & libertum eidem filiæ, qui præsens erat, res, quas sub custodia sua habuit, assignare jussit, commune filiorum negotium gestum intelligebatur, nec ob eam apud arbitrum divisionis, præcipuam causam filiæ fore.*

CAP. XXIII.

Omina ex annulis captari solita. Annulus miraculose de cingulo in terram prolapsus. Probatio per annulum candentem.

PLeraque quæ de Annulis in mentem inciderunt, diximus: nunc priscos ex annulo quoque omen aliquod captare solitos ostendemus: id quod Timoleontem factitasse, testis est Plutarchus in ejus vita. Cum enim Icetes Leontinorum tyrannus, transmisso Damyria fluvio, Timoleontis exercitum transitu prohibere vellet, mira contentio ductoribus militum Timoleontis inciderat, quæ pugnam retardaret. Nullus enim eorum post alterum transire volebat, sed unusquisque

primus

primus hosti manum conferre cupiebat: ideoque nullo ordine transibant, mutuo se præterire cupientes atque impedientes. Quare ut sorte rem dijudicaret Timoleon, à quolibet ducum accepit annulum: omnibus iis in chlamydem suam conjectis & mixtis, primum sorte eum extraxit, cui erat insculptum tropæum. Hoc viso milites magno cum gaudio clamorem sustulerunt, neque jam sortem reliquorum exspectavêre, sed summa pro se quisque celeritate fluvium transeuntes, cum hostibus conflixerunt. Verba Plutarchi hæc sunt: τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Τιμολέοντος ἰλάρχαις ἔρις ἐμπεσοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία, διατριβὴν ἐποίει τῆς μάχης. οὐδεὶς γὰρ ἦν ὁ βουλόμενος ἑτέρου διαβαίνειν ὕστερος ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου πρωταγωνιστεῖν, καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις, ἐξωθούντων καὶ παρατρεχόντων ἀλλήλους. Βουλόμενος οὖν ὁ Τιμολέων κληρῶσαι τοὺς ἡγεμόνας, ἔλαβεν παρ' ἑκάστου δακτύλιον. ἐμβαλὼν δὲ πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα, καὶ μίξας, ἔδειξε τὸν πρῶτον κατὰ τύχην γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρόπαιον. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς ἀνακραγόντες, οὐκ ἔτι τὸν ἄλλον ὑπέμειναν κλῆρον, ἀλλ' ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν, τὸν ποταμὸν διεξελάσαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολεμίοις.

Polycrati Samiorum tyranno annulus, quem in mare projecerat, in ventre piscis repertus summæ calamitatis fuit nuncius. Hi-

Historia extat apud Herodotum libro 3. ἦν οἱ σφρηγὶς τὴν ἐφόρεε χρυσόδετος, Σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἦν δὲ ἔργον Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου. Ἐπεὶ ὦν ταύτην οἱ ἐδόκεε ἀποβαλεῖν, ἐποίεε τάδε. Πεντηκόντερον πληρώσας ἀνδρῶν, ἐσέβη ἐς αὐτήν. μετὰ δὲ ἀναγαγεῖν ἐκέλευε ἐς τὸ πέλαγος. ὡς δὲ ἀπὸ τῆς νήσου ἑκὰς ἐγένετο, περιελόμενος τὴν σφρηγῖδα, πάντων ὁρεόντων τῶν συμπλόων, ῥίπτει ἐς τὸ πέλαγος. τοῦτο δὲ ποιήσας ἀπέπλεε. ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰ οἰκία συμφορῇ ἐχρῆτο. πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τούτων, τάδε οἱ συνήνεικε γενέσθαι. ἀνὴρ ἁλιεὺς, λαβὼν ἰχθὺν μέγαν τε καὶ καλὸν, ἠξίου μιν Πολυκράτεϊ δῶρον δοθῆναι. φέρων δὲ ἐπὶ τὰς θύρας, Πολυκράτεϊ ἔφη ἐθέλειν ἐλθεῖν ἐς ὄψιν. Χωρήσαντος δέ οἱ τούτου, ἔλεγε διδοὺς τὸν ἰχθὺν, ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τόνδ' ἑλὼν, οὐκ ἐδικαίωσα φέρειν εἰς ἀγορὴν, καίπερ ἐὼν ἀποχειροβίοτος, ἀλλά μοι ἐδόκεε σεῦ τε εἶναι ἄξιος καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς. σοὶ δή μιν φέρων δίδωμι. ὁ δὲ ἡσθεὶς τοῖσι ἔπεσι, ἀμείβεται τοῖσδε. Κάρτα τε εὖ ἐποίησας. καὶ χάρις διπλέη τῶν τε λόγων καὶ τοῦ δώρου. καὶ σε ἐπὶ δεῖπνον καλέομεν. ὁ μὲν δὴ ἁλιεὺς, μέγα ποιεύμενος ταῦτα, ἤιε ἐς τὰ οἰκία. τὸν δὲ ἰχθὺν τάμνοντες οἱ θεράποντες, εὑρίσκουσι ἐν τῇ νηδύϊ αὐτοῦ ἐνεοῦσαν τὴν Πολυκράτεος σφρηγῖδα. ὡς δὲ εἶδόν τε καὶ ἔλαβον, τάχιστα ἔφερον κεχαρηκότες παρὰ τὸν Πολυκράτεα. διδόντες δὲ οἱ τὴν σφραγῖδα, ἔλεγον ὅτεῳ τρόπῳ εὑρεθείη. hoc est, *Erat ei gemma signatoria Smaragdus, quam ge-*

gestabat auro inclusam, opus Theodori Samii Telecle geniti. hanc ubi abjiciendam statuit, ita abjicere libuit. Quinquaginta remorum navem conscendit: eam dehinc viros, quibus illam instruxerat, in pelagus educere jubet. Et postquam ab insula procul aberat, detractum sibi sigillum, iis qui una navigabant, inspectantibus, abjecit in pelagus: hoc acto navigavit. Reverso domum, quum ex jactura afficeretur, quinto sextove, quam hæc acta sunt die, hoc ei casu evenit. Piscator quidam captum à se piscem, grandem sane & pulchrum putavit dignum, quo Polycratem donaret. Eum ad fores quum attulisset, dixit se in conspectum Polycratis ire velle: à janitore permissus, donans Polycrati piscem, Rex, inquit, hunc ego quem cepi piscem, etsi operis manuariis vitam tolero, tamen non judicavi ferendum à me esse in forum, sed te tuaque potentia dignum. Eum itaque affero tibi, donoque. His verbis iste delectatus, ita respondit: Tu vero probe, nec facto solo, sed etiam ratione apud me iniisti gratiam: ad cœnamque te vocatum volo. Hæc magni faciens piscator domum abiit. Piscem ministri rescindentes, offendunt in ejus alvo sigillum Polycratis. Quod ubi viderunt, sumseruntque, ad Polycratem lætabundi quam celerrime pertulerunt: eoque illi reddito, referebant, quo pacto fuisset inventum. Hujus annuli & artificis mentio etiam est apud Pausaniam in Arcadicis: Διέχεαν δὲ χαλκὸν

πρῶτοι καὶ ἀγάλματα ἐχωνεύσαντο Ῥοικός τε Φιαίου, καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους, Σάμιοι. Θεοδώρου δὲ ἔργον ἦν καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ Σμαράγδου σφραγὶς, ἣν Πολυκράτης ὁ Σάμου τυραννήσας ἐφόρει τε τὰ μάλιστα, καὶ ἐπ᾽ αὐτῆς περισσῶς δήτι ἠγάλλετο. hoc eſt, *Æs primi fuderunt & ſtatuas conflarunt Rhœcus Phiæi, & Theodorus Teleclis filius, Samii. Theodori vero opus fuit & ſignum illud in gemma Smaragdo, quam Samiorum Tyrannus Polycrates plerumque geſtabat, & qua ſupra modum (ſi Dîs placet) ſeſe efferebat.* De eodem Plinius libro 37. cap. 1. *His initiis cœpit auctoritas, in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio ſevero inſularum ac litorum tyranno felicitatis ſuæ, quam nimiam fatebatur etiam ipſe, ſatis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, ſi cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeque ab invidia ejus abunde ſe redimi putaret, ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus, provectus navigio in altum, annulum merſit. At illum piſcis eximia magnitudine regi natus, eſcæ vice raptum, ut faceret oſtentum, in culinam domini rurſus fortunæ inſidiantis manu reddidit Sardonychem* (non fuiſſe Sardonychem oſtendit Salmaſius ad Solinum pagina 557.) *eam gemmam fuiſſe conſtat: oſtenduntque Romæ, ſi credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Auguſtæ dono incluſam & noviſſimum prope locum tot prælatis obtinentem.*

Et

Et Tzetzes Chiliad. 7. hist. 121.

Ο Πολυκράτης τοίνυν δεινῶς ἐπλουτισμένος
Ον ἦχε πολυτίμητον δακτύλιον σμαράγδου,
Ον τεχνικῶς ἐσφράγισεν ὁ δακτυλιογλύφος
Θεόδωρος ὁ Σάμιος υἱὸς τοῦ Τηλεκλέους
Εμβὰς εἰς σκάφος, ἔρριψεν εἰς μέσον τοῦ πελάγους.

Videtur huc allusisse Nero, qui *ut consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cavendum sibi audivit, quasi eo demum obiturus, ac nihil conjectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modo senectam, sed etiam perpetuam singularemque concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitaverit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos esse*, teste Sueton. in Nerone c. 40.

Ex annulo sigilli publici, quem Aquila in maximâ Samiorum celebritate raptum in servi cujusdam sinum demisit, Æsopus Samiis prædixit, illos à Rege aliquo in servitutem redactum iri, ut narrat Maximus Planudes in vitâ Æsopi: Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους συνέπεσέ τι τοιοῦτον ἐν Σάμῳ πανδήμου ἑορτῆς ἀγομένης αἴφνης ἀετὸς καταπτὰς καὶ τὸν δημόσιον ἁρπάσας δακτύλιον, εἰς δούλου κόλπον ἀφῆκεν. hoc est, *Ea tempestate hujusmodi res Sami contigit: Quum publice festum celebraretur, repente aquila devolans, & publicum rapiens*

piens annulum, in servi sinum demisit. Et paulo post Æsopus libertatem consecutus prodigium hoc ita interpretatur: Ἄνδρες Σάμιοι, ὁ μὲν ἀετὸς, ὡς ἴστε, βασιλεὺς τῶν ὀρνίθων ἐστὶν, ὅτι δὲ τὸν στρατηγικὸν δακτύλιον οὗτος ἁρπάσας ἀφῆκεν εἰς δούλου κόλπον, τοῦτο σημαίνειν βούλεται, ὅτι τῶν νῦν βασιλέων τις βούλεται ὑμῶν τὴν ἐλευθερίαν δουλῶσαι, καὶ τοὺς κυρίους νόμους ἀκύρους δεῖξαι. hoc est, *Viri Samii, Aquila, ut scitis, regina avium est, quoniam autem Imperatorium annulum hæc raptum demisit in sinum servi hoc significare vult, quendam ex iis, qui nunc sunt, Regem velle vestram libertatem in servitutem redigere, atque sancitas leges irritas facere.*

Quomodo Edouardo III. Anglorum Regi annulus, quem pauperi olim Eleëmosynæ loco obtulerat, redditus mortis omen fecerit cap. 21. dictum est.

Arnolphum quoque Lotharingiæ principem ex annulo, quem in Mosellam fl. abjecerat, in piscis ventre aliquanto post invento, de impetrata à Deo peccatorum venia ominatum esse, auctor est Petrus Damianus Epist. 5. cap. 10. tomo 3. Bibliothecæ. S. Patrum: *Hic Arnulphus, Pipini pater & Carolomagni Regum avus fuit. Cumque divini Spiritus ardore succensus, uxoris affectus filiorumque postponeret, ac mundanæ gloriæ pompas, glorifica Christi paupertate mutaret, ad eremum properans, contigit ut per fluvium, qui Mosella*

ſella dicitur, tranſitum viator haberet. Sed cum jam medium forte ſuperjecti pontis attingeret, ubi torrentis alveus profundior decurrebat, illic annulum ſuum ſub hac fœderis conditione projecit: Cum ergo, inquit, *annulum hunc recepero de ſpumoſis fluctibus erutum, tunc me procul dubio confidam omnium peccatorum meorum nexibus abſolutum. Moxque eremum petiit, ubi non parvo tempore, ſibi ac mundo mortuus vixit. Interea defuncto, qui tunc fuerat, Metenſis Eccleſiæ Antiſtite, B. Arnulphum ad curam paſtoralis regiminis diſpenſatio divina provexit. Dumque eſu carnium, prout in eremo aſſueverat, in Eccleſia nihilominus abſtineret, piſcis aliquando ſibi delatus eſt in xenium: Quem coquus exventrans* (Lege *exenterans*) *in illis ejus annulum reperit, eumque mox Domino ſuo lætabundus offerre curavit. Quem beatus Epiſcopus ut aſpexit, illico recognovit, & non tam metalli miratus eſt venam, quam quia propitiatione divina reatus ſui conſequutus eſt veniam, &c.* Fulgoſus libro 6. capite 9. Non diſſimilis hiſtoria, quanquam in re diſſimili, extat apud Willielmum Malmesburienſem libro 4. de Geſtis Pontificum Anglorum cap. de Monaſteriis, ubi narrat Egwinum Wigornienſem Præſulem *peccatorum juvenilium quondam conſcium, pedes compedibus irretiiſſe, clavibus compedum in amnem jactatis palam dixiſſe, tunc ſe demum de peccatis ſecurum futurum,*

turum, cum compedes vel divinitus, vel ipsis reserarentur clavibus; ita Romam profectum prosperéque reversum. Iam vero in illo mari, quo à Gallico continenti in Angliam transmittitur, cum navigaret, immanem piscem saltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingressum, certatimque annitentibus nautis retentum. In ejus exenterati jecore clavem repertam, seræque compedum appositam, Sancto soluto securitatis plurimum donasse.

De Florentio sartore Hipponensi homine religioso & paupere, qui piscem grandem in littore palpitantem apprehendit, quem trecentis follibus vendiderit, & cujus in ventriculo coquus aureum annulum invenerit, audiamus Augustinum libro 22. de Civitat. Dei capite 8. *Erat quidam senex Florentius Hipponensis noster, homo religiosus & pauper, qui sartoris se arte pascebat, casulam perdiderat & unde sibi emeret non habebat. Ad viginti martyres, quorum memoria apud nos est celeberrima, clara voce ut vestiretur oravit. Adierunt ad eum adolescentes, qui forte aderant irrisores, eumque descendentem exagitantes prosequebantur, quasi à martyribus quinquagenos folles, unde vestimentum emeret, petivisset. ille tacitus ambulans ejectum grandem piscem palpitantem vidit in littore, cumque illis faventibus atque juvantibus apprehendit, & cuidam coquo Carchoso nomine, bene Chri-*

stiano

stiano ad coquinam conditoriam, indicans quid gestum sit, trecentis follibus vendidit, lanam comparare inde disponens, ut uxor ejus quo modo posset ei, quo indueretur, efficeret. Sed coquus conscindens piscem, annulum aureum in ejus ventriculo invenit, moxque miseratione flexus & religione perterritus homini eum reddidit, dicens, Ecce quomodo viginti martyres te vestiverunt.

Annuli cingulo alligati & sine ipsius annuli vel cinguli fractura in terram prolapsi meminit idem Augustinus eodem capite, cujus verba hæc sunt: *A quodam Iudæo dicit (Petronia) sibi fuisse persuasum, ut annulum capillatio cingulo insereret, quo sub omni veste ad nuda corporis cingeretur: qui annulus haberet sub gemma lapidem in renibus inventum bovis. Hoc alligata quasi remedio ad Sancti martyris limina veniebat. Sed profecta à Carthagine cum in confinio fluminis Bragadæ in sua possessione mansisset, surgens ut iter perageret, ante pedes suos illum jacentem annulum vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentavit. Quam cum omnino suis nodis firmissimis, sicut fuerat, comperisset astrictam, crepuisse atque exiliisse annulum suspicata est: qui etiam ipse cum integerrimus fuisset inventus, futuræ salutis quodammodo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumsit, atque illud vinculum solvens, simul cum eodem annulo projecit in flumen.*

flumen. Et ſtatim addit idem Auguſtinus: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Ieſum per integra virginalia matris enixum & ad diſcipulos oſtiis clauſis ingreſſum fuiſſe non credunt.*

Dum in his ſum, non prætereundum eſt, quod de probatione per annulum candentem refert Gregorius Turonenſis de Gloria Martyrum cap. 13. *Retulit alius vir fidelis, ſpectaſſe ſe Chriſtianum cum hæretico pro fide noſtra certantem: altercantibuſque diu de divinis ſcripturis, cum flecti non poſſet hæreticus, ut agnoſceret veritatem, ait: Si noſtræ religionis, ſi ſcripturarum teſtimonia te ad credendum minime movent, vel virtutem individuæ Trinitatis miraculis experire. Eſt digito meo annulus aureus: ego eum in ignem jacio, tu candentem collige: Projectumque inter prunas annulum ita igniri permiſit, ut eis ſimilis cerneretur. Converſuſque ad hæreticum ait: Si vera eſt perſecutio tua, ſume eum ab igne. Illo autem reſiſtente, ait vir: Immenſa Trinitas Deus, ſi aliquid indignum te credo, oſtende. Certe ſi recta eſt fides mea, nihil prævalebunt hæc incendia ſæva: & ablatum ab igne annulum diutiſſime palma ſuſtinuit, & nihil eſt nocitus: ſed magis, confuſo hæretico, catholicos reliquos fervore ſuæ fidei roboravit.*

Cap. XXIV.

Proverbia ab annulis sumpta. Per annulum trahi. Annulum ne gestato. *Ratio annuli angusti è digito detrahendi ex Aëtio.*

NUnc adagia quædam ab annulis sumpta, vel dicta adagiis non dissimilia videbimus. Apud Aristophanem in Pluto Actu 4. Scena 4. Anus conquerens se ab adolescente derelictam, atque ideo se mœrore exhaustam indicare volens:

> Διὰ δακτυλίου, inquit, μὲν οὖν ἔμεγ' ἂν διελκύσαις.
>
> *Itaque profecto per annulum me traxeris.*

Quid autem sit *per annulum trahi*, docet nos Zenobius, qui Centuria 3. Adagio 18. Διὰ δακτυλίου δεῖ σε ἑλκυσθῆναι dictum putat in eos, qui morbo aut dolore tenues redditi sunt, ἐπὶ τῶν διὰ νόσον ἢ λύπην λεπτῶν καὶ ἰσχνῶν γενομένων. Vide & Diogenianum Cent. 4. Proverb. 30. & Suidam Centur. 5. Proverb. 45. Durat hodieque proverbium de virginibus gracili corpore, quæ, ut in Eunucho Chærea ait, *curatura junceæ sunt, & vincto corpore, ut graciles fiant.* Allusit huc Martial. lib. 11. Epigr. 101. quod clarissimus Scriverius quoque notavit:

> *Habere amicam nolo Flacce subtilem,*
> *Cujus lacertos annuli mei cingant.*

Quomodo apud Quintilianum, lib. 6. c. 4.

Pu-

Publius Blessus Junium hominem nigrum & macrum & pandum *fibulam ferream* dixit. Hic quoque mihi in mentem venit, quod de ovis scribit Plinius lib. 10. cap. 60. *Ova aceto macerata in tantum molliuntur, ut per annulos transeant.*

Est etiam inter Pythagoræ symbola: *Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν*, *Annulum ne gestato, neque Deorum imagines illis insculpito*: de cujus Symboli postrema parte supra dictum est: prior quid sibi velit, audiamus ex Jamblicho symbol. 23. τὸ δὲ δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως τῷ Πυθαγορικῷ ἀρέσκοντι ἐλάβομεν εἰς τὴν παράκλησιν οὕτως, ἐπεὶ δεσμοῦ τρόπῳ περίκειται τοῖς φοροῦσιν ὁ δακτύλιος, ἴδιον ἔχων τὸ μὴ ἄγχειν, μηδὲ κατέχειν, ἀλλὰ πῶς ἁρμόζειν καὶ προσφυὰς ἔχειν. δεσμὸς δὲ τοιοῦτος τις καὶ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ὑπάρχει, τὸ οὖν, Δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως φιλοσόφει ὡς ἀληθῶς, καὶ χώριζε τοῦ περικειμένου δεσμοῦ τὴν ψυχήν. μελέτη γὰρ θανάτου καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἡ φιλοσοφία. τὴν ἄρα Πυθαγορικὴν μέτιθι σπουδῇ μεγάλῃ, τὴν ἀφιστᾶσαν ἑαυτὴν διὰ τοῦ νοῦ ἀπὸ σωματικῶν πάντων, καὶ περὶ τὰ νοητὰ καὶ ἄϋλα διὰ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων καταγινομένην. ἀλλὰ καὶ ἀπόλυε σαυτοῦ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀνθολκὰ καὶ κωλυτήρια τοῦ φιλοσοφεῖν σαρκὸς ἀχολήματα, προφάσει ὑπερβαλλούσας, καὶ πληθώρας ἀκαίρους, δεσμοῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσο-

κομίας

κθμίας καὶ ἀχολίας ἀδιαλείπτως ἐμποιοῦσας. hoc est, *Illud vero, Annulum ne gestato, convenienter placito Pythagorico in admonitionem accipimus hoc pacto: Cum Annuli, vinculi in morem, gestantes cingant, hoc habentes proprium ut neque angant neque incommodent, sed conveniant quasi & probe quadrent; tale vero vinculum etiam animæ corpus existat, apte illud, Annulum ne geras, interpretamur; Vere philosophare, & animam ab adjacente vinculo libera. Etenim Philosophia nihil aliud, quam meditatio mortis, & separatio animæ à corpore. Pythagoricam igitur sectam magno studio sectare, quæ seipsam mente ab omnibus corporalibus segregat, & circa ea, quæ mente tantum percipiuntur & materiæ sunt expertia, beneficio scientiarum speculativarum versatur. Sed & peccata tua, & in contrarium te distrahentes, studiumque sapientiæ impedientes occupationes præcide, ut &, nimias delicias, & intempestivas repletiones, quæ non secus ac vincula corpus constringunt, ac morbos & negotia sine intermissione facessunt.*

Philippus Beroaldus intelligit hoc symbolum de *non gestando annulo angusto*, & eo significari ait, vitæ libertatem colendam esse & nullo servitutis vinculo alligandam. Galatinus libro 2. Cabalæ de mœrore interpretatur, & Pythagoram hoc symbolo, *Arctum annulum ne gestato*, exclusisse putat cunctum animi dolorem,

lorem, nisi super admisso peccato.

Sed quia hîc annuli angusti facta est mentio, non possum, quin hîc Aëtii locum afferam de ratione extrahendi angustiorem annulum è digito, si forte is ut fieri solet, intumuerit. Ita autem Aëtius sermone secundo Tetrabibli quartæ c. 81. *Annuli aliquando digitis impinguntur, quum circulus ipsorum angustior violenter illorum partibus crassioribus fuerit adactus: atque hoc tum maxime contingit, cum homo cibo ac potu distentus, prona ac pendula manu sopitus decubuerit. Ita enim manuum extremitates longe magis intumescunt, quam si erigantur. Aqua igitur, & oleo aut malvæ decocto manus longe perfundatur: nam parca profusio tumorem magis auget. Deinde annulus leviter versatus detrahatur. Quod si perfusio nihil effecerit, filum crassius contortum accipito, & alterum ejus caput sub annulum ponito & reliquum totum digito laxe circumligato, & postea caput fili annulo suppositum sursum trahito: filo enim attracto annulus deorsum procedet. Quod si neque successerit, specilli partem latiorem sub annulum submittito, & annulum utrinque prope sigillum per spatham incidito, & filo lineo utrinque cincumdato, annulum attrahito, & consequenter lanam vino & oleo imbutam mitigandi causa adhibeto.*

Non multum etiam à proverbio abludit illud mimici scurræ: *In uno annulo*

bonos

bonos principes posse perscribi atque depingi: quod extat apud Flavium Vopiscum in vita D. Aureliani: *Vides quæso quam pauci sint principes boni, ut bene dictum sit à quodam mimico scurra Claudii hujus temporibus: In uno annulo bonos principes posse perscribi atque depingi.*

CAP. XXV.

Annuli usum interdum noxium fuisse, aliquot exemplis probatur.

Reliquum est, ut Annulorum gestationem quoque multis sæpe exitio fuisse ostendamus. Aruntius cum filiam Medullinam ebrius in tenebris violasset, ex annulo, quem digito ejus detraxerat, agnitus & ab eadem interfectus est. Plutarchus in Parallelis: Τῶν Διονυσίων ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀγομένων, Ἀρούντιος ἐκ γενετῆς ὑδροπότης ἐξουθένιζε τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν. ὁ δὲ μέθην ἐνέβαλε καὶ ἐβιάσατο τὴν θυγατέρα Μεδουλλίναν. ἡ δὲ ἐκ δακτυλίου γνοῦσα τὸ γένος, καὶ πρεσβύτερα τῆς ἡλικίας φρονήσασα, μεθύσασα τὸν πατέρα καὶ στεφανώσασα, ἤγαγεν ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ἀστραπῆς καὶ δακρύσασα ἀνεῖλε τὸν ἐπίβουλον παρθενίας, ὡς Ἀριστείδης ἐν τρίτῃ Ἰταλικῶν. hoc est, *Romæ cum celebrarentur Liberalia, Aruntius, qui ab ortu suo fuerat abstemius, vim Liberi patris despicatui habuit. A quo inebrietatem conjectus, filiæ suæ Medullinæ virginitatem per vim eripuit. Ea ex annulo*

nulo violatorem agnoſcens, majus ætate ſua meditata facinus, patrem inebriavit ac coronavit, adductumque ad aram Fulminis illachrumans interfecit eum, qui ſuæ virginitati inſidias ſtruxerat. Ariſtides in libro 3. Italicorum. Paulus Prætorius quoque matulam poſcens ea manu, qua annulum, cui imago Tiberii Cæſaris inſculpta erat, in vitæ diſcrimen incidiſſet, niſi ſervus ipſi ebrio annulum detraxiſſet, teſte Seneca libro 3. de Benefic. cap. 26. cujus verba ſupra adduximus. Sic Richardum Angliæ Regem, cum induciis in triennium cum Saladino pactis, anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo tertio ex Palæſtina in Europam trajiciens per regionem Leopoldi Auſtriæ Ducis (Sigonius libro 15. de Regno Italiæ Humoldum vocat) iter faceret, & in quodam diverſorio non procul ab urbe Vienna, ne agnoſceretur, ipſemet ſua manu carnes aſſaret, annulo regali, quem digito geſtabat, agnitum & à Leopoldo Duce, quem in Palæſtina injuria affecerat, captum ac in cuſtodiam traditum eſſe, memorant hiſtorici. Vide Naucleri Chronographiam Generatione XL. Conradinum quoque Sueviæ Ducem ultimum & Fridericum Auſtrium legimus, cum à Carolo Andegavenſi victi per ignotam Italiam trepidi & agaſonum habitu ſe occultaſſent, & jam Aſturam veniſſent, conſcenſa jam navi Piſas navigaturi

turi sociam & fidam urbem, ex annulo pretiosissimo esse agnitos, quem alter à digito detraxerat, sive pignus naviculario sive pretio ab eo permutandum. Cum vero artifex miratus tam pretiosum annulum à sordido homine deferri, & suspicans, unde habeat, quæreret, isque candide, à duobus ingenii vultus & sanguinis, sed habitu & veste squallida: neque ultra se scire affirmaret, Dynasta urbis, ad quem res delata erat, ex eventu prælii & fama tale quid suspicatus, navem instrui & adolescentes retrahi & ad se duci jussit, eosque agnitos, Carolo tradidit: qui illos Neapolim abductos cum æterno stirpis Andegavensis dedecore, more plusquam barbaro, publice per carnificem capitis supplicio, cujus ipse in alta quadam turre occultus spectator fuit, afficiendos curavit. Factum id anno Domini millesimo ducentesimo VII. vel, ut alii VIII. Vide Nauclerum Generatione XLIII. Ad eundem modum etiam Unguentorum odorem, ut id obiter moneam, multis exitio fuisse legimus. C. Plotium Plancum, Munacii Planci bis Consulis Censorisque fratrem proscriptum à Triumviris in Salernitana latebra unguenti odore proditum tradit Plinius lib.6. cap.7. De hoc facto tale Epigramma à Theodoro Beza conscriptum est, quod propter ejus elegantiam huc ponendum duximus.

Sæva cohors Plancum ad mortem quum quæreret illa
Triumviralis Carnifex:
Servarant dominum servi penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Vnguentis quum profusis de more madentem,
Odor indicatum prodidit;
Quam potuit multos virtus servare fideles,
Mala quos voluptas perdidit.

Muleasses quoque Rex Tunetanus cum in prælio vulneratus inter turbam terga vertentium profugeret, nulla alia re magis eum hostibus prodente quam unguentorum odore, agnitus captusque est, teste Jovio lib. 44.

Majori cautela Peroces Persarum Rex usus est. *Hic enim in expeditione adversus albos Hunnos suscepta extremo in periculo constitutus unionem à dextra aure detractum abjecit, ne quis Regem ex eo agnosceret aut post ipsum gestaret. Eum unionem repertum postea Iustinianus Magnus* 100 *auri libris redimere à Barbaris voluit, sed recusarunt Barbari, asservantes eum in signum Persicæ stoliditatis.* Zonaras lib. 3. Annalium. Eundem etiam in finem & Darius Persarum Rex, quando cum Alexandro M. congredi volebat, amiculum abjecit, ne cultu proderetur. Sed hoc ipsi parum profuit. Curtius lib. 3. c. 23.

Ut

Ut autem isti gestatione annuli perniciem sibi accersiverunt: ita Ismenias Thebanorum legatus ejus opera callide fucum fecit Persarum oculis, ut Artaxerxem, ad quem missus erat, specie tenus, salva libertate, adoraret. Cum enim Regis adeundi & alloquendi facultas aliter non daretur, quam si eum veneraretur, Ismenias, ut demisso hoc & humili salutationis munere ficte & simulate defungens, Persas ludificaretur, statim atque in conspectum Regis venit, annulum sensim digito detractum, clam & nemine animadvertente, ad pedes abjecit: quem mox jacentem sustulit: eoque corporis gestu quasi venerabundus procubuisset, visus est patrio Persarum mori instituto que paruisse: cum revera nihil se indignum aut præter civium morem admisisset. De qua re fusius Ælianus l. 1. Var. historiæ c. 21. cujus verbis caput hoc finiam: Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου σοφὸν ἅμα καὶ ἑλληνικὸν οὐκ ἂν ἀποκρυψαίμην ἔργον. πρεσβεύων οὗτος ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς βασιλέα τῶν Περσῶν, ἀφίκετο μὲν, ἐβούλετο δὲ αὐτὸς ὑπὲρ ὧν ἧκεν, ἐντυχεῖν τῷ Πέρσῃ. ἔφατο οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ χιλίαρχος, ὁ δὲ τὰς ἀγγελίας εἰσκομίζων τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς δεομένους εἰσάγων. Ἀλλ' ὦ ξεῖνε Θηβαῖε. ἔλεγε δὲ ταῦτα παίζων δι' ἑρμηνέως. Τιθραύστης δὲ ἦν ὄνομα τῷ χιλιάρχῳ· νόμος ἐστὶ ἐπιχώριος Πέρσαις, τοὺς εἰς ὀφθαλμοὺς ἐλθόντας τοῦ βασιλέως, μὴ πρότερον λόγου μετα-

μεταλαγχάνειν, πρὶν ἢ προσκυνῆσαι αὐτόν. εἰ τοίνυν αὐτὸς διὰ σαυτοῦ συγγενέσθαι θέλεις αὐτῷ, ὥρα σοὶ τὰ ἐκ τοῦ νόμου δρᾷν. εἰ δὲ μὴ, τὸ αὐτῷ σοι τοῦτο καὶ δι' ἡμῶν ἀνυσθήσεται, καὶ μὴ προσκυνήσαντι. Ο τοίνυν Ισμηνίας, Αγε με εἶπε. καὶ προσελθὼν, καὶ ἐμφανὴς τῷ βασιλεῖ γενόμενος, περιελόμενος τὸν δακτύλιον, ἔρριψεν ἀδήλως παρὰ τοὺς πόδας, ὃν ἔτυχε φορῶν. καὶ ταχέως ἐπικύψας, ὡς δὴ προσκυνῶν πάλιν ἀνείλετο αὐτὸν, καὶ δόξαν μὲν ἀπίστειλε τῷ Πέρσῃ προσκυνήσεως. οὐ μὴν ἔδρασεν οὐδὲν τῶν ἐν τοῖς Ελλησιν αἰσχύνην φερόντων. πάντα οὖν ὅσα ἠβουλήθη κατεπράξατο, οὐδὲ ἠτύχησέ τι ἐκ τοῦ Πέρσου. hoc est, *Ismenii Thebani sapientissimum & plane Græcum factum silentio præterire nullo modo possum. Is patriæ causa legatione ad Regem Persarum suscepta, venit & voluit ipse de suo negotio regem convenire. Tribunus itaque militum, cujus officium erat res nunciatas ad regem deferre & admittendos ad eum introducere: Verum, ô Thebane hospes, dicebat, (hæc autem joco loquebatur per interpretem. Nomen erat tribuno Titraustes) lex est apud Persas recepta, ut is, qui in conspectum regis venit, non ante sermonem cum eo conferat, quam eum adoraverit. Quod si igitur vis ipse eum adire, necesse est, ut quod lex jubet, peragas. Sin minus, idem tibi etiam per nos præstabitur, quamvis tu non adoraveris. Ismenias vero, Deduc me, ait. Cum autem accessisset, &*

in

in faciem regis ventum esset, annulum quem gestabat, è digito detractum, clam abjecit ad pedes, confestimque procumbens tanquam adoraret, sustulit eum iterum & opinionem quidem adorationis Persarum regi præstitit: nihil tamen commisit, quod ignominiosum aut indocorum foret Græcis. Quicquid igitur petiit impetravit, neque quicquam à Persa ei denegatum est.

Atque hæc sunt, quæ de Annulis observata nobis sunt in tumultuaria Auctorum lectione, quorum loca ideo plenius adduximus, ut quærendi laborem Lectori festinanti demeremus. Plura istis & meliora forte addet alius: Nos scriptionis hujus metam attigisse nobis videbimur, si alios excitaverimus ad ea investiganda, quæ diligentiam nostram fugerunt.

INDEX
SCRIPTORUM VETERUM ET RECENTIORUM,
Qui in hoc libello de Annulis laudantur & illuſtrantur.

A.

Ari-

D.

E. Ege-

E.

F.

G.

Joachi-

Ma-

Pau-

Q. Quin-

Q.

R.

S.

T. Te-

T.

V.

W.

X.

Z.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

Quæ in hoc libro de ANNULIS continentur.

A.

An-

An-

B.

Digi-

G.

H.

I.

L.

N.

O.

P.

Q. *Qua-*

Q.

R.

S.

T.

W. *Wen-*

W.

Z.

FINIS.

GEORGII LONGI,

Sacerdotis, Doctoris, & Ambrosianæ Bibliothecæ custodis primi.

TRACTATUS

DE

ANNULIS SIGNATORIIS ANTIQUORUM

SIVE

DE VARIO OBSIGNANDI RITU.

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↃ IↃ C LXXII.

GEORGII LONGI TRACTATUS DE ANNULIS SIGNATORIIS ANTIQUORUM.

Cap. I.

Quid Annuli, quid sigilli nomine intelligatur.

Verbi nomenclatura tractatum aggredi suscepto oneri rem convenientem mihi facturus videor, si quid Anulus,

quot ei nomina quotuplex usus, quidve olim sigillum fuerit, principio statuam, Principis eloquentiæ consilium secutus 1. de off. ubi, *omnis*, inquit, *quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit id, de quo disputetur.*

Anuli ethymologia. Quibus nominibus anulum antiqui appelarent.

Est autem anulus Latine, quod Græce Δακτύλιος à digitorum vestitu, dicitur: quamquam, & de nomine ipso non parum ambigi video. Anulum enim à quibusdam condulum, & condalium, & Græcis, & nostris ungulum Teste Plin. Nat. Hist. lib. 33. cap. primo (illa fortasse ratione, ut Isidorus sentit lib. 19. cap. 32. quia sicut ungula carni, ita gemma anuli auro accingatur; sicuti & samothracius aureus quidem, sed capitulo ferreo à loco ita vocatus) Ab aliis vero anulum symbolum appellatum fuisse aperte indicat Plaut. Pseud. Act. 1. Sc. 1.

Ea causa miles hic reliquit symbolum
Expressam in cera ex anulo suam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus similem symbolum.

Sic apud Terent. Eunuch. *de symbolis esse*, & alibi, *symbolum dare*, ad anulos refertur, ut ibi communiter Terentiani interpretes exponunt. Et Plinius ipse nat. hist. lib. 32. cap. 1. à priscis

priscis *ungulum*, habent mm. ff. *cingulum*, novissime à Græcis, & nostris *symbolum* vocatum, prohibet. Desumptum autem id nomen ex eo observavit Philippus Beroaldus ad 10. librum Apul. de As. aur. quod pro arrha collationis ad jentaculum, sive prandium faciendum deponi soleret. Cum enim nihil aliud *symbolum* sit, quam plurium in rem aliquam collatio ex D. August. Serm. 115. de temp. recte *symbola* pro collatoribus, sive commessalibus accipiuntur, quæ adolescentuli in unum pro rata conferunt prandii, vel cœnæ, vel jentaculi causa. Sic enim & hodie vulgari sermone *collationem facere* dicimus, pro *jentaculum sumere*; quoniam scilicet id ex collata pecunia plerumque fieri solet. *cap. non oportet dist.* 43. *Non oportet Clericos ex symbolis, quæ vulgus commessalia appellat convivia celebrare.* Hujus etiam loci est, quod à Platone lib. 11. de leg. adversus sordidam convivarum avaritiam in hæc verba præcipitur. *In eo convivii genere, quod ex symbolis fit, & ἔρανος vocatur, si quis te violatum conqueratur, aut alio quovis modo sit ea de re controversia, ita inter se partes agant, tanquam nulla hac de re utilis actio cuiquam sit competitura, ut sordidis hujusmodi litibus omnis ansa præcidatur.*

Unde sit quod vulgo dicitur facere collationem.

Porro Casaub. animad. in Athen. l. 3. c. 32. differentiam inter σύμβολα & συμβολὴ ostendens, συμβολὴ, inquit, *est collatio eranistæ ad convivium, quisque enim, quod ad manum erat, conferebat. eæ partes dictæ συμβολαὶ, & convivium ejusmodi ἔρανος, vel δεῖπνον ἀπὸ συμβολῶν. mutato vero genere σύμβολον vocabant anulum, vel quicquid aliud arræ loco solitum dari ei sodalium, qui jubebatur parare cœnam.* Terent. Eunuch. *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Piræeo, In hunc diem ut de symbolis essemus: Chæream ei rei Præfecimus: dati anuli: locus, tempus constitutum est.* De quo etiam anuli usu Plin. loquitur lib. 32. *celebratior anuli usus, &c.* Auserim tamen dicere, non anulos modo symboli appellatione accipi solitos, sed generaliter quidquid arrhæ loco daretur. Sic & Tesseræ illæ, quarum olim in contractibus usus loco præsentis pecuniæ, symbola dicebantur, sic Theophrastus in character. cap. de desperat. *& cum præstigiæ spectantur ad quemque spectantium adire, & stipem æream exigere, ac si quis symbolum afferens, gratis spectare postulet, cum eo rixabitur*, quo etiam sensu accipiendum illud Isidori lib. 5. orig. cap. 24. ubi ait: *Veteres quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes sponsiones suas agnoscebant.* Ve-

Verum quidquid ſit, de vocabuli differentia parum laboro, certiſſimum illud eſt, triplicem omnino anulorum uſum extitiſſe. Erat ſiquidem ſuperſtitioſe ſponſalitius anulus, qui modo religioſe eſt, iſque ferreus in fidei ſignum dabatur ſponſæ, & arrhæ loco. Alchernius de laudibus virginitatis, *anulo*, inquit, *ſubarrhatam ſortitur virgunculam*, & Jul. quoque Solin. de Thracum uxoribus, *quæ*, inquit, *præ cæteris ſpecie valent ſubarrhari volent.* eſt enim ſponſalitius anulus ex D. Hier. in cap. 8. Job. & in 111. Iſaïæ, & Beda in cap. 15. Lucæ homil. 40. *ſinceræ fidei ſignaculum, quo promiſſa certa impreſſione ſignantur.* Quod quidem arrhæ genus adeo ſeculis omnibus familiare fuit ut ipſius Dei genitricis Joſephique ſponſalitio illuſtre redderetur. Conſtat ſiquidem ipſi quoque Beatiſſimæ virgini à Joſepho anulum datum eſſe, quomodo D. Laurentii Templum in Peruſina Civitate, ubi religioſiſſime aſſervatur, non mediocriter colitur, quamvis cujuſnam materiæ exiſtat non facile diſcutias. Meminit de eo Jo. Chartal. de ſponſat. B. V. lib. 4. homil. prima. Quin etiam fuit anulus honorarius inſigne equeſtris ordinis, quo Romani ſcribas ſuos, & milites poſt reportatam de hoſtibus victoriam advocatis con-

Anulorum uſus.

cionibus donare ſolebant. Teſtis eſt Cicero. orat. v. in Ver. Cujus etiam rei intuitu Ariſtoteles lib. 7. de Rep. Charthagine legem fuiſſe tradit, ut quot quiſque expeditiones feciſſet, tot digitis geſtaret anulos. Contra vero apud Macedones ſervatum, ut qui nullum in bello hoſtem interfeciſſet, pro cingulo, hoc eſt pro anulo, capiſtro cinctus foret. Sic enim & Romanis perquam familiare fuiſſe legimus, ut anulorum largitione libertos bene merentes in ingenuitatem revocarent, quo pacto L. Sullam Dictatorem Q. Roſcium Comœdum, Cæſarem Dictatorem D. Laberium anulo aureo donaſſe legimus, non quidem ut eos, quos donarent equites Romanos facerent, ſed ut eos eo jure afficerent, quo quidem fuiſſent, ſi lecti equites à Cenſoribus eſſent, quorum illud erat præcipuum. Sed enim plura de eo cap. 5. ubi promiſcue honorarium anulum ad obſignandum inſervuiſſe, patebit. Jam vero tertium anulorum genus ſignatorius, ſive ſigillaricius fuit, quem nos hodie *ſigillum* appellamus, quo ſemper veteres ad obſignandum uſos eſſe video. De eo mihi, prætermiſſa priore examinatione, niſi quatenus forte inſtituto operi inſerviet, præſens negotium erit. Ceterum quoniam, (quod ad ſecundam capitis

Sigilli vox quid proprie fuerit antiquis

capitis particulam attinet) ſigilli nomen raro apud veteres in rem præſentem animadverterim uſurpatum, conſentaneum arbitror aperire, quid antiquis ſigillum fuerit, & quid modo recentioribus.

Sigillum itaque pro parva, & fictili imagine, ſive hominum ſimulacro ſæpenumero accipi conſueviſſe ex Martiali lib. 14. epigram. 185. cognoſcere licet.

Gloria tam parvi non eſt obſcura ſigillum.

& alibi:

Sum fragilis, ſed tu, moneo, ne ſperne ſigillum.

Ubi Raderus ex Plin. lib. 34. cap. 8. *ſigilla*, inquit, *ſunt icunculæ infra humanam ſtaturam, quas Saturnalibus miſſitabant.* Unde Rhodig. Antiq. lect. lib. 17 cap. 16 & Jo. Brodeus in ſcholiis ad ſecundum librum Epigram. Græc. Epigram. 8. & alii plures ſigna univerſum ea dici, obſervant, quæ humani habitus ſtatura minores ſunt. Quo ſenſu etiam de Tiberio apud Suetonium legimus cap. 43. cubicula pluriſariam tabellis, & ſigillis laſciviſſimarum picturarum exornare ſolitum, Horum originem optime omnium Macrob. Satur. lib. 1. cap 7. in hunc modum recenſet. *Epicadus*, inquit, *refert Herculem occiſo Gergone, cum victor*

Sigillorum hujuſmodi origo.

ctor per Italiam armenta duxisset, Ponte qui nunc Sublicius dicitur ad tempus instructo, hominum simulacra pro numero sociorum, quos casu peregrinationis amiserat, in fluvium demisisse, ut aqua secunda in mare devecta pro corporibus defunctorum, veluti patriis sedibus redderentur; & inde usum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi hujus rei illa origo verior æstimatur, Pelasgos (postquam fælicior interpretatio capita non viventium, sed fictilia, & φῶτ⊙ æstimationem non solum hominem, sed etiam lumen significare docuisset) cæpisse Saturno potius cereos accendere, & in sacellum Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre: ex illo traditum, ut cerei Saturnalibus missitarentur, & sigilla arte fictili fingerentur, ac venalia pararentur, quæ homines, pro se, atque suis piaculum pro Dite Saturno facerent,* Hactenus ille. Porro sigilla hujusmodi oscilla etiam esse dicta: tum ex Macrob. supra ex eo ritu indicatum est, tum ex Virgilii carmine secundo Georg. quidam existimant,

Sigilla oscilla dicta.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

Interpretantur enim, ut velint fictilia simulacra ex pinu suspensa, quemadmodum, ad sacras olim arbores lucernæ appendebantur. Sed ea de re Serv. & cum eo plerique juniorum; hoc

unum

unum dico, videri noſtros hanc quoque ſuperſtitionem in religionem commutaſſe, quando & ſanctorum ſepulchra, & circum altaria parietes hodie religioſis hiſce ſigillis, quæ nos vota dicimus, onuſti appareant. Sed ex aliis etiam ſigillorum hujuſmodi uſum cognoſcere licet, ac ea quidem in primis dono pueris tranſmitti ſolita, præter citatum Martialis locum, ex illis quoque Spartiani verbis de Antonino Caracalla ſatis aperte colligitur. *Quæ à parentibus ſigillariorum gratia acceperat, ea vel clientibus, vel magiſtris ſponte donavit.* Quin & civium moris fuiſſe, ut ſimilibus ſimulacris æreis, argenteis, atque aureis inter ſolemnia ſigillariorum (ſicuti & à nobis Dominicæ Nativitatis gratia non raro fit) ſeſe invicem donarent ſcribit Guliel. Stuchius antiquit. conviv. lib. 1. Nec non & vicum Romæ fuiſſe, ubi ſigilla fingebantur, ac venalia proponebantur, auctor eſt Gell. lib. 2. cap. 3.

Religioſa ſigillorum commutatio

Vota hodie à nobis dicuntur.

Sigilla dono dari ſolita.

Addiderim ſtatuas etiam ipſas grandiuſculas ſigilli vocabulo non ſemel appellatas, quod præter ea, quæ ſuperius dicta ſunt, variis apud Janum Gruterum ſolertiſſimum antiquitatis indagatorem, monumentis conſtare etiam poteſt. Exemplum ſubjiciam, quod ex Appiani ſchedis alias ſe deſumpſiſſe, refert. Tit. Diis dedicatorum.

Statuæ ipſæ ſigilla dicebantur.

rum. pag. 57. num. 4. apud Iſaram Fluvium.

MARTI. AVG..
CONSERVATORI.
CORPORIS. SVI.
MERCVRIALIS. AVG.
N. V. EX. JVSSV.
NVMINIS. IPSIVS.
SIGILLVM. MARMOREVM.
POSVIT.

& tit. ac pag. iiſdem num. vero ſecundo collectam Lavinii vetuſtiſſimam inſcriptionem ab Alberto Pighio non vulgaris eruditionis viro idem Gruterus in hanc formam profert.

MAVORTIO.
SACR.
HOC. SIGILLVM.
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

Cur ſervis vetitum ſtatuas aliquas tangere.

At vero ne temere cautum quiſquam putet, ut ſervi à ſimilibus ſtatuis tangendis manus abſtinerent, ſciendum in primis eſt, præter deorum aras, in quas nos hodie religioſius impunitatis gratia confugimus, ſtatuas quoque clarorum virorum damnatis olim profugium & tutiſſimum ſalutis aſylum extitiſſe. Sic Decium Magium Cyrenas tempeſtate delatum ad Ptolomæi Regis ſtatuam confugiſſe Liv. tradit. hiſt. lib. 23. Et Suet. in Auguſto e *Antonium juvenem ſimulacro Tulli, ad quod*

quod post multas, & irritas preces confugerat abreptum interemit; & in Tiber. de Agrip. *Novissime calumniatus modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugiebant.* Resque eo evasit, ut non periculi solum fugæ, imago Imperatoris esset, sed calumniæ occasio. Ea abrepta inferre injuriam licebat, non solum vitare. Præcipuum autem servorum morem ad eas confugere, expressit Seneca de clem. lib. 1. *Servis ad statuam licet confugere, cum in servum omnia liceant.* Vlpian. in Pythænis fragmentis; *ideoque cognosce de querelis illorum, qui ex familia Tull. Sabini ad statuam confugerant, & sive durius habiti, quam æquum, vel infami injuria adfectos cognoveris, venire jube, ut in potestatem Sabini non revertantur.* & Philostratus de vita Apollonii lib. 1. *erat*, ait, *apud Aspendios asylum Tiberii, statuæque sanctiores illis in locis, venerabilioresque quam Iovis Olympii simulacrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat.* Itaque subvenerunt mox leges, & ne ad statuas, vel imagines quis confugeret, Senatus censuit, eumque qui imaginem Cæsaris in invidiam alterius prætulisset *in vincla publica coërceri*, D. Pius rescripsit l. unic. C. Summa in statuas non nullas antiquor. observantia.

O de

de his, qui ad ſtat. confug. ait Calliſtratus l. 28. de pœnis; ſed & ſtatuæ deorum eodem jure adfectæ ſunt, itaque adſcriptum *à ſervo non tangi.* alia præterea (ne longius ab inſtituto aberrem) eaque diverſa fuit ſigilli ſignificatio, cujus Strabo in ſecundo Geograph. l. meminit, ſcribit enim Eratoſthenem ſolitum appellare ſigilla portiones illas terræ habitatæ, quarum una ſeptentrionalis vocatur, meridionalis altera. Non inficior tamen ſigilli nomine idipſum aliquando intelligi conſueviſſe, quod de anulo ſignatorio, unde & apud Lycophronem ita legitur:

Terræ habitatæ portiones ab Eratoſthene ſigilla appellantur.

Reliqua porro vermiculatum non tangens ædes
Sigillum ſervabit. —

Sigilli vocabulum pro anulo ſignatorio & apud veteres aliquando habitum.

Et in Dione lib. 51. hiſt. Rom. anuli ſignatorii Auguſti, & Galbæ *ſigilli* nomine appellantur, ut & multis aliis locis videre eſt. Is igitur veterum ſenſus fuit de ſigilli vocabulo, mox quid recentioribus, experientia ipſa docet, nil aliud ſigilli appellatione accipi, quam ſignaculum illud uniuſcujuſque proprium, quo ad epiſtolas, pleraque alia obſignanda frequentiſſime utimur, ſive anulus illud ſit, ſive non. Signaculum, inquam, non ſignum cum probatis auctoribus hæc duo plerumque nomina non idem fuiſſe comperiam, quorum diſcrimen ex uno Ori-

quid nobis ſigillum ſit.

Origenis loco lib. 4. in Epist. ad Rom. colligimus, ubi *fortassis*, inquit, *idem videbitur aliquibus signum quod signaculum; sed mihi uterque sermo multam videtur inter se habere differentiam, signum namque dicitur, cum per hoc quod videtur aliud aliquid indicatur, signaculum dicitur, cum alicui rei servandæ pro tempore custodia imponitur, quod nemo alius, nisi ille qui impressit resignare debeat.* Nos hic & anulum quatenus signatorius est, & sigillum hoc ultimo modo acceptum examinandum constituimus.

Discrimen inter signaculum, & sigillum.

Cap. II.

De Anuli signatorii antiquitate, sive de primo illius inventore.

Vetustissimi instituti fuisse ipsum gestare digitis signatorios anulos, non vulgare testimonium illud esse potest, quod Genes. 38. de Thamar muliere scriptum est. Huic namque pacta concubitus mercedis arrham postulanti, *anulum*, sive *sigillum*, ut Hebræa dictio reddit, à Juda datum esse, legimus. Ex quo sane more comparatum postea crediderim, ut signatorium anulum sibi mutuo darent homines in sponsionum usus, & arrhæ loco. Plin. lib. 33. cap. 1. *ad sponsiones anulo exsiliente*, & Juvenal. Sat. Sexta.

Sigillum Thamar arrhæ loco postulat à Iuda.

Anuli signatorii usus ad sponsiones, & arrhas.

— Et digito pignus fortaſſe dediſti.

Demoſth. quoque πρὸς Πανθαίνετον, proponit ſponſionem ita factam φέρε τὸν δακτύλιον λαβὲ & Plautus Curcul. act. 2. ſc. ult.

Provocat me in aleam, ut ego ludam: pono pallium.

Ille ſuum anulum oppoſivit. —

Unde dici ſolebat anulus fidejuſſor extremæ voluntatis, ad quod alludunt ſequentes verſus:

Talibus à dominis poſt cuncta noviſſimus exit

Anulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Quod Timothei ducis exemplo confirmatur, qui Polyæno auctore ſtratag. l. 3. cum in Atticis caſtris nummi inopia cum militibus laboraret, mercatores induxit, ut ſuo ipſius anulo ſignatorio pro numiſmate uterentur. Diſcedentes vero ſigillum redderent, & argentum acciperent, quo facto, abundans mox pecuniis Timotheus conſtitutum precium perſolvit. Vlp. l. 5. §. item ſi inſtitor, & l. ſi gratuitam. de præſcript. verbis §. ult. & l. exempto. n. §. ego illud de act. empt. Cæterum ut jam ad anuli vetuſtatem aſtruendam redeam, Gen. c. 41. traditur Pharaonem Ægypti Regem beneficio acceptæ divinitus ominationis, ut Joſephum excellenti dignitatis gradu coho-

cohonestaret, anulum, quem digito gestabat, ejusdem Josephi manui inseruisse. Ex quibus, & aliis colligitur à qua antiquitate principium mos iste petat, utpote qui ab ipsis pene humanæ naturæ primordiis profluxerit. Quare nec facile dixeris, quis opifex fuerit, cum & scriptores universim vera anuli origo lateat. Jam vero quoniam certi quippiam de hac re affirmare non ausim, libet hic locum fabulæ, & mendacio facere. Prometheum Caucasi rupibus à Jove alligatum fabulantur, quod per ludibrium tecta sibi in convivio ossa apposuisset, quod ignem cœlestem surripuisset, quodque de stupro Minervam sollicitasset. Cæterum cum Jupiter Thetidis amore captus ab eo fatorum præscio cognovisset, nasciturum ex Thetide filium patre majorem, memor eorum, quæ adversus patrem gesserat, metuensque ne par redderetur, à Thetide abstinuit, ac Prometheum grati animi monumentum solvit, ea tamen lege, ut anulum lapide, & ferro compactum gestaret, ne omnino pœna videretur exolutus. Hoc anulum fuisse, hoc gemmam dicunt. Sed hæc satis; non enim fabellis rerum vetustas comprobatur, ubi tot insignia sacrarum historiarum loca intercedunt. Inter quæ insignis ad anuli antiquitatem eliciendam

Incerta vera anuli origo.

Fabulosa anuli origo.

dam locus Exodi cap. 33. se offert, ubi à piis mulieribus anulos in donaria collatos legimus. Neque demum Plin. sententiam (quam alioqui propter summam viri auctoritatem apprime revereor) hoc loco admittendam censerem, qui cap. 1. lib. 33. nullum Iliacis temporibus anulum fuisse asseverat, unde & Homerum testem vocat, qui & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet, & conditas arcis vestes, ac vasa aurea, argenteaque & ea colligata nodi non anuli nota: nam qua ratione Homerum hujus rei auctorem faciat, non video, cum id aperte nullibi ex ipso constet. Neque enim (quod forte Plin. fundamentum fuit) ex Vlyssis vinculo, quo Aretæ dona arca inclusit id inferre potest, cum per id temporis Vlyssem eo maxime uti par esset, quippe quod à Circe venefica jam edoctus fuerat. Demonstrat id aperte Odyss. 8. Homerus in hæc verba:

Plinii sententia examinatur

Homerus à Plinio an recte citatus.

Ipse tunc vide de operculo, statim vero vinculum
Circumliga ———
Ne quis tibi in itinere damnum afferat, cum forte
Dormieris dulce somnum profectus in nave nigra.
Ceterum postquam hoc audivit prudens Divus

Vlys-

Vlysses —
Statim aptavit operculum, celeriter autem
Vinculum circumligavit —
Vartum quod olim docuit veneranda Circe.

Ad quem locum interpretes communiter vinculum hujusmodi vulgarium securitatem excessisse perhibent, & Eusthatius hoc loco, Jacobus Cujac. lib. 37. cap. 12. & Adrian. Jun. in suis adagiis monent posse proverbialiter *Vlyssis vinculum* de rebus diligenter, & tuto obseratis usurpari; qui sane mos cistas vinculis muniendi ex Laconum inventione evanuit, & clavibus postea uti cœptum est. *Vlyssis vinculum de rebus tuto obseratis proverbialiter dici solet.*

Potuit igitur & Iliacis temporibus anulorum usus viguisse, quod vero nodum potius, quam anulum Ulysses adhibuerit Circes jussu factum id esse supra ex Homero indicavimus. Ego vero interea mirari non desino, quo pacto tantæ lectionis vir antedicta scripturæ loca adeo incautus prætermiserit, ut ne verbum quidem de illis fecerit, nisi id forte ethnici auctoris cæcitati tribuamus. Ceterum, quod ad anulorum antiquitatem attinet, abunde nos dixisse existimo, plura etiam in sequentibus obiter dicenda occurrent. *Plin. sacræ scripturæ ignarus.*

CAP. III.

Cujus rei gratia fuerit anulus inventus.

QVamvis de vero anuli auctore nullus adhuc auserit affirmare, in eo tamen omnes conveniunt, ut non ad ornatum (quod falso effœminati homunculi, & mulierculæ credunt) sed ad signandum inventum esse, doceant. Ita Macrob. Satural. lib. 7. ex Attejo Capit. Plin. lib. 33. cap. 1. Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 19. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & Budæus lib. 3. de asse, anulos ab antiquis non ad decorem, sed signandi causa inventos, ac gestatos fuisse, scribunt. Hos sequitur Clem. Alexand. Pædag. lib. 3. c. 2. ubi hæc habet expressa verba. *anulus datus semel sponsæ loco arrhæ non ornatus causa dabatur, sed ut obsignaret quæ domi essent.* Circulari vero ratione sponsæ dari suspicor, quia arctissimum Matrimonii fœdus perpetuo nec destituro amore nitatur. §. 1. de patr. potest. vel quia prolis æternitas successione quodammodo aquiritur l. Liberorum §. fi. de verb. signifi. Hinc Attejus Capito annum *à circuitu temporis* putat quod *an* antiquis *circum* esset: unde ambire & Cato in origin. *an terminum* pro *circum terminum*, dixit, & Ægyptii mundum figurantes in orbem pin-

Anulus ad signandum non ad ornatum inventus

pingebant serpentem suam ipsius caudam devorantem, quia hæc figura est. Et quidem postea lege caveri cœptum est ff. de verborum signifi. l. signatorius, signatorium anulum ornamenti appellatione non contineri, quem locum Glos. sic explicat, *in proscriptione bonorum alicujus, si de muliebribus ornamentis agatur, ne quis sibi signatorium anulum, aut res alias panniculariàs audeat vendicare.* de bo. damna. L Divus, & ibidem vir doctissimus Jacobus Cujac. declarat, anulos signatorios quibus custodiæ causa sigillamus inter hominum ornamenta minime recenseri, quia hos ornatus causa non fabricavit, sed necessitas, non minus quam claves, & seras. Huc spectat etiam quod à Solone lege tab. 24. cautum legimus in hæc verba: *Si quis anulario anulum vendiderit, signum servari fas esto:* Cujus rei argumento est l. gemma ff. ad exit. Quod autem signatorii anuli cura ad matresfamilias proprie spectaret, pluribus locis docet Xenophon in Oecon: & Flav. Vopisc. in Aurel. *Uxori*, inquit, *& filiæ anulum sigillaricium quasi privatus instituit*, filiæ quidem natu grandiori & jam in matrimonio collocatæ, ut monet Casaubonus hîc; tantum enim à fœminis studium circa res familiares, tantamque solertiam veteribus requisitam esse, Tertull.

Anulus signatorius inter ornamenta muliebria non recensetur à Jure-Consf.

Ad matres familias anuli cura spectat.

 tull.

tull. ſcribit apolog. adverſ. gent. c. 6. ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos, ſui inedia necarint. Sed & interdum majori natu liberorum à parentibus traditum, colligit D not. ex l. 77. §. 21. ff. de legat. 2. Quare nec poterat uxor, mortuo marito, ejus anulo ſignare, ſi ſe in aliam familiam transtuliſſet, imo prohibebatur, remanebatque anulus apud heredes, ut l. ſi quæ ſunt ff. famil. erciſc. Porro quidnam tam oculatos homines effecerit, tamque ad rerum domeſticarum cuſtodiam propenſos, in cauſa id fuit, quod rectam juſtitiæ inſtitutionem non omnes ſequerentur, ex quo & ſervi, & domini juſti ex æquo eſſent; ſigillis propterea opus fuit, quibus tuta quæque reddi poſſent. Quare jure merito citato loco queritur his verbis Plinius. *Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur; at nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina;* & paulo poſt ejus rei cauſam ſubdens. *Hoc*, inquit, *profecere mancipiorum Legiones, & in domo turba externa, ac ſervorum quoque cauſa nomenclator adhibendus, aliter apud antiquos victum omnem in promiſcuo habebant, nec ulla olim cuſtodia à domeſticis opus erat, nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas & claves quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis,*

Quid primum homines ad ſignandum impulerit.

gra-

gravatis somno, aut morientibus anuli detrahuntur. Sed ne allatis tantum testimoniis contenti esse videamur, accedat id nobis corollarium, quod Isidor. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 5. in rem præsentem, prodit, ob eam scilicet causam, Episcopo anulum dari, ut non ad elegantiam gerat, sed quasi signaculum secretorum; quare & in ejus traditione hæc solent verba proferri. *Accipe anulum discretionis, & honoris fidei signum, ut quæ signanda sunt signes; & quæ aperienda sunt, prodas.* Sic quoque & Theologiæ, & juris periti anulo donari solent, ut notat Alciat. parerg. lib. 8. cap. 10. quia anulo signata responsa antiquitus Jureconsulti reddere consueverant Augusti beneficio l. 11. §. pen. ff. de orig. jur. Quamvis Stephanus Forcatul. alia conjectura nitens, aliter autumet, dari nimirum doctori anulum, vel quasi jus postmodum interpretaturo, vel quod equestris dignitatis, ac virtutis insigne sit. Ideoque Episcopis, & Doctoribus permittitur, non autem simplicibus Clericis Glos. in ca. ut Apostolicæ de privileg. in 6. ubi Doctores explicant, clericos gestantes anulos, aut Episcopos, aut fatuos. Hæc igitur ratio potissima fuit, cur sigilla, & anuli adhiberentur, quæ non ad venustatem, ac digitorum elegantiam,

Anulus episcopo in signaculum traditur non ad elegantiam.

Prisci J. C. responsa signata reddere solebant.

ſed rerum domeſticarum cuſtodiam, vel dignitatem indicandam à majoribus inventos eſſe, ſatis ſupra monſtratum eſt.

CAP. IV.

Quanti Antiquis anulus ſignatorius fuerit.

MAximi olim ab antiquis æſtimatos ſignatorios anulos, atque inter alia domeſticæ ſuppellectilis ornamenta principem locum obtinuiſſe, haud obſcure colligi poteſt ex Ciceronis Epiſtola prima ad Q. Fratrem, qui, exponente Manutio, ne ſigillum ſuum paſſim tanquam dolium circumferri ſinat, ſed illud diligenti coſtodia conſervet, his eum verbis hortatur. *Sit*, inquit, *anulus tuus, non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu, non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ.* Licet quidem Manutii expoſitio (ut illud etiam obiter adnotarim) à vero Ciceronis ſenſu multum aliena videatur, putantis à vaſe, aut dolio ſimilitudinem duci, quod perquam ridiculum eſt. Verba Manutii hæc ſunt. *Non ut vas aliquod, quod aſſidue circumfertur, ſed vide quibus illum tradas, ne quis, accepta pecunia, ſignet ea, quæ tu non probares, & ne quis eo, quoties velit, uti poſſit.* Non inquam, meo judicio, is Ciceronis ſenſus fuit.

Anuli curam Cicero Q. F. ſuadet.

Manutii ſenſus.

Ego

Ego sane, locum Ciceronis primum dixerim, non carere mendo, non enim *aliquod*, sed *aliquis* legi debet, sic habent nonnulli Codd. Manuss. Bibliothecæ Ambrosianæ: Erratum autem inde fluxisse arbitror, quod aliqui eodem modo quo Manutius à vase deductam similitudinem existimantes, *aliquis* in *aliquod* mutarunt. Deinde assero Ciceronem non ad dolium aliquod, sed ad sponsorem respexisse; nam vas, si facit vadis, sponsorem significat, & si aliquantulum differt, declarat Varro lib. 5. de ling. lat. ubi hæc habet verba. *Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat.* Consuetudo erat, ut cum reus parum esset idoneus incœptis rebus, pro se alterum daret, à quo caveri postea lege cœptum est ab his, qui prædia venderent, vades ne darent; ab eo scribi cœptum in lege mancipiorum, vadem ne poscerет.

Locus Ciceronis restitutus.

Ait igitur Cicero cavendum est tibi, Quinte, ne anulus tuus sit tanquam vas alienæ voluntatis, id est ne aliquis tuum quæstum hac ratione faciat in provincia, dum anulo tuo multa obsignat, te insciente, corruptus largitione alicujus provincialis: fuisset enim tunc anulus vere sponsor alienæ voluntatis, id est eorum, qui corrupti fuerunt, nam sicut creditores vades postu-

postulant, ita illi provinciales, ut temere pecuniam darent iis, qui polliciti erant se obsignaturos Prætoris edictum, aut interdictum aliquod, postulabant ante vadem. Is autem erat prætoris anulus; obsignationem enim ubi viderant, decipi se postea posse non credebant.

Honorificentissimum apud antiquos donari anulo.

Verum enim vero non ex uno tantum signatorii anuli æstimatio, dignitasque comprobatur. Scribit Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 1. cap. 26. & lib. secundo c. 19. donari anulo apud Persas, maxime fœderis vinculum, ac intimæ amicitiæ, plenariæque quidvis agendi scribendive potestatis signum fuisse: Constat enim Persarum Reges signatorios anulos gestasse, quos, ubi res poscebat, digito detractos fido alicui amico ad obsignandum dabant, & quod hoc signo confirmatum esset, sic ratum apud omnes, ut nefas violare. De Pharaone, & Josepho superius dictum est. Antiochus vero, de quo Machab. lib. primo cap. 6. filii imperiique totius curam Philippo cuidam dato ei proprio anulo, commisit. Pausan. quoque Phocic. lib. decimo, Phocum Æaci filium anulo gemmato signatorio à Jasæo pro veteris gratiæ reconciliatione donatum esse, tradit. Neque præterea vulgare loci hujus testimonium illud erit, quod cap. 3. libri

libri Esther ab Assuero factum perhibetur, qui ut suam in Mardocheum voluntatem declararet, ipsumque in locum Aman sufficeret, anulum signatorium, quem ab Aman in crucem suffigendo recipi jusserat, digito suo detractum, summa ei benevolentia tradidit, summoque eum apud se loco esse, palam hac tessera confirmavit. Tissaphernem quoque aliquando à Clearcho rogatum, Ctesias refert, ut pectinis copiam sibi faceret, mox anulum suæ amicitiæ mutuæ ad necessarios, & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse, in cujus palla Caryatides saltantes insculptæ visebantur. De Mentore vero Hermiæ anulum accipiente, ipsiusque nomine literas ad arces, & omnia dedenda conscribente Diodor. Sicul. lib. 16. & Polyæn. l. 6. meminerunt. Sic movente in Bizantinos Philippo, cumque annum ætatis sextum decimum Alexander ageret, demandatam ei Macedoniæ, & *sigilli* curam, scribit Plutar, in Alex. Quin etiam memoriæ proditum à Justino historico lib. 12. Curtio lib. 10. legimus; ipsummet Alexandrum Magnum jam jam animam agentem, præclusa voce, exemptum digito anulum ipsum Perdiccæ summo copiarum Duci tradidisse. Id ipsum etiam ab Augusto factum videmus, qui moriturus

turus ſignatorium anulum Agrippæ familiari ſuo in poteſtatis ſignum exhibuit, ut ex Dione lib. 53. Xiphilinus ſcribit. Accedit, quod de Tiberio Valer. Max. lib. 7. cap. 9. & Suet. c. 73. memorant. Is enim deficiens exemptum digito anulum, quaſi alicui traditurus parumper tenuit, poſtea vero adhuc animam expiranti, Caligula de digito detrahi, juſſit, in Caligula c. 12. idem adjicit. Atqui ipſe etiam Hegeſippus hiſt. lib. primo cap. ultimo refert, Ptolomæum Alexandri mortui anulum digito detraxiſſe & in concionem protuliſſe. Patet id in eam rem quoque Ciceronis locus in orat. pro Roſc. Amer. non longe à fine, ex quo maxima anuli exiſtimatio colligitur, ubi Chryſogonem alloquens, ait, *Si veſtitum, quo ipſe tectus erat, anulumque de digito ſuum tibi tradidit.* Neque præterea illud omiſerim, quod de Cæſare Suet. ſcriptum reliquit, ut quo loco anuli ſignatorii apud omnes fuerint, clarius innoteſcat. *Ille*, inquit, *cum in alloquendo, exhortandoque ſæpius digitum lævæ manus oſtentans, affirmaret, ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, anulum quoque æquo animo detracturum ſibi.* Sed enim quanti faceret & Verres ſignatorios anulos, declarat Cic. lib. 4. in eundem act. ſecunda, qui ejus in

in surripiendis anulis aviditatem his verbis insectatur. *Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis anulos aureos abstulisse? nunquam dubitavit, quotiescumque alicujus gemma, aut anulo delectatus est*; quod autem de signatoriis Cicero intelligit, cap. 9. demonstrabimus. Ad quod illud Horatii etiam alludit lib. 1. Od. 9.

Pignusque direptum lacertis
Aut digito male pertinaci.

Et illud Terentii Hecyr. act. 5. sc. 3.

Homo se fatetur vi in via nescio quam
compressisse,
Dicitque sese illi anulum, dum luctat
detraxisse.

Maximam vero præ cæteris anulorum æstimationem arguit ea Annibalis solertia, quam ex Plutarcho discimus in Marcello. Is, cæde nunciata Marcelli, cum in tumulum properasset, corpusque contemplatus esset diu, & robur, ac speciem considerasset, nullum ei dictum excidit arrogantius, nec lætitiam vultu, ut alius fortassis, acri, & gravi sublato hoste, præ se tulit, sed ad insperatam mortem obstupescens, anulo ejus ablato, cætera vilipendens corpus eximie ornatum, & cultum honorifice cremavit. Cui non absimile factum à Cæsare, idem Plutarchus memorat in Pompejo ad finem. In Ægyptum enim veniens, eum qui

caput Pompeji ſibi obtulit, ut deteſtabilem averſatus, anulum ejus accipiens illachrymavit.

Per anuli traditionem heredes olim deſignati.

Sed quid jam plura? cum & leges ipſæ per anuli ſignatorii traditionem indicari olim heredes, decernerent; Ita Papinian. in l. cum pater §. pater. D. de legat. ſecundo. *Pater pluribus filiis heredibus inſtitutis moriens, claves, & anulum cuſtodiæ cauſa majori natu filiæ tradidit.* & Vopſc. de Aurel. *uxori, & filiæ anulum ſigillaricium quaſi privatus inſtituit.* Valer. vero Maximus lib. 7. cap. penult. & ult. de Tito Barulo refert, ipſum morientem Lentulo Spinteri, cujus vivens animum amantiſſimum ſenſerat, anulos ſuos, perinde, atque unico heredi tradidiſſe. Et Marcus quoque Popilius, cum Opicum Gallum ab ineunte ætate ſibi familiariſſimum decedens pro vetuſto amicitiæ jure ultimo complexu, & oſculo unum de multis, qui ante eum aſſidebant, judicaret, anulos ſuos ei tradidit, ne quid videlicet ex ea hereditate, quam nullo pacto aditurus erat, amitteret, quos poſtea Opius vir diligens in locellum, ſive ſacculum quam burſam vocamus depoſitos, & à præſentibus aſſignatos heredibus illius exheres ipſe reddidit.

Neque vero ſolum ſuperadictis rationibus à Principibus viris domeſticis ſuis,

ſuis, atque à patribus familias filiis datos anulos video, ſed & falſis gentilium Diis, aut etiam parentibus ipſis ſuperſtites honoris, & gratitudinis ergo ſæpiſſime poſuere. Teſtantur id aperte inſcriptiones vetuſtiſſimæ, quæ paſſim apud Gruterum reperiuntur, libuit autem hoc loco ejus exemplum ſubjicere, quæ tit. Diis dedicat. p.59. his verbis habetur.

Anuli Diis parentibusque dicati.

VENEREM. AVG. CVM. PARERGO.
ITEM. PHIALAM. ARGENT.
ÆMIL. RVST. F.
ITEM. TABVLAM. ARGENT.
M. ANNIVS. CELCITAN. TEST.
SVO.
POST. MORTEM.
ÆMILIÆ. ARTEMISIÆ. VXORI.
ET HEREDI. SVÆ. PONI. JVS.
ÆMILIA. ARTEMISIA. TIRA.
POS.
EADEMQ. DE SVO. ANVLVM.
AVR.
GEMMA. MELIORE.

Inſomnia de anuli ſive ſigni commi- nutione quid antiquis portenderent.

Illud quoque quod à priſcis ſomniorum obſervatoribus de anulo traditur, ſummo eum loco habitum, manifeſte arguit, cujuſmodi eſt, quod Artemidorus Oneirocrit. lib.5. cap. 32. ariolatur his verbis. *Viſus eſt ſibi quis anulum ſuum, quo omnia obſignabat ejeciſſe, deinde quærens lapidem, qui in ipſo erat,*

erat, in multas partes comminutam reperiisse; ita ut de cætero inutilis esset annihilata, sunt ipsi omnia negotia per quinque & quinquaginta dies. Atque id à nobis pro capitis corollario positum sit.

CAP. V.

Quemnam maxime Anulum gestare deceret, qualem, an plures quam unum, quove digito ferendum, veteres dixerint.

AD ea, quæ de anulorum præstantia superius, illud etiam insigne splendoris argumentum accedit, receptum usu quondam à priscis, ut non nisi ingenuis viris aureum anulum gestare licuerit (aureum inquam, nam alioqui & servis ferreum ad signandum nempe concessum fuisse, infra indicabimus) quo veluti indice ipsorum libertas monstraretur, & equestris ordo à servorum turba distinctus foret. Ejus rei testes erunt Macrob Saturnal. lib 7. ex Att Capit Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & alii juniorum plures, qui liberos solummodò homines, & quibus fides adhiberetur, anulum habuisse, testantur. Quam quidem distinctionis rationem paulatim, cum luxuriantis ævi abusus, tum impudentissimorum servorum superbia penitus abrogavit; cum enim nullum ser-

Vetitum servis anulum aureum gestare.

ſervis jus eſſet aurei anuli in propatulo geſtandi, ecce, novitio invento, alii ferro aurum ſuperinduxere, alii aurum merum, purumque decolorarunt & in ferri modum deformarunt; id enim certe fuit. Aurum geſtabant, nec videbantur geſtare cum colore aliquo atro (hodie etiam uſitatiſſimum) id velarent. Nam ſervis certe, aliiſque vulgaribus homunculis anuli tantum uſum fuiſſe teſtantur Iſid. libro 19. cap. 32. & Statius in lachrymis Hetruſci:

Mutavitque genus, levæque ignobile ferrum
Exuit, & celſo natorum æquavit honore.

Quibus accedit Appiani teſtimonium lib. 1. bell. civ. ubi refert à Tribunis in exercitu Romano aureos, ferreos à reliquis geſtatos eſſe. Porro de libertinis Carol. Sig. de antiq. jur. civ. Rom. lib. 2. ſcribit, non ingenuos modo, ſed & ipſos aliquando libertinos aureis donatos eſſe, eo nimirum conſilio, ut eiſdem & equeſtria ornamenta, & liberorum jura ea largitione tribuerent, unde ſcriptum etiam reliquit Ulpian. cap. de jur. anul. aur. qui tali jure affectus eſſet, eum tanquam ingenuum vivere, tanquam libertum mori, quod nimirum patronus præteritus adverſus ejus tabulas poſſeſſio-
nem

nem obtineret. Quare cum dicat Dio, Menam Sexti Pompeii libertum post proditam patroni sui classem anulo aureo ab Augusto esse donatum, & in equitum censum adscriptum, eo munere in ingenuitatem ascitum, interpretatur Suet. scribens Augustum neminem unquam libertinorum cœnæ adhibuisse, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Quo de jure hæc eodem in loco Dio adjicit, nemini quondam Romano non libertino solum, sed ne ingenuo quidem anulos ferre aureos, præterquam senatoribus, & equitibus licuisse. Unde Tiberio Principe, Plinio auctore, anno ab urbe condita DCCLXXV. anulorum auctoritati forma constituta est: quo tempore statutum, ne cui jus esset aurei anuli gestandi, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque paterno sestertia cccc. census fuissent, & in lege Julia theatrali, in quatuordecim ordinibus sedendi. T. Livius lib. 3. decad. 3. scribit, neminem posse, nisi equitem aureum anulum habere; quare equestris ordinis insigne erat. Id ipsum de Atheniensibus cit. loco testatur Alex. ubi ferreum tantum anulum ad signandum gestasse, tradit. Majora etiam libet afferre, quæ ex Tacito in lib. de moribus Germanorum capite 31. didici; consuevisse Cattorum for-

Athenienses ferreum anulum tantum gestarunt.

fortissimos quoque ferreum anulum, velut vinculum gestare, donec sese cæde hostis absolverent, ignominiosum sibi existimantes, quod auribus, oculisque accepissent, gestamen id apud Romanos servorum peculiare fuisse. Optime vero omnium Lacedæmoniorum Reges sapientissimi tanto huic futuro luxui consuluere. Unde & 3. lib. legum, quas Nicolaus Cragius diligentissime collegit, ac recensuit, commentariis etiam adjectis, tab. inquam 6. de habitu institut. 8. ita cavetur: *Anulus in digito tantum ferreus sit.* Sane ferreum fortes decuit; itaque Lacedæmonii non aureo usi sunt, sed ferreo, de quo Plin. cit. loco, ubi adimens antiquissimis Romanis tum Regibus, præter Numam, & Servium, tum & aliis anulos, miratur Tarquiniorum statuas etiam sine anulis esse, cum ii ex Græcia, unde & anuli usus profluxit. Ex quo discere licet, fuisse quidem Lacedæmoniis, aliisque anulos, sed ferreos virtutis, ac fortitudinis indicium, potius quam corporis ornamentum: habitum enim ferreum à majoribus, & validius, & consuetius ei usui, testatur Varro. juris, porro aureorum anulorum originem extitisse, verisimile est, à Gn. Flavio Annii filio, Appiique Claudii Cæci scriba, qui legis actiones populo

Lacedæmoniis ferreus tantum anulus permissus.

Origo anulorum aureorum à quo.

Ro-

Romano vulgavit, id est solennes, & certas agendi formulas; quæ antea penes principes civitatis viros, Appium maxime, religiose asservabantur.

Tam gratum id munus populo fuit, ut licet libertini filius, Tribunus plebis, & senator, & Ædilis curulis crearetur, in gratiam tanti beneficii l. 11. § postea cum ff. de orig. jur. Ceterum quamvis ante Cn. Flavium non fuisset aureorum anulorum usus frequens, ipse tamen usus est, si Plinio creditur cit. loco, nempe velut ingenuus, & qui jus civile in manus populi misisset, & vulgasset. Neque hic omitto, invaluisse quondam, ut causarum patroni anulis honestarentur. Juvenal. Sat 7.

Patroni causarum anulis decorati.

——— Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit anulus ingens.

At verò de numero, illud æque scriptores sentiunt, plus quam unum habere non licuisse, quo scilicet domestica obsignarentur; Ejus vero rei insignis Divi Clementis Alexandrini locus extat tertio Pædagog. cap. XI. ubi ait: *Quod si oporteat, nos quoque, qui Rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & sæpe etiam simus sine uxoribus*, (indicans signaculi curam ad matresfamilias spectasse, ut etiam alibi ostendimus) *non-*

Turpe plures anulos gestare.

nun-

nulla, ut sint tutiora obsignare, dat nobis quoque unum ad hoc signaculum: alii autem sunt abjiciendi anuli. Quinimò pluribus uti, turpe fuisse, affirmant Gothof. l.74 de V. S. & Isidorus Orig. lib.19. cap.32. cujus etiam rei argumento esse potest Gracchi in Mevium invectiva. *Considerate Quirites sinistram ejus, en cujus auctoritatem sequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier est ornatus.* Quod si quando duos à Crasso gestatos anulos scriptores prodiderint, id ei ob ingentes opes tributum, simul asseverant, licet in uno tantum signum habere licuerit. Cujus fortasse rei intuitu, & hodie Assyrii singulos signatorios anulos gestant, Jo. Bohemus de gent. morib. lib.2. capite 3. Quin plerosque etiam Romanorum pro gravitate anulis abstinuisse, idem Isidorus memorat. De fœminarum vero honestate illa majorum instituta vigebant, quæ modestiæ, & sobritati patrocinabantur, cum aurum nulla norat, ut Tertullian. scribit Apol. adversf. gen. cap.6. præter uno digito, quem sponsus oppignorasset pronubo anulo, vel duobus ad summum, ut Isidoro placet. Sed laxatam sanctæ huic disciplinæ viam fecit temporum incuria, luxus cuncta occupavit. Singulos modo digitorum anulis onerare

non ſufficit, tres etiam uni minimo congerere, non pudet. Licet quidem & Plinii, & Senecæ temporibus abuſum hunc invaluiſſe, ex Plin. cit. loco & Seneca Natural. quæſt. lib 7. cap. 31. manifeſte appareat. *Exornamus*, inquit Seneca, *annulis digitos & in omni articulo gemma diſponitur*, & Iſidorus lib. 19. cap. 32. Orig. *At nunc*, inquit, *pro auro, nullum fœminis leve eſt, atque immune membrum.* Atqui ejus generis lapillos, gemmaſque univerſim incluſas habent, ut à cerdone equitem, & à vili muliercula nobiliſſimam viraginem haud facile dignoſcas. Dedecet id ſane, viles præcipue homunculos, & quibus capiſtro manus obligare præſtaret. Meminerint, Principibus quandoque viris luxum hujuſmodi exitio fuiſſe. Neque enim Nonnio Senatori utilis fuit gemma 20 millibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus fuit. Obfuit & in ſummum exitium gemma Conradino Neapolitano Principi, quaſi caruiſſet, in tantum diſcrimen mortis turpiſſimæ non incidiſſet, latuiſſetque hoſti, nec captus, nec occiſus in hiſtoriarum libris legeretur. Nam adverſus eum cum Carolus Neapolitanorum Rex fuiſſet victoria potitus, ipſe agaſonis ſumpto habitu auſugiens, retento in digitis anulo

Anulorum quandoque luxus damna pleriſque intulit.

anulo pretiosissimo incautus sese prodidit, non agasonem, sed magnum principem: piscator enim ex gemma simulatam credidit personam, atque ideo captus, ultimo supplicio capitis abscissione publice Neapoli multatus est. Peperit igitur anuli affectata gloria domino suo summam ignominiam, cum vitæ interitu, sed & præterea Heliogabali luxus à paucis commendatur, quem singulis quoque diebus novos variasse anulos, eundemque nunquam bis induisse, traditur. Neque demum aliam ob causam Cyrenensium mores scriptores redarguunt, quam quod, ut Ælian. scribit variarum historiarum lib. 12. cap. 30. eorum abjectissimi, & contemptissimi decem minarum pretii sigilla habuerint, anulosque mirabili arte sculptos.

Sed jam quibus digitis gestarent inspiciamus. Veteres quidem Græcos anulum in sinistræ manus digito, qui minimo est proximus, habuisse testis est Gell. lib. 10. cap. 10. Romanos quoque homines, ajunt, sic plerumque usitatos anulis, quod in statuis Numæ, & Servii observavit Plin. causamque hujus rei Appian. in libris Ægyptiacis dicit, quod in sectis, apertisque corporibus, ut mos fuit, quas Græci ἀναζομὰς vocant, compertum

Cur in digito minimo proximo anulum veteres gestarent.

eſt, quendam tenuiſſimum nervum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pertingere, viſumque eſſe, eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quaſi connexus cum principatu cordis videretur. cap. fœminæ, 30. q. 3. Qua de cauſa etiam Macrob. teſte lib. ſeptimo Satur. Ægyptiorum ſacerdotes circa deorum aras poſiti, hunc in ſingulis digitum confectis odoribus illiniebant, ac propterea anularem, medicinalemque appellabant. Alii putant in hunc digitum anulum immiſſum fuiſſe, ne aurum tam facile obtereretur (ignaviſſimum enim eum eſſe inter omnes digitos manifeſtum eſt) ideoque ad auri, & gemmarum incolumitatem aptior viſus eſt, non enim exporrigi ſine aliorum comitatu poteſt, unde minus attritui obnoxius eſt. Accedit lævæ manus opportunitas, in quam relegatus eſt, quod dextera otioſior eſſet, quæ plurimum negotiorum gerit. Ad quod facere videtur Gracchi in Mevium paulo ante citata invectiva, cum ait, *Conſiderate Quirites ſiniſtram ejus, &c.* Poſtea autem, procedente tempore, & pollici proximum induere etiam deorum ſimulacris, vocaturque à Polluce l. 2. cap. 1. ejus digiti anulus *κοχειδίαιον*, ſicuti *ἀκραρὲς*, qui in minimo geſtatur.

Galli

Galli vero, & Britanni medium, mox minimum noſtri Græcorum more, quod ſane convenientius inſtitutum fuiſſe, docet his verbis Clem. Alex. pædag. lib. 3. cap. 11. *Sed neque eſt à viris anulus in articulo ferendus, hoc enim eſt muliebre, ſed in parvo digito. atque adeo in extrema ejus parte eſt demittendus: ita enim erit manus proxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus, neque facile excidet ſigillum, quod majore articuli ligamento cuſtoditur.*

Ceterum de eo quidquid ſcriptores dicant, nam & hodie pro animi ſententia quiſque anulum geſtat. Sane & Epiſcopis anulum in eo digito, de quo priore loco diximus, geſtandum eſſe, tradit Iſid. lib. primo de Eccleſiaſticis cap. 19. & Imol. in cap. Clerici de vit. & honeſt. Cler. quanquam uſu receptum fuerit, ut à nonnullis ipſorum in indice manus dexteræ geſtetur; quod inſtitutum putarem tum Hebræorum Jer. 22. *Etiamſi Ieconias anulus fuerit in manu mea dextera, inde evellam illum*, tum etiam quod digitus index ſalutaris dicatur Suet. in Aug. cap. 80. Trebell. Poll. in vita M. Septimii: *ſalutaris* vero appellatur inquit Apul. lib. 1. & Martianus Capella de nuptiis Philologiæ, quia ſilentium indicat. Neque demum anulis digitos

Quo digito anulus Epiſcopo geſtandus.

Anuli à veteribus in auribus gestati, & propterea irrisi.

onerare antiquitati ſat fuit, ſed auribus quoque ipſis (ne novitium inventum putes) inſerere non dubitarunt, quod tamen vitium non omnibus commune, ſed Barbaris præcipuum maximeque Pœnis, qui propterea male apud Romanos audiebant, neque mediocriter probris afficiebantur. Argumento ſunt, quæ Plautus in Pœn. act. 5. ſc. 2. ait *Milphio viden', homines ſarcinatos conſequi; at ut opinor, digitos in manibus non habent.* AGORAS. *quid ita?* MILP. *quia incedunt cum anulatis auribus.* & Lucill. *Nequam eſt, aurum aures cujus vehementius ambit.* Unde etiam jocus Cic. in Afrum; *atqui aurem foratam habes.*

CAP. VI.

Quæ ſigna veterum in anulis.

POſtquam anulorum primordia ab ipſius pene mundi origine ducta, præcipuamque de illis veterum curam longa ſatis adhuc animadverſione perpendimus, reliquum eſt, ut quæ ad eorum uſum maxime ſpectant, ſingulas ſigillorum formas ac ſpecies proſequendo, quam ſtrictiſſima oratione tractemus. Plurifariam autem ſignare antiquos conſueviſſe conſtat. Nam primum nudæ dumtaxat literarum notæ habebantur, ut obſervavit Meurſ.

Meurs. exercit. critic. part. 2. cap. 9. mox vero scalptura multiplex in usu fuit, de qua Plin. lib. 33. cap. 1. Erat vero in ipsa materia non in gemmis, quas postea demum addere cœperunt, ut ex Macrob. lib. 7. cap. 13. patet. Succrescente autem luxu, adscitis gemmis, desitæ literæ, sculpturæ locus fuit, sed, & hoc varie, nam Romanis quidem anulo tantum signatorio, inclusa scilicet gemma, sculpturam vel imaginem aliquam habente signare concessum legitur ff. de liberis, & postu. Cujus sane moris (ut de iis primo loco dicamus quorum jam mentionem instituimus) superiorem Africanum principem fuisse tradit Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 2. cap. 19. qui primus saxi fragmentum, Sardonichen nimirum, auro inclusum, gemmæ loco gestarit, quod sola gemmarum ceram non auferret. Hodie tamen præter eam inciduntur & aliæ, Achates scilicet, Onix, & Sarda; sed & Adamas, cujus novitii princeps fuit Jacobus Treccia, qui primus (ut refert Antonius Guevar.) gentilitia stemmata Philippi Hispan. Regis ea gemma sculpsit. Sed ante Africanum certe Josephi anulum, quem à Pharaone Ægypti Rege dono acceperat, signum aliquod inclusum habuisse, fateri necesse est, crucis for-

Africanus pater prior gemmam ad signandum auro inclusam habuit.

Sardonix ceram non aufert.

Josephi anulus.

taſſe formam reddens, ſi Gretſero credimus lib. 4. cap 8. de ſancta cruce. Quin & David ipſe Propheta Regius (quod Meurſii obſervationi repugnare videtur) ut teſtatur Greg. Tholoſan. lib. 6. de Rep. cap. 16. Leonem in anulo inſculptum geſtavit, quem poſtea etiam ſequuti ſunt reges Judæ, ut narrat Rabbi Abraham in Cabala hiſtoria cap. 1. & 17. eo fortaſſe conſilio adducti, quod ipſe Leonem necaſſet, vel quod ſignificaret illud: *vicit Leo de tribu Iuda radix David.*

Sigillum Davidis quale.

Verum reliqua jam antiquitatis ſigna perſequamur. Plinius lib. 37. capite 1. & Suetonius in Octavio cap 40. ipſum adeo ſilentii amatorem fuiſſe, ſcribunt, ut Sphyngem in anulo inſculptam geſtarit, qua literas, ac diplomata ſignare ſolitus eſſet, eo fortaſſe intuitu, quo Ægyptii, qui in foribus templorum Diis dicatorum Sphynges pingebant, ut indicarent, divina dogmata, ſacraque myſteria per ænigmatum nodos eſſe inviolabiliter cuſtodienda. Erat ſiquidem Sphynx monſtrum quoddam, teſte Diod Sic. lib. 40. & Plinio lib. 8. c. 21. cujus caput, & manus puellæ ſimilitudinem, corpus canis, ala avis, vox hominis referebant; quamquam mox, mutato conſilio, ad fugiendam detractionem eorum, qui ejus literas,

Augusti.

Quid Sphynx

&

& edicta Sphynge signata accipientes, illa ænigmata afferre dicebant, Alexandri Magni imagine, per multum temporis est usus; nihil tamen refert; novissime postea sua ipsius imagine usum etiam esse insculpta à Dioscoride artifice sculpendis gemmis peritissimo, quam in signando in usum sequentes principes, Galba excepto, traxere, qui ex Dione, & Cæl. lib. 6. cap. 29. Signatorium habuit anulum majoribus suis familiarem, *canem* scilicet *sese è prora proclinantem*. Nonnulli Harpocratem, Ægyptiosque Deos insculpsere; notaque est Pyrrhi gemma, in qua Apollo, & Musæ cum suis insignibus non effictæ sed nativa specie visebantur, & anulus Syllæ, in quo, ut refert Valer. Max. lib. 8. c. 14. traditus Jugurtha incisus erat. Celebratur quoque Mæcenatis rana, & ensifer Leo, ac trophæa Pompeji; nec non Seleuci fatalis anulus, in quo anchora efficta visebatur, cujus imago in femore posteris familiæ nativa apparuit. Quin & Augustus corpore maculoso in modum & ordinem Cælestis ursæ notas habuit, & Lacedæmoniorum Regem Darium aquilæ sigillo draconem unguibus tenentis usum esse scribit Joseph. de antiquit. Judaic. lib. 12. cap. 5. Plinius quoque junior Bythiniæ proconsul, quadrigas se in signum ad-

Galbæ anulus. *Pyrrhi.* *Syllæ.* *Mæcenatis.* *Pompeji.* *Seleuci.* *Darii.* *Plinii.*

adhibuisse, sæpius memorat. Proditumque memoriæ est, Macrianorum familiam hoc habuisse proprium, ut Alexandri magni imagines tam viri, quam fœminæ in anulis deferrent, & reliqua supellectile insculptas. Thucydid. etiam narrat, Persarum reges, Cyri imaginem in anulis, aliquando Darii, ad cujus equi hinnitum rex primus creatus esset, habuisse. Marcus vero Tullius de finibus Epicuri studiosos memorans; *Epicuri*, inquit, *imaginem non modo in tabulis, sed etiam in anulis* (Nonnius legit, *in anellis*) *habebant.* & apud Lucianum in Philopseude, Philocles gloriatur, quod anulum haberet sacrum, Pythii Apollinis imaginem exprimente sigillo, quocum (diabolo scilicet) ad libitum colloquebatur. Quemadmodum etiam plerique libidini dediti nudatos anulis eos habuere, quos amarent, vel amicas, ut ne si vellent quidem, possent affectionis, & amoris obliviscі, quod libido, & intemperantia in mentem perpetuo revocaret, ut etiam infra ostendam. Ejusmodi est, quod apud Plaut. Pseud. act. 1. scen. 1. legitur.

Macrianorum.

Persarum reges.

Epicuri imago in anulis.

Tuam amicam video Calidore. CA. *ubi ea est, obsecro.*
Eccam in tabellis porrectam, in cera cubat.

Alii

Alii ſub anulis venena clauſere, ſicut Demoſthenes ſummus oratorum Græciæ, gemmaſque mortis gratia habuere, Plin. lib. & cap. cit. Sic Execeſtus Phocenſium Tyrannus, ut ſcribit Ariſtoteles in lib. de rep. Phocen. duos geſtabat incantatos anulos, quibus inter ſe invicem ſonitum obſtrepentibus, rerum gerendarum tempus ſciebat; licet poſtea dolo interfectus perierit, quamvis id prius ſonitus ſignificaſſet. His non abſimiles fuiſſe, conjicio Apollonii Thyanæi anulos, quibus juxta numerum ſeptem ſtellarum ab Iarcha donatus fuerat. Fertur enim eos inſtar numinis habuiſſe, ita ut in ſingulis diebus per vices variaret, maximorumque, ut Philoſtratus refert, ſecretorum particeps fieret. Notus eſt & Gygis, & Midæ anulus apud Platonem celebratiſſimi. *Veneficia, excantationes & venena in anulis.*

Sed & præterea nonnulla Hierony. Card. ſigilla celebrat, quæ ad multiplicia commoda, conferre, inepte exiſtimat de rerum variet. lib. 16. cap 89. ubi vim aliquam ſigillis ineſſe poſſe ex eo infert, quod dum ſculpimus, aut fingimus, vis aſtri influat, recipiatque, unde metallica quidem ſigilla plus virium ab aſtris conſequi, lapidea vero plus ſponte habere, ſuperſtitioſe nimis exiſtimat. Oportere enim, ſentit, his convenire facultatis *Cardani, & aliorum ineptiæ.*

naturam, & materiæ, & ſyderis, tum hominis, qui eo uti velit; ut ſi velit anulum, aut ſigillum ad conciliandum, exempli gratia, ſomnum, eligendum eſſe lapidem ſomniferum, qualis eſt Hyacinthinus, aut Cryſtalli ſpecies cæruleo diſtincta. Figuram quoque in his, quæ ad affectus animi pertinent multum conferre ſcribit, veluti ad ſomnum inſculpendo hominem juxta rivum in ſylva dormientem; nam & intuitum, & memoriam imaginis profuturam, ait; quod ſi lapis viridis ſit, ipſo colore conducturum, aut ex aqueo & viridi commixtus, velut praſii ſpecies cum faſciis albis. Tradit etiam Trallianus Medicus, Herculis imaginem ſupine jacentis, leonemque ſtrangulantis anulo incluſam, digitoque geſtatam ad dolorem, ut vocant, colicum, amuletum eſſe peculiare. Necnon utiles mulieribus uterum geſtantibus eburneos anulos ad menſtrua, & defectiones animi, ſcribit Levinus Lemnius Suidam referens. Quæ omnia ſimpliciter ſuperſtitioſa, & falſiſſima ſimul, niſi alias ſigilli materiæ vim aliquam natura communicaverit. Cæterum de anulis hujuſmodi, præter ipſum etiam Cardanum, illuſtris apud Lucian. locus in Navig. extat. Nos reliqua proſequamur Africanus Scipio filius pa-

Africani filii anulus.

patris effigiem anulo insculpsit, quem postea Romani odio inducti, præteritorum malorum memores de manu ejus detraxerunt, ut scriptum reliquit Valer. Max. lib. 3. cap. 5. eo nimirum consilio, ne quid eo temere signaret. Cujus quoque rei intuitu, aliquos etiam didici capitali supplicio damnatos, quod Tyranni imaginem in anulo gestarent, & D. quidem Ambrosius lib. primo off. cap. 49. *Si Tyranni*, inquit, *imaginem aliquis habeat, nonne obnoxius est damnationi? Memini*, subdit, *me legisse quosdam capitali supplicio damnatos, quod Bruti, & Cassii interfectorum Cæsaris imagines in anulis asservarent.* Ex quo patet, quam infestæ priscis essent Tyrannorum imagines, quam invisa nominis memoria. At vero contra, qui bene merentium Icones anulis effictas latrinæ, aut lupanari admovisset, is sub Tiberio capitali noxæ subjiciebatur, ut diserte testatur Sen. lib. 3. de benef. cap. 26. Plin. lib. 33. cap. 3. & Suetonius in Tiberio. Amicorum præterea, aut majorum effigies anulis nonnullos gestasse, ostendit non uno loco Val. Max. & Ovid. lib. 1. Trist. eleg. 6.

Vetitum Tyranni imaginem in anulis habere.

Hæc tibi, dissimulas, sentis tamen, optime, dici
In digito qui me fersque refersque tuo;

Effi-

Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Cara relegati, quæ potes, ora vides.
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul à nobis Naso sodalis abest.

Quem etiam morem Martialis expressit, dum de anulo Stellæ sui libro 4. epigr. 12. disserit.

Res non difficilis mihi videtur
Vno cum digito, vel hoc, vel illo
Portet Stella meus decem puellas.

Quamvis enim non desint, qui interpretantur, decem anulis digitum Stellæ oneratum, mihi tamen magis placet, gemmas decem uno anulo inclusas gestasse, quarum singulæ puellæ imaginem redderent. Facit, huc quod Mardobæus de anulo Pyrrhi, de quo supra, canit.

Rex Pyrrhus digito gestasse refertur Achatem,
Cujus plena novem signabat pagina Musas,
Et stans in medio cytharam tangebat Apollo.
Naturæ, non artis opus, mirabile dictu.

Et si testes plures desideras, lege Plinium libro 37. cap. 100. adi Solinum cap. 11. Alexandrum Neap. cap. 19. lib.

lib. 2. ubi mira de gemmis leges.

Alia alii in anulis signa habuere, quæ qui plenius discere velit, unius Abrahami Gorlæi non vulgaris eruditionis viri dactyliothecam adeat, ubi ad vivum ære diligentissime incisa veterum signacula visuntur. Nos vero satis jam externis exemplis, & prophanis gentilium ritibus declaratis, quæ olim Christianorum anulis signacula includi solerent, videamus. Et quidem Clem. Alex. Pædag. lib. 3. cap. 11. in hanc rem; *sint*, inquit; *nobis signacula columba, vel piscis, vel navis, quæ celeri cursu à vento fertur, vel lyra musica, qua usus est Polycrates, vel anchora nautica, quam insculpebat Seleucus, & si sit piscans aliquid, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, sed nec ensis vel arcus iis, qui pacem prosequuntur, nec pocula iis, qui sunt moderati, ac temperantes.* Hæc ille. A quo etiam consilio non abhorruit postea Atejus Capito Pontificii, priscique juris in primis peritus, nefas esse putans, Deorum formas anulis insculpi, ut Macrob. ait lib. 7. cap. 15. Porro (quod ad Christianorum etiam veterum anulos pertinet) nota hujusmodi

Amicorum imagines anulis efficta.

Qualia Christianorum sigilla esse debeant.

in-

☧ insculptos quoque fuisse, testatur vir eruditissimus Cæsar Baron. tom.1. ad ann. Christi 57. num.52. Ex iis, quos è ruderibus refossos viderat, quam sanctæ Christi nomen continere arbitratur. Quoniam vero frequens notæ hujusce usus multis etiam ante seculis occurrit, quam humanam carnem Christus indueret, ac proinde tam sanctum nomen innotesceret, eo fit, ut in variis de notæ intelligentia viri docti discedant sententias: sunt enim, qui stellulam illam in ethnicorum numismatis expressam, immortalitatis notam esse, & divinitatis putent. *depictâ Ægyptii stella Deum significant*, inquit Orcus Apollo lib.2. Hieroglyphicor. capite 1. & lib.1. cap.13. Alii sunt, qui significari putent χρηστήριον. Nec desunt, qui, χρησαορεὺς, quod Jovis apud Cares epitheton; sunt etiam quibus magis placeat χρέμας, qui inter Principes Atheniensium reperitur. Quidam cautius, & verius ajunt, esse notam nominis ignoti, cujus primæ literæ X & P. moris enim fuisse nomina propria Præfectorum rei, seu monetæ in nummis exprimere. Sunt præterea, qui signa hæc officinæ, vel magistratus notas esse, existiment. Hieronymus vero Borsærius, cuius me forte urbanitas ad id etiam obiter scri-

Stellula hieroglyphicum immortalitatis.

ſcribendum appulit, juvenis haud mediocriter antiquitatis gnarus, præter alias rationes quibus pacem ea nota veteres indicaſſe oſtendit (pro quibus ipſum conſule, ad Theatri Inſubricæ Magnificentiæ tomum tertium l. 23.) Probi etiam Auguſti numiſmate adductus, in quo ſimilis omnino nota efficta conſpicitur, pacis potius, quam Chriſti nomen indicari poſſe, putat, nullam Ethnico Imperatori, & à Chriſtiana religione quam maxime alieno Chriſti nominis notitiam adſcribens. *Probus imperator gentilis.* Ego ingenioſas haſce doctiſſimorum virorum ſententias primum commendarim, deinde, licet, præter conjecturas, quod adferam, ſicut & alii, non habeam, arbitror tamen cum Jacobo Gretſero libro ſecundo de S. Cruce cap. 38. nota illa in antiquis numiſmatibus vocem χρηστὸς ſignari, hoc eſt *bonus*, *benignus*, *clemens*: quemadmodum etiam Ptolomæi nummum, de quo idem Gretſerus cit. loco, Principis bonitatem ea nota indicaſſe perſpicuum ex eo eſt, quod aliis etiam honorificis cognomentis à virtutibus ipſis deſumptis *Ptolomæus* videlicet, *Euergetes*, *Philadelphus*, & *Philometer* dictus eſt. Non igitur mirum, ſi & Chriſti cognomentum ipſe, aliiſque diverſo tamen ſenſu ſibi vendicarint, quod, ut inquit Tertull. apol.

cap.

cap. 3. de ſuavitate, vel benignitate compoſitum eſt. Neque vero præterea, multum officeret, etiamſi Probo nominis ſalvatoris noſtri indicem fuiſſe, aſſereremus, quando & à ſucceſſoribus Conſtantini, Magnetio, Decentio, & aliis tyrannis alioqui uſurpatam hujuſmodi notam videamus, eaque ſua ipſorum labara exornare conſueverint, quod multis locis apud eundem Gretſerum apertiſſimum fit.

Anuli Chriſtianorum cruce inſigniti. Quin etiam Crucis tantum ſigno, aliquando Chriſtianorum anulos inſignitos fuiſſe, exemplum habemus in anulo ferreo ſanctæ Macrinæ, cujus meminit Gregor. Nyſſ. in vita ejuſdem. Addam & illud: ſanctorum quoque virorum imagines effingi ſolitas, ut D. Chyſoſt. in oratione in laudem Meletæ de Antiochenis auctor eſt. *Imagines SS. virorum in anulis effictæ.* Neque etiam ſanctiſſimis veteris Eccleſiæ Patribus peculiaria quædam ſignacula defuiſſe, comperio, quibus quas publice darent literas communirent, quod tam ex præfatione Clodovei in principio Concilii Aurelian. 1. expreſſum habetur, tum etiam ex D. Auguſtini epiſtol. ad Victorinum, quæ 217. eſt in ordine, ubi ad finem, *D. Auguſtini ſignaculum quale fuerit.* *Hanc*, inquit, *epiſtolam ſignatam miſi anulo, qui exprimit faciem hominis attendentis in latus.* Aliud preterea anulorum genus ad obſignandum familiare anti-

antiquis extitiſſe, didici ex iis Bataviæ, & inferioris Germaniæ antiquitatibus, quæ nuper ex Petri Scriverii muſæo prodierunt, inter quas anulata clavis viſitur, ad duplicem ſcilicet uſum, ſignandi, aperiendique, quam libuit ſculptoris manu fideliter expreſſam hoc loco apponere. Ejuſmodi vero

Claves anulares ad duplicem uſum veteres habuerunt.

claves,

claves, sive anulos complures in ruinis arcis Britannicæ, & alibi erutos, videre est apud antiquarios forma minutissimi digiti. Vir summus Justus Lips. horum maximam copiam fuisse veteribus, existimat.

CAP. VII.

De alia signorum specie, sive de iis, quæ vulgo sigilla appellantur.

Maxima anulorum copia antiquis.

Pallæ aureæ ad signandum adhiberi cœptæ.

Lignea sigilla primo omnium adhibita à vermibus exesa.

PRetiosorum lapillorum, gemmarumque discrimini, quod inter signandum pati viderentur, ab aliis acrioris judicii viris paulatim sapientissime obviam itum est, intermisso namque anulorum usu, quorum per id temporis ad eum usum frequentissimus adeo fuerat, ut Annibal, clade Romanis ad Cannas illata, ultra modium anulorum aureorum, quos mortuorum digitis detraxerat, Carthaginem miserit, ut Liv. tradit dec. 3. lib. 3. aureas pallas nonnulli, nonnulli etiam ferrea signacula ad signandum aptiora existimarunt. Quamquam, & ante anulorum usum, ligna ad obsignandum veteres adhibuisse, Græco vocabulo, Θριπήδεστα appellata infra demonstrabimus. Ac de aureis quidem pallis Suetonius in vita Claud. Cæs. & Budæus lib. 3. de asse, sub ejusdem principatu auro ipso non gemma signa-

ſignare conſueviſſe, ſcribunt, quod violare ſignis gemmas, nefas antiqui ducerent. Quomodo Commodus ipſe Imperator palla aurea, impreſſo ei Amazoniæ ſigno, ſignaſſe, dicitur, donec ſecutis temporibus paſſim id inſigne appeti cœptum eſt. Porro de ſignaculis, quæ nos hodie ſigilla parum Latine nominamus, inter alia ſcriptorum loca, illuſtris apud Lycophronem in Caſſan. is extat, cujus etiam cap. primo meminimus.

Commodi Imperatoris ſigillum.

Reliqua porro vermicalatum non tangens ædes
Sigillum ſervabit.

Ex qua loquendi formula id plane deducitur, ſolitos olim veteres pro ſigillis, vermiculatis lignis, à vermibus ſcilicet exeſis uti, magnitudinis minutiſſimi digiti, ut expreſſit Lipſ. ad Tacit. Nec deſunt graviſſimorum ſcriptorum de eo teſtimonia, unde hæc habet Euſtath. Odyſſ. prima. Θρηπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομέλοι ἀντὶ γλυπτῶν σφραγιδῶν. Hoc eſt, *Thripideſta ſunt parva ligna exeſa à vermibus, quibus utebantur, qui rem familiarem diligenter cuſtodiebant pro ſignis ſculptis.* Suidas vero Θρηπήδεστα τὰ ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐσφράγιζον. Id eſt, *Thripideſta ſunt ligna à vermibus exeſa, quibus utebantur*

Thripideſta quid ſint.

Lignis à vermibus exeſis principio veteres ad obſignandum uſi.

tur ad obsignandum. Etymologici auctor Θρηπήδεστα τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα οἷς ἀντὶ σφραγῖδος ἐχρῶντο. Id est, *Thripidesta sunt ligna à vermibus exesa, quibus pro sigillo utebantur.* Quam consuetudinem apud Aristophanem etiam observare licet θεσμοφοριάζ, quem consule.

Sed jam tempus esse puto, ut à priscis illis ad ea, quæ proxime ætatem nostram sunt, transeamus. Evanuit sensim cum sigillorum hujusmodi, tum etiam anulorum usus, & ferreis argenteisque à nostris locus tantum datus est, in quibus sua quisque gentilitia stemmata, insigniave ad obsignandum efficta servat. Cæterum quod similium quoque sigillorum varias à scriptoribus passim formas, easque insuetas summo studio observari video, tum vero præcipue quibus Germani Cæsares ad tempus usi sunt, commodius apud Lazium, & Bonfinium de rebus Hungaricis quisque observare poterit.

Imperatoris Tartarorum signum quale. Joannes vero Bohemus lib. secundo de Asia refert Tartarorum Imperatorem sigillum habere cum hac inscriptione. *Deus in cœlo, & Chuichuth Cham in terra, Dei fortitudo, & omnium hominum Imperator.* Verum hoc loco ad hominis impudentissimi arrogantiam evulgandam interserere placet

cet Erasmi nefarii sigillum, quod, Mureto auctore, in notis ad orat. tertiam Cic. in Catil. termini notam reddebat, additis duabus vocibus, *Nulli cedo*. Sed hæc satis, qui plura ejusmodi desiderat, historicos adeat. *Erasmi sigillum.*

CAP. VIII.

De fide anulis, sive sigillis habita.

TAntum præterea anulus ab antiquis tributum fuit, ut cum illos fidei symbola haberent, & ratum quidquid iis signatum foret certumque arbitrarentur, eo factum est ut cum literas ab aliquo perferri contigisset, appositam continuo sigilli notam inspicere diligenter solerent, moxque scribentis signo cognito, cui tum præcipue mori locus erat, plenam tabellis etiamsi alioqui aliena manu exaratis fidem habebant, neque se postea ullo modo decipi posse credebant, id quod ex Plauti Pseud. præcipue intelligitur, ubi Sycophanta ita Ballionem alloquitur. *Signa epistolarum diligenter inspici solita antequam legerentur.*

Accipe, hem cognosce signum

Et mox:

Miles Lenoni Ballioni epistolam
Conscriptam mittit Polimachæro placidus
Imaginem observatam, quæ inter nos duo

Con-

Convenit olim. SY. *Symbolum est in epistola*

BAL. *Video, & cognosco signum.*

Et Bacchid. etiam eandem consuetudinem memorat, ubi Nicobulo Tabellas reddit Chrysalus à filio.

Nunc hasce tabellas ferre me jussit;
Orabat, ut quod isthic esset scriptum, fieret.

NICOB. *Cedo.* CHRYS. *nosce signum.* NIC. *novi.*

Quo etiam illud Xenophontis spectat lib. 5. de rebus Græcorum, cum refert Tiribazum antequam literas Regis Persarum legeret, iis qui audituri essent prius signa eadem de causa ostendisse.

Prius autem signa inspicere solebant, quod scilicet cum lino, aperta epistola, frangerentur.

Crispini industria contra Annibalem Marcelli anulo jam potitum.

Propterea enim (ut apud Livium legimus Hist lib. 27.) cum Marcelli Consulis anulo, & corpore Annibal potitus esset, metuens Crispinus collega, ne ejus signi errore aliquis dolus necteretur à Pœno, circa Civitates proximas nuncios miserat, qui & occisum collegam esse, & anulo ejus hostem potitum, ne quibus literis crederent Marcelli nomine compositis. Neque præterea eundem ipsum morem perspicue minus ex Propertio colligere est, qui pro amissis pugillaribus

bus amatoriis hanc querimoniam facit Eleg. 22. lib. 3.

Has quondam nostris manibus detriverat usus,
Qui non signatas jussit habere fidem.
Non illas fixum charas effecerat aurum,
Vulgari buxo sordida cera fuit.
Qualescunque mihi semper mansere fideles.

Quem locum Beroaldus explicans, *usus*, inquit, *mearum manuum attriverat tabellas, ut etiam non obsignatæ cognoscibiles forent, signum enim fidem faciebat à quo literæ darentur.* Sed quoniam forte in pugillarium mentionem incidimus, valde alienum ab instituto futurum minime arbitror, quid pugillares, sive pugillaria essent in medium afferre. Erant igitur pugillares tabellæ ceratæ triangularis formæ, in quibus scribebatur, quarum usus fuit ante tempora Trojana, nam Homerus Bellerophonti codicillos datos, non epistolas scribit, inde tabellarios vocaverunt earum portitores, scribebant enim in dedolatis è ligno codicillis, & à libris arborum, hoc est corticibus librarios scriptores. Porro pugillares pluribus apud veteres nominibus distinguebantur, alii enim quincuplices, alii duplices, tri-

Signum à quo mitteretur epistola fidem faciebat.

Quid pugillares essent, & quando illorum usus.

Pugillares multiplices.

plices alii nominabantur, iique aut eborei, aut citrei, aut etiam membranei dicti, qui ex citro, ebore, & membranis conficiebantur. Quamquam raro ab ipsis in membranis scriptitatum, nec nisi Chartæ & tabellarum inopia, argumento sunt, quæ D. Augustinus epistol. 113. ad Romanianum scribens habet, ait enim, *Non hæc epistola sic inopiam chartæ indicat, ut membranas saltem abundare testetur. Tabellas eburneas, quas habeo, avunculo tuo cum literis misi.*

Frequentius in chartis, & tabellis, quam in membranis scriptitatum temporibus D. Augustini.

Redeo nunc unde digressus eram. Ausonius hujusce quoque consuetudinis meminisse visus est. Epistola 22. ad Paulinum, cum ait: *Hoc quo facilius impetrarem, aut quo majorem victorie vereris molestiam si negares, concinnatam jambis, signatamque epistolam misi, ne subornatum diceres tabellarium, si ad te sine signi fide veniret.*

Apertissimum vero hujus rei testimonium affert Herodot. Alex. hist. lib. 7. in Maximino, & Jul. Capitol. in Gordia. cnm Vitaliani prætorianorum militum præsidis Maximini Imperatoris necem memorant. Quæstorem Gordianus miserat adolescentem corpore validum, & ad omne discrimen paratissimum cum fictis literis, & quasi Maximini anulo obsignatis, per quas arcana, occultaque negotia signi-

Inter epistolæ signum inspiciendum Vitalianus interficitur.

ſignificare Imperatoribus mos erat, eum ante lucem urbem cum militibus intrare, & dum adhuc Vitalianus jus redderet, accedere ad eum intra cellulam, ubi res ſecretas ad principem ſuum pertinentes ſcrutari conſueverat, habere ſe ad eum literas à Maximino, addens, velle etiam, remotis arbitris, de rebus ad ſecuritatem Imperatoris ſpectantibus cum illo colloqui, mandataque Principis exponere ſimulans. Dein (Herodiani verba ſunt) *ſignis agnoſcendis occupatum*, dum ſe aliquid dicturum, ſimularet, pugione, quem in ſinu occultum haberet derepente confoderet. Quæ ſcilicet omnia ex ſententia ſucceſſerunt, etenim ante lucem, quo tempore prodire illi mos fuerat, invenit hominem pene ſolum, paucis tantum circumſtantibus, quippe alii nondum venerant, alii ſalutato abierant priuſquam diluceſceret. Igitur vacante illo, ac paucis dumtaxat ante cellulam inventis, facilè intromiſſus eſt, porrectiſque pugillaribus *comtemplantem eum ſigna diligentius* (Herodiani verba ſunt) *prolato pugione confodit*. Summam igitur habitam olim ſignis fidem cum allata exempla, tum miſerrimus etiam Atiſtii Petronis interitus apertiſſime comprobavit. Cum enim (ut ſcribit Dionyſ. Halic. antiq. Rom. lib. 3.) optaret

Petronis interitus.

Q 2 Sex-

Astus Sexti Tarquinii in Gabiniis prodendis recensetur.

Sextus natorum Tarquinii maximus præcipuos Gabinorum de Patris consilio funditus perdere, quo facilius Gabinios, quibus tum astu maximo, simulata scilicet in patrem sævitia, præerat, in ejus potestatem redigeret, advocata concione, paratum se, ajebat, imperium deponere, aufugereque priusquam à proditore comprehensus patri dederetur simulque fictis lachrymis, quasi vere in extremo vitæ discrimine esset, concitata jam multitudine, proditorem studiose Antistium nominavit. Is, ut erat animi integerrimi à missis arbitris inquisitionem domi suæ fieri libenter passus est, cum Sexto interim in concione manens, donec perscrutatores redirent. Verum jam ille corruptos pecunia ejus servos subornaverat, qui Tarquinii sigillo obsignatas literas domi deponerent, quo facto cum postea ab inquisitoribus in concionem epistolæ variæ allatæ fuissent, tum ea ad manus venit, quam Antistio inscriptam Sextus è patris signaculo agnoscere dictitans scribæ publico legendam tradidit. Continebantur in ea mandata, ut vivum omnino si posset filium sibi traderet; sin minus caput saltem abscissum. Atque ita innocentissimi Petronis exitium haud frustra molitus, lapidibus obrutum vidit. Sed neque ab

Signum epistolæ dolo appositum Petronem perdit insontem.

hoc

hoc loco multum abesse video, quod est apud Am. Marcel. in Constantio, & Juliano de principe quodam urbanissimo, ac verecundissimo, cui Marci nomen erat, qui, cum ad imperiale culmen in Syria Cassius evectus esset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum, perlatore capto sibi oblatum illico signatum exuri præcepit, ne insidiatore per signum cognito, invitus aliquem habere posset offensum. Cujus etiam consuetudinis fidem astruit idem Halicarnas. lib. 5. cum insigne Bruti Consulis factum recenset, qui tribunali ascenso, ut conjuratorum epistolas audiret, ubi filiorum literas ex *utriusque sigillo* primum, deinde post *avulsa signacula* è manu etiam agnovit, à scriba recitari jussit omnibus audientibus, mox data filiis, si vellent, dicendi copia, cum neuter impudenter negare auderet, paulum cunctatus surrexit, indictoque per præconem silentio, capitalem sententiam in flentes filios protulit.

Marcus signum epistolæ exurit ne proditorem invitus cognoscat.

At vero & apud Ciceronem morem hunc observare licet, siquidem in oratione pro Flacco ait, *neque enim testis ipse signo inspecto falsum nos proferre dixit*, & in Catilinam, orat. 3. *Literæ quæcumque erant in eo comitatu integris signis prætoribus traduntur*, & infra, *tabellas perferre jussimus quæ à quo-*

quoque dicebantur datæ; primum ostendimus Cethego, signum cognovit, nos linum incidimus, legimus. & infra, *introductus Statilius cognovit manum, & signum. Tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsivi cognosceretne signum, annuit. est vero inquam signum notum imago avi tui, &c.* Sed & Salustius in iisdem rebus recensendis. *igitur*, inquit, *perlectis literis, cum prius omnes signa sua cognovissent, &c.* quod, ea de causa factum, opinor, ne postea ii contra quos facerent, perfugii aliquid haberent, dicerentque fictas esse; sed & cum in Verrem invehit, solertiam ejusdem versutissimam indicans in deprædandis signaculis, inquit, *casu iste signum animadvertit in cretula, exquisivit unde esset, &c.* Hinc idem etiam Plautus in Bacchid. *æquum*, ait, *est tabellis consignatis credere.* Et in Trin. act. 3. Sc. 3. hujusce consuetudinis testimonium profert, ubi Calicles senex Megaronidem fictas exarare literas studentem, commonefacit, fore ut ex anuli signo impostura, & falsitas innotescat, cum ait;

Verres avidissimus anulorum.

— Ferat epistolas
Duas: eas nos consignemus, quasi à patre.

Et infra,

Sed epistolas quando obsignatas afferret.

Si-

*Siquidem obſignatas attulerit epi-
ſtolas,
Nonne arbitraris eum adoleſcentem
anuli
Paterni ſignum noviſſe? —*

Et mox:

*Iam ſi obſignatas non ferret, dici hoc
poteſt;
Apud portitorem eas reſignatas ſibi,
Inſpectaſque eſſe —*

Et ſubdit paulo infra,

*Nihil eſt de ſigno quod vereare; me
vide.*

Ex quo etiam illud colligi poteſt, literas peregre latas portitoribus commiſſas, utpote, qui eas deinde curarent, omnibus noti, ſicuti & tabellæ amatoriæ à ſolis fœminis ſinu geſtabantur, ut auctor eſt Achil. Stat. ad Tibull. lib. ſecundo eleg. 6. & Ovid. de arte amand. lib. 3.

Tabellæ amatoriæ ſinu à fœminis perferri ſolitæ.

*Scilicet obſtabit cuſtos, ne ſcribere
poſſes,
Sumendæ detur cum tibi tempus a-
quæ?
Conſcia cum poſſit ſcriptas portare ta-
bellas,
Quas tegat in tepido faſcia lata ſinu.*

At è diverticulo in viam redeo; Curtiumque ejus moris conſcium profero, ut ſedulam veterum operam indicem ſigillis agnoſcendis adhibitam: *Siſenni Perſæ*, inquit, *Cretenſis miles* ob-

obsignatam anulo epistolam, cujus signum haud sane notum erat tradidit, quæ priusquam ei redderetur in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti anuli sigillo impresso, Sisenni dari jusserat, ad fidem Barbari æstimandam. Aliud præterea ejus generis testimonium. Tacit. de Petronio Arbitro in hæc verba facit. *Ne codicillis quidem Neronem adulatus est, sed flagitia Principis sub nominibus exoletorum, fœminarumque & novitate cujusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque anulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.* Ex quo Petronii metu, summam tunc anulis fidem habitam, discimus.

Sigilla ipsa id ad fidem rei faciendam transmitti solita.

Lais Corinthia per sigillum ab Amatore advocatur.

Ex his, quæ diximus facile constare potest, quantum signis tribuere receptum esset, utpote quibus tum animi consilia, tum fortunæ bona credere consueverint. Verum enimvero illud quoque dictis libet addere, quod observatione dignissimum mihi visum est, sigilla nonnumquam ipsa (præterquam quod epistolis, sive tabellis imprimerentur) transmittere veteres ad invicem consuevisse, cum aut aliquem arcerserent, aut vera esse, quæ per nuncios mandassent indicare vellent. Perspicuum illud est ex Athenæo Deipnosoph. lib. 13. ubi Laïdem Corinthiam ab amatore quodam per sigilli

gilli transmissionem advocatam ostendit. *Sigillo*, inquit, *misso Laïdem Corinthiam amator quidam ad se venire jussit, non possum inquit illa, lutum est.* quam etiam consuetudinem tangere visus est Plutarchus in libello de curiositate his verbis: *Eadem de causa etiam omnis fides curioso derogatur, nam servis, & peregrinis facilius credimus epistolas, atque literas, & sigilla, quam amicis, & familiaribus curiosis.* Ex quo sane more comparatum esse crediderim ut prisci jam Ungariæ Reges, ac judices (nam alibi consuetudinem hanc viguisse affirmare non ausim) cum primum ex subditis quempiam quacumque ratione vellent advocare, id per solam proprii sigilli missionem præstarent. Fidem vero huic observationi astruunt decreta nonnulla Regni illius, cum à D. Ladislao per id temporis rege sancita, tum etiam à Colomano Belæ primi nepote, quæ ideo ad verbum referenda censui quod instituto capitis non mediocriter inserviant. Leguntur autem apud D. Ladislaum infra scripta capita libro scilicet primo cap. 42. quod inscribitur de spretu sigilli Regii, aut judicis. *Si quis autem regis sigillum super aliquem projiciens, & ipse in curiam venire neglexerit, rationem perdat, & quinque pensas persolvat, &c.*

Ungariæ Reges per sigillum vocant.

Decreta Regum Ungariæ de transmittendo sigillo.

Et lib 2. cap. 25. ita cavetur. *Possit judex sigillum suum mittere super quoscunque exceptis Presbyteris, & Clericis, nec non & Comitibus, si quis autem, &c,* Et cap. 26. ejusdem libri. *Si quis sigillum judicis negligens, ad causam non venerit, primo quinque pensis puniatur, si secundo, totidem, si tertio, rationem perdat, & tonsus reddatur pro debito.* Ad hæc Colomani decreta accedunt; & primo capitulo de citationibus Presbyterorum hæc habet: *Episcoporum, & Comitum cappellani, vel reliquorum per sigillum Episcopi ad causandum cogantur.* Et capitulo de citationibus Presbyterorum, & laïcorum contra sese. *Si vero Clericus habet causam cum Laico, per Iudicis sigillum Laicus cogatur, si vero Laicus habet causam cum Clerico, per sigillum Episcopi Clericus cogatur.* Et capitulo, quod nullus secularis Judex Clerico det sigillum. *Nullum secularis Iudex præsumat sigillum Clerico dare.* Et demum capitulo quod nemo sine sigillis tributariorum extra Hungariam ire audeat. *Egressuri de Hungaria à Theoloniariis tam regis, quam comitis, qui exitus teneat, sigillum quærant pro Theoloniariis, quod Theolonitarius regis ab una parte cum sigillo comprimat, ab altera parte Theoloniarius figuram Comitis sui concludat: si quis autem tentaverit sine tali sigillo egredi, &c.* Huc

Huc quoque ſpectat, quod Ludovicus Romanus in ſingulari ſuo 643. affert, ubi vult, ſigilli oſtenſionem probationem inducere de mandato, ita quod, quis oſtendens alterius ſigillum poſſet tanquam procurator, admitti. Ex his patet, quo loco antiquis anuli, & ſigilla fuerint; & quam promiſcue fidiſſimis nuntiis, certiſſimiſque voluntatis ſuæ interpretibus uterentur. Sed jam ad reliqua tranſeamus.

CAP. IX.

Vetus epiſtolarum obſignandarum formula, reſignandi artes, & uſus. figmenta varia contra reſignantes excogitata, plumbi uſus. Diverſi colores ceræ, & funiculi varii ad ſignandum, Romanis Pontific. familiaria. Et ſiniſtra dexterâ potior.

OPortunus hic quærendi locus ſe offert, quonam præcipue tempore literas antiqui ſignare inſtituerint; opportunior vero ex dictis reſpondendi, ſigilli quidem inventum, atque uſum innumeris abhinc ſeculis extitiſſe: at vero quis eo prior, aut ad tabellas, aut alia quæque obſignanda uſus fuerit, haud facile conſtare poſſe, alibi demonſtravimus. Cæterum, quod ad epiſtolarum conſignationem attinet, veteres primum omnium, cretam ad ſignandum adhibuiſſe, *Creta veteres primum ad obſignandum uſi.*

buisse, haud dubitarim. Auctor est Herodotus Euterpe, ubi Ægyptiorum ritus circa sacrificia referens, hæc habet: *Inspicit & bovis caudæ pilos numquid eos habeat secundum naturam procreatos. Eum si fuerit his omnibus mundus, notat, alligato cornibus byblo, deinde applicita creta sigillari anulo impressa, abducitur: nam immolanti eo sigillo non notatam, pœna mortis sancita est, &c.* & Lucian. in Pseud. quem mox referam, libellos & epistolas *argilla* consignari solitas, non uno loco indicat. Quod ipsam etiam Cicero in Verrem lib. 4. ac secunda apertissime meminit, his verbis: *Cum Valentino ejus interpreti epistola Agraganto allata esset, casu signum iste animadvertit in cretula; placuit ei; exquisivit unde esset, &c.* & Servius ad 6. Æneidos Virg. de Sybilla quædam loquens ait: *Quod cum cives ejus agnovissent, sive invidia, sive miseratione commoti; ei epistolam miserunt creta antiquo more signatam.* Maxime vero ad hujusmodi usum nobilis extitit creta illa Asiatica, de qua Cicero in oratione pro Flacco: *Hæc, quæ est à nobis prolata laudatio obsignata erat creta illa Asiatica, quæ fere est omnibus nota nobis, qua utuntur omnes, non modo in publicis, sed etiam in privatis literis, quas quotidie mitti videmus à*

pa-

publicanis ſæpe unicuique noſtrûm. Cujus conſuetudinis argumento amoliri crimen, à L. Flacco, quem defendebat, conatus eſt, quod ſcriptum teſtimonium, quo reus valde premebatur, ceram haberet, non cretam, unde illud fictum, & adulterinum eſſe, argumentabatur.

Fateor tamen, & procedente tempore, tum cretæ, tum ceræ uſum promiſcuum fuiſſe, quod apud Ciceronem ipſum animadvertere eſt citato loco, ubi ſubdit: *Noſtra igitur laudatio conſignata creta eſt, in illo autem teſtimonio, quod accuſatori, dicitur, datum, ceram eſſe vidimus.* *Cretæ, & ceræ uſus promiſcuus.*

Ceterum, cum animadvertere paulatim cœpiſſent priſci, quale paterentur epiſtolæ diſcrimen, mutato jam conſilio, cretaque relicta, quod modicæ nimium tenacitatis eſſet, ceram inſequentibus temporibus aſſiduo uſu retinuere, additis inſuper funiculis, quibus majoris ſecuritatis gratia conſtringerentur. Quam quidem ſignandi formulam etiamnum ætate hac noſtra uſu indies, præſertim vero à mercatoribus retentam videmus, & à Polonis univerſim, qui eas literas ſic obſignatas reſticulas ex eo appellant, quod reſtibus conſtringantur; qua de re Mart. Crom. Polon. hiſtor. libro 16. *Ceræ cum lino uſus ad obſignandum.*

Porro

Porro consuetudinis hujus non uno duntaxat loco Plautus meminit, & apertissime Bacchid. act. 4. scen. 4. illic enim Chrysalus ad scribendam, atque obsignandam epistolam stylum, ceram, tabellas, & linum sibi adferri jubet; dum ait:

Cedo, tu ceram, ac linum actutum
Age obliga, obsigna cito.

Stylus quid. Erat autem Stylus (dicam obiter) quo in ceratis tabellis literas faciebant, vel pangebant potius; cujus adeo Styli cuspis (id quod à Turnebo eruditissimo viro observatum est) qua æquor illud cereum inarabatur, acumen cluebat, unde & M. Tullius, *omnia sub acumen Styli subeant, necesse est*: altera pars retusa erat, qua veluti transverso calamo inducebant, eradebantque obliterantes, si quæ minus ex sententia videbantur, ipsamque ceram denuo complanabant, sartam (uti prius) æquabilemque concinnantes ad novam scripturam supponendam, quasi succidaneam, veteri, ac fugitiva illa expuncta.

Linum vero petit Chrysalus, quo tabellas exaratas obligabant. unde apud Curtium: *Parmenion vinculum epistolæ solvens, quidnam rex ageret requirebat.* Lucian. in Timone: *Posteaquam autem signum ablatum fuerit, linum incisum, & tabulæ apertæ, decla-*

claratus novus meus dominus. Quem morem, festivissime omnium, & eleganter Plutarchus testatur in libello de curiosit. ubi curiosos his verbis admonet: *Quare ad hoc etiam adsuescendum est, ut allatam epistolam non statim, neque festinanter solvas, quod multi faciunt, manibus cunctantibus, dentes vinculis injicientes, eaque morsu rumpentes*, & Plaut. Pseud. act. 1. sc. 1. *Epistola non statim resignanda.*

Phœnicium Calidoro amatori suo
Per ceram, & linum, literasque interpretes
Salutem mittit, & salutem à te expetit.

Cicero quoque oratione tertia in Catilin. ejus moris meminit, cum ait, *signum cognovit, nos linum incidimus; legimus.* Verum de lini usu pauca repetam sequenti capite. Interea quod de ipsa veterum obsignandi formula tradit Rorbertus Titius, Locorum controversorum lib. 10. cap. 14. id scito totum à nobis firmiter retineri; complicatam namque epistolam lino vinciebant, mox cera imponebatur, & anulus, sive sigillum imprimebatur, quod (ut scias, non ita crasso judicio fuisse antiquos, ac proinde plerasque consuetudinum nostrarum ab iis promanasse) quo facilius ceræ imprimeretur, saliva prius (nobis etiam usitatissimum) humectabant. Unde apud *Mos humectandi sigillum saliva.*

apud Ovidium Amorum secundo ęleg. 15.

Idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
Neve tenax ceram siccaque gemma trahat.

Et Juvenalis Satyra prima.

Signator falso, qui se lautum, atque beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat uda.

Antiquis etiam mos resignandi epistolas familiaris.

Sed neque antiquis defuere modo, quibus resignarentur epistolæ (ut de eo pauca etiam subjiciamus) quos ex uno Luciani loco in Pseud. & Cælio Calcagnino libello de oraculis discere est, ut literarum resignandarum morem nefarium videas antiquis quoque familiarem fuisse. Hos, etsi dolosissimi præstigiatoris astus excogitarit, tamen quod instituto nostro ob antiquitatem, quam maximam redolent, fidem astruant, non erit inutile recensere. Fuit is Alexander quidam Abonotichita Apollonii Thyanei scelestissimi alumnus, qui se Podalyrii filium faciens, ac pro vate venditans, stolidos Calcedonas in hunc modum callidissime decipiebat. *Iusserat, ut quisque illorum* (Luciani verba sunt) *quod maxime à Deo de rebus propriis discere vellet, id in libello conscriberet, eumque funiculis obvinctum cera, argillave, simili*

ſimili re quapiam obſignaret: Severo, acceptis libellis, cum ſubiſſet adyta, apparatæ jam cortinæ, ordine per præconem eos evocaturum, qui tradidiſſent, dehinc, ubi de ſingulis eſſet edoctus à Deo, libellos redditurum, ita ut traditi fuerant, obſignatos, ſubſcripto illis reſponſo pro cujuſque argumento, Deo nimirum reſpondente quacunque de re, quis eſſet ſciſcitatus: varias enim commentatus erat artes, quibus ſigna tollerentur; quæ quiſque ſciſcitabatur ea legebat, atque ita, quæ videbantur, ad interrogata reſpondebat. Plurimus namque hic inter illos erat ſermo, qui tandem ſcire potuiſſet ea, quæ à quoquam tradebantur, ſane quam diligentiſſime obſignata, ſignis imitatu neutiquam facilibus, niſi revera Deus eſſet quiſpiam, cui cuncta eſſent perſpicua. Sed jam quibus artibus effecerit videamus. *Primam ſic rationem habebat* (ſubdit ſtatim Lucianus idem) *eam ceræ partem, quæ poſt ſignum hærebat, acu candefacta liquifactam diducebat; tum ubi legiſſet, rurſum calefactam acu ceram, quæ à tergo funiculi fuerat, ſigno eodem manente, facile coagmentabat. Porro ſecundus modus conſtat per id, quod collyrium vocant; id erat ex pice Berithia, bitumine, ac lapide perſpicuo trito cum cera, & maſtiche. Confectum igitur ex his omnibus colly-*

Quibus artibus reſignarentur epiſtolæ.

collyrium igni calefactum, inuncto prius suillo pingui, signo applicabat, ac Symboli, sive signi figuram excipiebat; id simul atque siccum esset factum (siccabatur autem protinus) commode resignabat libellos, quibus perlectis, imposito ceræ denuo, perinde, atque è lapide signum idem imprimebat ad archetypi similitudinem. Post hæc jam tertiam accipe rationem. *Calce in glutem injecta, quo vulgo codicillos agglutinant, atque ex his confecta ceu cera, mollem adhuc eam admovebat signo, statimque amovebat; nam illico siccescebat, adeo ut cornu, vel ferro solidior redderetur. Hac ad exprimendum signum uti consueverat.*

In resignantes alienas literas. Ex his igitur conjicere est, cum multiplices illorum temporum obsignandi ritus, tum callidissimi impostoris hujus nefarios astus, & dolos. Licet quidem id hominum genus ne utinam aliqui singulis fere ætatibus extitissent, hanc ipsam turpissimam artem profitentes, ex quibus, & nostrûm plerique, qui sive alienorum consiliorum cupiditate flagrent, sive etiam, ut faciliori negotio excogitatas insidias tendant, alienas epistolas intercipere, ac reserare didicissent.

Sane ob eam causam, & veteres ipsi cum sigillorum custodiam haud omnino tutam intelligerent, propriis jam

jam ſumptibus ſæpius edocti, alia, quibus ſapienter commentis hujuſmodi quoquo modo occurrerent, ſtratagemata invenire, coacti ſunt. Hinc per notas ſcriptitare, & enſium vaginis arcana credere cœptum eſt, cujus alii novitii Principem Tironem Ciceronis libertum, aſſerunt, licet Plutarchus Ciceroni ipſi, Dio Mecænati, Seneca ſervis quibuſdam tribuat. Sic apud Herodotum Terpſichore lib. 3. & Polyæn. ſtratagem. lib. primo legimus virum quendam, cui Hiſtiæ nomen erat, apud Darium Perſarum Regem degentem, cum Ariſtagoræ amico ſuo furtivo ſcripto indicare vellet, ut à Rege deficeret, neque ſatis ſigillis fideret, nec id alia ratione efficere poſſet, utpote itineribus cuſtoditis, fideliſſimo è ſervis, ægros jamdiu oculos habenti, caput tamquam medendi gratia eraſiſſe, literaſque impreſſiſſe, quibus quod vellet Ariſtagoræ ſignificabat, & hominem retinens, quoad capilli renaſcerentur ubi illi renati ſunt, rapidiſſime ſervum Miletum ad amicum dimiſit, nihil aliud mandans, niſi ut cum Miletum perveniſſet, juberet Ariſtagoram, eraſo ſuo capite, inſpicere. Servus, ut imperatum erat, ad Ariſtagoram venit, mandatumque domini affert, quod ille fruſtra non eſſe ratus, quod erat mandatum fecit. ita

Quis primus furtiva ſcripta excogitarit.

Figmenta varia referuntur contra reſignantes literas inventa.

ita literæ perlatæ ſunt.

Aliud quoque apud eundem Herodotum Polym. lib. 7. ſimile figmentum legitur, quo literæ ſecuriores tranſmitti ſolebant. eſt illud hujuſmodi. Cum Xerxes adverſus Græcos expeditionem facere ſtatuiſſet, eo Demaratus quidam, qui Suſis erat, accepto, patria pietate ductus, Græcis ſuis cenſuit, id eſſe indicandum, ſed cum aliter nequiret (quippe periculoſum erat, ne deprehenderetur) hanc rem commentus eſt. Sumptis duarum tabellarum pugillaribus (quid autem pugillaria eſſent, abunde ſupra demonſtravimus) ceram illinc eraſit; deinde in eorum ligno Regis conſilium exaratum, rurſum cera operit, ne quid negotii apud viarum cuſtodes exiberent pugillares, qui ferrentur, qui ubi Lacedæmonem allati ſunt, non poterant eos Lacedæmonii interpretari, antequam Cleomenis filia, eademque Leonidæ uxor Gorgo illos admonuit, ipſam rem interpretata, jubens ceram effringi, fore enim, ut literas in ligno reperirent: ita ei auſcultantes literas repertas legerunt, eaſque deinde ad Græcos dimiſerunt.

Porro Lacedæmoniis iiſdem laterum hoc inventum perfamiliare fuit, cum literas ad Imperatores ſuos darent, ne ſi ab hoſtibus interceptæ, con-

consilia sua noscerentur. Surculi duo erant teretes oblonguli pari crassitudine, ejusdemque longitudinis, derasi, atque ornati consimiliter: unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi Magistratus cum jure, atque signo habebant. Quando usus secretiorum literarum occurrebat, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant volumine rotundo, & simplici, ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes loci, quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loco per transversas juncturarum loras versibus à summo ad imum proficiscentibus, inscribebant: id lorum literis ita perscriptis revolutum ex surculo Imperatori commenti illius conscio mittebant; resolutio autem lori literas mutilas reddebat, membraque earum, & apices in partes diversissimas spargebat: propterea, si id lorum in hostium manus incideret nihil quicquam ex eo scripto conjectari quibat, sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat, surculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant integramque & incorruptam epistolam, & legi facilem præstabant. Ne-

Neque minus mittendarum literarum ratio callidior ea eſt, quam apud Herodot. eundem Vran. obſervavi. Expugnata Olyntho Artabazus Potideæ obſidendæ impenſius incumbebat. Hoc faciens cum Timoxeno Scioneorum Magiſtratu de facienda proditione tranſegit, incertum quonam modo ab initio, ad extremum, ita actum eſt. Quoties exaratum libellum aut Timoxenus, aut Artabazus ad Timoxenum mittere volebat, eum ſagittæ poſtremo involvebat; adaptatiſque deſuper pennis,ad locum, de quo convenerat, ſagittam dirigebat. Sed Timoxenus, qui Potideam prodebat, doli compertus eſt: nam Artabazus ad conventum locum ſagittam dirigens, fruſtrante ictu, cujuſdam Potideatæ humerum forte percuſſit, ad quem ſaucium turba, ut adſolet in bello fieri, cum conveniſſet, ſubito, revulſa ſagitta, animadventens libellum reperit, & ad Magiſtratus detulit.

Columbæ literæ creditæ à priſcis. Sed neque Ægyptiis Aſſyriiſque defuere ſua adverſus aſtus hujuſmodi figmenta. Fuit enim iiſdem familiare, ut epiſtolam filo ſub ala columbæ (hanc enim fidiſſimi nuntii ſymbolo decorabant) alligatam tranſmitterent. Ajunt enim, eam avem naturaliter diligere locum, ubi prius fuerit enutrita,

trita, & quantumcunque in longinquas partes deferatur, ſemper ad propria domicilia redire, ſi libertatis compos evadit; hincque non raro evenit, ut in via ab hoſtibus commenti ejuſmodi peritus ea de cauſa interfecta remanſerit. ut auctor eſt Barthol. Angl. de rerum propriet lib. 12. cap. 1.

Tu de Columbis per Hircium miſſis cum literis ad Brutum Mutinæ obſeſſum lege Frontinum libro tertio ſtratagem. Morrhes quoque Ægyptiorum Rex cornicem nunciam habuit. Ælianus lib. 6. Animal. cap. 7. ſic & Cecinnam hirundines victoriæ nuncias habuiſſe Plinius refert.

Hiſce ego inventis illud etiam hoc ultimo loco addam, quod Hieronymus Oſorius de rebus geſtis Emanuelis Luſitaniæ Regis libro ſecundo perhibet (uberiorem enim exemplorum hujuſmodi copiam hiſtoriarum ſtudioſis ex antiquitatis ærario excerpendam relinquimus) Civis quidam Tingitanus catellam Arziliæ in domo neceſſarii ſui per oblivionem reliquerat. Hic autem cum Tingitanum certa de re conſcium facere cuperet, catellam ejus ligari, literaſque cera circumlitas, quibus ea quæ vellet nunciabat, collo illius appendi jubet, eamque ſub noctem acerrime verberatam in litore conſtitui. At catella *Epiſtola catellæ collo alligata.*

do-

dolore verberum graviter affecta tanta celeritate domum properat, ut ante lucem ad Tingi portas assisteret, quam ut vidit Tingitanus miserabili latratu, & cauda gestientem gremio excepit, & literas, quas circa collum gestabat reperit.

His igitur, aliisque permultis id genus artibus audacissimorum hominum temeritati obviam itum est, maxime vero furtivis scriptis, quæ vulgo cifras vocant, de quibus vide Perrerium, Savarum, Apollinar. Brissonium, Sixtum Senensem, Cujacium, Brodæum, Bernatium, Juretum, Tholosanum, præsertim vero Joh. Baptistam à Porta, à quo integrum conscriptum est volumen. At mihi interea adversus nefariam similium insolentiam libet hoc loco referre, quantum etiam nonnulli superioribus ætatibus ab eo, de quo dixi turpissimo studio abhorrent, ut si quando amici epistolam justa etiam causa quis adductus resignasset, maximas tamen adhiberet excusationes. Memini me apud Ciceronem legisse in quadam ad Atticum epistola, adeo se aliquando obtrectatorum maledictis, sive etiam suspicione commotum ut cum literarum fasciculus in manus suas incidisset, quamvis ad se nihil scriptum esset, quandam tamen resignasse, quod su-

Quinam de scriptione per notas scripserint.

Justa utitur Cicero excusatione quod aliquas literas resignarit.

spi-

ſpicaretur iis famam ſuam proſcindi, uti & aliis, quas ſibi legendas hi dederant ad quos miſſæ erant. Ciceronis verba ſubſcribam. *Ex quibus unus, qua mente fuerit is, quem tu mihi commendas, cognoſces ex ipſius literis, quas ad te, & alios miſit, quas ego nunquam aperuiſſem, niſi res acta ſic eſſet. Delatus eſt ad me faſciculus, ſolvi, ſi quid eſſet ad me literarum, nihil erat. Epiſtola Vatinio, & Ligurio altera: juſſi ad eos deferri. Illi ad me ſtatim ardentes dolore, ſcelus hominis clamantes, epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. Hic Ligurius furere, ſe enim ſcire ſummo illum in odio fuiſſe Cæſari, illum tamen non modo foviſſe, ſed & tantam pecuniam illi dediſſe honoris mei cauſa. Hoc ego dolore accepto, volui ſcire, quid ſcripſiſſet ad cæteros, ipſi enim illi putavi pernicioſum fore, ſi ejus hoc tantum ſcelus percrebuiſſet: cognovi ejuſdem generis literas; ad te miſi, quas ſi putabis illi ipſi utile eſſe reddi, reddes, nihil me lædet. Nam quod reſignatæ ſunt, habet, opinor, ejus ſignum Pomponia;* Quamquam propterea non magnopere culpandum Ciceronem cenſuerim, quem juſtus dolor ad hujuſmodi literarum reſignationem impulerit, quaſque nihilominus reddi fideliter curaverit. Contra vero Bellerophontes ille (de quo Plutar. libello

de curiositate.) literas, quas in seipsum scriptas ferebat, non aperuit, sed sua usus continentia, tam literis, quam uxore regis abstinuit.

Pari etiam ratione Athenienses captis Philippi tabellariis epistolam Olympiadi scriptam ferentibus, non solverunt eam, neque patefecerunt mariti peregre absentis uxori missam salutationem, ut idem Plutarchus tradit in libello cui titulus, Reipublicæ gerendæ præcepta.

Commendatur Federici Cæsaris integritas.

Federicum vero Cæsarem haud mediocriter ea ipsa de causa commendarim, quod cum Gasparis Sollichii literæ in manus suas devenissent, quæ nonnullis Hungaris inscribebantur, essentque qui eas aperiendas dicerent, quod in iis aliquid proditionis scriptum esse putarent, quod sciri expediret, responderit Imperator, Gasparem se probum virum, suique amantem existimare, quod si falleretur, malle per sese errorem patere, quam sua diligentia investigari; neque adduci potuit, ut amici epistolam ad se non spectantem aperiret, tametsi quibusdam videretur, inde sibi periculum imminere, quod profecto plerique facturi non fuissent. Verum hoc curiosorum præcipuum vitium est, cui remedium adhibere difficile semper habitum est. quamvis de auditore

Ingenua Imperatoris responsio.

quo-

quodam suo Plutarchus lib. de curiosit. rem miram referat. Cum enim Romæ aliquando Plutarchus dissereret, & Rustico cuidam audienti interveniens miles epistolam à Cæsare missam tradidisset, velletque Plutarchus orationem intermittere, ipsique spacium legendi literas concedere, renuit ille, neque ante epistolam solvit, quam perorasset, & missa esset schola, omnibus viri gravitatem admirantibus.

Sed jam (quod ad capitis absolutionem attinet) quæ de plumbeis sigillis apud scriptores observarim, hoc loco interserenda duxi. Consuevere Principes, & summi viri, ut se cæteris præstare indicarent, ad divitiarum ostentationem, relicta cera, auro argentoque signa sua imprimere, (licet id tantum à Carolo Magno ad nostrum usque seculum locum habere affirmet Polydorus Virgilius libro octavo cap. secundo, non autem antea) ut ex variis diplomatibus Regum ac Principum Lotharingiæ videre est. Mox plumbi usui locus datus est, quanquam & antea Græcis principibus id ipsum in more fuisse conjicio. Ii enim, ut meminit L. 1. C. Theodosiani de veter. diplomata, & codicillos, quibus alicui magistratum, dignitatem, aut privilegium dabant,

Auro aliquando signatum & argento.

Plumbi usus ad signandum quo tempore inceperit.

Quid encaustum. encausto subscripta (erat is liquor ex cocto murice, & trito conchylio confectus) plumbea bulla principum vultu signata muniebantur, nam in cera *Quando in cera principes Græci signarent.* nunquam ab iis signatum fuisse observat ex vetusto codice Græco Guidus Pancirolus variarum lectionum libro primo, cap. 28. nisi cum ad uxorem, matrem, aut filios scriberent, quem postea signandi morem inde *Romani Pont. & Venet. Duces plumbo signant.* Venetiarum Duces acceperunt, & ipsi Romani Pontifices, cum innumeras diplomatum species expediri contingeret, eandem signandi consuetudinem secuti sunt, quod minus ea materia temporis injuriæ esset obnoxia. Cujus instituti apud ipsos principes extitisse Stephanum tertium ejus nominis Pontificem natione Siculum & *Quis primus Pont. plumbo signarit.* Adrianum primum anno scilicet DCCLIIII. circiter, auctor est Polydorus Virgilius lib. 8. cap. 2. ea ductus conjectura, quod nullum eo tempore plumbeum sigillum repertum fuerit: sicuti è contra temporibus Agathonis Pontificis in cera signatum manifeste arguit.

Sigilli Pontificii forma. Sigilli vero Pontificii forma ea erat. Effigta uno latere Apostolorum Petri, & Pauli capita visebantur, in altero nomen Papæ tantum: quamquam postea ex Pauli II. decreto, ubi nomen solum præfigebatur, nunc quasi

quasi imago Papæ infulati coram populi multitudine appareat. Oritur hic tamen haud futilis quæstionis materia ex eo, quod in aliquibus summorum Pontificum sigillis dexteram Paulus teneat, sinistram Petrus, quasi vero Apostolorum principi Paulus præferatur, ac proinde potiorem in sedendo locum obtineat. D. Thomas hanc de eo rationem reddit in illud Apostoli ad Galatas cap. primo qui suscitavit eum à mortuis, *quia præsens*, inquit, *vita significatur per sinistram, futura vero per dexteram, in quantum ista cælestis est, & spiritualis, illa vero temporalis: ideo Petrus, qui vocatus à Christo fuit adhuc in carne mortali posito, ponitur in bulla Papæ in sinistra parte; Paulus vero, quia vocatus à Christo jam glorificato, ponitur in dextera parte.*

Cur Paulus ad dexteram Petri in sigillo Pontificio ponatur.

Ego vero cum hanc ordinis sedendi indignitatem mecum sæpius repeterem, subiit mihi quædam suspicio, alium fuisse apud antiquos sedendi ordinem, quam qui sit nostris tempoporibus, ut videlicet qui sederet ad sinistram esset potior eo, qui sederet ad dexteram: id quod postea multis argumentis fuit mihi exploratum, atque compertum. Sed qua via in eam cogitationem inciderim, paucis mihi enarrandum est. Principio autem

Sinistrum olim latus dextero nobilius.

animadverti eos, qui potentiores assectabantur, sive armati, sive inermes, tum satellites, tum stipatores, tum laterones, sive *latrones* fuisse dictos; eosdemque apud auctores dici, aut, *tegere latus*, aut *cingere latus*. Horat. serm. secundo.

Quid tegere, aut claudere latus.

Vt ne tegam spurco Damæ latus.

Juvenalis satyra 10.

Divitis hic servi claudit latus ingenuorum
Filius. —

Ovid. 4. de Ponto.

Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatus.

Latus intectum & nudum quod.

Latus quoque intectum, sive nudum dicebatur illius, quem nemo comitaretur. D. Ambrosius in sermone de obitu fratris Satyri. *Quod si aliquando sine altero prodeundum fuit, intectum latus putares.* Seneca lib. 3. epistolarum. *Nudum erit latus incomitata lætitia.* Is præterea qui alium comitabatur dictus erat *ire exterior*, cui vero præstaretur comitatus *ire interior*. Horat. ubi supra.

Quid ire exterior & interior.

—Ne tamen illi
Tu comes exterior si postulet ire recuses.

& subdit verba quæ supra retulimus

Vt ne tegam spurco Damæ latus. —

Ovid. lib 5. Fast.

Et medius juvenem non indignantibus ipsis

Ibat

Ibat & interior si comes unus erat.

De sene loquitur, cui debetur honos à juvenibus.

Atqui restat probandum, exteriorem illum dici apud scriptores veteres, qui sit ad dexteram alicujus, & interiorem, qui ad sinistram. Servius Grammaticus explicans illud Virgilii 5. Æneid.

Exterior is dictus qui ad dexteram & interior qui ad sinistram esset.

Radit iter lævum interior.

exponit pro *sinisterior*, citatque Ciceronem dicentem *in quem omnia intus.* & Salust. in secundo hist. *Introrsus prima Asia Bithynia est*, ubi Cicero *intus*, & Salustius *introrsus* pro *sinistrorsus* acceperunt. Horat. quoque in secundo serm. *Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.* ubi *interiore* pro sinisteriore ponitur, quod meridies mundi pars sinistra est, quemadmodum septentrio dextera. Lucan. in 3. Pharsal.

Interior pro sinisterior.

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Id est meridionales etiam in æstate. Colligamus igitur ex his, quæ diximus, eum qui sit alterius comes *claudere, aut cingere, aut tegere latus, atque eidem ire exteriorem*, hoc est ad dexteram illius. Cujus vero latus clauditur, cingitur, tegitur, *ire interiorem,*

riorem, hoc eſt ad ſiniſtram, qui locus erat dignitate præſtantior, ac propterea Paulum in ſigillis Pontificum Petro dexterum animadvertimus, quod Apoſtolorum Principi comes, & ſtipator datus fuit, hocque clare indicat gladius ille, quem Paulus habet ſtrictum. Sed placet ſententiam hanc noſtram aliis etiam exemplis firmare, præcipue autem ex forma ipſa conſeſſus Patrum Chalcedonenſis Concilii quod tom.I. Conciliorum extat in prima actione; leguntur autem hæc ibi: *Reſidentibus magnificentiſſimis, & glorioſiſſimis Iudicibus, & ampliſſimo Senatu in medio ante cancellos Sanctiſſimi Altaris, & in læva quidem parte ſedentibus ſanctiſſimis, & Reverendiſſimis Epiſcopis, & Vicariis Deo amiciſſimis Sanctiſſimi, & Reverendiſſimi Leonis Antiſtitis urbis Romæ, & Anatolio Religioſiſſimo Archiepiſcopo Conſtantinopolitanæ Regiæ Civitatis, &c. ex dextera vero parte ſimiliter conſidentibus Dioſcoro Religioſiſſimo Epiſcopo Alexandrino, & Iuvenale Epiſcopo Hieroſolymorum, &c.* Ex quo ſedendi ordine, quis non intelligat, lævam partem tunc dextera digniorem habitam fuiſſe? cum enim Dioſcorus Epiſcopus Alexandrinus hæreſis inſimulatus, cujus cauſa in Synodo diſcutienda erat, primo dexteræ partis conſederit

Paulus comes & ſtipator Petri.

federit loco, legati vero Apoſtolicæ ſedis primo lævæ, certe manifeſte convincitur ſanctiorem ſiniſtram partem dextera exiſtimatam, eo fortaſſe conſilio (ut optime ratiocinatur Illuſtriſſimus eruditiſſimuſque Cardinalis Baronius tom. 3. annal.) quod in Eccleſia Chriſti ex benedictione illa Patriarchali in Ephraim, & Manaſſem, de qua Geneſis 48. mutatæ ſint rerum vices, & ordo, ut quæ ſiniſtra eſſet in dexteram, & dextera in ſiniſtram, dignitatis, & benedictionis ordine mutaretur. Sed quoniam nimium fortaſſe in his immorati fuimus, ad capitis abſolutionem procedamus. Et ne quid amplius pro viribus noſtris in eo deſideretur circa Pontificiarum conſignationum materiem; utque in eo Jureconſultis noſtris morem geram, adjunxerim quoque quod ab iiſdem in rem præſentem obſervari intelligo: ut ſcilicet in Brevis Apoſtolici expeditione rubea cera adhibeatur ad differentiam alterius gratiæ, quæ cera viridi obſignatur. Ita Rebuf. in praxi tit. de Brevi Apoſtolico, & aliis, ubi pariter ſigillum hujuſmodi Piſcatorium anulum ex eo appellari putat, quod D. Petrus eo primum uſus fuerit. Moriſque præterea eſſe, ut ex omni gratiæ reſcripto ſericeus funiculus pendeat, contra vero in quibus vis ju-

Cera rubea quando adhibeatur. *Cera viridis.* *Anulus piſcatoris quare ſic dictus.*

justitiæ, & executoriis literis canabaceus apponatur, cap. licet de crim. falsi, & scribit Felinus in cap. postulanti, col. 3. de rescrip.

Funiculus canabaceus.

Atque hæc de veteri epistolarum consignatione aliisque ad eam quoquo modo spectantibus dicta sint.

CAP. X.

Tabulæ contractuum omnes olim obsignatæ, & quomodo. Ante obsignationem hæredibus ostensæ. Testes septem adhibiti, nobiles, amici, noti, rogatique Signatores dicti, classici, & alligati. Mane, ac in templis signari solitum. Sponsaliorum veterum formula. Testamentorum genera apud Rom. prima, & ultima cera. subscriptionis ratio. tabulæ ubi asservatæ; & resignationis ritus.

PRæter literas, de quibus hactenus dictum est, tabulas quoque, sive scripta omnia, quæ commercii rationem haberent, & testamenta signari consuevisse, vel unus Plautus Curculio. act. 2. sc. ultima, idoneus auctor est.

Tabulæ & scripturæ omnes signari solitæ.

— *Atque ei mandavi, qui anulo meo*
Tabulas obsignatas attulisset. —

& infra:

Eamus nunc intro, ut tabellas consignemus.

Cicero in Verrem libro primo actione secunda: *alii nummos numerabant, alii tabellas obsignabant.* Et Cæsar de bello Gallico libro primo, *vulgo totis castris testamenta obsignabantur*, ut clarius infra patebit. Ejus vero consignationis formulam Jul. Paul. sent. lib. 5. tit. 25. ad L. Cornel. testam, perspicue declarat his verbis. *Amplissimus ordo decrevit, eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus scripturam continent, adhibitis Testibus, ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforata triplici lino constringantur, atque impositum supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturæ fidem interiori servent, aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.*

Auctor hujus formæ Senatus sub Nerone.

Porro formæ hujus auctor fuit Senatus Romanus sub Nerone Imperatore, ut Suetonius in vita ejusdem cap. 17. ostendit, cum ait: *Adversus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina trajecto, obsignarentur.*

Testamenta antequam obsignarentur heredibus ostendi solita.

Ceterum ante ipsam tabularum consignationem (ut ab eo ordiamur) qui è Romanis testamenta faciebant, ea, priusquam à testibus sigillis munirentur, his quos vel legato, vel hereditatis parte prosequebantur, plerumque ostendebant, ut obsignatas postea re-

reponerent in fanum aliquod, ut infra dicemus; nec nisi ipsis mortuis resignarentur. Quibus autem ostendebantur inspicere abnuebant, & recusabant, ne heredipetæ, & captatores viderentur. indicavit hunc morem Horatius Satyra 5. ubi Tiresiam docens, qua ratione rem augere possit, inter alia monet, obliquo oculo primæ ceræ secundum versum saltem percurrat, ne illudatur vana spe.

— Captes astutus ubique
Testamenta senum: neu si vafer unus, & alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.

& infra:

Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere, & tabulas à te removere memento:
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu. solus, multisne cohæres,
Veloci percurre oculo: plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem:
Captatorque dabit risus Nasica Corano.

Captatores. Nam qui testantur, & ultro insectandas

das offerunt tabulas, cum putent negaturum, recusaturumque inspicere verecunde captatorem, cui simulant, se aliquid reliquisse, vana spe lactant, nihilque interdum relinquunt. Quod item deprehensum in Nasica est, cui, ut Plutarchus refert, impudenter captanti tabulas testamenti sui Coranus gener ostendit, legereque sæpius renuentem tandem coëgit: qui intellexit, nil sibi legatum, sed frustra sibi evenisse captatorias artes.

Ad signandum autem Jureconsultos aliquando vocatos fuisse, indicio est; quod Cicero libr. 1. orat. ait: *Cum obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum, quo ille capiatur.* Tertullianus in libro de Idololatria: *signatæ signis non jam advocatorum, sed Angelorum.* Idque inter recepta Romæ officia numerabatur, adeo, ut nobilium tantum virorum præcipuum esset. Cicero pro Quintio: *Tabulæ signis hominum nobilium consignantur.* Et Seneca lib. 3. de beneficiis capite 15. *In quid isti viri ornati abhibiti sunt.*

Testes J. C. vocati ad signandum.

Nobiles.

Quibus Ciceronis verbis adducor, ut credam fuisse etiam consignationem speciem quandam vadimonii, quod tota fere oratio indicare videtur: & Fabius libro decimotertio, capitulo octavo: *Promittit enim*, inquit, *litigator*

Obsignatio species vadimonii.

gator omnia, testem, populum, paratissimas consignationes. Omnium autem apertissime ostendit Seneca libro primo epistola octava, cum ait, *non videor tibi plus prodesse, quam cum ad vadimonium advocatus descenderem, & tabulis anulum meum imprimerem.*

Nobiles igitur ad obsignandum sæpe adhibitos, cùm iis quæ diximus, tum Ciceronis quoque epistola ad Atticum vigesima quinta libri decimitertii compertum fit, ubi Brutum sui testamenti obsignatorem cupere ostendit: *Nec enim ad tabulam eum desideraturus eram, in tali enim negotio cur tu unus non satis es? Sed ad testamentum volebam.* Idque ideo veteres faciebant, ut quod anulis clarorum virorum signatum esset, ratum magis haberetur. Sic enim & Anci Carseolani testamentum à Pompejo Magno signatum fuisse scribit Valerius Maximus libro septimo. Et eos quidem amicos, notosque fuisse conjectura ex Quintiliano lib. ult. cap. 7. facile assequor, *denique*, inquit, *linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitore signa invenies.* Apertius tamen Cicero epistola 19. lib. 12. ad Atticum. Et Plinius epistola 9. libro primo, ubi ait: *ille me ad obsignandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Et epistola ultima libri se-

Amici notique.

ſecundi: *Aurelia ornata fæmina ſignatura teſtamentum ſumpſerat pulcherrimas tunicas. Regulus cum veniſſet ad ſignandum, rogo, inquit, has mihi leges.* Sed placet hic totum Ciceronis locum citatum ſubjicere, tum quod inſtituto hujus capitis non parvum lumen ſit allaturus ob eruditionem, qua maxime refertus eſt, tum etiam quod non ita facilem cenſuerim, ut non aliqua indigeat explicatione.

Reſpondet igitur Cicero Attico libro 12. Epiſtola mihi decima nona hoc modo: *Quod ſcribis Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui: primum tibi perſuade, me iſthæc non curare; neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci: Sed tamen quid ſimile? illa eos non adhibuit, quos exiſtimavit quæſituros niſi ſciſſent quid eſſet. Num id etiam mihi periculi fuit? Sed tamen faciat illa, quod ego; dabo meum teſtamentum legendum cui voluerit: intelliget non potuiſſe honorificentius à me fieri de Nepote, quam fecerim. Nam quod non advocavi ad obſignandum: primum mihi non venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit. tute ſcis (ſi modo meminiſti) me tibi tum dixiſſe, ut de tuis aliquos adduceres. Quid enim opus erat multis? Equidem domeſticos juſſeram. Tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium.* *Ciceronis locus explicatus.*

inde

inde eſt natum, ut ad Publium. Sed neceſſe neutrum fuit. Hoc tu tractabis, ut tibi videtur. Sunt qui, dum locum hunc explicant, putent primum, Ciceronis ſenſum in illis verbis *neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci*, hunc fuiſſe, quaſi teſtamenti condendi curam nullius ponderis, & rem inutilem exiſtimaret, reſpectu moleſtiarum, quibus premebatur. Deinde conqueſtam Terentiam de Cicerone interpretantur, quod eam ad teſtamentum obſignandum, non advocaverit; quorum (ut ingenue fatear) ſententia mihi minime arridet. Non enim auſerim adeo levem Ciceronem exiſtimare, ut rem tanti momenti, qualis eſt teſtamenti ordinatio, nihili faceret: cum alioqui ipſemet libro primo Tuſculanarum quæſtionum eam maxime extollat; poſtquam enim maximum argumentum eſſe dixit, naturam ipſam de immortalitate animorum tacitam judicare, quod omnibus curæ ſunt, & præcipue quidem quæ poſt mortem futura: addit, *Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid teſtamentorum diligentia, quid ipſa ſepulchrorum monumenta ſignificant, niſi nos futura etiam cogitare?* Et idem libro tertio de Finibus: *Ex hoc animorum affectione teſtamenta, commendationeſ-*

tionesque morientium natæ sunt. His igitur positis dixerim, Ciceronem ibi non ad testamenti curam, sed ad uxoris nugas respexisse.

Neque etiam (quod secundam sententiam attinet) Terentiæ querelam inde ortam fuisse dicendum est, quod à Cicerone ad testamentum ipsum obsignandum advocata non fuerit, quippe cum certum sit legibus cautum fuisse, ne fœminæ aut etiam affines testamenta signarent, quod ex Ulpiano tit. 20. de testam. & Justiniano eodem manifestum est, & nullus negabit. Illud addo, nusquam me legisse apud aliquem, adhibitos ad id officii mulieres. Verius existimarim idcirco conquestam fuisse Terentiam, & quod de testamento faciendo secum Cicero non communicaverit, imo clam, ac propterea se non præsente confecerit, vel ut Simoni Bosio placet, honoris ergo ipsam non vocaverit.

Verum elucidato jam Ciceronis sensu, libet ex eo (quod magis ad rem nostram facit) aliqua elicere circa testamentorum obsignationem. Et primo quidem colligo, non fuisse necesse testibus aperire, quid testamento contineretur, quos aliquando ignorasse ea, quæ testatores scripserant Plinii epistola ultima lib. secundo indicat: & Ulpianus in *L. si binæ ff. de injusto*

Non necesse aperire testibus, quid tabulis contineretur.

justo rup. Tabulas quæ septem testium signis signatæ erant vacuas inventas narrat. Deinde intelligo, licuisse (sicuti & hodie) testatori ipsi tabulas suas resignare, per *L. si testamentum ff. qui testam. fac. poss.* Novi præterea ex eodem Cicer. loco: fœminis jure veteri testandi facultatem denegatam non fuisse, quod ipsum ex eodem ad Atticum lib. 2. epist. 16. cum nonnullis sequentibus aperte deducitur, & ex oratione pro Aulo Cecinna, ubi de testamento Cesenniæ uxoris Cecinnæ late differit. Facit demum locus ad indicandum (quæ mens nostra erat) ad testamenta obsignanda adhibitos olim fuisse amicos, & domesticos. Sed jam ulterius progredi juvat. Qui igitur tabulis, aut causis signacula imponebant, hos Pedianus *Signatores* & *obsignatores* nominat. Seneca libro secundo de beneficiis cap. vigesimotertio: *Quidam nolunt interponi pararios, nec signatores advocari.* & Juvenalis Sat. 10.

Testatori licitum proprias tabulas resignare.

Fœminis jure veteri non vetitum testari.

Testes hujusmodi quomodo dicti.

— *veniet cum signatoribus auspex.*

Ejus vero consuetudinis Seneca citato libro, & capite plenum testimonium dat, ubi humanam aviditatem ad querelas & discordiam incitamentum esse, fidemque funditus concidisse dolens eum ipsum signandarum tabularum morem his verbis improbat, quæ ad di-

Senecæ querela in infidos.

dicendorum obſervationem inſervire etiam poterunt. *Vtinam quidem perſuadere poſſemus, ut pecunias creditas tantum à volentibus acciperent. Vtinam nulla ſtipulatio emptorem venditori obligaret, nec pacta, conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur, fides potius illa ſervaret, & æquum colens animus. Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. ille per tabulas plurium nomina, interpoſitis parariis* (ad proxenetas reſpiciens) *facit. Ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis, ac nequitiæ publicæ confeſſionem: anulis noſtris pluſquam animis creditur. In quid iſti viri ornati* (hoc eſt claſſici, ut infra dicam) *adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? nempe ne ille neget accepiſſe ſe, quod accepit.*

Anulis pluſquam animi credi dolet Seneca.

Licet autem & ignobiles interdum ad id officii adhibitos eſſe Suet. in Tib. cap. ultimo videatur indicare, cum ait ipſum *humillimorum ſignis teſtamentum ſuum obſignaſſe.* Moris tamen fuit ut cives nimia paupertate laborantes animadverſione cenſoria claſſibus exempti capite cenſerentur, & in proletariorum numerum referrentur. Siquidem Suetonius ipſe auctor eſt, D. Claudium cenſuram gerentem, cum plu-

Pauperes an ſignare poſſent.

plures notare conaretur, magna Inquiſitorum negligentia innoxios repeꝛiſſe, quibuſcunque cœlibatum aut orbitatem, aut egeſtatem objiceret, eaque ratio eſt, cur teſtes hujuſmodi, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur *claſſicos* appellaverit Feſtus, ad quinque claſſes, in quas pro cenſus qualitate populus Romanus diſtribuebatur, omnino reſpiciens, ſimulque proletarios indicans, ac capite cenſcs, quia claſſici non erant, ſignandis teſtamentis adhiberi non potuiſſe ob nimiam paupertatem, quæ cum falſi ingentem materiam præbeat, ſemper Romanis ſuſpecta fuit, quemadmodum de C. Mario ſcribit Valerius Maximus, libro ſecundo. Proletarii igitur & capite cenſi claſſici non erant, id quod ab Arnobio traditur lib. 2. adverſus gentes: *deſinite*, inquit, *hominem, proletarius cum ſit, claſſibus, & capite cum cenſeatur, adſcribere ordinibus primis.* Senſus enim eſt: deſinite hominem adſcribere primis ordinibus, qui claſſium reſpectu, ſub quibus nimia paupertate nequit cenſeri, nomen habet, & titulum proletarii. Illud etiam obſervari ſolet, claſſicis hiſce teſtibus, ſimul atque teſtimonium ſuſcepiſſent, liberum non fuiſſe, aut diſſimulare, aut ſe ſubtrahere, indeque & *alligatos* appellavit Iſidorus Etymol. libro

Teſtes claßici & alligati qui.

libro quinto: si quæ vero dissimulassent, aut sese subtraxissent, lege XII. tabularum sic puniebantur, ut essent improbi, & intestabiles, & per hoc classibus suis exempti in Ceritum tabulas referrentur, & ærarii fierent. Porro quem Decemviri, & Jurisconsulti *intestabilem* vocant, is à Plauto in Pœnulo *nefastus* his versibus appellatur.

— Adsunt testes. M. *Tot quidem,*
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos,
Nam istorum nullus nefastus est, comitiales sunt meri.

Sensus enim est, his testibus non esse nefas testimonium perhibere, & sic nec improbos, nec intestabiles eos esse; quandoquidem in Comitiis sedulam quotidie testificando operam dent.

Cum vero interdum à nobilibus promiscue cum humilioris conditionis viris tabulas signari, contigisset: prius nobiles signabant, mox & alii *Nobiles* gradatim, id quod Juvenalis innuit *prius* satyra tertia, ubi necessarii sui Um- *signa-* britii querelam describit, qui quod *bant.* nullum in Urbe locum bonis viris esse videat, sed tantum exteris, & peregrinis, maximeque Græcis servilibus assentatoribus, ob morum pravitatem Roma Cumas discedere pararet: ait enim,

Ho-

Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit, fultusque toro meliore recumbet
Avectus Romam, quo pruna & cottona vento?

Ac si diceret, non patiar, eum me priorem tabulas obsignare, qui Romam venit non honesto aliquo negotio, aut navigio, sed ut rerum vilium mercator, ea nave qua pruna, & coctona advecta sunt.

Septem. Hi autem septem erant, quos propriis singulos anulis signare oportebat L. hac consultissima C. de testam. Quo alludens Apulejus libro secundo de Asino aureo: *introductis*, inquit, *quibusdam septem testibus, obtestata fidem praesentium, singula demonstrat anxie, verba concepta de industria quodam tabulis praenotante. Ecce, inquit, nasus integer, salvae aures, illibata labia, mentum solidum. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote.* Et Cicero epist. secunda libro 7. ad Atticum *ejus testamentum de Tortorio, Ciceronum signis obsignatum, cohortisque praetoriae*, & Quintilianus declamatione 308. *Non dixerim ego testamentum, cui numerus signatorum deest.* Cicero pro Milone: *Una fui, testamentum simul obsignavi cum Clodio & aliis:* & Appian. lib. 1. bellorum civilium.

Verum

Verum enimvero non ſemper ſignandis teſtamentis teſtes, quot dixi, numero, adhibitos, ac proinde ab uno aliquando teſtatore tabulas obſignatas fuiſſe, certiſſimo argumento eſt, quod de Scevino Tacitus annal. 15. cap. 54. tradit, qui pridie, quo Neronem occiſurus fuit, ab Antonio Natale, quo cum ea de re diu collocutus fuerat, domum reverſus, *teſtamentum*, inquit, *obſignavit*, ubi nullam ſignatorum mentionem facit, mox promptum vagina pugionem, vetuſtate obtuſum, increpans, aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere juſſit, ea cura Milichio ſervo demandata.

Aliquando à ſolo teſtatore ſignatum.

Ex quo loco illud etiam colligi poteſt, ſolitos veteres, vitæ, aut fortunarum diſcrimine impendente (hodie etiam uſitatiſſimum) teſtamenta in procinctu facere, quibus familiæ & heredum commodis caverent, quod præter citatum locum, ex ejuſdem etiam Scevini defenſione ſatis liquet. Is enim conjuratione detecta, ad Neronem per milites raptus, & defenſionem orſus. Ferrum, cujus argueretur, olim patria religione cultum, & in cubiculo habitum, ac liberti fraude ſubreptum, reſpondit. *Tabulas teſtamenti ſæpius à ſe, & incuſtodita dierum obſervatione ſignatas.*

Imminente periculo teſtamenta faciebant.

Colligo ex dictis, non cuique teſtamento

ſtamento ſeptenarium teſtium numerum neceſſario requiſitum fuiſſe, ſed tantum in his, quæ pacis tempore conficiebantur. Triplex namque teſtamentorum genus Romanis fuit, quod ex Juſtiniano colligitur, aut enim in pace fiebat, quod *Calatis comitiis* dicebatur; & hujus generis tabulæ, quas dixi, ſolennitates poſtulabant, aut cum in prælium eſſent exituri, vel aliud periculum immineret, quod *procinctum* vocabatur, tuncque ſola teſtantis obſignatio ſufficiens erat: Vellejus Paterculus lib 2. *facientibuſque omnibus in procinctu teſtamenta, veluti ad certam mortem eundum foret*: aut per æs & libram, id eſt emancipationem, nimirum imaginariam venditionem, quæ fiebat, præſentibus quinque teſtibus, libripende, & eo qui familiæ emptor dicebatur.

Teſtamentum antiquis quotuplex.

Alias etiam (redeo ad ſolennitates tabularum *calatis comitiis*) ſuo, vel alieno anulo, qui characterem haberet, ſignabant. L. ad teſtium § 1. quis ex teſtibus ff. qui teſtam. fac. poſſ. Ulpianus lib. 28. ff. tit. primo. Seneca libro primo epiſt. 8. *non videor tibi plus prodeſſe quam cum ad vadimonium advocatus deſcenderem, aut tabulis teſtamenti anulum meum imprimerem.* Et Jacob. Cujac. in tit. ff. de liberis & poſtu. *Signare*, inquit, *oportet more civium*

Suo, vel alieno anulo ſignabant.

civium Romanorum anulo tantum signatorio sculpturam vel imaginem aliquam habente.

Addit tamen Justinianus instit. de testam. potuisse omnes testes uno tantum anulo tabulas signare, aut septem etiam una alioqui, eademque sculptura, sive charactere. Verum signacula hujusmodi tabulis ipsis imprimi necesse non erat, sed lino ceræ superposito, quo tabulæ constringerentur, satis erat. D. L. ad testium § ult. Ulpianus de testam. *Signatas tabulas accipi oportet, etsi tabulæ linteo, quo involutæ sunt, signa impressa fuerint.* Et Paulus Colvius hic.

Uno tantum anulo omnes signare poterant.

Et quoniam forte in ceræ mentionem incidimus, placet & illud adnotare quid per primas, & ultimas ceras accipi solitum fuerit. Ultimæ igitur ceræ generatim eæ erant, quæ ultimam, & extremam testatoris voluntatem continebant, sive etiam testamentum ipsum ultimum, sicuti & primæ priorem voluntatem testatam faciebant. Aliter vero extremæ seu imæ ceræ sensus erat alterum caput seu ultima testamenti tabula, qua secundi heredes nominabantur, legataque & alia onera primis heredibus imponebantur. Extat de eo illustre Martial. testimonium libro 4. Epigram. ult.

Quid prima & ultima cera.

Nihil Ammiano præter aridam veſtem
Moriens reliquit ultimis pater ceris.

Et Plauti Curcul. ubi

Novi ædipol nomen
Nam mihi iſthoc nomine dum ſcribo
explevi totas ceras quatuor.

Et Cicero in Verrem 3. & ad eum locum Aſcon. Hotom. Cum Torrentio. Licet, aliud ſit, opinor, ut apud Suetonium legimus, *in ima cera ſcribere* locus eſt in vita Cæſaris. *Noviſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororum nepotis C Octavium ex dodrante & L. Pinarium, & c. Pedium ex dodrante; reliquos in ima cera.* Nam in ima cera ſcribere dici puto, cum non leviter preſſo, ut veſtigia appareant, ſed fortius impreſſo ſtylo, ut vix delere poſſit, ſcribitur: quod intelligi exiſtimo ex his verbis Hieronymi, quæ ſubjiciam ex epiſt. ad Chryſogonum. *Ita noſtræ es neceſſitudinis penitus oblitus, ut illam epiſtolam, quam in corde Chriſtianorum ſcriptam Apoſtolus refert, non parva litura, ſed imis, ut ajunt, ceris eraſeris.* Alios igitur heredes in ima cera Cæſar ſcripſerat, ne facile delerentur. An potius *ima* infima ſignificat? ut apud Juſtinian. libr. inſtit. 2. C. de pupil. ſubſtit. ubi de ſuperiore, & inferiore teſtamenti tabularum parte meminit, cum teſtatori Imperatori ſuadet, ſi veretur, ut ſubſtitutus inſtituto inſidietur,

dietur, ſubſtitutionem in inferiori tabularum parte ſcribat, eamque complicatam, ne legi poſſit, ſuo lino, ceraque conſignat. Ex quibus colligitur pluribus teſtamentum tabulis conſtituiſſe, id quod etiam ex Ciceronis epiſtola nona ad Quintum Fratrem perſpicuum fit, dum ait Felicem lapſam per errorem ſuum, & Sicuræ ſervi, alias pro aliis teſtamenti tabulas obſignaſſe. Præbet autem mihi locus iſte conjecturam ſolitum teſtatorem ipſum tabulas ſignare: quæ etiamſi per errorem obſignatæ forent, ratæ tamen eſſent, ut ibi videtur Cicero indicare, & Manutius recte obſervat. Quod autem aliquando uno Codice ſeptem teſtium ſignis ſignato teſtamentum duos homines conſcripſiſſe legamus; conjugibus id tantum à Valentiniano datum didici ex Novel. prima de teſtam. ejuſque teſtamenti formula in Marculphi Monachi libro quodam, quem Briſſonius citat, de formulis publicorum, privatorumque negotiorum, deſcribitur, quo ſe vir, & uxor in una eademque Charta mutuo heredes ſcribunt. Verum (ut unde digreſſa, eo mea redeat oratio) in hujuſmodi tabularum conſignatione verbum quoddam ſolenne ſolitum adhiberi adnotavit Briſſon. de form. lib. 6. SIGNA, nimirum, ſi unus eſſet,

Pluribus tabulis teſtamentum conſtabat.

Verba adhibita.

SIGNATE si plures, aut SIGNENT LICET. Sic enim & apud Ovid. lib. 3. de Ponto eleg. 11. legimus

Sint hi contenti venia, signentque licebit
Purgari factum me quoque teste suum.

Et infra TESTERE LICET SIGNATE QVIRITES.

Rogati testes signabant ut & hodie. Rogati autem signabant, quo tabulæ legitimæ haberentur, quæ alias nullæ, ut ex allatis Ovidii, & Brissonii locis videre est, & ex Martiali libro 5. Epigramma 40. ubi

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas, Carine, misi
Hyblæus madidas thymis placentas,
Defeci: miserere jam, Carine
Signa rarius ——

Et libro 9. Epigram. 89.

Signa; cras melius, &c.

Quod & hodierni tabularii, sive notarios appellemus, optime norunt, ea formula expressa in conficiendis tabulis utentes, *Testes vocati, & rogati.* *Grunii testamentum.* Neque hic omittam ludicrum licet Grunii Corocottæ testamentum, quod vetustatem non modo ipso contextu, modoque loquendi præ se fert; verum etiam Divi Hieronymi locupletis, & idonei testis auctoritate antiquitatem suam probat. Sic enim ille epistola ad Eustochiam virginem, in proœmio sci-

ſcilicet commentariorum in Iſaiam: *Teſtamentum autem Grunii Corocottæ, Porcelli decantant in ſcholis puerorum agmina cachinantium.* Extat id apud Briſſonium libro ſeptimo de formulis, & inter Jani Gruteri inſcriptiones, in quo recenſendo, ne prolixi nimis ſimus, ea tantum breviter attingam, quæ ad finem in rem noſtram habentur. *Optim. amatores mei, vel conſules vitæ, rogo vos, ut corpori meo benefaciatis, bene condiatis bonis condimentis, nuclei, piperis, & mellis, ut nomen meum in ſempiternum nominetur. Mei Domini, & conſobrini mei, qui huic meo teſtamento interfuiſtis, jubete ſignari.* ſeptem *teſtes Lucanicus ſignavit. Tergillus ſignavit. Nuptialicus ſignavit. Celſanus ſignavit. Lardio ſignavit. Cymatus ſignavit. Offellicus ſignavit.*

Addit Martialis matutinas tantum horas in id officii fuiſſe inſumptas l. 10. Epigram. 70.

Mane tantum ſignabant.

Nunc ad luciferam ſignat mea gemma Dianam.

Quod ſane inſtitutum ſacris Canonibus conforme intelligimus ex cap. placuit de teſti & C. Honejo 22. 4. 5. quibus cavetur, eum, qui in teſtem aſſumendus ſit, jejunum eſſe debere, idque ut ibi notat Abb. quia ſobrii, ac proinde fideles. Subjiciam ex iis alterum.

Placuit sancto conventui nostro, ut testes non conducantur pretio, & ut quicumque idonei, & fideles in testimonium assumantur, ac nullus testis sit, nisi jejunus. Sed & idem Martialis libro 9. epigram. 68. Luperci improbitatem, fraudemque coarguit, tabulas, vel testamenta, quæ subjicere vellet obviis amicis signanda offerentis, uti tabulas vel non lectas, vel non intellectas. respondit enim Martialis *cras* id est, cum sobrii erimus:

Signa, cras melius Luperce fiet:
Nunc signat meus anulus lagenam.

In templis signabant. In templis præterea sæpe signatas fuisse tabellas, perspicue indicat Paulus Sent. lib. 4. tit. 6. & Juvenalis satyra octava, idque faciebant, ut ostenderent fidem religione maxime constringi.

Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit avus, statuamque parentis
Ante triumphalem? ——

Id est, non est cur te jactes, & nobilem vendites, qui in templis ipsis falsitatis crimen perpetrare non vereris, falsis tabellas obsignando.

Nunquam defuerunt falsarii. Maxima enim ubique semper falsariorum copia extitit, qui falsa testamenta componerent, falsosque testes adhiberent, qui ea suis gemmis ac sigil-

ſigillis ſignarent illo inſcio, quem teſtatorem falſo prædicabant. Hi autem à Romanis deprehenſi, & convicti in exilium mittebantur. Ad quod mihi reſpexiſſe videtur Ovidius. lib. 2. de Ponto eleg. 9. ubi queritur: *Falſarii quomodo à Romanis puniti.*

Nec mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella.

Inter alias autem, tabulas quoque nuptiales, quæ dotis traditionem continerent, ſignatas fuiſſe apertiſſime declarat Juvenalis Satyra 10. nuper citata ubi mutuatam à Tacito, & Suet. de impuriſſimo Meſſalinæ Claudii Cæſaris uxoris Amore hiſtoriam recenſet, quæ novo furore in C. Silium Romanæ juventutis formoſiſſimum ita exarſit, ut ei vivo marito palam nubere non ſit verita. Profecto namque Claudio Imperatore Hoſtiam, nuptiarum ſolennia celebravit, adhibiti qui tabulas obſignarent, & verba auſpicum audita, qui tunc nuptiis intereſſe ſolebant, quo de more Valerius Maximus libro ſecundo pluribus locis. Ait igitur Poëta: *Tabulæ nuptiales ſignatæ.* *Auſpices nuptiis adhibiti.*

— *Veniet cum ſignatoribus auſpex.*

Ea vero apud priſcos ſpondendi nuptias ratio fuit, quam apud Plautum Aulular. expreſſam habemus actu 1. ſc. 4. ubi Megadorus ab Euclione ita ſtipulatur. *Sponſaliorum formæ apud antiquos.*

Quid nunc etiam mihi despondes filiam? Euc. *illis legibus*
Cum illa dote, quam tibi dixi. M. *sponden' ergo?* E. *spondeo.*

Eodemque modo, qui mulierem nuptum dabat, rogabatur, ut apud eundem Curcul. actu quinto scena secunda Phædromus à milite ita stipulatur:

Spondes mihi miles hanc uxorem?

Cui Miles respondit. *Spondeo*, Curculio vero,

Et ego hoc idem unum spondeo.

Mox tabulæ nuptiales signabantur, plerumque scilicet post contractum matrimonium, ut docet Scævola in L. Seia ff. de donationibus inter vir. & uxor. Quo etiam illud Juvenalis satyra secunda spectat.

Signatæ tabulæ: dictum feliciter: ingens
Cœna sedet: gremio jacuit nova nupta mariti.

Et Apulejus apolog. *Habes Æmiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me, & Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignatæ.*

Subscribere signo oportebat. Neque vero obsignare solum satis erat, sed propria cujusque subscriptione munire tabulas oportebat, atque adeo, ut alieno quidem anulo, alienave cera signare, subscribere non nisi propria manu possent: Unde literarum im-

imperiti testes esse nequibant, nisi forte in agris ex L. ult. C. de testam. Ejus autem consignationis formulam vir doctissimus Jacobus Cujacius ad l. pen. 1. hoc tit. his verbis subjicit. LUCIUS TITIUS. C. Si testamentum obsignavi, & Lud. lana de form. testam. aliam refert iis temporibus usitatissimam. *Ego Volumnius præsens fui confectioni tabularum, quas M. Cælius asseruit continere ejus ultimam voluntatem, & quam aperiri mandavit post ejus mortem in quorum fidem subscripsi, & proprio anulo sigillavi*, & paulo post subdit testem anulo, sive cera aliena utentem id in subscriptione expromere debuisse. Spec. in tit. de probat. §. *nunc videndum* vers. *& non.* *Subscriptionis formulæ.*

Quinimo apud veteres Christianos subscriptionis terminus in testamentis, ut observavit eruditissimus vir Jacobus Gretserus lib. 2. de S. Cruce c. 18. Venerabilis Crucis signum erat, quod manifeste colligit ex eo casu, quem Justinianus Imperator in Bithynia accidisse tradit. *Cum testatrix nondum absoluto testamento efflasset animam, quidam ex testibus quæstus dulcedine forte illecti prehensa jam defunctæ manu, & tam in transversum, quam recta linea ducta effecerunt, ut defuncta venerandæ crucis signum adscripsisse* *Crucis signum in subscriptionibus testamentorum.*

videretur. Ex qua improbitate piam consuetudinem colligimus, fuisse adeo crucis signum authenticum, ut pro fide & subscriptione staret. Quocirca merito D. Chrysostomus homil. de venerat. Crucis: *signaculum*, inquit, *crux appellata est, quod testamenta, & statuta divina omnia, quæ accipimus, hoc quasi signo quodam regio, & anulo obsignamus.*

Crux cur signaculum dicta.

Verum ubi hactenus de tabularum consignatione actum est, libet pauca ad earundem etiam reserationem spectantia addere. Defuncto igitur testatore, resignandi potestas quidem erat: verum ita, ut coactis signatoribus vel majori horum parte, & sigillis recognitis, linum incideretur, & tabulæ recitarentur. l. cum ab initio. l. sed si major. ff. quemadmodum testam. aper. ubi vero signatorum copia non esset, præsentibus optimæ opinionis viris, aperiebantur, quibus inspectis, describendi fiebat potestas eis, quorum res esset. Tum deinde obsignatas signo publico ab iisdem quibus intervenientibus apertæ erant, eo mitterentur, ubi signatores erant, ad inspicienda sigilla sua. l. *sed si quis*. §. ult. Addit Paulus lib. 4. sent. Tit 6. *Testamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura vice, castello, conciliabulo facta, vel in foro, vel basilica, præsentibus*

Testamentorum resignatio.

tibus testibus, vel honestis viris, inter horam secundam & decimam diei recitari debent, exemploque sublato, ab iisdem rursus Magistratibus obsignari, quorum præsentia constat aperta. Hujus aperturæ causa, testamenta resignari necesse erat. Hinc illud Horatii epist. 7. lib. 1. de Autumni intemperie, propter quam laborem forensem sæpe morbos gignere dicit, quos mors, ac deinde apertura tabularum sequebantur:

Officiosaque sedulitas, & opella forensis
Adducit febres, & testamenta resignat.

Et Plinius lib. 7. cap. 52. *Post mortem testatoris, aperto testamento, recitatus heres.*

Cæterum si testator occisus esse diceretur, Prætoris edicto vetebatur, testamentum ejus resignari, priusquam de ea familia quæstio ex Senatusconsulto habita, suppliciumque de noxiis sumptum esset. l. 1 1 1. § *quod ad causam* ff. de Sc. Silan. Quin & partem illam testamenti, in qua pupillaris substitutio scripta erat, obsignatam permanere debuisse, quoad pupillus pubertatis annos egressus esset, prioremque dumtaxat partem testamenti, quæ heredis institutionem continebat, reserari debuisse Gajus *Occisi testamentum quando apertum.* *Pupillaris substitutio quando resignata.*

monet lib. 2. Inſtit. Tit. 4. Porro hanc reſignandi teſtamenti formulam expreſſit idem Jul. Paul. recept. ſent. lib. 4. tit. 6. in hæc verba. *Tabulæ teſtamenti aperiuntur hoc modo, ut teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignaverint teſtamentum, ut ita agnitis ſignis, rupto lino aperiatur, & recitetur, atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in archium redigatur, ut ſi quando exemplum ejus interciderit, ſit unde peti poſſit.*

Interdum etiam teſtamenti, vel legati locum ſupplebat epiſtola, maxime autem inter milites, cujuſmodi eſt, quod Papin. ait in l. miles. ff. de legat 2. *miles ad ſororem epiſtolam, quam poſt mortem ſuam aperiri mandavit talem ſcripſit. Scire te volo; donare me tibi aureos octingentos.*

Teſtamenta in Ærario repetita.

Aſſervabantur autem plerumque teſtamenta ſic obſignata maxime clarorum virorum, vel in Ærario, ut de Ptolomæi Regis teſtamento ſcribit Cæſar de bello civili libro tertio his verbis: *Tabulæ Teſtamenti una per legatos ejus Romam erant allatæ, ut in ærario ponerentur (eæ cum propter publicas occupationes poni non potuiſſent, apud Pompejum ſunt depoſitæ) alteræ eodem exemplo relictæ, atque obſignatæ Alexandriæ proferebantur.* Quod plane in-

indicat, solitos heredes testamenti exemplum penes se habere, ut etiam scribit Paulus in l. secunda ff. de eden. vel etiam apud virgines Vestales, quæ sacerdotes ceteros dignitate, & auctoritate superabant: adeo, ut Imperatores ipsi testamenta sua ipsis commendarent, Maximæ virgini præcipue quæ reliquis præerat. Suetonius in Julio cap.83. *Postulante ergo L. Pisone socero testamentum ejus aperitur, recitaturque in Antonii domo, quod Idibus Septembris proximis fecerat in Lavicano suo, demandaveratque virgini vestali Maximæ.* Et in Augusto cap.101. *Testamentum L. Planco, C. Silio Coss. tertio Non. April. ante annum, & quatuor menses, quam decederet factum ab eo, ac duobus Codicibus partim ipsius, partim libertorum Polybii, & Hilarionis manu scriptum, depositumque apud sex virgines Vestales cum tribus signatis æque voluminibus protulerunt.* Et Plutarchus Marci Antonii III. Viri Testamentum depositum apud vestales scribit. Atque hæc de tabularum obsignatione, & resignatione dicta sint.

Exemplum testamenti apud heredes.

Testamenta apud virgines vestales.

Cap.

CAP. XI.

Varia ab Antiquis sigillorum custodiæ commendata, Claves scilicet; scrinia, & arcæ; Januæ; ædes; supellex universa, promptuaria: Lagenæ: quid ipsa sit. Cibi omnes, servorum, rusticorum, nautarum, & militum qualis cibus olim. Armenta obsignata. Servi. Servus literatus. Arbores. Crucis ligna. Baptisteria. Acta Consiliorum. Sepulchrum Christi quomodo signatum, & pecuniarum depositarum obsignatio.

PErfectum jam operis nostri fastigium terminabit extremum hoc caput, quo uno, ne quid ultra desideretur, reliquos veterum ritus in domesticis, aliisque quibusque rebus obsignandis tradere aggredimur. Fuit igitur quondam in more positum, ut quæ modo clavibus à rapina vindicavimus, ea tunc anulis, sive sigillis, quorum frequentissimus erat usus, diligentissime prisci obsignarent, quin etiam claves ipsas (ut ab iis ordiamur) aliquando signatos fuisse queritur Plin. cit. lib. & C. ubi *& claves quoque ipsas signasse non est satis*. Nam licet, quæ simpliciter tantum clavi claudebantur obserata dicebantur, reapse tamen quæ diligenti custodiæ tradi vellent anulo signatorio signabantur. Ac primo quidem, præter illas, scrinia, arcas Cophi-

Sigilla pro clavibus antiquis in usu.

Claves ipsæ signatæ.

Res magni momenti anulo signatæ.

phinoſve, ſigillis univerſim conſigna-
tos fuiſſe oſtendit Theophraſtus in lib. *Scrinia*
de charact. cap. 18. de diffiden. ubi in *&*
incredulos invehit his verbis. *En in* *arcæ ob-*
lecto jacens interrogare ſuam ipſius uxo *ſignari*
rem, an arcam probe clauſerit, an ca- *ſelita.*
pſula recte ſit obſignata, & an peſſu-
lam aulæ foribus obdiderit, & Menan-
der Poëta:

Quiſquis vectibus, & ſigillis ſervat
pretioſum.

Atque ipſe etiam Martial. libro primo
epigramm. 67.

Secreta quære carmina; & rudes cu-
ras,
Quas novit unus, ſcrinioque ſigna-
tas
Cuſtodit ipſe virginis pater Chartæ.

Januas præterea, ſive oſtia, ædeſque *Januæ.*
ipſis obſignari moris fuiſſe non uno
quidem loco perſpicuum eſſe poteſt.
Hinc Ariſtoteles in lib. 1. de Rep. ait
& domus obſignari januas, & eas ape-
rituri, oſtendentes civibus, & hoſpiti-
bus ſigna in hunc modum aperiunt.
Ariſtophanes:

Deinde Gyneceis ſigna imprimunt, &
vectes noſtra cauſa.

Sed & Propert. lib. 4. eleg.

Nec mille excubiæ, nec te ſignata ju-
vabunt,
Limina, &c.

Quod etiam ſacræ ſcripturæ teſtimo-
nio

nio comprobari poteſt. Nam Daniel. cap. 6. & 12. legimus tum regem ipſum oſtium, quo Daniel includebatur *anulo ſuo obſignaſſe*, ne magnates eo abſente aperirent, tum & magnates ipſos idipſum feciſſe, ne rex ſolus illud reſerare poſſet.

Ædes. Porro de ædibus illud Lycophronis extat, quod alibi aliis rationibus non ſemel attulimus.

Reliqua porro, &c.

Supellex universa. Jam vero & ſupellex tota (ut ad id quod majoris eſt momenti veniam) ſive quæ vulgus domeſtica utenſilia appellat, ne quid eorum negligentia, aut furto deperiret ſigillis conſignata fuiſſe (ppræterquam quod capitulo ſeptimo ſatis probatum eſt, ubi de ſigillis à vermibus exeſis egimus) teſtis etiam eſt Tacit. annal. lib. ſecundo capite 2. qui Græcos Comites à cæteris irriſos eſſe ſcribit, quod viliſſima utenſilium *anulo clauſa* aſſervarent, ut ea à ſervorum rapina vindicarent. Quod Barbari indignum Rege exiſtimabant, ut ait Æmil. Ferretus ad hunc locum, vel, ut ego ſentio, cum Barbari ex gentium vetuſto more conditas arca veſtes, ut alibi diximus, ac vaſa nodo, non anulo colligarent, ut eſt apud Plinium citato loco, ideoque Parthi ignotam virtutem irridebant. Accedit Plauti locus in Amphitruone act.1.ſc.1. de

de obſignata patera:

— *Vbi patera nunc eſt?* Me. *in ciſtula.*
Amphitruonis obſignata ſigno eſt. Sos. *ſigni dic quid eſt?*
Me. *Cum quadrigis ſol exoriens,*

Tetigit & hanc ſignandi conſuetudinem Cicero ad Atticum libro ſexto epiſtola mihi prima ad finem, C. *Venonius domum Vindulli venit. Cum omnia obſignaret, in vedianas res incidit, &c.* Cujus etiam moris & Apul gnarus fuiſſe videtur Apol. 1. pro ſe ipſo, ubi Æmyliani calumnias, & argumenta refellit; *Quamquam*, ait, *ipſe aperiret (utpote promus librorum, qui illic erant conditi) pene quotidie & clauderet ſæpe nobiſcum, multo ſæpius ſolus intraret, linteum in menſa poſitum cerneret ſine ullo ſigillo, ſive vinculo, & poſtea quod conditum, cumque quod obſignatum, quod incluſum domi adſervatur id omne argumento magicum dicetur.* & libro 10. de As. aur. *Donec juſſu Magiſtratuum miniſteria publicis contrectatis nequiſſimi ſervi manibus anulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſaculi conferunt.* Atque ipſe etiam Herodot. Euterpe hanc ipſam conſuetudinem his verbis memorat, *Cum autem Rex forte fuiſſet ædificium ingreſſus, videretque vaſa numorum imminuta, obſtupuiſſe, nec habuiſſe quem inſimularet cum*

& signa salva, & ædificium obseratum esset. Adde & illud quod ad hanc rem ait Cicero de oratore libro secundo, *Ridiculum est illud Neronianum vetus, in furace servo solum esse cui domi nihil sit nec obsignatum, nec occlusum.* Facit quoque instituto nostro D. Gregorii Nysseni testimonium in cantica canticorum, quo monemur suis etiam temporibus, eum morem viguisse, ut res domesticæ nullo discrimine signorum impressione munirentur. *Cum autem sigillum*, ait, *rei ab se absconditæ hoc largiatur, ut ea prædæ non sit exposita, dum furem signo perterrefacit, cumque id, quod furto non subtrahitur domino suo integrum maneat: idcirco encomium hoc sponsæ, &c.*

Promptuaria. Transeo ad promptuaria, sive cellas, quæ promiscue anulorum fidei committebantur. Plautus in Cas. act. 1. sc. 2.

Obsignate cællas, referte anulum ad me.

Ad quem locum Lambinus addit cera id fieri moris fuisse. Sic quoque Possid. de D. Augustino scribit, nunquam illum clavem, *nunquam anulum* in manu habuisse, sed ab iisdem domus præpositis cuncta, & accepta, & erogata notari solita, quæ anno completo eidem recitarentur. Tertullian. vero apolog. adversus gen. cap. 6. mulieribus

bus usque adeo vino abstinere præceptum scribit, ut matronam ob resignatos cellæ vinariæ loculos sui inedia necarint, ubi Pamelius ex Rhenano *promptuaria* intelligit, quibus signa imprimebantur, quæ dum avellerentur, resignari dicebantur.

Quin & de lagenis, cibisque omnibus testatur Cicero ad Tiron. lib. 16. epist. 26. *sicut olim*, inquit, *matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ.* Est autem lagena (ut illud etiam breviter adnotarim) genus poculi angusti, ex qua non libere liquor effluere solet, conficiturque ex varia materia, & à viatoribus fere circumgestatur. Sunt qui eam definiant vas vinarium, quo à cupa vinum in mensa apportaretur: ideoque putent posse *fiascum* vulgariter dici. De ea meminit Martialis in Panaretum, fiebatque potissimum è fici radicum filis, ut scribit Plinius lib. 16. cap. 31. in antiqua vero inscriptione *laguna* dicitur, ex græco, ut videtur vocabulo ducta, ut conjici potest ex Athenæi lib. 7. in quo lagynophoriæ meminit, quod erat festum quoddam in quo cœnaturi discumbebant in toris & gramine stratis, ac reclinati è laguna quisque sua, quam domo attulisset, bibebant. Has, in-

Lagenæ.

Quid Lagena.

inquam, viri sive mulieres avaræ potissimum obsignare solebant, ne à famulis abligurirentur, aut veneno interciperentur, quas ut vidissent resignatas, servis irascebantur. Horat. lib. secundo epist. secunda.

Comus in uxorem posset quis ignoscere servis;
Et signo læso non insanire lagenæ.

Et Pers. Sat. 6. ait:

Curvus ob id minui senio, aut cænare sine uncto,
Et signum in vapidæ naso tetigisse lagena.

Id est, inquit Nebris, *nec tamen lagenas vino plenas obsignabo, quod avari faciunt pene naso signum tangentes, ut videant, salva ne sint signa.* Accedit Martial. testimonium cit. loco, qui Luperci tabulas signare recusans ait, *Nunc signat meus anulus lagenam.*

Cibi omnes obsignati. Jam vero & de aliis rebus escariis ita Plautus in Pers. *Triparcos homines vetulos avidos bene ad mordere, qui salinum servo obsignant cum sale.* Habent hoc loco nonnulli codd. mss. *qui allium servo obsignant cum sale*, quod meo quidem judicio verisimilius est; allium enim, & sal cibus olim pauperum, & servorum erat. Juvenal. Sat. 3.

Pauperum & servorum olim quis cibus esset.

Quis te cum sectile porum
Sutor, & elixi vervecis labra comedit?

Et

Et Perſ. Sat. 4.

— Tunicatum cum ſale mordens
Cæpe. —

Ut autem ſervorum & ruſticorum uſitatus cibus olim, & hodie fuit, ſic quoque & inter militares cibos relatum eſt, quod veteribus militiæ hieroglyphicum fuerit, Hinc proverbium illud Græcis vulgare, *ne edas allia & fabas*, quo, teſte Suida, ſignificabatur tranquillæ vitæ amatoribus à bellis, ubi maximus allii uſus, abſtinendum eſſe. Et Ariſtophanes in equitibus *milites coëmptis prius alliis, & cepis naves conſcendiſſe*, dicit. & ibidem Alantopolam incitans, ait, *ut ô amice inalliatus ſtrenue magis pugnes*, nam allium creditur bellatorum vires excitare. Sed Romanis quoque nautis allii eſum familiarem fuiſſe indicant illa Anthemonidis militis apud Plautum in Pœnulo:

— Tu autem plenior
Allii' ulpicique quam ſint Romani
remiges.

Hinc & Galenus, allium, ruſticorum theriacam appellavit libro 12. meth. med. cap. 8. At è diverticulo in viam redire licet, & quod ad ciborum obſignationem attinet non unius Plinii teſtimonio citato, libro & capite manifeſtum eſt *At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina*,

Sed

Sed & Theophrasti auctoritate comprobatur, dum in cap. de obscænit. hominem obsoletissimum his verbis notat. *Et reliquas de mensa raphanorum dimidias partes obsignare, ne forte capiant pueri qui ministrant.* Quin etiam ejusdem consuetudinis apertissime meminit Juvenalis satyra 14. ubi tenacissimi hominis sordes insectatur, qui ad avaritiam exercendam verbis, & exemplis filium instituere conaretur, servis nimirum cibos subtrahendo coctis fabis, & piscibus nimio jam æstu putridis (quos vernaculo sermone *sardillas* appellamus) signa imprimendo ne clam à servis ederentur. Ejus verba sunt.

Servorum ventres modico castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens: neque enim omnia sustinet unquam
Mucida cærulei panis consumere frusta
Septembri, nec non differre in tempora cænæ
Alterius concham æstivam cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri.

Ad quod etiam Martialis respexit l. 14. epigr. 79.

Lu-

Ludite lascivi, sed tantum ludite servi,
Hæc signata mihi quinque diebus erunt.

Cæterum non domestica solum, sed *Armenta*
& quæ foris essent certis signis obmu- *& gre-*
nita fuisse observare est: maxime vero *ges.*
apud armentorum custodes qui, ut
pecus suum ab alieno internoscerent,
signa quædam ei imprimere consueverunt, quæ quoniam ferro candente
utebantur à Græcis ἐσκαύματα dicta
sunt addam verba Isid. ex lib. 20. orig.
cap. 16 *character & ferrum coloratum,*
malim ego caloratum, *quo notæ pecudibus inuruntur*, character autem græ- *Chara-*
ce, latine forma dicitur. Meminit hu- *ter quid*
jus consuetudinis Calphur. ecl. 5. *sit.*

— vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheno,
Impressurus ovi tua nomina.

& Aracreon.

Equi solent inustum
Coxis habere signum.

Sed omnium optime Virgil. primo Georg.

Aut pecori signum, aut numeros impressit acervis.

& rursus in 3.

Continuoque notas, & nomina gentis inurunt.

Denique Apul. lib. secundo de As. aur.

Nec

Nec non & equum illum quoque meum reducentibus, quem diversum distra-ctum notæ dorsualis cognitione recuperavimus.

Mancipia sive servi. Verum præter greges, & jumenta, de quibus diximus, mancipiis quoque ipsis distinctionis, & custodiæ causa notas quasdam veteres inurebant. Hinc vir eruditissimus Andreas Alcia. Pareg. jur. lib. 1. cap. 26. observat in servorum corporibus signa cujusque Domini imprimi solita, quo agnosci in perpetuum possent, quod etiam labeonis responso comprobatur, quo tamdiu fugitivos custodiendos traditur, quamdiu ad præfectum vigilum, vel ad provinciæ præsidem deducantur, eorumque nomina, & notæ sive signa ad Magistratus deferantur. Unde *literatos*, *stigmaticos*, *& inustos servos* apud Dionem lib. 19. histor. Rom. & Plautum, & *inscriptos* apud Martialem non uno loco appellatos, invenies. Erat enim inscriptio antiquum genus supplicii, quo summa irrogabatur ignominia, cum liberi hominis facies signis perpetuo mansuris, profundis characteribus incideretur. Ejus supplicii meminit Seneca lib. 3. de ira. Eæ vero incidebantur literæ, seu etiam verba quæ crimen indicarent causamque notæ puta, *cave à fure: à fugitivo.* Sæpe etiam plurium verborum

Inscriptio quid antiquis.

fuit

fuit inſcriptio; memorat enim Jo. Zonoras annal. Tom. 3. quoſdam, quod Imperatorem Theophilum liberius monuiſſent, inſcriptos fuiſſe, & quidem ita, ut duodecim verſuum epigramma exciperent illa vultus, ut ita dicam, tabula. Qua etiam ignominiæ nota affici ſolitos Chriſtianos confeſſores docet Pont. diac. in vita S. Cypriani, dum ait: *Quis denique tot confeſſores frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos, & ad exemplam martyrii ſuperſtites reſervatos incentivo tubæ cæleſtis animaret.* Quin etiam ut ſcribit Briſſ. l. 6. de form. venalitiorum ſervorum trans mare advectorum pedes creta notabantur, eratque hoc inſigne venalitiis gregibus, & mancipiis, ut cretatis, ſive gypſatis pedibus incederent.

Arbores præterea ſigillis à propriis dominis conſignari ſolitas, indicio eſt lex illa, qua dominium per ea ſigna argui poſſe probatur. L. quoque ſi neque ff. de peri. & commo. rei vendi. Et ut diſcas, quantum fidiſſimo cuſtodi ab antiquis tributum eſſet, Plutarchum in Pompejo videre licet, cum enim accepiſſet Pompejus, milites in itinere flagitia committere, gladios eorum obſignavit, & qui ſignum amoviſſet, in eum conſulebat. *Arbores.* *Gladii militum vaginis obſignati.*

Sed jam quod de ſigillorum uſu

 reli-

reliquum est paucis expediamus. Id adeo priscis illis temporibus hominibus familiare fuit, ut tuta universa fere, custoditaque eo redderentur. Hoc pacto Suidas, quem refert vir eruditissimus Cæsar Bar. tom. 8. ad an. Christi 627. num. 23. cum de Heraclio pientissimo Imperatore, & Sanctissimæ crucis acerrimo propugnatore, atque recuperatore verba facit, hæc habet. *Ipse vero acceptis vivificæ crucis lignis obsignatis, quemadmodum accepta fuerant, atque permanserant, Hierosolymam profectus Modesto Pontifici, & clero monstravit. Hi & sigillum incolume, & intactum agnoverunt, & clavem ab eo sumserunt, & adorarunt.*

Crucis ligna obsignata.

Hanc ipsam usus multiplicitatem indicant quoque crebra Sacrorum Conciliorum decreta cum ad actorum ipsorum consignationem, quæ passim legentibus occurrunt, tum ad alios item usus spectantia. Est id ejusmodi quod in XVII Toleta. Concilio sub Sergio Pontifice Maximo decretum habetur circa Baptisterii obsignationem ab initio Quadragesimæ ad Cœnæ Dominicæ celebritatem usque. *Licet initio Quadragesimæ* (verba decreti sunt, cujus hic placuit exemplum subnotare) *baptizandi generaliter clau-datur mysterium, tamen Ecclesiasticæ con-*

Acta conciliorum.

Baptisteria intio Quadragesimæ obsignari solita.

consuetudinis ordo deposcit, necesse est, ut ostia Baptisterii in eodem die Pontificiali manu anulo signata claudantur, & usque in Cœnæ domini solennitatem nullatenus reserentur, ob id videlicet, ut & per signaculum Pontificum excepto gravissimæ necessitatis obventu, in his diebus monstretur, per totum orbem non licere fieri Baptismum, & sanctificationem iterum episcopali ad eam observationem reserata signetur Dominicæ patere mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini, ut quia per Baptismum consepultus est in morte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Ecclesiis minime hæc sancta consuetudo ab episcopis custoditur, atque peragitur: ideo per hanc nostram sententiam sancimus, atque decernimus, ut ita à totius Hispaniæ & Galliarum Pontificibus custodiatur quatenus in prædicto die initii videlicet Quadragesimæ & ostia Sancti Baptisterii cum laudum consumatione claudantur, ab Episcopis suorum signaculo obsignentur, ita ut nisi in Cœnæ domini celebritate, quando more solito altaria debent devestiri, eadem debeant ostia reserari. Hactenus canonis verba.

Sepulchrum Christi signatum & quomodo.

Sed neque ipsum Dominicum sepulchrum (quod ultimum locum tenebit) sigillis caruisse conjicimus juxta id D. Matthæi cap. 26. *signantes lapidem*

cum custodibus, quem signandi modum Nicephorus historiarum lib. 1. cap. 32. in hæc verba expressit: *Primum*, inquit, *sigillum sepulchro est impressum, quod & intactum permansit, & custodia militaris illa & genere alienigena, quæ in propinquo sigillum observabat. Præterea ingens lapis ad os sepulchri appositus*. & paulo post: *Traditum*, inquit, *nobis est, ab antiquis, Iudæos lapidem eum qui in salutiferum illud sepulchrum, pro operculo positus fuerat ad summum monumenti labrum, petramque illi inferne, se conjungentem ferramentis quibusdam fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrumque ingens à fabro ex propinquo acceptum per utrumque foramen immisisse, & circi, sive anuli, atque ita firmiter capitibus commissis omni ex parte vinculum circumduxisse, ut lapis qualicumque modo loco suo revelli, aut saltem ratione aliqua moveri (nisi arte quapiam & vi adhibita necessario aut ferrum confringeretur, aut petra prorumperetur) non poterit. Atque ad hunc modum cum magna cura atque etiam signo apposito, cum sepulchrum firmissime communissent, custodia insuper competenti adhibita eos abiisse.* Hæc Nicephorus, quibus consentiunt ea, quæ Beda de locis sanctis cap. 2. testatur, dum ait: etiam suis temporibus illum superpositum lapidem monstrasse vestigia ferreorum vinculorum. Sed

Sed libet hoc loco aliquid de veteri pecuniarum obſignatione, quam nos *depoſitum* dicimus, inſerere. Fuit is diſtrahendæ obligationis modus, qui ſolutionis inſtar (ut & hodie) ſe habebat, cum oblata pecunia conſignata deponebatur; quo facto confeſtim, uti nunc etiam, debitor liberabatur, ut in l. tutor. pro pupillo ff. de admin. tut. Deponebantur vero ſignatæ res interdum apud acta, vel officium. l. ſi fidejuſſor. in fine ff. qui ſatiſd. cog. interdum etiam in Cimiliarchio L. liberis. de agric. & cenſit. lib. 11. C. L. ult. C. de bo. auct. jud. poſſ. vel alio publico loco L. acceptam C. de uſur. quandoque etiam apud virum aliquem bonum judicis arbitratu l. ult. ff. de tab. exib. Ut plurimum autem apud ædem aliquam ſacram L. ſi reus ff. de procur. & Cicero ad Atticum lib. 5. epiſt. ultima: *Græcis poſtulantibus, ut in fano deponerent, non conceſſi.* Quod ex aniquis moribus fluxiſſe puto, quibus conſignatæ pecuniæ ſacro commendari ſolebant, quaſi tutiore loco eſſe non poſſent. Cujus rei exempla ex Græcis nobis idem Cicero lib. 2. de leg. ſuppeditat, & quod Herodianus ſcribit l. 1. hiſt. in illo incendio, quo Pacis templum Romæ conflagravit, magnam factam pecuniarum, quæ illic depoſitæ erant, jacturam.

Obſignatio pecuniarum, ſive depoſita veterum quomodo fierent.

Ephesios quoque Dianæ templo pecunias signatas deposuisse. Dio Chrysostom. testatur oratione Rodiaca. 31. cujus verba ex interpretatione Thomæ Naogeorgi, hæc sunt, *Nostis haud dubie, Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim privatorum reconditæ in Dianæ templo, non solum Ephesiorum sed & hospitum, & hominum undecunque gentium, partim & populorum, Regumque (deponunt autem signatas eo securitatis gratia,) &c.* Atqui hunc ipsum in templis deponendi morem Trogus etiam Pompejus in epitome Justini libri 32. prope finem testatus est, ubi Annibalis calliditatem ad decipiendos Cretenses his verbis percurrit. *Admonitus* (Annibal) *à Rege* (Antiocho) *in fugam cretam versus defertur: ibi cum diu quietam vitam egisset, invidiosumque se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia signatas deponit: atque ideo nihil de illo solicita civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo in statuis, quas secum portabat infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent.* In judiciis quoque idipsum contingebat: deponebant enim litigantes apud Pontificem certam pecuniæ summam, pro litis conditione, quam pecuniam, quod

Annibalis astus.

in

in sacro deponeretur , sacramentum vocabant. Sic enim Varro lib. 4. de lingua lat. in fine. *Ea pecunia quæ in judicium venit in litibus , sacramentum à sacro. Qui petebat , & inficiebatur, de aliis rebus uterque quingentos æris ad Pontificem signatos deponebant , de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium. Qui judicio vicerat , suum sacramentum à sacro auferebat , victi ad ærarium redibant.* Præter ista vero tabulæ etiam (supra indicatum) omnes pactionum, fæderum, & contractuum in delubris Deorum custodiri solebant , Æditui fidei commendatæ. Papinianus in l. cum pater 77. §. donationis de legat. 2. *Donationis prædiorum epistolam , ignorante filio , mater in æde sacra deposuit , & literas tales ad Æditusum misit : instrumentum voluntatis meæ post mortem meam filio meo tradi volo.* Quæ vero deponebantur pecuniæ , eæ in sacculo consignabantur l. ult. ff. de lege commiss. signis , ut ego quidem sentio privatis, non ut quidam somniant , publicis. Quorum opinionem , præter varios Pandectarum locos , illud etiam Ciceronis in Verrem act. 7. satis refellit : *ipse in tabellas refert , obsignat signis amicorum.* Ea gratia Nummularii quoque adhiberi solebant , id quod ex Apul. lib. 10. Metamorphos. colligitur , *Ne forte ali-*

aliquis istorum, quos offers aureorum, nequam, vel adulter reperiatur, in hoc ipse sacculo conditos, eos anulo tuo praenota, donec altera die Nummulario praesente comprobentur. Cæterum quid jam amplius? cum & arcana in hominum pectoribus, oraque ipsa sigillis clausa mystice comperias. De Alexandro Magno Plutarchus refert in Apophthegmatis tantum ab ipso sigillis tributum esse, ut cum epistolam à matre accusationes secretas in Antipatrum calumniasque continentem una cum Hephestione de more legisset, nihil quidem illum prohibuisse, anulum tantum sibi detraxisse, ac *illius ori sigillum imposuisse*, quasi obstricta amici fide, silenda obsignaret.

Hephestionis os ab Alexandro sigillo clauditur.

Hæc sunt, quæ mihi innumeris curis distento multorum annorum vigiliis de veteri signandi more exiguo libello congesta inciderunt, ea ut grata vobis, jucundaque eveniant quam maxime opto; & cum sigillo Apostoli (de quo Illustrissimus Cardinalis Baronius annalium tomo primo ad annum Christi 60.) tractatum concludo. *Gratia Domini Nostri Iesu Christi cum omnibus vobis.* Amen.

FINIS.

NO-

NOMINA
AUCTORUM,
QUI
In hoc Opusculo laudantur, illustrantur, & emendantur.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

A.

B.

C.

Christi

D. Δακτύ-

D.

E.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Prom-

Sini-

V.

FINIS.

ABRAHAMI GORLÆI ANTWERPIANI DACTYLIOTHECA, SIVE TRACTATUS DE ANULORUM ORIGINE, VARIIS EORUM GENERIBUS ET USU APUD PRISCOS.

LUGD. BATAV.

Apud HACKIOS,

cIɔ Iɔ c LXXII.

ABRAHAMI GORLÆI
PRÆLOQUIUM
DE
ANULORUM
ORIGINE,
VARIIS EORUM GENERIBUS ET USU APUD PRISCOS.

IPSUM gestare digitis Anulos non esse nuperi instituti tam notum quam quod notissimum; quo vero tempore horum usus primum cœperit non æque constare arbitror. C.Plinius Secundus, qui multus est in hâc materià Anulari & copiosior quam reliqui scriptores omnes cum Græci tum Latini, Trojanis temporibus posteriorem esse male putavit, ductus auctoritate Homeri, apud quem nullibi extat Anulorum mentio, utpote qui nodi, non Anuli nota, in condenda & obsignanda pretiosiore supellectile, prisci illius ævi homines usos referat. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali; quem Poëtæ Jovis ira, quod ignem è cælo furtim surripuisset, Caucaso adalligatum ferunt; liberatumque postremum ab Hercule Jovis indulgentia; hâc tamen lege,

uti in memoriam pœnæ vinculorum Anulum gestaret ferreum, cui saxi fragmentum esset inclusum: hoc fuisse Anulum, hoc Gemmam; hocque exemplo mortales in gratiam & honorem Promethei Anulos primum induisse digitis. Fabulæ etiam proximum, quod de Gygis Lydorum Regis Anulo, quo circumacto gestantem nemo cerneret, fertur, quamvis ejus rei auctorem habeamus Platonem in Politicis. Nobis certò constat longe ante bellum Trojanum Anulorum usum fuisse celebrem, idque ex Sacra Hebræorum Historia, quæ omnes aliarum gentium Annáles antiquitate & fidei certitudine excedit. Tradit enim Moses Penteutachi Genes. capite 41: 42. Pharaonem Ægypti Regem post somnii regii interpretationem à Josepho factam, Anulum digito suo detractum ejusdem Josephi manui indidisse Anno Mundi cIↃ cIↃ CC LXXX. Et Gen. 38:18. paulo ante refert inter ea quæ pignori sibi à Juda dari postulabat Thamar, poposcisse Anulum, quamvis vox Hebraica, qua ibi utitur Moyses, Sigillum non Anulum denotet proprie, idque συνεκδοχικῶς pro Anulo sigillari. Fuit itaque pervetustus hujus gestaminis usus, nec facile dixeris quis primum instituerit. Regum & Principum ab initio fuisse insigne verisimile, deinde gliscente paulatim luxu sine discrimine sumptum. Venit autem è Græcia uti pleraque ália ad Romanos, nec

à prin-

à principio adeo frequens: nam præter Numæ & Servii Tulli Regum nullam in Capitolio ſtatuam Anulos habuiſſe auctor eſt Plinius, frequentior uſus non ante Cn. Flavium Annii F. deprehenditur, P. Sempronio Longo & L. Sulpitio Coſſ. A.V.C. CCCC.XLVIII. quo tempore tanta Senatus indignatione in plebem exarſit ob Cn. Flavium libertino patre genitum & Appii Cæci ſcribam, in Ædilem Curulem ac Tribunum Pl. invitis Patribus creatum, ut anulos ab univerſo eo ordine abjectos referant Annales. Fuit autem deinceps promiſcuus Anulorum uſus. Victoria demum Pompei Magni de Pyratis Aſia & Ponto ad Anulos gemmaſque mores Romanorum omnino declinavit. Simplices primum fuere Anuli, è metallo ſimplici, ferro, ære argento aut auro; poſtea multis hoc modis vitiavit luxuria, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, cenſuque opimo digitos onerando. Ferreo Anulo utebantur Spartani & Macedones: ferreum à matre dono habuiſſe Seleucum Regem tradit Appianus, quem cum juxta Euphratem caſu amiſiſſet, iiſdem in locis poſtea, uti matri prædictum erat rerum potitus eſt. Longo quidem tempore ne Senatum quidem Romanum Anulos habuiſſe aureos conſtat, ſiquidem iis tantum, qui legati ad exteras gentes ituri eſſent publice dabantur: neque aliis uti mos fuit, quam qui ex ea cauſa publice accepiſſent,

 idque

idque in publico tantum; nam intra domos ferreis utebantur & Mario cum de Jugurtha triumpharet Anulus in digito ferreus erat, nec ante tertium Consulatum aureum sumpsisse traditur. Divo Augusto decurias ordinante major pars Judicum in ferreo anulo erat, scribitque Plinius avorum memoria multos illustres viros Prætura functos in ferreo consenuisse anulo, sicuti Calphurnium Manilium & L. Fussidium, idemque tradit sua adhuc ætate sponsæ anulum ferreum & sine gemma à sponso mitti solitum. Ex ære argentove quis primo gestaverit mihi incompertum. Fuisse tamen horum apud veteres frequentem usum ostendit ingens eorum qui cottidie eruuntur numerus. Ex integris etiam gemmis neglecto metallo fieri solitos, is quem penes me pulcherrimum ex Sarda habeo argumento est. Placuit & tandem vario artificum ingenio ipsa metalla miscere, aurum æri, argento, ferrove (quod etiam servitia in summa corruptela morum factitarunt) addendo. Habeo & quibus cum circulus totus sit aureus, sigillum tamen est gemmæ loco argenteum: & è contra quibus circulus est argenteus, sigillum vero aureum. Sunt & quibus sigillum ipsum est mobile, & hinc inde versatile. Cassum Litteratores appellant anulum qui simplex est & sine gemma, quo Flamines Diales apud Romanos usos esse constat; similis hodie ex

auro

auro sponsæ datur loco ferrei veterum.
Modus gestandi Anulos non unus apud antiquos Romanos, ut & nobis hodie: sinistra manu gerere admodum erat familiare; hinc Plinius: Manus & prorsus sinistra maximam auctoritatem conciliavere auro. Idque studio & data opera in principio autumat factum, ab eo quem inventionis puderet, nam si honos securus fuisset, dextra, ait erat ostentandus: cap. 22:24. & si impedimentum in ea quis objecerit, longe majus in læva prætendi posse, qua scutum rapiebatur, nisi forte avaritiæ hoc datum quis putaverit, quo scilicet minus attererentur. Dextra etiam gestari solitos illustri ex sacra Historia exemplo comprobari potest, dico ex Jeremia propheta, apud quem Deus in hanc formam loquitur: Etiamsi esset Conia Filius Jojakim regis Judæ sigillum in manu dextera mea, tamen inde evellam ipsum. Ex quo loco colligitur anulos signatorios dexteræ manui aptari solitos, utpote digniori & magis conspicuæ. Digitis qui minimo proximi sunt gerere mos fuit primum, postea pollici proximo induere, idque etiam in deorum simulacris: deinde juvit & minimo dare: qui indici dabatur κρειανὸς, qui minimo ἀκρωφὲς dicebatur Græcis. Galliæ Britanniæque in medico dicuntur usæ, qui solus olim apud Romanos excipiebatur, quia infamiæ contumelia notatus ab Athieniensibus,

κατά-

καζάπυγος dictus ob eandem causam, quasi, Cinædus & scortum. Cæteri omnes onerabantur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis, erant qui tres uni minimo congerebantur: huc spectat illud Martialis:

Sardonychas, Smaragdos, Adamantas, Iaspides uno
Portat in articulo Stella, Severe; meus.

Alii vero huic unum tantum dabant, præsertim quo signanda notabant. Hinc fuit ut major anulorum sigillarium qui hodie reperiuntur pars circumferentia (περιφέρειαν Græci dicunt) adeo sit arcta seu angusta ut nisi raro admodum alii quam minimo digito aptari possint. De hoc Anulorum genere Plinius: conditur, ait, ut res rara, & ad injuriæ usus indigna velut à Sacrario promitur; & unum in minimo digito habuisse pretiosioris est in recondito supellectilis ostentatio. Maximinus Cæs. ut & hoc ὡς πάρεργον addam, pollice erat tam vasto, ut, referente Julio Capitolino, uxoris dextrocherio uteretur pro anulo. Illud non omittendum, antiquis persuasum fuisse in anulari digito esse venam (Agell. l. 10. c. 10. Macrob. Saturnal. l. 7. cap. 13.) quæ à corde derivata eo pertingeret, hincque digitum illum præ reliquis magis aurea corona condecoratum, gemmasque additas quo vis earum abdita subsidio hujus venulæ in cor deferretur, idque muniret adversus venena, pestem aliasve

aliaſve injurias internas & externas: in quem finem, qua parte inſeritur anulo gemma, ab adverſo aurum non habet, quo ſcilicet ipſam cutim contingeret, promtiuſque vires ſuas cordi fundere poſſit, cum omnis actio, teſte Philoſopho, fiat per contactum, ſed hæc λῆροι λήρων. Conſtat enim ex corporum ſectione & Medicorum ſcriptis, non magis anulari quam aliis digitis à primo hominis ortu conceſſas venas arteriaſve, quæ à principio ſuo & fonte in ſingulas corporis partes diſtribuuntur ita, ut digitus anularis in hac partitione peculiari non gaudeat privilegio, aut naturæ indulgentia, ut non neceſſe fuerit ob hanc cauſam eum reliquis præferri digitis. Cauſa finiſque gerendi anulos ab initio fuit luxus opumque oſtentatio, quo lautioris fortunæ à tenuioris conditionis hominibus diſtingui ſe cupiebant, & quamvis, uti diximus, primi anuli rudiores & ex ſimplici metallo extiterint, argumentum tamen erant opum & ſplendidioris fortunæ; poſtea cum gemmæ addi cæpere, hæ vera luxuriæ æſtimata gloria digito urbis aut fundi geſtare pretium, nec ſcio an in ullo magis peccatum magnitudine pretii, ut non immerito exclamaverit Plinius lib. 33. cap. 1. & 2. Peſſimum vitæ ſcelus fecit qui anulum aureum primus induit digitis; proximum huic qui primus ex auro denarium ſignavit, quod & ipſum latet aucto-

re incerto. Hisce initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio Tyranno fœlicitatis suæ (quam nimiam fatebatur esse ipse) satis piamenti in unius anuli voluntario damno videretur, planeque & abunde ab invidia ejus se redimi putaret, si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, profectus navigio in altum anulum mersit: at illum piscis eximia magnitudine regi natus in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manu reddidit Sardonychem hanc gemmam fuisse ait Plinius, ostensumque si libet credere, adhuc suo tempore Romæ in Concordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusum. Herodotus tamen & alii Smaragdum fuisse asserunt. Inter Cæpionem & Drusum ex anulo in auctione navali inimicitiæ cœpere, unde, pudendum dictu, origo socialis belli & exitia rerum. Nonii Senatoris anulus xx mill. sestertium æstimatus, nonne patrono suo causa proscriptionis & exitii fuit? Postremum tanta Romanorum in hoc gestamine vesania fuit, ut anuli ad anni tempora commutarentur, eoque luxus perventum, ut leviores æstate, ponderosiores hyeme gestarentur. Quo spectat illud Juvenalis Sat. 1.

Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum.

Proh rerum dominos gentemque togatam! quorum majoribus interdiu & noctu scutis ponderosissimisque armis gravare

vare grave non fuit, iis scilicet molestum
erat solidiores æstate induere anulos. Ela-
gabalus Princeps ad omnia fœda natus,
cottidie novis digitos onerabat anulis,
quosque pridie gestarat, postridie rursus
sumere dedignabatur profligatæ vitæ ho-
mo. Sed hæc perditæ luxuriæ vestigia.
Verum enimvero quantumvis ad orna-
tum luxusque ostentationem primum ad-
inventos libenter fateamur anulos, origi-
nemque concedamus pudendam; factum
tamen deinceps ut ad honestiores usus
translati sint, signandi dico munus: quam
etiam unicam inveniendi anuli causam a-
pud Macrobium assignat Attejus Capito.
Anulis vero signare esse antiquissimi insti-
tuti ex plurimis Sacræ Scripturæ locis do-
ceri posset, præcipue ex Geneseos capi-
te 38. 18. Ubi vox Hebraica, Chotam,
חותָם, hoc est sigillum, pro anulo sigil-
lari à Moyse usurpatur. Et Exodi 28:11.
item Exodi 39:6. 14. idem Moyses me-
minit sigillorum & gemmarum sculpta-
rum inter ornamenta summi sacerdotis.
Isabel præterea Achabi Samariæ Regis
uxor literas quibus Naboth injuste occidi
jubebatur, regio sigillo obsignasse legitur.
3. Reg. 21:8. Romani ab exteris acce-
ptum hunc anulis signandi ritum, tam
avide amplexi sunt, ut non solum in Epi-
stolis ultro citroque mittendis aut rebus
pretiosis condendis uterentur, quin etiam
cibos & potus hac ratione à rapina vindi-
carent,

carent, clavesque etiam ipsas signarent. Certe matronam quod loculos, in quibus erant claves cellæ vinariæ, resignasset, à suis inedia mori coactam inter vetera exempla legimus. Hinc & illud Comici. Omnes relevi serias; scripsitque M. Tullius matrem suam lagenas etiam inanes obsignare solitam fuisse, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse quæ furtim essent exsiccatæ. Anulo testamenta subsignabantur, poterantque omnes testes uno anulo id facere, idemque quando non erat arra velocior, ad sponsiones exiliebat. Ægyptiorum sacerdotibus nullum animal licebat attingere, quod sacro sigillo non fuisset notatum. In Lemno insula Sacerdos Dianæ Rubricam terram ex antro quodam effossam, caprinoque sanguine subactam, capræ imagine in anulo expressa signabat, nec aliter vænui exponebatur: unde Lutum hoc σφραγίδα, quasi dicas signaculum, vocarunt Græci: Erant itaque olim, sicut & hodie, anuli fidei & voluntatis nostræ symbola & mentis secretæ fidi indices: unde Alexander Magnus anulo Hephestionis ori indito silentium illi hac ratione imperasse legitur, ne scilicet, quas illi monstrarat litteras, alicui vulgaret. In fidei & amoris conjugalis signum sponsus sponsæ olim mittebat anulum, quem pronubum appellat Tertullianus; nec, teste Isidoro Hispalensi l. 2. de Etymol. fœminæ utebantur aliis anulis,

lis, quam quos virgini sponsus miserat, neque amplius quam binos aureos in digitis habere solebant. l. de cultu fœmin. Quod in primis nuptiis, idem ait, anulus à sponso sponsæ datur, fit nimirum vel propter mutuæ dilectionis signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur, l. 2. de Divin. off. l. 15. unde & quarto anulus inseritur digito, ideo quia in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat, de qua re quid sentiendum paullo ante monuimus. Ab hoc signandi usu Græci & Latini Anulum uno consensu Symbolum, quem prisci Graji à digitis Δακτύλιον, Latini ungulum dicebant, nam anuli nomen à circulari figura desumptum vulgo notum est, quod & podici ob eandem causam datum, Anum enim quasi anulum vocamus.

Quæ Anulis insculpi solebant variæ & diversarum rerum erant effigies, prout cuique libitum foret aut in mentem venisset: modo deorum dearumve, modo hominum animaliumque brutorum imagines fingendo, modo rei gestæ Historias exprimendo. Divorum effigies in anulis an gestari conveniat diffuse apud Macrobium disputat Attejus Capito, & Plutarchus in Numa. Fuit autem olim ut & hodie duplex exprimendi effigies in quacunque materia modus, Scalptura & Cœlatura; illam γλυπτικὴν vel διαγλυφικὴν, hanc

hanc ἀναγλυφικὴν, aut ἀναγλυπτικὴν appellant Græci; illa excavando materiam opus suum scalpro exercet, incisasque exhibet imagines rerum: illa circumcidendo materiam cælo easdem prominentes vel protuberantes exprimit: opponunturque sibi mutuo Scalpere & Cælare. Plinius Secundus Nepos Ἀποσφράγισμα vocat omne id quod sigillo incisum. Hac arte apud Græcos ante omnes excelluit Pyrgoteles, à quo solo Alexander M. vultum suum in gemmis exprimi volebat & Dioscorides sigillorum Augusti scalptor nobilis. Ab initio autem quando innocentior erat ætas, non in gemmis sed in metallo incidebantur aut cælabantur, simplici ferro, ære, argento, & auro. Quem Seleucus Babyloniæ & Mediæ postea Rex à matre dono habuit, ancoræ effigiem ferro incisam habuisse auctor Appianus. Claudii etiam Cæs. principatu nullas admittebant gemmas in anulis cælatas scalptasve aut auro ipso signare tunc solemne fuit: Et quibus liberti Principis adeundi potestatem indulsissent imaginem ejus in anulo ex auro dabant. Hujus generis habeo in loculis meis unum aut alterum quos suo loco exprimendos curavi. At hominum vanitas non contenta puro metallo, gemmas addidit, in quibus varias jussit fingi cælarique imagines, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Nec ullum fuit lapidis pretiosi genus modo aut scalpro

aut

aut cælo corrumpi posset, quod antiquis illis luxuriæ Magistris intactum sit relictum. Soli Adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum; sed hunc quomodo vitiaret ætas etiam nostra reperit, primusque hujus inventi auctor celebratur Mediolanensis quidam Jacobus Treccia, qui Philippi Hispaniarum regis gentilitia insignia Adamanti summa arte insculpsit. Etsi vero, ut dixi, omnes fere gemmæ ad usum sigillorum inciderentur aut cælarentur, tres tum maxime omnium ad hos usus aptabantur Achates, Onyx, & Sarda, eo quod ceram non traherent, pulcherrimeque ac sine labe effigiem exprimerent. Porro quisque ut libitum erat, & prout cuique in mentem venerat, hoc vel illo Aposphragismate utebatur. Isemenias Choraules Amymonem Danai regis filiam Smaragdoin sculptam in anulo gestabat. Scipio Aphricanus imaginem patris. Lentulus avi, multi ipsius Epicuri, hoc fausti ominis generi & nomini suo arbitrati fore. Sulla traditione Jugurthæ semper signavit, unde discordiarum origo inter eum & Marium: Lucullus Ptolomæi Regis Ægypti in Smaragdo effigiem inter rarissimos habuisse dicitur: Pompejus Leonem ensem ferentem sigilli loco habebat. Lacedemoniorum Rex Arius, teste Josepho lib. 12. cap. 2. Aquilæ sigillo utebatur draconem unguibus comprehendentis. Intercatensis

ſis ille Hiſpanus, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie ſignabat, vulgato Stilonis Præconeni ſale, quidnam fuiſſe acturum eum ſi Scipio à patre ejus interemptus eſſet: Mecænas Rana ſignavit. D. Auguſtus inter initia Sphinge, mox ad evitandum convitium, Alexandri Magni imagine, notavit & ſua, quam illi Dioſcorides artifex ſimilem admodum expreſſerat. Dicitur Alexander divicto Dario, quas in Europam deſtinabat litteras, ſua; quas vero in Aſiam, Darii imagine ſignaſſe. Trebellius Pollio in vita Quieti Macriani ſcribit, in familia Macrianorum peculiare fuiſſe cum fæminis tum viris, nunquam aut domi aut foris ſine imagine Alexandri Magni eſſe.

Principes qui Auguſtum ſequuti ſunt, partim Auguſti ipſius, partim ſuomet vultu ſignarunt, ex parte etiam alia imagine pro libitu; quemadmodum Nero qui Marſyæ effigiem ab Apolline ſuperati & ad arborem excoriati in ſigillo gerebat. Et Commodus Amazonis ſigno notabat. Reliqui illuſtres Romani Cæſarum, qui pro tempore rerum potiebantur, vultu ſignabant. Hos anulos quemadmodum & numos latrinæ aut lupanari inferre, locove obſcæno admovere, capitale erat ſub Tiberio, quo tempore fuit accuſandi frequens & pene publica rabies, quæ omni civili bello gravius togatam civitatem con-

confecit. Nota eſt Paulli viri Prætorii apud Senecam hiſtoria, qui cum in convivio quodam cœnaret, imaginem Tiberii, anulo gerens exciſa & eminente gemma, accidit ut forte matulam ſumeret ad lotium reddendum, quod factum ſimul & Macro ex notis illius tempeſtatis veſtigatoribus notavit, at ſervus ilico patrono ebrio & non ſentienti anulum detraxit, cumque Macro convivas teſtaretur admotam eſſe imaginem Cæſaris obſcœnis, & jam ſubſcriptionem componeret, ipſo etiam reo fatente, oſtendit in manu ſua ſervus anulum, atque ita calumniatorem fruſtratus eſt. Neroni Principum flagitioſiſſimo Sporus Eunuchus, in ſignum nefandi conjugii more inaudito inter ipſos contracti, dono dedit anulum, in quo Proſerpinæ raptus cælatus erat. Galbam Imp. Majorum ſuorum ſigno ſemper uſum auctor Suetonius, cane nimirum caput ſub prora navis inclinante. Effigies vultuſque proprios in anulis circumferre, plebeis etiam admodum erat familiare. Hinc leno apud Plautum effigiem militis in literis agnoſcens, Purus putus eſt ipſus ait novi herus machæroplacides. Hactenus de ſignandi ritu ſeu ſecundario anulorum uſu, reliquum ut & de alia Anulorum prærogativa loquamur. Anulus aureus apud Romanos Equitum peculiare erat ornamentum, bellicæque virtutis inſigne, diſtinguebatque Equeſtrem

ſtrem ordinem à plebe, ſicuti tunicâ laticlavia ab anulis ſenatum; juſque anuli aurei habere perinde erat ac Equeſtri dignitate præditum eſſe. Unde milites cum magnis præmiis à J. Cæſare ſollicitarentur Arimini ut Rubriconem tranſirent, iſque digito arrecto fidem promiſſis daret, putavere ſibi ſingulis anulum & cum eo Equeſtrem dignitatem promitti. Plebi enim militibuſque gregariis, ſtante adhuc Republica & veteri diſciplina, fas non erat aureos geſtare anulos. Appian. de bellis Punicis. Hinc Aſdrubal Centurionum & Tribunorum cadavera cognovit, iiſque à Scipione rogatus jus ſepulturæ conceſſit. Et trimodia illa à Pœno duce Carthaginem miſſa, aureorum erant anulorum, referente Plutarcho, quos Tribunis, Centurionibus & Equitibus Romanis detractos, ad cladis magnitudinem demonſtrandam in patriam miſit Annibal. Verum quidem eſt multos Equitum & Senatorum, uti paulo ante retulimus, ferreo uſos eſſe anulo veterum exemplo, & ſanctiorum morum memoria: Cæſar Auguſtus cum jam conclamatus videretur, ſaluti ab Antonio Muſa Medico eſt reſtitutus ψυχροποσίαις καὶ ψυχρολουσίαις, quo nomine pecunia ampla fuit donatus & ſtatua à populo ære collato, anulo præterea aureo ornatus, conceſſumque, idem juris non modo præſentibus ſed futuris qui Medicos ſe profiterentur. Tiberii

Prin-

Principatus anno nono constitutum, ne cui jus esset anuli aurei, nisi cui ingenuo ipsi patrique & avo paterno, sestertia CCCC. M. census essent & lege Julia Theatrali in XIIII. Ordinibus sedenti, verum paullo post gregatim insigne id appeti cœptum, ut etiam servitute liberati manuque missi, ad ornamenta ea passim transilirent, adeoque promiscuum id esse cœpit, ut apud Claudium Cæs. in censura ejus unus ex Equitibus Flavius Proclus quadringentos ex ea causa reos postularet. Sep. Severus Imp. Jus anuli aurei omnibus militibus sine discrimine concessit. Postremum fuit & anulorum usus ad præstigia & medicinas translatus. Veterum enim superstitio multum iis in hac re dabat auctoritatis, existimans eos remediis atque incantationibus accommodatos. Huc spectant illa apud Aristophanem, οὐδὲν προτιμῶ σου, φορῶ γὰρ πριάμενος ἐν πωλέτου. τὸ δακτύλιον τὸ δὲ παρ' δὐδύμου δραχμῆς. Fuit hic Eudamus præstigiator notus, veteris Comœdiæ convitiis proscissus, fiebant autem olim quemadmodum & hodie à quibusdam male feriatis hominibus Anuli certis imaginibus atque Characteribus insigniti, idque sub certo zodaici signo & ad certum astrorum aspectum, conjunctionem & quadraturam, ut vocant. Ita confectos qui gestaverit, perpetuo victorem & insuperabilem fore, nec venenorum malificio obnoxium, amabi-

lem & acceptum hinc reddi Principibus & Magnatibus, præcipueque hac ratione conciliari optatæ puellæ amorem impudenter afferunt. Apollonium Tyanæum anulos ab Iarcha Gymnosophistar. principe dono datos instar numinis habuisse ferunt, ita ut hisce quotidie per vices variatis, maximorum inde secretorum particeps fieret. Sunt & ex Medicis qui plurimum hisce Anulis ad remedia tribuunt, inter quos Alexander Trallianus non postremæ notæ Medicus, qui tradit imaginem Herculis supine jacentis leonemque strangulantis anulo inclusam digitoque gestatam peculiare amuletum esse ad dolorem colicum. Apud Aristotelem legimus veteres Medicos implicamentis quibusdam, seu, ut ipse ait, plegmatiis digitos inserere consuevisse, quæ contexta forent veluti acetabula & Cirrhamenta in piscium quorundam pedibus. Arabes quinetiam videntur plurimum fidei hisce deliramentis tribuisse, unde & hodie adhuc multi reperiuntur characteribus Arabicis notati, Talismanos id genus anulorum patria lingua vocant. Tolerabiliores sunt qui gemmis ipsis plurimum attribuunt facultatis ad diversos corporis & animi affectus mulcendos curandosque, quamvis & hi in extollendis illarum viribus nimii, ne dicam, vani, sunt; talia hisce affingendo, quæ per somnia ut puto in mentem ipsis venerunt; inter quos Al-

bertus

bertus Magnus primum obtinet locum: ut mirer Cardanum, virum & Philosophum & Medicum doctissimum in investigandis causis harum nugarum, bonas horas tam male locasse. Sed tædet amplius per has impietates & deliria decurrere, receptuique canam, dum hoc solum non ὡς πάρεργον ἀνάλωμα addidero: desperatorum hominum ingenia excogitasse venena anulis cludere quo vitæ tædio affecti quotiescunque luberet necem sibi afferre possent finemque, uti existimabant, miseriæ suæ imponerent. Demosthenes summus Oratorum Græciæ hoc mortis genere prævenit Archiam Thurinum à Rege inimico immissum. Et Annibal simili occubuit letho, ne infidi Regis scelere hosti traderetur Romano. Cum M. Crassus duo millia auri pondo è Jovis Capitolini solio à Camillo ibidem condita rapuisset, æditiuum custodiæ ejus deprehensum, fracta in ore anuli gemma statim expirasse, & æditiuum ita extinctum referunt scriptores. Elogabalum mortis gratia etiam habuisse anulos traditur, quamvis monstro illi tam sedata mors non contigerit. Dactyliothecam porro seu Anulorum conditorium primus habuit Romę Scaurus privignus Sullę diuque nulla alia in urbe fuit, donec Pompejus M. eam quæ Mithridatis Regis fuerat inter dona in Capitolio dicaret multum prælatam Scauri, ut M. Varro aliique

que ejuſdem ætatis auctores confirmant. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex Dactyliothecas in Æde Veneris Genitricis conſecravit & Marcellus Octavia genitus in Palatina Apollinis Æde unam. Hæc ſunt quæ è variis decerpta authoribus huic noſtro operi præmittere libuit, longe vero plura in hanc rem afferri potuiſſe non me fugit. Sed hoc in rem noſtram arbitratus ſufficere, Manum de tabula.

FINIS.

DE ANNULO TRIPLICI:

USITATO, SPONSALITIO, SIGNATORIO:

Tractatus absolutissimus, in tres partes divisus.

AUCTORE
HENRICO KORNMANNO
EX KIRCHAINA CHATTORUM.

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
CIƆ IƆ C LXXII.

HENRICI KORNMANNI
ex Kirchaina Chattorum,

DE ANNULO USITATO.

Pars prima.

SUMMARIA.

1 *Unde dicatur Annulus.*
2 *Annulorum usus.*
3 *Annulorum gestatio.*
4 *Annulorum species.*
5 *De Annulis ferreis.*
6 *De Annulis aureis & eorum jure.*
7 *Jus annulorum aureorum olim an Romanis promiscuum Romæ fuerit.*
8 *Annulorum aureorum quando promiscuus usus cœperit.*
9 *Annulorum aureorum jus ex qua causa tribui consueverit.*
10 *Annulorum jus quibus initio Romæ concessum.*
11 *Annulos quos & qui initio gestarint Romani.*

30 *An-*

30 *Annulus Pyrrhi novem Muſas habebat inſculptas.*
31 *Annulus Lydorum regis.*
32 *Annuli Somniorum.*
33 *Annulorum compoſitio.*

BENE (ſeu è re) eſt priuſquam ad veiborum interpretationem perveniamus, pauca de ipſius ſignificatione tituli referre, ut exordiar *cum Iuriſconſulto Vlpiano in l.*1. *ff. ſi certum petat.* Et quoniam juri operam daturum prius noſſe oportet, unde juris nomen deſcendat *l.*1. *in pr. ff. de juſtit. & jur.* Niſi enim nomen ſcieris, cognitio rerum perit, *Secund. Iſidor.* & ut *Philoſophus* ait 1. *Elench.* qui virtutes vocabulorum ignorant de facili paralogizantur, id eſt, decipiuntur. Idcirco Annulum, ejus uſum neceſſarium & reliqua exponere volens, incipiam ab hoc unde dicatur.

Dicitur autem Annulus à circuitu ſive à rotunditate. Græci à digitis δακτύλιον appellavere. *Cicer.* 5. *Verr.* Sæpe enim noſtri imperatores, ſuperatis hoſtibus optime Rep. geſta ſcribas ſuas aureis annulis in concione donarunt. Fuerunt homines tam inepti, qui annulos etiam digitos à Latinis vocari crederent, auctoritate 1. *Unde dicitur Annulus.*

Plauti in Pœnulo: *Atque ut opinor, digitos in manibus non habent.* AG. *Quid jam?* MIL. *Quia incedunt annulis auribus*. Sed hi profectò nimis pueriliter delirant, neque Poëtæ jocum assequuntur. Irridet enim ibi Poëta Pœnorum morem, qui ac si digitos in manibus non haberent, annulos à manibus ad aures transferebant. Apud nos prisci Ungulum & Unguinum vocabant, postea & nostri & Græci *Symbolon* dixere. Nam Symbolum nota est & signum, Annuli autem equestris ordinis notæ erant. Condulum quoque ac condalium veteres annulum nuncupavere teste Festo Plaut. in Trin. *In Thermodolio condalium es oblitus*. Ab Annulo *Servius* Annum reducit, quod in se redeat quasi annulus, ad quam originem etiam *Virgilius* alludere videtur quum ait:

Atque in se sua per vestigia labitur annus.

Nam mensibus in se currentibus volvitur. Sol enim per duodecim Zodiaci signa excurrens annum conficit: Unde apud Ægyptios ante inventas litteras Dracone picto suam mordente caudam indicabatur. Alii à verbo Græco Ἀνανεόω derivant, quod significat *renovo*, quia semper renovatur. Est & fluvius Mauritaniæ Annulus in quo Elephantes luna nova apparente se

ſe abluunt. *Plin. lib. 8. cap. 1.* Authores ſunt in Mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem, cui nomen eſt annulo, niteſcente luna nova greges Elephantum deſcendere, ibique ſe purificantes, ſolenniter aqua circumſpergi, atque ita ſalutato ſidere in ſylvas reverti. *Calepin. in verb. Annulus.*

2 *Annulorum uſus.*

De uſu ejus infra de Annulo Signatorio. hoc ſaltem hic addam, quod *Aubanus* refert *de Aſia lib. 2. cap. 3. Aſſyrii*, inquit, *Annulum Signatorium ſinguli habent, & ſceptrum affabre factum, cui malum aut roſa, aut lilium, aut aliud ſimile ſit impoſitum, ſine inſigni aliquo id geſtare indecorum ac turpe creditum.*

3 *Annulorum geſtatio.*

Veteres Græcos annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines ajunt, ſic plerumque annulis uſos. *Gell. lib. 10. c. 10.* Cauſa hujus rei infra patebit.

4 *Annulorum ſpecies.*

Eſt quoque animadvertere, ut inquit *Alexander ab Alexandro Gen. dier. lib cap. ultim.* quod, minimo geſtatur, *Achates* dicitur, quo vero index ornatur, *Coriannos.* Latini autem lævis materiæ annulum, qui minimo geſtatur, *Æſtivum* nuncupant.

5 *De Annulis ferreis.*

Veteres annulo ferreo utebantur, *Plin. lib. 33. c. 1.* poſt augeſcente luxu,

cum annuli ex auro & argento facti essent, ferrei servis, argentei libertinis relicti, aurei autem ingenuis attributi sunt. *Isidor. lib.* 19. *Etymol. cap.* 32. hinc, *Papinius* 3. *Mutavitque genus lævaque ignobile ferrum exuit.*

6 *De Annulis aureis & eorum jure.* Olim jus aureorum annulorum beneficio principali tributum, ut loquuntur *Impp. Dioclet. & Maxim. in l. aureorum usus annulorum* 2. *Cod de jure aureor. annul.* & servis non licebat: hinc & merito ad solemnia adhiberi non poterant, cum Juris civilis communionem in toto non habeant, *l.* 20. §. *servus. ff. de testam & ibi Cujac.* sed ferreis utebantur. Postea vero ex constitutione D. Justiniani non jam ex necessitate hoc à principibus postulabatur, sed omnibus similiter subjectis regenerationis jus & aureorum annulorum datum est *c. propterea c facimus. Auth. ut libert. de cætero.*

7 *Jus annulorum aureorum olim an Romanis promiscuum Romæ fuerit.* Licebat autem olim hos aureos annulos, nulli quam equestris ordinis hominibus gestare, hinc merito concessa aureorum annulorum usurpatione, ipsum quoque ordinis dignitatem concessisse princeps videbatur. Quod olim virtuti præsertim militari tribui solitum testatur *Cicer. in Verr.* 5. ut & jura imaginum. *Cicer. in Verr.* 7. Et tribuebatur habentibus in bonis 1400. qui census erat equestris. *Sueton. in Iul.*

Sic

Sic Arnobius 4. pecunia donat annu-
los aureos passim Plinii seculo 33.
cap. 3. parcissime sub Vitellio. *Sueton.*
Nunquam aut rarissime sub Alexandro
Severo jus aureorum annulorum daba-
tur. *Lamprid.* jus aureorum annulorum
impetrans libertus, non ideo eave ex
causa libertus esse desinit. Proinde ali-
menta eadem ut liberto à patrono re-
licta recte consequitur. *l. 1. C. de jur.*
aur. annul. invito aut ignorante pa-
trono libertus jus aureorum annulo-
rum impetrare non poterat. Plin. 10.
Epist. *Rogo enim indulgeas jus Quiri-*
tum, quod à te volentibus patronus peto.
& alio loco: *Rogo des jus Quiritum li-* 8
bertis, quod à te peti me patrono peto. *Annu-*
Cujac. 7. observ. 14. possunt & fœminæ *lorum*
impetrare jus annulorum, ingenuita- *aureo-*
tis, natalium *l. 4. C. de jur. aur. annul.* *rum*

Tempore Hannibalis, quo Italiam *quando*
omni clade belli pervastabat, jus an- *promi-*
nulorum aureorum fuisse promiscui *scuus*
usus *Plinius* asseverat. *referente Alex.* *usus cœ-*
ab Alexandr. Gen. dier. lib. 2. cap. 29. *perit.*
Et virtuti olim præsertim militari tri- 9
bui solitum testatur *Cic. in Verr. lib. 5.* *Annu-*
ut & jura imaginum *Cicer. in Verrem 7.* *lorum*
Unde forte insignium & armorum *aureo-*
nostri temporis usus ortum habet, de *rum jus*
quibus extat *tractatus Bartoli* Equestri *ex qua*
ordini, qui medium tenebat locum, *causa*
nam duo ordines plebis scilicet & se- *tribui*
consue-
nato- *verit.*

natorius Romæ à principibus editi erant, cui purpura ut patriciis & senatoriis uti non licebat, jus annulorum aureorum quo insigni à plebe secernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. 33. *Plinius* 1.

Quod quidem jus non equitibus modo tanquam bellicæ virtutis insigne, sed & senatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo, etsi senatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigorisque habitus est: quippe erat auctus amplissimis honoribus & senatorio pæne par. Nam cum à principio originum ejecto Tarquinio & depulso metu regio in libertatem se urbs vendicasset, Brutus primus ex equestri ordine senatum supplevit, trecentosque delegit Senatores, quorum consilio & auctoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus Cajus Gracchus Tiberii frater, & haud multo post, Livius Drusus Tribunus plebis uberiori compendio eum aliquando ordinem cum senatorio confundere decreverunt, utque plus dignitatis ferret, ut in senatum venire, & sententiam dicere liceret, lege sacrata, deinde plebiscito sanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum est, ut tametsi à Senatoribus in Senatum allecti non essent, pro ea tamen, quod magistratus & honores gesserant, in Senatum venire

venire & suffragari ac sententiæ jus, habere possent, qui sunt *pedarii* appellati. Quin etiam Equites supra Senatores extulerunt, & velut principes plerumque antelati sunt, &c. *Alex. ab Alexandr. Gen. dier. lib.2. p.29.* Illud tamen præcipiendum non cuicunque militi annulos aureos passim deferre licuisse, quia nisi ex primoribus militum, aut re magna & æstimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus exercitui præessent, vel à principe aut prætore annulo aureo donati fuissent, illis impune uti non licebat. Ferreo enim militibus passim uti permittitur. Quem morem Persæ usurparunt, quibus neque aurum zonamve, aut monile, neque annulum, nisi regis munere collatum, deferre licet. Post temporum vero intervalla non modo annuli aurei, sed diversi generis munera velut ampla pretia militibus dari cæpere. Quippe Aurelianus Imp. gregariis militibus, ut per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, privilegium dedit. Severus ultra aureos annulos etiam domesticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos emollivit & enervavit. Apud Macedones Chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartivit.

10 *Annulorum jus quibus initio Romæ concessum.*

11 *Anulos quos & qui initio gestarint Romani.*

vit. Alexander Macedo usum Persicæ
12 *Annulorum quæ in castris differentia.* stolæ. Vetusto tamen more in Romanis legionibus solis Tribunis aureas fibulas habere; gregario vero aut manipulari, baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittitur: Ferturque Julius Cæsar milites tam cultos habuisse, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tametsi Brutus in Philippis Tribunis fibulas aureas, ut probrum objectavit. Non sic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentique usum militi interdixit. Præ cæteris Fabricius Censor tantæ abstinentiæ & tam castigatæ disciplinæ fuit, ut summos duces plus quam pateram & salinum ex argento in castris habere, edicto inhibuerit. Et Pescennius Niger tantæ severitatis, ut summoto omni argento in vasis ligneis milites vesci jusserit. Contra vero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter fræna & monilia, phaleras & armillas, atque ephippia, galeas & arma, etiam clavos aureos crepidis subjectos, & argentea vasa ad spurcissimos usus, reliquamque supellectilem ex argento auroque intextam, militibus ferre permiserit.

13 *Annulos am-* Alexander Severus cum reliqui milites passim haberent annulos, tribunis

nis tamen centurionibus & legatis, aut *reos*
his quibus ordo & imperium erat, au- *quibus*
rei dabantur, à quibus sive in hostes *militi-*
ducere, sive castra metari, sive in pri- *bus ge-*
ma acie & fronte locari, aut in subsi- *stare*
diis poni, vel in stationes & vigilias ire *conces-*
conveniret, tesseram milites petebant. *sum.*
Ipsi vero ab Imperatore, quod dari oportebat, signum assumebant, copiasque equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & instrui atque in aciem educi jubebant.

Moris fuit annulos aureos in luctu 14
& funeribus funestisque casibus Reip. *Annuli*
deponi & ferreos sumi. Scilicet arbi- *aurei*
trati sine auro in luctu esse oportere, *quando*
in quibus Imperatorum & Principum, *olim è*
aliorumque quos colebant, & praeci- *digitis*
puo honore prosequebantur, aut ma- *deponen-*
jores imagines effictas exsculptasque *di.*
habebant; hinc colligitur mulieres in luctu, aurum, purpuram & monilia deposuisse, atram vestem sumsisse. *Gothofr. ad l.8. ff. de his qui not. infam.* Et Seneca Epist. 64. *Aurum fœminis ad lugendum constituere majores, non ut tamdiu lugerent, sed ut ne diutius.*

Datur Episcopo Annulus propter 15
signum pontificalis honoris vel signa- *Annu-*
culum secretorum. Hæc *Isid. lib.1. de* *lus cur*
Eccles. offic. cap. 5. Addit *Rab. Maurus* *detur*
lib 1. de instit. cleric. cap.4. multa esse *Episco-*
quæ ante carnalem minusque intelli- *po.*

gentium ſenſus occultantes Sacerdotes, quaſi ſub ſignaculo condunt, ne indignis quibuſque Dei Sacramenta aperiantur. *Demetrius Bulgariæ Archiepiſcopus in reſponſionibus ad Conſtantinum Cabaſilam de annulis Epiſcoporum: Apud Latinos*, inquit, *annulum ferre iis quidem, qui ſecundum ſpiritum ambulant, ſpiritualiter accipitur. Quemadmodum enim Eccleſiæ mundarumque & virginearum animarum nominatur ſponſus, ſic, qui ubique ſunt ſanctarum Eccleſiarum præſules ſponſi apellantur annulo accepto ut ſpiritus ſigillo quod & Salvator in digito id eſt ſancto Spiritu, ſe dæmonia ejicere incredulus dicebat Iudæis, qui eum convizio quaſi Beelzebub haberet, conſectabantur, & prodigum filium reverſum aureo annulo exornavit, &c.* Annulus in digito ait *Stephanus Eduenſis libr. de Sacramento Altaris cap.*2. Eccleſiam, cujus miniſter eſt, ſponſum Chriſto aſſociat, & fulgore ſuo dona ſancti Spiritus fulgentia demonſtrat. Item, *Innocentius III. lib.*1. *Myſteriorum Miſſæ cap.*61. Annulus eſt fidei Sacramentum in quo Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam ſubarravit, ut ipſe de ſe dicere valeat, *Annulo ſuo ſubarravit me Dominus meus*, id eſt, Chriſtus, cujus cuſtodes & pædagogi ſunt Epiſcopi & Prælati annulum pro ſigno ſe-

ferentes in teſtimonium. *Idem Innocentius III. eodem lib: cap.* 46. annulus digiti donum Spiritus ſancti ſignificat: Digitus enim articulatus atque diſtinctus Spiritum ſanctum innuit ſecundum illud: *Digitus Dei eſt hic.* & alibi: *Si ego in digito Dei ejicio dæmonia.* & poſtea: *ipſe vero de plenitudine ſua ſecundum differentes diſtinctiones diſtribuit: alii ſecundum Apoſtolum, dans ſermonem ſcientiæ, alii gratiam ſanitatum, alii operationem virtutum, &c.* quod & viſibiles Pontifex imitatur, alios in Eccleſia conſtituens ſacerdotes, alios Diaconos, alios Subdiaconos. Et dictum initio *ex Iſidoro* dari annulum Epiſcopo propter ſignaculum ſecretorum. Quando vero datur annulus Epiſcopo, dici ſolet ut in libello ordinis Romani: *Accipe annulum diſcretionis & honoris & fidei ſignum, ut quæ ſignanda ſunt ſignes, & quæ aperienda ſunt prodas, quæ liganda ſunt liges, quæ ſolvenda ſunt ſolvas.* Cæterum annulus Epiſcopalis ex auro puro ſolide conflatus conſtat cum gemma pretioſiori in qua nihil ſculpti eſſe debet. *Hæc Synodus Mediolanenſis de Supellectili Eccleſiæ.* At receptum Epiſcopos annulum in indice manus dextræ, idque putatur inſtitutum tum Hebræorum exemplo Jerem. 22. *Etiamſi Iechonia annulus fuerit in manu mea dex-*

dextra, inde evellam illum, tum etiam quod digitus Index Salutaris dicatur. *Suetonius in Augusto cap.* 80. *Trebellius Pollio in vita M. Septimii.* Salutaris vero appellatur, quia Silentium indicat. *Apulei. lib.* 1. *Metam. Martian. Capell. de nuptiis Philologiæ, Alexand. ab Alex. Gen. dier. lib.* 4 *c. final. Guilielmus Minatensis Episcop. in Rational. Divin. offic. De annulo lib.* 3.

16 *Annulo quis digitis orneiur.* Mos fuit veterum genere annulum in digito sinistræ manus, qui est minimo proximus, ratio una *Macrobii*, Quia in eo digito gemma annuli ab omni læsione esset tutissima, *lib.* 7. *Satur. cap.* 13. Romani hunc digitum *Annularem* seu *Medicum* nuncupant. Illo enim, quum veniam poscimus à diis locum, Nemesios (quæ Dea ultrix malorum fuit, fautrix vero bonorum) post aurem, dextram obsignamus. Ipsa enim *Rhamnusia* dicta ibi locum venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus sexaginta stadiis abest, ubi Nemesis phanum memoratur præcipuum, ab Adrasco ædificatum, cujus simulacrum altera manu fraxineum ramum, altera phialam gestat, quem locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipsa aure memoriæ locus sit. Hunc digitum Ægyptii tanquam sacrum multis odoribus delibutum habere asseverant, habuisse-

que

que hoc proprium fertur, ut complicatus senarium, qui perfectissimus est, numerum designaret. Altera vero ratio, quare hunc digitum in sponsalibus annulo exornamus. Causam esse hujus rei *Appion, in libris Ægyptiacis*, hanc dicit: quod insectis apertisque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit; quas Græci ἀνατομίας, id est, dissectiones appellant, repertum est nervum quendam tenuissimum ab eo uno digito, ad cor hominis pergere ac pervenire, propterea non inscitum visum esse eum digitum potissimum tali honore decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur. *Gell. noct. Attic. libro* 10. *cap.* 10. *Porphyrion ad Horatium Serm.* 2. *Satyr.* 8. *Lemnius lib.* 2. *de occultis naturæ mirac. cap.* 11. Quam rationem commentitiam contendit *Anastasius Germonius lib.* 2. *animadvers. c.* 8. cujus rationibus facile occurri potest, cum præsertim motum istum in parturientibus & lassitudine defatigatis, omnibusque cordis affectibus manifesto percipiamus *secund. Io. Stephan. Durantium lib.* 2. *de ritib. Eccles. c.* 9. *nu.* 37.

17 Annulorum sculpturæ variæ, primi enim saxi fragmentum ferro inclusum gemmæ loco gestasse feruntur: superior Aphricanus Sardonycem, quod

Annulorum sculpturæ variæ.

sola

ſola gemmarum ceram non auferret
18 *Annulis qualia diverſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna.* Polycratis annulo celebratam. Lentulus avi figuram Africani filius patris effigiem inſculpſit annulo. Auguſtus Octavius, Sphyngis, mox imagine Magni Alexandri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis Diis uſi ſunt. Notaque eſt Pyrrhi gemma, in qua Apollo & Muſæ cum ſuis inſignibus non efſictæ, ſed nativa ſpecie videbantur. Et annulus Syllæ, in quo Jugurtha inſculptus erat. Celebratur quoque rana Mæcenatis & enſifer Leo Magni Pompeii in gemma. Et Seleuci annulus fatalis in quo anchora efficta viſebatur, cujus imago in femore poſteris familiæ nativa apparuit. Sicut Thebis habere lanceam genitivis notis Satorum nomini & familiæ datum erat. Inter quos fertur in brachio Dacorum notam originis quarto quoque partu regenerati. Præ cæteris autem magnis effertur laudibus Nonii Senatoris annulus, gemma XX. millibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus erat: Proditumque memoriæ eſt Macrianorum familiam hoc habuiſſe proprium, ut Magni Alexandri imagines tam viri quam fœminæ in annulis deferant, & reliquâ ſupellectile efficctas. Ipſe tamen devicto Dario, quas deſtinabat in Aſiam litteras, Darii annulo imprimebat, quas

vero

vero in Europam ſuo. Quibuſdam vero Epicuri imagines non in annulis modo, ſed & in poculis habere magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis & generi & nomini ſuo eſſe arbitrati.

Claudii vero Cæſaris principatu compertum eſt, non gemma ſignare, ſed auro, quod violare ſignis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus Imperat. ſigno Amazoniæ ſignaſſe dicitur, donec ſecutis temporibus paſſim id inſigne appeti cœpit.

Quia damnatis quandoque adimuntur bona, *Spartianus in Adriano l.* 1. *de jure fiſci*, quandoque non adimuntur & dimidia pars liberis reſervatur, aut ſi plures ſint liberi omnia & pannicularia cedunt Spiculatoribus. Derogat tamen jus Authenticum *l. bona C. de bonis damnatorum*. Pannicularia non confiſcantur, id eſt panni & veſtimenta, quibus indutus eſt reus, cum ad ſupplicium ducitur, ſed præſides ea in utilitatem officii impendere debent *l. Divis eod. tit.* Sed hæc ſpolia non niſi damnato reo jam adimenda ſunt *l.* 2. *eod. tit.* Quod autem de indumentis dicitur, ſic accipitur, ut ſi damnatus gemmam habuerit magni pretii, eam capiat præſes ut pannicularia, aut ſi zonam circum ſe habuerit, in qua pecunia poſita ſit. Sic enim erat mos veterum, ut in zonis pe-

19 *Annuli, qui in ratione pannicularia numerentur.*

pecuniam gestarent. Unde *zonarii sectores* dicuntur, *Plauto Crumenisecæ.* Quo etiam pertinet *illud Horatianum, ibit eo quovis, qui zonam perdidit.* Leves sane annuli in ratione *pannicularia* numerantur.

20 *Annulo donari à rege apud Persas quid?* Apud Persas donari annulo à rege, amicitiæ signum erat, eo argumento illos in intimam sodalitatem & vinculum maximi fœderis admittere significantes, Atheniensibus autem etiam servis nequissimis ferreo annulo signare permittitur, sicut Babyloniis, qui annulo signatorio utuntur omnes. Apud Cattos, licet fortissimus quisque annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanquam vinculo nexus erat, nisi aliqua hostili cæde eo se exolvisset. Carthaginenses pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminisse, Heliogabalum singulis diebus novos variasse annulos, eundemque nunquam bis induisse. Atque Apollonium Thyaneum annulos ab Iarcha dono datos, instar numinis habuisse, ita ut singulis diebus per vices variatis maximorum secretorum particeps fieret.

21 *Annuli traditione à mori-* *Plinius lib.* 33. *cap.* scribit morientibus & somno gravatis de religione quadam annulos detrahi solere. Hinc Suetonius Tranquill. in Tiberio c. 73.

Alii,

Alii, inquit, *in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nonnulli pulvinum injectum, quum extractum sibi perficienti annulum mox resipiscens requisivisset. Seneca eum scribit intellecta defectione exemptum annulum, quasi alicui traditurum parumper tenuisse, dein rursum aptasse digito & compressa sinistra manu diu jacuisse immobilem.* Huc usque Suetonius.

bundo facta proximo aßisten-ti quid priscis denota-bat.

Hunc locum explanans *Beroaldus*, inquit, Annulum solitum tradi à morte proximis illi, quem heredem habere volebant, quod comprobat exemplo Alexandri Magni, qui moribundus detractum annulum digito Perdiccæ tradidit, tanquam id signum foret declarandi, quem vellet successorem, seu cui mallet regnum commendare, ejusque tutelam, sicuti scribit *Æmilius Probus*, seu ut alii, *Cornelius Nepos in vita Eumenis.* Addatur & auctoritas *Valerii Maximi lib.* 7. *cap.* 9. ubi ait, Q. Cecilium annulos morientem L. Lucullo tanquam heredi tradidisse. Quod & M. Popilium Oppio Gallo identidem fecisse paulo infra tradidit *Levinius Torrentius in hujus loci explanatione.*

Verum neutrum horum Interpretum hujus loci genuinum sensum assecutum fuisse, vult *Marcellus Donatus in C. Sueton. Tranquill. dilucidat.* Rom.

 Imper.

Imper. enim & princrpes viros olim annulos ſignatorios digito geſtare conſueviſſe in Auguſto demonſtravit, quibus non modo Scripturas magnifaciendas ſignabant, ſed & pecuniarum, gemmarum ac reliquarum rerum pretioſarum ſcrinia ea continentia ſignare ſolebant, nec alicui non niſi probatæ fidei & ſpectatæ credere conſueverunt, quod facile comprobari poteſt præſertim *ex Livio lib.* 27. ubi tradit: *Quum Marcellus & Criſpinus conſules cum Annibale infelici pugna conflixiſſent, quod interempto Marcello Criſpinus Pœni Ducis dolos metuens, qui non ſolum corpore Marcelli, ſed & illius annulo ſignatorio petitus fuerat, civitatibus proximis miſit nuncios, admonefaciens ne Marcelli litteris nomine compoſitis fraude deciperentur.* Ita Cicero *in Epiſt. ad Q. Fratrem* eum admonet, curam annuli ſui ſignatorii tanquam ſuimet curam habeat, inquiens: *Sit annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu.* Ita *Plinius loco citato à Torrentio* de annulo ſeu ſigillatorio verba faciens inquit: *Digito minimo unum annulum vidi, quo ſignanda ſignent, conditurque ille, ut res rara, demumque ut plurimum opum, ita ſcelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil fingebatur. At nunc ibi cibi potuſque vindicantur annulo à rapina. Nunc rapiendæ*

piendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiat eas, sed & claves quoque ipsas signare non est satis gravatis somno aut morientibus annuli detrahuntur. Ex quibus clare patet, non superstitione aliqua morientibus annulum detrahi solitum, sed vel fraudis committendæ aut evitandę gratia, quod manifeste colligitur ex *Valerio Maximo, supra citato loco*, ubi ait M. Popilium Oppio Gallo moribundum annulos tradidisse, ne quid ex hereditate amitteret. Ex quibus intelligitur sensus verborum *Suetonii*, extractum esse annulum Tiberio morienti ab assidentibus, vel ut custodirent, neque eo abuterentur, vel ut resignatis scriniis illa rursus obsignarent. Quam sententiam & magis confirmat, quod *ex Seneca subdit Suetonius*, Tiberium exemptum annulum, quasi alicui (nempe confidenti) traditurum parumper tenuisse, dein rursum aptasse digito, & compressa sinistra manu jacuisse diu immobilem, quum videlicet nullum præsentem videret, cujus fidei annulum mandare posset. Addit *Marcellus* pro suæ sententiæ confirmatione & *Beroaldi* confutatione, nulla opus fuisse annuli traditione alicui ad declarandum heredem, quum ante biennium heredem fecisset, quod *ex postremo capite à Sueton. traditum* legitur.

22 *Annuli traditio heredis institutionem quodam modo arguit.*

Sed & annuli traditio heredis institutionem quodammodo arguit. Exemplum allegat *Cypreus apud Valer. Max. l. 7. c. 90. de sponsalib. c. 11. n. 6.* Itaque Quinti Luculli testamentum rescissum fuit, qui semper præ se tulit Lucium Lucullum filium adoptivum sibi heredem fore, cui moriens etiam annulos suos tradidisset, & tamen alium Pomponium Atticum testamento adoptasset, ideoque & pop. Romanus cadaver resti adstrictum per viam traxit. *E. c.* 794. Marcus Popilius Oppio Gallo moriens annulos tradit, quasi hereditatis, ut omnes putabant, sibi relictæ futuros testes. Quamvis Popilius ea intentione tradidisset, ne quid ex ea hereditate amitteret, quam non erat aditurus, & *Trogus Pompejus l. 12. de Alexandro M. Sexto*, inquit, *die præclusa voce exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit, quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus videbatur. Q. Curt. l. 10.* Et *Diodor. Siculus de rebus gestis Alexandri.*

23 *Annuli traditio sola efficax non est ad plenam probationem.*

Etsi autem annuli traditio præsumptionem maximam inducit, tamen nisi alia accedant indicia, sola efficax non est ad plenam probationem, idque colligere licet *ex dictis*. Nam & Q. Lucullus & M. Popilius annulos tradiderunt hic Oppio Gallo, ille Lucio Lucullo, quos tamen heredes

esse

esse noluerunt, idemque *ex c.* 793. *libet l. 7. ejusdem Val. Max.* cujus hæc sunt verba: *T. Barrulus L. Lentulo Spinteri cujus amantissimum animum, liberalissimamque senserat amicitiam, decedens suos annulos, perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte reliquerat.* Et *ex l. cum pater. § pater pluribus de leg.* 2. colligitur simplicem clavium & annuli traditionem, quæ custodiæ tantum causa fiebat, nihil juris ei, qui illos accepit tribuere, sed commune filiorum negocium geri: eam opinionem tenet etiam *Duarenus in Tit. Qui testam. fac. poss. § De nuncupativo Testamento.* 24 *Annuli traditio, an sufficiat ut quis fiat tradentis heres.*

Porro annulos quoque morientibus detrahi solitos discimus à Plinio, qui l. 33. c. 1. circa finem, *Gravatis somno*, inquit, *aut morientibus religione quadam annuli detrahuntur.* Exemplum supradicto in Tiberio. Nec enim audiendi, qui Tiberium id mutandi heredis causa fecisse censent Nam etsi quidem veterum consuetudo erat annuli traditione heredem & successorem designare, hic tamen annulorum traditio id efficere non potuit exstante scilicet testamento, & quod religione quadam factum sit, intelligitur ex Æl. Spartiano, qui annuli spontaneum de digito casum inter signa mortis Hadriano Imperatori oblata retulit: *Signa mortis*, inquit, *hæc habuit, Annulus in quo* 25 *Annuli detracti morientibus.*

 imago

imago ejus sculpta erat, sponte de digito delapsus est. Forte autem ideo detrahebantur annuli, ne in pollinctorum
27 manus pervenirent. Nam post redditos iterum digito & una cum cadavere combustos, non obscure indicat Propert. lib. 4 eleg. *Sunt aliquid, &c,*

Annuli cum mortuis combusti.

Et solitum digito Beryllon adederat ignis.

Addam hic memorabile hocce exemplum Coloniæ Agrippinæ ad SS. Apostolos in tabula depictum. Sub Episcopo Wilhelmo de domo nobilium de Gennep, mulier quædam nomine Richemodis peste obiit anno 1357. cui maritus ob conjugalis amoris vinculum sponsalitium annulum digito reliquit, quem vespillo animadvertens, noctu cum famulo suo accessit ad bustum, idque aperuit, servus descendit, annulumque detrahere voluit, quo facto mulier erexit sese, vespillo & famulus relicta lucerna aufugere, mulier ea sumpta domum adiit suam, quam maritus viso annulo intromisit, ex eaque tres adhuc filios suscepit. Testatur *Petrus Merssæus in Catalogo Episc Coloniens.* vidi ego tabellam quum superioribus annis Coloniæ degerem, & citavi *lib. de Miracul. mortuorum. par.* 2. *c.* 16.

Annulos in luctu mutatos videre est *ex Suetonio*, qui Augusto mortuo quosdam censuisse tradit, Exsequiarum die ponendos aureos annulos ferreosque su-

ſumendos. Quo pettinet Epigramma *C. Cilnii Mæcenatis in Horatium, quod eſt apud Iſidorum lib. 19. c. 32.*

Lugens te, mea vita, nec Smaragdos,
Beryllos, neque Flacce, nec nitentes,
Semper-candida quæro margaritas:
Nec quos Thynica lima perpolivit
Anellos, nec Iaſpios lapillos.

Cum Carolus Neapolitanorum rex victoria potitus fuiſſet adverſus Conradinum Neapolitanum principem, ipſe agaſonis ſumpto habitu, aufugiens, retento in digitis annulo pretioſiſſimo incautus ſeſe prodidit, non agaſonem, ſed magnum principem: Piſcator enim ex gemma ſimulatam credidit perſonam; atque ideo captus etiam ultimo ſupplicio capitis abſciſſione publice Neapoli mulctatus eſt. Peperit igitur annuli affectata gloria Domino ſuo ſummam ignominiam ſimul cum vitæ interitu.

28 *Annulus Conradini illi necis cauſam præbuit.*

Refertur de Polycrate Samiorum Tyranno, cui nil concupitum, nil ſperatum unquam fortuna negavit, adeo ut aliquando ei in mentem veniret experiri velle aliquod incommodum, ſi poſſet: Eam ob rem gratum ſibi annulum in profundum maris abjecit, ſed inimica illi ſors effecit, ut captus piſcis qui eum devoraverat, ad ipſius Polycratis culinam in obſonium deferretur: ex quo inventus eſt annulus, ſed non

29 *Annulus Polycratis in ore piſcis inventus.*

non diu post ille cruci affixus est.

30 *Annulus Pyrrhi novem Musas habebat insculptas.* Annulus Pyrrhi regis, qui adversus Romanos bella gessit, non ignobilis famæ fuit, cujus gemma Achates erat, in quo novem Musæ cum insignibus suis & Apollo tenens Cytharam videbantur, non impressis figuris, sed ingenitis. *Solin. c.11. Plin. lib.37. c.1.*

31 *Annulus Lydorum regis.* Apud *Platonem* legimus Gygi Lydorum regi annulum fuisse mirandæ ac inusitatæ virtutis, cujus sigillum cum ille in palmam convertisset, à nullo videbatur, ipse omnia videns: qua annuli opportunitate fretus, reginæ stuprum intulit, regem dominum occidit, & quoscunque sibi obstare arbitrabatur interemit, atque in his eum facinoribus nullus videre poterat, tandem eo annuli beneficio rex Lydiæ factus est.

32 *Annuli Samniorum.* Annuli quoque quos semper magnifecit antiquitas, quando opportune fabricantur, etiam in nobis promunt virtutem, ut tradit *Agrippa in lib.1. de occulta Philos. c.47.* quatenus gestantem ejusque spiritum efficiunt lætum, vel tristem, mansuetum vel terribilem, audacem vel timidum, amabilem vel odiosum: etiam quatenus muniunt nos contra ægritudines, venena, hostes, cacodæmones, & contra quævis alia noxia, vel nos obligant eisdem. Modus autem construendi annulos ejusmodi,

modi, talis est, quando videlicet stella 33
Annulorum compositio.
aliqua ascendit fortunata, & à Luna feliciter aspecta, vel sibi conjuncta, debemus lapidem herbamque huic stellæ subditam accipere, atque annulum ex metallo huic stellæ conformi fabricare, & in eo lapillum infigere, herba vel radice subjecta. Denique inscriptiones imaginum, nominum, præterea suffumigationes non prætermittere. Sic legimus apud *Philostratum* Iarcham Sapientum Indorum principem, septem annulos hac lege confectos, & septem Planetarum virtutibus ac nominibus insignitos tradidisse Apollonio, quos ille singulis diebus singulos gestaverit, juxta dierum nomina distinguens, quorum beneficio ipse supra annum centesimum ac tricesimum vixerit, insuper & juventæ nitorem semper retinens. Simili modo Moses Hebræorum legislator ac Princeps in Ægypto magia imbutus, annulos amoris & oblivionis confecisse legitur apud *Iosephum*. Erat etiam narrante *Aristotele* apud Cyreneos annulus Batti gratitudinis atque honoris habens argumentum. Legimus insuper Eudamum quendam Philosophum annulos contra serpentum morsus, fascinationes atque dæmonia confecisse. Idem de Salomone narrat *Iosephus*.

HENRICI KORNMANNI EX KIRCHAINA CHATTORUM, DE ANNULO SPONSALITIO,

Pars Secunda.

SUMMARIA.

1 *Annulus sponsalitius.*
2 *Annulus pronubus.*
3 *Annuli datio desponsationis est argumentum.*
4 *Annuli datio probat sponsalia.*
5 *Annuli gestatio aliquam præsumptionem pro sponsalibus parit.*
6 *Annulus qua ratione detur in desponsatione.*
7 *Annuli traditio sola quomodo sponsalia constituere possit.*
8 *Annulum se accepisse in causam matrimonii neganti juramentum purgationis imponitur.*
9 *Annulus à sacerdote datus præsumptionem pro matrimonio parit.*
10 *Annulos gestare Romanis mulieribus non licuit præterquam sponsis.*
11 *Annulus nuptialis cur quarto digito inseritur.*
12 *Annulum desponsationis accipit à Christo virgo quædam sancta.*
13 *De annulo Ducis Venetorum.*
14 *De annulo Doctoris.*
15 *De annulo Veneris.*

Ro-

Romani in contrahendis nuptiis annulos ut plurimum usurparunt, idque colligitur ex *Iuvenale*, cujus hi sunt versus : I *Annulus sponsalitius.*

Conventum tamen, & pactum & sponsalia nostra
Tempestate paras, jamque à Tonsore Magistro
Pecteris & digito pignus fortasse dedisti,
Certe sanus eras. —

Et apud *Plautum* in ancilla conciliatrix heræ nomine militi annulum tradit his verbis:

Hunc annulum à tui cupiente huc detuli, porro
Ab illa quæ digitos despoliat suos & tuos digitos decorat.

Idem ex multis *Iuris civilis locis* deprehenditur, *l si donatæ. §. ult. de donat. inter virum & uxorem.* ubi sponsus alienum annulum sponsæ misisse dicitur. *Harmenop. lib.* 4. *t* 2. Scribit *Plin. l.* 33. Tum apud Romanos vir ferreum annulum sine gemma dedit mulieri seu sponsæ. Gemma aberat, ut rei describeret simplicitatem. Materia ad constantiam spectabat. Forma annuli ad perpetuam conjunctionem. Contra sponsa ex tribus assibus, quorum unum in manu, alterum in pede, tertium in sacciperiò, gestabat, primum sponso dabat, quasi sibi illum illo pretio coëmptum esset habitura. Alterum in foco

Dis Laribus deponebat, quem & igni luculento & corollis sua manu plexis, ut ait *Plautus* augebat. *Scalig. lib.* 3. *Poët. c.* 101.

2 *Annulus pronubus.* Annulus autem ille pronubus appellabatur. *Tertull. de cultu fœminar.* & annulus fidei, ut eum appellat *Nicolaus Pontifex. Postquam*, inquit, *arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei annulo insignitum desponderit cap. nostrates* 30. *q.* 5. *Alex. ab Alexand. Gen. dier. l.* 2. *c.* 5. *&* *c.* 19.

3 *Annuli datio desponsationis est argumentum.* Annuli datio vel missio præcedente tractatu amoris honesti desponsationis est argumentum & indicium, *not. gl. in c. tenor. de re jud. gl. c. final. de desponsat. impub. Hostiensis & alii cap.* 1. *in verbo*, *Secundum morem terræ. de matrim. contra interd. Eccl. contract.* qui omnes volunt in dubio annuli missionem matrimonium præsumptum arguere & notare, quando alia adminicula concurrunt. Quo spectat. *l. fœmin. in fin. & ibi gl.* 30. *q.* 5. Etsi quidam illam missionem signum æquivocum æstimant. *Abbas. d. c. tenor.* Tamen cum alia adminicula concurrunt, præsumptionem non levem inducit *Zas. cons.* 10. *matrim.*

4 *Annuli datio probat sponsalia.* & maxime si annulus sit alicujus pretii vel valoris *cons.* 10. *n.* 63. & adolescens dicat se ad honestos actus annulum misisse, qui enim signum acceperat, etiam signatum amplecti videtur, *argumento*

mento l. stigmata. C. de fabricens. consil. Zasii. 72. & 12. Interim tamen plenam probationem non facit, *Socin. consil. 39. part. 1. Tuxzanus in opinionibus.*

Neque enim porrectione sola annuli sponsalia contrahuntur, nisi vocibus lingua figuratis id exprimatur, vel aliter significetur, annulum ea de causa dare, & illum mulier nomine sponsaliorum recipiat. *Aretinus consil. 17. Imola c. Tenor. de re judicat.* Ita *apud Terentium* Philumena deprehenditur & probatur Pamphili esse conjunx annuli beneficio, quem virgini bene potus detraxit, inde cognitio facta est virginem esse compressam, & filium ex ea natum, ut colligere licet *ex iis quæ leguntur Hecyr. act. 2. Scen. 3. & Act. 4. Scen. 1.*

Annuli gestatio præsumptionem aliquam pro sponsalibus parit *c. illud. ubi notatur de præsumpt.* 5 *Annuli gestatio aliquam præsumptionem pro sponsalibus parit.*

Cur autem annuli arrhæ loco dentur? *Bonfinius* hanc adfert rationem, quod duos animos hoc vinculo constringi putant, quia ejus rotunditas, quæ est infinita, designat, quod amor conjugum debet esse infinitus. *Isidorus* aliam adfert rationem *l. 2. de divin. off.* Quod in primis nuptiis annulus à sponso sponsæ datus sit, nimirum propter mutuæ dilectionis signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda 6 *Annulus qua ratione detur in desponsatione.*

corda conjungantur. Sed verius est majoris firmitatis gratia, & ut sit pignus, tessera vel Symbolum, signum incurrens in oculos & demonstrans eam puellam cui annulus traditur desponsam esse, idque ostendunt verba Juvenalis:

Et digito pignus fortasse dedisti.

Non tamen est intelligendum, quod hoc nec alia pompa matrimonialis consueta sit necessaria ad matrimonium; quia sufficit solus consensus, *gl. in §. disponat. in verb. nuptias Circa fin. Auth. de nupt.* Imo in aliquibus locis tempore sponsalium solet verberari sponsus *gl. in l. cum inspeximus in verb. rapismata. C de emancip lib.* Prout Bononię ubi dant alapas. *gl. in Auth. constitutio. Quæ de dig. in verb. injuriis.* Puto vel in signum subjectionis, vel perditæ libertatis, juxta illum, qui clamabat: *Vxorem duxi, libertatem vendidi.* sive ut injicerent sponso illud *apud Lamprid. in Heliogabalo. Nupsit, & coiit, & ut pronubum haberet, qui clamaret: Concide Magire.* Et alios diversos ritus antiquorum in similibus enumerat *Valeriana. Freg. lib. 2. c. 1. de priscis institutionib. Sylva nuptial lib. 3. n. 13.*

Addunt tamen Doctores ut refert *Cypræus de sponsal. c. 11. nu 3.* si con-
7 *Annuli traditio* suetudine receptum esset, ut annulus certa quadam figura insignitus ad consti-

ſtituenda ſponſalia daretur, tunc etiam ſine ullis verbis traditionem annuli ſolam ſponſalia conſtituere *gl. c. fœminæ 3. q. 5. Pariſius conſ 55. n. 43. Didacus 2. part. c. 4. n. 3.* Quod tamen *Cypræus* improbat, hanc ob cauſam, quod in conſtituendis ſponſalibus recepta omnium gentium conſuetudine, quæ ratione nititur, verba requirantur, niſi contra, qui contrahunt muti ſint, quibus ignoſcendum eſt Ideoque ejuſmodi ſigna, quæ nihil aliud ſunt, quam technæ & aucupia, quibus contrahentes in fraudem illiciuntur, quæque certitudine abſunt, ſufficere non exiſtimaverim. Quorſum enim hujuſmodi adminiculis utemur in ſponſalibus conſtituendis, quæ compendio ſermonis expediri poſſunt & debent. Nam ſicut oculos nobis dedit Deus, non ut ſpectemus voluptatemque capiamus, ſed ut videamus propter eos actus, quæ ſpectant ad vitæ neceſſitatem, ita linguam nulla alia de cauſa accepimus, niſi ut ea animi cogitata proloquamur & voluntatem noſtram in rebus magni momenti, quales hæ ſunt, declaremus, non ut ea ad obſcænitatem verborum abutamur.

Sola quomodo ſponſalia conſtituere poſſit.

8 *Annulum ſe accepiſſe in cauſam matrimonii neganti juramentum purgationis imponitur.*

Interim tamen ei, quæ negat in eam cauſam ſe annulum accepiſſe, juramentum purgationis imponi poſſe exiſtimat *Cypræus d. l. n. 8.* quia annuli dili-

diligenter observari & non nisi in negotiis maximi momenti tradi soleant. Itaque *M. Tullius ad Q. Fr. sit neque temere annulus tuus*, inquit, *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu, non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ*: Vas τὸ σκεῦος, id est, supellectilis instrumentum, ut recte *Fornerius* interpretatur *l. 74. Signatorius annulus ff. de verbor. signif.* quasi dicat eum annulum non temere instar cujusdam vasis aut supellectilis, aliis utendum dare debere, sed sibi eum servare veluti testem suæ voluntatis. Itaque Q. Sempronius, cum comperisset Annibalem annulum Marcelli collegæ in prælio interfecti nactum esse, sciretque quantum in ea re momenti esset, municipes Italiæ certiores fecit, ne crederent Epistolis, si quæ Marcelli manu obsignatæ perferrentur. *Livius. Sextus Iulius Frontinus lib 5. stratagem.*

9 *Annulus à sacerdote datus præsumptionem pro matrimonio parit.*

A sacerdote datus annulus matrimonii præsumptionem inducit, *gl. c. fœminæ. 30. q 5. in verbo Annulus.*

10 *Annulus gestare Romanis mulieribus non*

Romæ mulieribus non licuit gestare annulos aureos, præterquam illis, quæ sponsæ essent, idque *ex Tertulliano* colligitur, cujus hæc sunt verba: *Circa fœminas etiam illa majorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ quasi patrocinabantur, cum aurum nulla norat, præter uno digito quem sponsus oppignorasset,* pro-

pronubo annulo: in Apolog. Et *Clemens lib.3. Pædagog. c 11.* idem tradit *Isidorus lib.20.* Fœminæ non usæ sunt annulis, nisi quas virgini sponsus miserat, neque amplius, quam binos aureos in digitis solebant habere, hodie commune tum apud rusticas, tum apud civitatenses puellis gestare annulos. *licuit præterquam sponsis.*

11 Cur autem quarto digito, quem etiam idcirco annularem & medicinalem dicunt, *Gell. lib 10. cap.10.* inseratur annulus, quæri solet? Et supra responsum est. Existimarunt enim veteres id ideo fieri, quod in eo vena quædam exstat, quæ ad cor protendatur, & qua veluti duce mutuus amor ad cordis ima penetraret *Macrob. lib 7. cap.13. ex Appione & Atteio Capitone.* Sed ut refert *Cypræus, d c.11. nu.6.* Medici recentiores & *Vesalius* nullam illic venam neque majorem, neque illustriorem aliquam, quam in reliquis digitis reperiri, quæ ad cor perveniat, docent: & verisimile est, inquit, quod quibusdam placuisse video nuptialem annulum ideo sinistra manu latum fuisse, ne usu attereretur, vel quod ipsi magis verisimile est, ne manui dextræ, quæ semper agendo occupata est, impedimento annulus esset, ejusque usum remoraretur. Digito autem minimo proximo ea de causa etiam insertum exi- *Annulus nuptialis cur quarto digito inseritur.*

existimat annulum, quod is inter alios minimum sit occupatus, & quodammodo ociosus, sive scribat quis, sive aliud opus manu faciat. Idque res ipsa ostendit. *Macrob. lib.7.c.13.* his verbis: *Postea usus luxuriantis ætatis signaturas preciosis gemmis cæpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento pretii quo sculpendo lapides parassent, gloriarentur. Hinc factum, ut usus annulorum exemptus dextræ, quæ multum negociorum gerit, in lævam relegaretur, quæ ociosior est, ne crebro motu & officio manus dextræ pretiosiores lapides frangerentur. Electus autem*, inquit, *ipsa læva digitus minimo proximus, quasi aptior cæteris, cui commendaretur annuli pretiositas. Nam pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in sinistra cessat, nec minus quam tota manus semper in officio est. Vnde & apud Græcos ἀντίχειρ*, inquit, *vocatur, quasi manus altera. Pollici vero vicinus nudus & sine tuitione alterius appositi videbatur. Nam pollex ita inferior est, ut vix radicem ejus excedat. Medium & minimum vitiaverunt*, inquit, *ut ineptos, alterum magnitudine, alterum brevitate, & electus est, qui ab utroque clauditur & minus officii gerit, & ideo servando annulo magis accommodatus. Ex Attejo Capitone Pontificii juris perito* refert *Macrobius*. Sinistra autem

manu

manu etiam ſuperior ætas annulos ferre ſolita eſt, ne novum inventum quis exiſtimet. *Macrob. lib. 7. cap. 13.*

Galli vero & Britanni medio tantum annulos adjiciunt illum præcipuo honore excolentes. Græcis vero Medius non famoſi nomen habet, ſed medici. Digitis enim apud illos hæc indita nomina fuere: Ἀντίχειρ, δεικτικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτίτης: ac ſi dicas, *Pollex, Index, Medicus, Annularis, Auricularis.*

Addo Mariam ut Judæorum habet Thalmuth, cum deſponſata eſſet viro, ille eam ſubarrhavit annulo medio impoſito digito, quum Judæi indici imponunt annulum. Neque vero fœmina ulla inter Judæos reperitur, quæ annulum portet in medio digito, ob
eam cauſam, quia Maria, ut ajunt, il- 12
lum poſtea portaverit in medio. Addo *Annu-*
& hoc: Apud Hebræos novæ nuptæ *lum de-*
dabatur annulus cum hac inſcriptione *ſponſa-*
מזל טוב Mazal Tob. *Bona fortuna, Bo- tionis*
nus Planeta: cauſam pro effectu po- *accipit*
nentes. *à Chri-*

Refert *Iohannes Nyder in Formicario ſto virgo*
l. 1. c. 1. hiſtoriam de virgine accipiente *quędam*
à Chriſto annulum deſponſationis, quo *ſancta.*
benevolum Lectorem ſe legit. 13

In feſto Aſcenſionis Chriſti Dux *De an-*
Venetus quotannis Bucentauro extra *nulo*
duo illa, quæ ad ingreſſum ſinus ſunt *Ducis*
ſibi *Veneto-*
rum.

sibi invicem opposita castella provectus, annulum in mare projicit, & est indicium dominationis, quam hac arrha Senatus Venetus sibi despondet. Origo hujus cerimoniæ talis est: Alexandrum III. Pontif. M. Ottho Friderici Ahenobarbi filius armis ita persecutus est, ut Venetias profugere coactus fuerit, ubi in monasterio charitatis quum aliquandiu ignotus latitasset, tandem agnitus & honorifice inde eductus, Venetorum arma pro se atque Ecclesia prompta ac parata invenit. Gesto bello Otho à Venetis navali prælio victus & captivus Pontifici est oblatus. Tunc Duci Venetorum Sebastiano Ziano Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens: *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi subjicies, & quotannis tibi posterisque eo die, quo hanc victoriam pro Ecclesiæ defensione obtinuisti, desponsabis mare, uti sciant omnes, maris tibi Dominium concessum, quia sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi quasi pignus benedictionis & secundæ sortis in futurum.* Narrat hæc *Villamontanus l.* 1. *peregr. sua c.* 34. & prior ille *Sabellicus decad.* 1. *lib.* 7. videat lector aliam rationem *in Monte Veneris*, qui proximo parturiet.

14 *De annulo Doctoris.*

Et est annulus insigne doctorale, de quo *can.* 30. *quæstio.* 5. *cap fœminæ.*

Nar-

Narrat ex *Vincentio Belluacensi D.*
Antonius p. 2. Sum. hist. t. 16. c. 7. § 4.
Romæ temporibus Henrici III. Imp. 15
fuisse juvenem quendam locupletem *De annulo Veneris.*
& nobilem, qui recens uxorem duxe-
rat, & sodales suos opiparo convivio
nuptiali exceperat. Exivere in cam-
pum à prandio lusuri pila. Sponsus
ludi dux, pilam posuit, & ne excide-
ret annulus sponsalitius inserit eum di-
gito statuæ Veneris æreæ, quæ in pro-
ximo erat, omnes unum petebant, sic
cito defatigatus ipse à ludo secessit, &
ad statuam rediit, annulum receptu-
rus. Ecce videt digitum statuæ usque
ad volam manus recurvatum, & quan-
tumvis conatus annulum recuperare,
nec digitum inflectere, nec annulum
valuit extrahere. Redit ad sodales, nec
illis ea de re quicquam indicavit. No-
cte intempesta cum famulo ad statuam
revertitur, & extensum ut initio digi-
tum regerit, sed sine annulo, jactura
dissimulata domum se confert ad no-
vam nuptam. Cumque thorum ge-
nialem ingressus, sponsæ se jungere
vellet, sensit impediri sese, & quod-
dam nebulosum ac densum inter suum
conjugisque corpus volutari, sentie-
bat id tactu, videre tamen nequibat,
hoc obstaculo ab amplexu prohi-
betur. audiebat etiam vocem dicen-
tem: *Mecum concumbe, quia hodie me*
de-

desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio (inquit *Antonin.*) nihil referre ausus est vel potuit, insomnem duxit noctem illam, multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, ut quacunque hora cum sponsi concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret. Erat sane alias valens & domi aptus & militię. Tandem uxoris querelis commonitus rem parentibus detulit. Illi habito concilio Palumbo cuidam, Presbytero suburbano rem pandunt. Is autem erat Necromanticus & in maleficiis potens. Illectus ergo promissis multis, compositam epistolam dedit juveni, dicens: *Vade illa hora noctis ad compitum, ubi quatuor viæ conveniunt, & stans tacite considera. Transibunt ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnisque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti, & quidam tristes: quicquid audieris, non loqueris: sequetur illam turbam quidam statura procerior, forma corpulentior, curru sedens. Huic tacitus epistolam trades legendam, statimque fiet, quod postulas.* Ille autem juvenis totum implevit, prout edoctus erat. Viditque inter cæteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulum inequitantem crine soluto per humeros jactato, vitta aurea superius constricta, auream vir-

gam

gam gerentem in manibus qua mulum regebat, præ tenuitate veſtium pene nuda apparebat, geſtus exſequens impudicos. Ultimus dominus turbæ terribiles in juvenem oculos exacuens, ab axe ſuperbo Smaragdis & unionibus compoſito, cauſas viȩ ab eo exquirebat. Nihil ille contra, ſed protenſa manu epiſtolam ei porrigit. Dæmon notum ſigillum non audens contemnere, legit ſcriptum: moxque brachiis in cœlum elevatis: *Deus*, inquit, *omnipotens, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri?* Nec mora, ſatellites ſuos à latere mittit, qui annulum extorquerent à Venere. Illa multum tergiverſata, vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos ſine obſtaculo potitus eſt diu ſuſpiratis amoribus. Palumbus autem, ubi dæmonis clamorem ad Deum audivit de ſe, intellexit ſibi præſignari finem dierum. Quocirca omnibus membris ultro truncatis miſerabili pœna defunctus eſt, confeſſus coram populo Romano inaudita flagitia.

HEN-

HENRICI KORNMANNI
EX KIRCHAINA CHATTORUM,

D E

ANNULO SIGNATORIO,

Pars Prima.

SUMMARIA.

1 *Annulus Signatorius.*
2 *De usu annuli Signatorii.*
3 *Annulos Signatorios Romani Imp. olim & Principes viri digito gestabant & quo fine.*
4 *Annulos Signatorios plures antiquitus Principes habuisse & qua de causa, quorumque curæ commissos.*
5 *Annuli Signatorii in hostium potestate positi quanta cura habenda.*
6 *Annulus Signatorius num importet credulitatem & fidem.*
7 *Num annulus pręcise requiratur ad instrumenti confectionem.*
8 *Num alter alterius in defectu signo uti posit.*
9 *Annulo alieno, qui utitur in subscriptione hoc exprimere debet.*
10 *De Recognitione sigilli.*
11 *Aperiens & desigillans alienas litteras incidit in crimen falsi.*
12 *Num contineatur annulus signatorius inter ornamenta.*
13 *Utrum quis posit sibi assumere insignia.*
14 *Utrum insignia alterius posit quis sibi assumere.*
15 *Num liceat mutare sigillum.*
16 *Num spurii posint gerere insignia patrum.*
17 *Num expositi sicut nutritorum nomina assumunt, ita & insignia.*
18 *De Annulo Piscatorio, & cur Paulus ad dextram Petri in signo signatus conspiciatur.*

Sane

Sane antiqui & litteras & arcas, & cellas vinarias aliaque similia annulo obsignabant, inde Signatorius annulus, *l. Signatorius. ff. de verb. signif. Budæus lib. 3. De Asse, ex Plinio* docet Romæ olim annulos non ornamenti causa, sed signandi institutos. Plura de annulo Signatorio *lib. 1. Reg. c. 21. Esther c. 3. & 8. Daniel. c. 6. & 14. l. Ad testium. ff. de testibus. § possunt de testam. in Instit. Livius lib. 7. Decad. 3. Sueton. in Augusto. Dion. in Galba. Apul. lib. 10. de asino, & alii innumeri. Alex. ab Alex. Gen. dier. lib. 2. c. 19.* 1 *Annulus Signatorius.*

Usus ejus antiquissimus creditur statim cum contractibus inter homines ortus, ut confirmationem & robur rei inter homines actę & contractę adderet. Cum enim vita hominis mortalis & caduca sit, ne cum ipsa morte omnes actus ejus perirent, sed post mortem etiam de ipsius rebus gestis & voluntate constaret, *arg. l. 1. ff. de test.* Sigillum inventum fuit. Est autem signare, signis impressis pacta conventaque custodire, ut *Seneca* tradit, seu aliquam formam, vel signum alicui imprimere, vel notam imponere. Unde testamentum signare, id est, notare debet quis, ut notum sit illud, quod in testamento scriptum est. *Isid. l. 5. Ethic.* Licitum autem cuilibet sibi signum sumere quod volebat, ad designandam & 2 *De usu annuli Signatorii.*

testandam suam voluntatem, vel quod esset congruum suo nomini vel rebus. Hinc Octavius Augustus Imp. ob taciturnitatem Sphynge loco signi aliquantisper usus fuit, quæ etiam adhuc ante ostium Ponti Euxini, quo in Bosphorum se exonerat, in altera Symplegadum Insula in columna veteri ex albo marmore conspicitur cum hac inscriptione: DIVO CÆSARI AUGUSTO L. CLANNIDIUS L. F. CLA. PONTO. sicut *Leunclavius* tanquam αὐτόπτης notavit *Pandectis Turcicis*. Hanc tamen, quum Augustus dicteriis lacesseretur, *teste Plinio*, propter difficultatem ænigmatum, quibus sua Sphynx interdum erat instructa, nato subinde proverbio & calumnia: *Mirum non videri, si renata Sphynx non adferret Ænygmata*; Postea repudiavit, deinde Alexandri postremo corroborato Imperio, sua genuina imagine assumpta. Quo genere deinceps Tiberius Caligula, Claudius Domitianus, & alii Cæss. usi sunt. Hodie impetrantur & conceduntur à Principe, id est, Romano Imper. qui pro ratione & merito arma & insignia cum suis coloribus tanquam signa virtutum & heroïcorum gestorum distribuit, diplomatibus roborat & confirmat, rescriptis renovat & auget, aut ab iis, qui potestatem à Cæsar. Majest. habent, quales sunt Comi-
tes

tes Palatini, Aulæ Cæſareæ & Palatii Lateranenſis,&c.

Romani Imperatores & Principes viri olim annulos ſignatorios digito geſtare conſuevere, quibus non modo ſcripturas magnificiendas ſignabant, ſed & pecuniarum, gemmarum ac reliquarum rerum pretioſarum ſcrinia ea continentia ſignare ſolebant, nec alicui non niſi probatæ fidei & ſpectatæ credere conſueverant: & habebant annulos ſignatorios plures, nempe quoſdam, quibus Epiſtolas & acta publica obſignarent, quorum illi, qui à Secretis vel à Libellis & Epiſtolis apud ipſos erant, curam habebant: Alios vero, quos digitis propriis geſtabant aſſidue, quibus ſecretiores ſcripturas, gemmarum, pecuniæ ac aliarum pretioſarum rerum arcas obſignabant. Signatorii hujus annuli mentio fit *apud* JC. *l. ſignatorius* 74. *ff de verb. ſign. & l Argum. §. ornamenta. ff. de auro & argent. legat.*

3 *Annulos Signatorios Romani Impp. olim & Principes viri digito geſtabant & quo fine.*

4 *Annulos Signatorios plures antiquitus Principes habuiſſe & qua de cauſa, quorumque curæ commiſſos.*

Hujuſmodi ſignatorii annuli non ſemel fit mentio in ſacris paginis, nempe *in Geneſ c.* 41. ubi de Pharaone dicente ad Joſeph. *Ecce conſtitui te ſuper omnem terram Ægypti, tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu ejus.* Et 3. *Reg. c.* 21. ubi de Jezabel: *Scribit itaque litteras ex nomine Achab, & ſignavit eas annulo ejus.* Et *Eſther cap.* 3. ubi de Aſſuero: *Tulit ergo rex an-*

annulum, quo utebatur de manu sua, & dedit ei Aman, quo litteræ scriptæ ad universos satrapas obsignatæ sunt. Et *c. 3. Tulit rex annulum, quem ab Aman recipi jusserat, & tradidit Mardochæo, qui constitutus est propter domum illius.* Et *Daniel. 6. cap.* ubi de Dario rege: *Allatusque est lapis unus & positus est super os saxi, quem obsignavit rex annulo suo & annulo optimatum suorum.* Et 1. *Macchab.* 6. de Antiocho rege: *Et vocavit Philippum unum ex amicis ejus, & præposuit eum super universum regnum suum, & dedit ei diadema & stolam suam & annulum.* Sepulcrum Salvatoris obsignabatur sigillo, *Matth. 27. v. ult.* Et *Tacitus lib. Annal. 7.* de Venone Rege Parthis dato ab Augusto: *Irridebant & Græci comites ac vilissima utensilium annulo clausa.*

Livius lib. 27. Quum Marcellus & Crispinus Coss. cum Hannibale infelici pugna conflixissent, quod interempto Marcello Crispinus Pœni Ducis dolos metuens, qui non solum corpore Marcelli, sed & illius annulo signatorio potitus fuerat, civitatibus proximis misit nuncios, admonefaciens, ne litteris Marcelli nomine compositis fraude deciperentur.

5 *Annuli Signatorii in hostium potestate positi quanta cura habenda.*

Cum ad fidem faciendam introductus sit usus Sigilli, credulitatem etiam importat, nam si creditur alicui scribenti,

6 *Annulus Si-*

benti, multo magis ſignanti. Hinc pleriſque inſtrumentis, contractibus, teſtamentis additur: *Noſtro ſolito Sigillo muniri fecimus*, utpote cum ſignationis ſubjectum & materia ſit ſcriptura, expendit enim ſignatio ex fide teſtantis non materia ſigni, eoque cujus illud ſit nihil refert *l. ad teſtium* 22. *§. ſignum* 5. *C de teſtam. Weſemb. Inſtit. de teſtam. §. ſed cum paulatim n.* 7. Tum quia ſunt paria ſubſcribere vel ſubſignare, *Rom. conſ.* 303. *hæc ſcriptura. nu.* 1. *&* 2. & Sigillum operetur ratificatione ſigillantis, *gl. l.* 2. *verb. Conquiſita. C. de rebus alien. non alien. Bald. cap.* 1. *num.* 6. *&* 7. *de pace Conſtantiæ. Rom. d. conſil.* 303. *num.* 6. Idem dicendum erit in eo, qui ſigillo ſuo contractum ratificavit, *Schurpff. conſil.* 17. *centur.* 1. Dum tamen conſtet ſigillum vel ſcripturam illius eſſe, *Dec. cap.* 2. *num.* 27. *de fid. inſtrumen. Cravett. de antiquit. temp. part.* 1 *§ viſo. num.* 3 *&* *§ quæritur. num.* 26.

gnatorius num importet credulitatem & fidem.

Quæritur num annulus præciſe requiratur ad inſtrumenti confectionem? Innuit id *text. Inſtit. §. poſſunt autem omnes*, ibi, *Et uno annulo ſignare teſtamentum. de teſtam.* annulo ſcilicet habente characteres, qui ſignatorius dicitur, ſi videlicet in eo ſigillum, non autem alio ſigno, *d. l. ad teſtium. §. ſignum. ff. eodem. l. ſignatorius. l. ſubſignatum* 7

Num annulus præciſe requiretur ad inſtrumenti confectionem.

gnatum de verb. significationib. & id ideo, quia annulus, qui nimirum digito geritur, notus est, & diligentius custodiri solet, quam aliud signum. Quia tamen non observari usu Ulpiani sententiam videmus, necesse est aliud quodvis signum admittere, ut *Bart. d. §. signum.* & *Faber* censuerunt. Videmus enim plerosque hodie annuli loco alia signa habere ærea vel argentea, vel interdum linea, quibus sic fama redditur, ut annulo impressa videantur. *Mynsing. ad d. §. possunt.*

8 Num alter alterius in defectu, signo uti possit? Innuit idem *præd. text.* ibi. *Omnes testes & uno annulo possunt signare testamentum, & alieno quoque annulo licet signare testamentum, inst. de de testam* Non enim omnes gerere solent aut habent sigilla, nec omnes scribere possunt, in iis casibus aliorum opera uti solent ad fidem faciendam, *l. si unus.* 12 *Cod. de testam.* Sed & etiamsi annulos ipsi habeant, qui omnes una sint sculptura, id est, unum & eundem habeant characterem. Ob id enim tantum adponuntur sigilla, ut ipsi testes illa cognoscentes testificari possint, *l. sed si quis* 7. *Quemadmodum testament. aper.* non ut unius signi ad alterum fiat collatio, id quod in publicum officium gerentibus contingit, *§. oportet. Nov. de instrum. caut. & fid. &*

Num alter alterius in defectu signo uti possit.

& §. *Lex Cornelia de publ. judic.* & ita 9
præd. procedunt, dum tamen is, qui *Annulo*
annulo alieno utitur, se alieno signare *alieno*
in subscriptione declaret, quod *ex* *qui uti-*
Durandi sententia cæteri approbarunt, *tur, in*
Specul. Tit. de probat. §. *nunc vidend.* *subscri-*
vers. & nota Bart. Angel Imola. Paul. de *ptione*
Castro l. ad testium. §. *si ab ipso ff. de test.* *hoc ex-*
Salicet. Rimin. & alii in l. si unus. C. de *primere*
test. Ludov. Zantus de formulis test. n. 18. *debet.*
illa potissimum ratione, quod alienis utens insignibus in falsum incidat. *l. eos* 27. §. *fin. ad l. Cornel. de fals.* Et cum memoria hominis labilis sit, apertisque mortuo testatore tabulis signa agnoscere testes debeant, facile hic sit vacillaturus, qui alienum signum adposuit, nec id adscripsit. Si tamen hoc in subscriptione sit omissum, ob id testamentum non subverti *Faber* putat: cui accedit *Myns. d. loc.* cum id procul dubio non tacuissent leges, si ex eo testamentum vitiari voluissent. Verum quum leges aperte permittant alieno sigillo signare, signantis testis tamen nomen adscribi, & sic tacite quoque alterius sigilli sumptionem addi volunt, ob doli & fraudis suspicionem. Sed an si proprium quis annulum habeat, nihilominus alieno signare possit? Non videtur, frustra enim alieno signat, qui proprium habet, quia tamen nostros quandoque ad manus

non habemus, puto cum lex indistincte alieno permittat signare, nec ob id quoque tabulas infirmari, *argum. l. 8. de pretio. de Publ. in rem actio.* Sed etsi ab ipso testatore annulum acceperit, & signaverit testamentum, valet, *d. l. ad testium. §. si ab ipso.* q. alieno signaverit.

10 *De Recognitione sigilli.* Recognosci tam subscriptiones quam sigilla debent, quod sufficit, *l. cum ab initio. 4. ff. Quemadmodum test. aper. l. comparationes. 20. C de fide instrum. Mar. decis 991.* An ipsius autem voluntate sigillum esse appositum præsumatur, donec contra probetur, disputationis est *apud Wesemb. Instit. Quod cum eo. §. si igitur. num. 6.* in quo fere concluditur, privatorum sigilla non præsumi voluntate ejus apposita, cujus sigillum est, nisi ea aliunde coarguatur, ut ex subscriptione, præsentia, &c. Cæterum principis, prælati, universitatis signa, quæ custodiuntur diligentius, intellige voluntate ipsorum apposita, *Panorm. cap. 2. num. 15 de fid. instrum. Bart. Abbas. Fulgos Rom. Cast. l. si procuratorem. 65. ff. de procur. & Imol. l 1. §. si quis neget. Quemadmodum test. aper. Alex. l. quæ dotis. 33. num. 38. sol. matr Guid. Papa decis. Delphin 992. num 1. Molin in constit. Paris tit. 1. § 5. num 14. Covarruv. pract. quæst. 22. n. 9.* sicut & præsumitur ultro & scienter subscriptum, nisi deceptio vel error do-

doceatur, *l. sicut.* 8. §. *non videtur. quibus mod. pign. solvit. num.* 10. *in vers. nisi manifeste appareat deceptum l. dolum, C. de dol. mal.* & quoniam subscriptio vel sigillatio non valet, nisi ab eo facta, qui scripturam legit, *Castrens. l.* 1. *num.* 8. *ff. eod. l. pen. vers. fin. ubi gloss. ff. eod.* ibi, *præsumitur quoque legisse & rem totam cognovisse, Castr. ibid. per l. non est conferendus* 12. *de transact.*

Aperiens & desigillans litteras alienas, ut illas ostendat adversario, committit crimen falsi. ita tenet *Bartol. in l. Titio. n.* 3. *ff. ad Municip.* Et est communis opinio, ut dicit *Aug. ad Angel. de malef. in verb. Falsario. n.* 10. quem refert *practica Conradi fol.* 392. *colum.* 2. *in princip.* Adde & è converso, quod sigillans litteras alieno sigillo absque expressa attestatione, incidit in pœnam falsi: vide *per Franc. Marc. quæst.* 974. *per Bertachinum in suo Repertor. verb. sigillatio. num.* 7. 11 *Aperiens & desigillans alienas litteras incidit in crimen falsi.*

Num contineatur anulus signatorius inter ornamenta? Videtur primo *per l.* 19. ibi: *cum aurum vel argentum legatum est, quicquid auri argentique relictum sit, legato continetur. ff. de auro, argento leg.* accedit §. 7. ibi: *an auri appellatione annuli aurei contineantur, quæritur. & Quintus Saturninus lib.* 10. ad edictum scribit contineri. *ff. eod.* Verum de annulo Signatorio negat JC. 12 *Num contineatur annulus signatorius inter ornamenta.*

 Pau-

Paulus in l. signatorius. 74. *ff. de verb. signific. & d. l.* 19. §. 7. ibi: *Sigilla argenti appellatione non continebuntur.* subnixus hac ratione, quod non ea ex causa videlicet ornamenti factus fuerit, sed ad signandum; ideoque non contineri, & licet aureus vel argenteus sit, nihil movet, cum accidens ejus, & cujuslibet rei principalis intentio inspici debet, ab eoque appellationem meriti, ut tradidi *in proœm. Instit. ad verb. semper Augustus.*

13 *Utrum quis possit sibi assumere insignia.* Utrum quis possit sibi assumere insignia? Resp. *Pa.* 1. *c. dilecta de excess. prælat.* communiter tenetur, quod sic, & arma sicut & nomen assumitur ad placitum, ut agnoscatur ab alio. *Instit. de leg.* §. *si quis in nomine & l. ad recognoscend. C. de ingenuis & manum.*

14 *Utrum insignia alterius possit quis sibi assumere.* Utrum insignia alterius possit quis sibi assumere? Resp. *Pa. in d. c. dilecta.* quod sic, sicut & nomen, quod limitatur verum nisi illi, cujus sunt, prætenderetur aliquid damni, utputa facinorosus assumens arma alterius, posset ille offendi loco facinorosi, & talis potest implorare officium Judicis, & Judex potest prohibere, quia ad eum spectat quies populorum, *l.* 1. §. *Quies. ff. de offic. præfect urb.* Idem dicitur, ubi interest reip. sicut si aliquis accipit insignia boni artificis, qui non est ita bonus, & ita decipiuntur populi: de

hoc

hoc habetur *per Bartol. in tract. de insigniis & armis.*

An liceat mutare sigillum? Nomen sibi quemque mutare posse excepto servo, modo fiat sine fraude & præjudicio alterius, quidam tenent. *Emanuel Sa* id ad tempus & ex causa posse putat, alioqui acceptum in baptismo non posse, nisi forte in confirmatione, nec id tamen observatur: nam etiam Pontif. Romani à Sergio tanquam consecrati nomina sua immutant, de quibus *Abbas in c. cum secund. de præbend. n. 5. gl. in proœm. 6. in verb. Bonifacius. Decius in c. 1. in 2. lect. n. 108. Extr. de judic.* quod verum puto, cum quis turpe & sordidum nomen habet, ex quo homines sinistra suspicantur, putantes à pravo eventu impositum. *Angelica Summa in verb. Argumentum. §. 3. in fin.* Magnum enim est pulchro & honesto nomine vocari, scribit *Cynus, Salicet. & alii in l. cunctos pop. C. de Summ. Trinit.* Ideo homines quærunt bona nomina, & dicebat Constantia Joan Andreæ uxor, quod si venderentur, deberent emi pro magno bono. Propterea Joan. Andreas extollit nomen proprium *in proœm. Clem.* Similiter *Accursius in l. facta. § si in danda. (melius nostri in § si vero nominis) ff. ad Trebellian*-interpretando nomen suum. De insignibus vero & Armis, non ita

15 *Num liceat mutare sigillum.*

facile puto cuivis ea mutare fas esse, cum in mutatione nominis persona nota maneat, in mutatione vero sigilli persona statim suspecta fiat, cum plurimæ sint familiæ unius nominis, diversorum tamen sigillorum. Hinc non mutantur vel augentur insignia, nisi à principe impetrata venia: ex subsistente tamen singulari causa mutavit Clodoveus Rex Franciæ, quando baptizabatur & fiebat Christianus, insignia Francorum, quæ erant tres bufones, in tria Lilia. & Witekindus Saxo nigrum equum in album, quando mutabat gentilitatem suam in Christianitatem. Sed eæ mutationes utpote à principibus viris factæ, facile fiunt notoriæ, quod non fit in privatorum, nisi quis fiat heres alicujus & nominis. Quandoque à superiore mutantur, ut habetur exemplum in Ducibus Bohemiæ, qui ex facinore Ducis Boleslai, fratrem suum occidentis & Imper. refragantis, ahenum sui coloris in igneo campo pro insigni gestare tenebantur, factum id ab Ottone I. Imper. Anno 994. sed eis restituit Conradus Imper. insigni cum aquila nigra tacta à flamma ignis Anno 1032 ut recenset Wenceslaus Hageccius *in suis Bohem. Chron. part.* I.

16 *Num spurii possint gerere insignia patrum.*

Bastardi non portant arma domus nobilium, cum non sint nobiles, ut dicit *Baldus in l. cum legitimæ nuptiæ, ff.*

de

de stat. hom. idem Bald. in l. generaliter. § fin. Cod. de Instit. & substit. Chassan. in commentar. super consuetudinib. ducatus Burgund. in tit. des successions des Bastards §. 3. in gl. 4. vers. juxta prædicta. ideo non possunt assumere arma domus, ut dicit *Guil. Bened. in sua repet. c. Rayn. de cler. num. 31. de testam.* ubi tamen concludit, quod istud non observatur in Francia, quia Bastardi portant arma domus, cum aliqua tamen barra, quæ incipit à finistris & tendit ad dextram, tendens & transversans per medium scuti seu campi armorum, & ibi plene de Bastardis. Legitimati à principe per rescriptum an possint portare arma plena domus, unde descenderunt, sine barra in medio per transversum? Videtur quod non, cum non includuntur, nec succedunt tales in feudis, *textus est in c. naturales filii*, licet postea fiant legitimi ad successionem feudi, nec soli, nec cum aliis admittuntur, si de feudo defuncti conventio sit inter dominum & agnatos vasalli. *facit c. quidam. de filiis natis ex matri. ad morgan. contract. in usibus feudorum.* Ergo eodem modo dicendum est de armis. Quia quemadmodum est beneficium & honor, qui non intelligitur sentire de reprobatis. *l. Lucius. §. Lucius. ff. de leg. 2.* Ita etiam portare arma est honor.

Se-

Secundo non comprehenduntur in dispositione Emphyteuticaria, *secund. Specul. tit. de Emphyt.* §. *nunc aliqua vers.* 172. ergo etiam videtur, quod nec in portatu armorum, cum eadem militet ratio in uno sicut in alio, ergo idem jus constituendum in utroque, *vulgat. l. illud.* §. 1. ibi: *eaque ratio similiter, &c. cum pluribus concord. alleg. in gloss. in verb. æstimari. ff. ad l. Aquil.* prædicta duo fundamenta posuit *Bald. in l. generaliter* §. *eum autem. C. de instit. & substit.* & post eum *G. Benedicti in repet. c. Raynut. in verb. Rain. de test. n.* 23. *&* 24. *de test. & ibidem in verbo, & uxorem Andelasiam. num.* 101.

Tertio facit, quia legitimatus etiam expresse ad quamlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem, ut tenet *Bald. in l. eam quam col.* 9. *in fin. C. de fideicom.* In oppositum facit, quia existentia sui heredis habet locum in legitimatis, *secundum Bald. in d. l. eam quam colum.* 2. *& Ias. in l. qui se patris in* 3. *&* 3 *col. C. unde liberi & in l. morib. col.* 5. *ff. de vulgari. Chassan. in comment. super consuetud. ducatus Burgund. tit. de success. des Bastards.* §. 5. *in gl. ab intest. vers.* Quomodo autem, & plenius *in eod. tit.* §. 5. *in consil. ibi posito.* ubi fiunt de materia multa argumenta. Pro concordia prædictorum breviter dicendum

dum eſt, quod prima opinio procedit, ubi ſimplex interveniret legitimatio. Secunda autem etiam eſt vera in caſu, in quo ita fiant legitimi, ut in feudo, Emphyteuſi, portatu armorum domus, aut ſucceſſione regni ſuccedant, & hoc fuerit expreſſe & nominatim dictum in reſcripto legitimationis, prout tenet *gloſſ. in verbo legitimi in d. c. naturales*, quam ſequitur ibi *Baldus in d. l. eam quam colum. 9. in fin.* Quia hoc licet principi facere ex ſuo reſcripto, ut ſatis innuit *G. Benedict. in ſua Repet. c. Raynut. in verb & uxorem Andelaſiam num. 289. de teſtam.* ubi dicit, quod talis legitimatio quo ad honores & cætera, filiis legitimis, poſt vel antea ſuſceptis, non præjudicialia, perpetua durat, & ſuum ſemper contineat effectum, pro quo facit *l. quoties C. de precib. Imp. offer.* Tamen quoad regnum & per conſequens quo ad arma regni, talis legitimatio non poteſt fieri ſaltem in regno Franc. ut tenet idem *G. Bened. in loco præd. num, 192. & 195.*

Legitimati vero per ſubſequens matrimonium habent intrepide jus & facultatem deferendi arma plana domus & familiæ. Sufficit ad hoc *melior textus in c. tanta in princ. & ibi gloſſ. 1. ad hoc fere expreſſa.* ſaltem quo ad honores, *Extract. qui filii ſint legit.* Ex eo, quia habentur pro ſuis & habent jura ſuitatis,

in dict. gloss. ab intestat. verb. primo enim legitimantur, etiam quod succedunt sicut alii filii legitimi & naturales etiam in feudo & in Emphyteusi, prout etiam tenet *Pan. in cap. innotuit colum. 7. & in cap. cum Vintoncinen. de Elect. & in cap. lator. & d. c. tanta. Extr qui fil sint legitim.* Imo etiam si sit consuetudo, quod succedat primogenitus, iste taliter legitimatus, si sit primo natus, intelligitur primogenitus, & sic poterit & debebit portare arma plena domus, licet reperiatur postea alius natus legitimus & naturalis, alius secus. Faciunt ad hæc notata *Baldi in d l. eam quam*, ibi: *denuo dubitatur*, & ibi: Sed *pono, quod est nominatim. Cod. de fideicomm.*

17 *Num expositi sicut nutritorum nomina assumunt, ita & insignia.*

Bartolus fuit expositus, & non erubuit dicere & nutritori gratias referre. Nam commemorationem insignem fecit *in l. quidam cum filium n. 8. ff. de verbor. obligationibus*, de fratre Petro Pietatis, qui eum nutrivit & erudivit, sic appellatus, quia locum Venetiis erexit, qui Domus Pietatis vocatur, ubi infantes expositi nutriendo recipiuntur, dicitque fuisse virum miræ sanctitatis, & pro tali reputatus apud se & omnes, qui eum agnoverunt, cui gratias egit, & de ejus memoria, tenerice loquendo lacrymatur. Siste ergo & nota Bartolum, qui eo tempore magno affi-

afficiebatur honore, non erubuisse fateri se expositum & ab illo expositorum communi Patre nutritum. Hic Bartolus habuit arma à Carolo IV. Imp. pro & sua agnatione, ut refert *Chassan in Gloria mundi part.1.cons.38. conclus. 45.*

18 *De Annulo Piscatorio, & cur Paulus ad dextram Petri in signo signatus conspiciatur.*

Solet Pontifex suas bullas & decreta subsignare & roborare Annulo piscatorio. Quid illud? Roman. Pontif. gloriatur se D.Petri successorem. Hinc D. Apostolum Petrum, utpote qui fuit piscator, & S. Paulum gerit pro sigillo. Hinc ipsius Secretum sive sigillum nominatur Annulus piscatorius. Cur vero Paulus ad dextram Petri signatus conspiciatur, multas rationes adfert *Alex. Carrerius potestate Pontificis l.1. cap. 5.* non esse hoc perpetuum, ut in antiquis imaginibus Paulus dextram partem occupet, siquidem in his quæ Romæ nunc extant, ut in quibusdam Paulus ad dextram, ita in aliis non paucioribus ad sinistram cernitur, & sicut in diplomatibus Paulus dextram obtinet, ita in numismatibus sinistra potitus est. Et fortasse consulto id veteres observarunt, ut ex duobus summis Apostolis modo unum, modo alterum anteponerent, nimirum ut eo modo significarent, hos Apostolos vel pares esse inter se, vel certo ignorari uter alteri præstet.

Nam

Nam & si Petrus major est potestate, Paulus major est sapientia, ut eleganter monet *S Maxim. Sermon. de Sancto Petro & Paulo*: ubi Petro clavem potentiæ, Paulo clavem sapientiæ datam esse dicit: adfert deinde, cum simul duo incedebant, olim id observatum, senior & honoratior ad lævam esset, junior autem latus ei dexterum clauderet. & non nihil præcederet in signum obsequii. *allegat Ovid. lib. 5. Fastor.*

Et medius juvenum non indignantibus illis
Ibat, & interior si comes unus erat.

Addit testimonium *ex Eusebio. lib 1. de vita Constantini*, Constantinum adolescentem dum obiret provinciam cum seniore Augusto, ad dexteram ejus incessisse, & sic initio cœpisse depingi Paulum ad dexteram Petri, ut juniorem & minorem, quod autem postea ad dextram depingi cœperit, etiam cum Petrum non tegit, vel cum Christus medium locum tenet, ex imperitia factum censet. Addit postea aliam rationem, quoniam Paulus plus videtur Ecclesiæ profuisse, quam Petrus: plures enim ex gentibus ad Christi fidem adduxit, plures provincias summo cum labore peragravit, plura scripta eaque utilissima nobis reliquit. Alia ratio insuper est, quia Paulus Do-

Ctor

ctor gentium præcipue fuit, Petrus Judæorum. Ut igitur Eccleſia ſignificaret Gentiles Judæis tandem antepoſitos eſſe, ab eo, qui dixit, *Major ſerviet minori*, Paulum Petro antepoſuit.

Alia ratio, quia dextera ſignificat immortalitatem, ſiniſtra mortalitatem, & ob eam ſignificationem Petrus ponitur in ſiniſtra parte, quia ſumptus fuit ad Apoſtolatum tempore mortalitatis Chriſti Domini noſtri ante ejus mortem, Paulus autem ad dextram, quia adhæſit Apoſtolatui poſt aſcenſionem Domini, à Chriſto immortali & regnante ac à dextris patris ſedente vocatus eſt. Ita tradit *Guillermus Durandus in libro qui intitulatur Rationale divinorum officiorum lib. 7. cap. 44 verſ. quidam tamen per duos annulos.* Sequitur *Selva de benefic.* 1. *part. quæſt.* 5. *num.* 71. *Decius in c. tranſlatæ* 2. *lectur. num.* 20. *de conſtit. Ludov. Gomez. c.* 1. *n.* 36. *de conſtit. lib.* 6. *Cardinalis S. Sixti lib.* 2. *de Eccleſia. n.* 3. *Cardinal. Alex. in c. quamvis* 21. *diſtinct. Illephonſus Perez de Lara in tract. de anniverſar. & Capellan. l.* 1. *c.* 7. *n.* 19. cui & aſtipulatur *Antonius de Guevara. de brevita. tempor.* Quartam rationem addit *Petrus Damiani in Epiſt. ad Deſiderium,* quia videlicet Paulus de tribu erat Benjamin, & in ipſo Benjamin demonſtratus, ac typice in ſcripturis expreſſus:

Porro

Porro Benjamin etsi postremus erat inter fratres suos, nihilominus & à patre filius dexteræ est appellatus, & à Josepho omnibus fratribus antepositus, ut *Gen. cap.* 25. *&* 42. legitur. Vide & *Chassanæum in Catalogo Gloriæ mundi* 3. *part. consid.* 2. ubi nititur sinistram esse præstantiorem, & ob id in bullis Plumbatis Rom. Pontif. imaginem D. Petri Apostolorum Principis in sinistra parte, Pauli autem ad dextram poni. *vide literas indulgentiales.* Placet mihi opinio *Durandi*, quæ animo hæsit meo, antequam ipsum viderem. Cum ea quæ fiunt & fieri dicuntur in cœlo, præferantur iis, quæ in terra, *argum. Orationis dominicæ*, *Fiat voluntas tua sicut in cælo, ita & in terra.* Placet addere quod *Blondus* meminit, adeo in pretio habuisse Romanos dexteram, ita ut nemo Cæsare veniente in Senatum à dextris occupare locum ausus fuerit, & credebant hoc grande dedecus, si juvenis vetulo aut servus domino, aut filius patri à dextris assederit. Id hodie apud omnes pene gentes usu servatur. Sed alia consuetudo Persarum est, qui ut *Plutarchus* meminit, hospites suos ad sinistras suas locarunt, putabant siquidem, eos quos maxime deligeremus & ex corde, etiam à cordis latere ponendos, refert *Guevara in Instit. vitæ Aulicæ. c. Quibus ceremoniis aulicus*

prin-

principem compellare debeat. Refert *Xenophon* Cyrum ſolitum fuiſſe convivas honoris gratia à latere ſiniſtro juxta ſe ponere, utpote fideliores charioreſque illos declarans, qui in parte cordis læva diſcumberent Hinc & Jovi depicto dabatur ſceptrum in manu non dextra quidem, ſed ſiniſtra, ad denotandum ſicut in ſiniſtra parte hominis cor membrum principale corporis, in quo virtus vitalis ſit radicata, ſic mundus à Jove recipiat vitam. Vide *Antonium Ferrum in tractatu Italico cujus titulus: Apparato delle ſtatue ritrovate in Cuma C. Della prima ſtatua creduta di Giove pag. mihi* 13. *Pauſanias. Sedet in ſolio Deus ex auro & ebore factus: & zona capiti impoſita eſt ad oleagri nefandi imaginem. Dextera victoriam & ipſam ex ebore & auro præfert cum tænia & corona. Læva ſceptrum tenet affabre expolitum & omnium metallorum varietate diſtinctum, &c.*

INDEX
AUCTORUM,
Quorum Historiæ & Nomina in hoc Opere laudantur.

F. Fe-

S. Sa-

FINIS.

Complete
A.J.

